

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Coalicions polítiques i governabilitat comparada a Catalunya, 1980-2003

Antecedents, formació i conseqüències del Govern catalanista i d'esquerres, un estudi de cas

Joan Ridao i Martín

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – Compartirlqual 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – Compartirlqual 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE BARCELONA
Departament de Dret Constitucional i Ciència Política
Programa de Doctorat en Ciència Política
Bienni 2003-2005

**COALICIONS POLÍTIQUES I
GOVERNABILITAT COMPARADA
A CATALUNYA (1980-2003)**
**Antecedents, formació i conseqüències del
Govern catalanista i d'esquerres.
Un estudi de cas**

**Text presentat per Joan Ridao i Martín
per a optar al títol de doctor en Ciència Política**

Director: Prof. Dr. Jordi Matas i Dalmases

Barcelona, maig de 2006

AGRAÏMENT

En aquest capítol protocol·lari –però no per això menys sincer– vull expressar primerament la meva convicció que aquesta tesi no hauria vist la llum sense la inestimable col·laboració de moltes persones, tant de les que ja fa algun temps van despertar en mi l'interès per les coalicions polítiques, com totes aquelles, ja siguin companys, amics o professors, que molt gentilment han destinat una part del seu valuós temps a llegir i comentar amb mi els successius esborranys. En molts casos les seves crítiques i aportacions no solament han orientat els criteris generals de la recerca, sinó també els aspectes més de detall, a partir d'examinar les dades i els materials manejats per l'autor, suggerir pautes metodològiques i experiències comparades, o proposant fórmules per a explotar adequadament el quadre teòric-analític que s'indica com a punt de partida. És de justícia, doncs, que esmenti aquí els professors Josep Maria Vallès, Josep Maria Colomer, Joan Vintrolà, Pilar Dellunde, Josep Maria Reniu, Ismael E. Pitarch, Jaume Vernet, Ferran Requejo, Isidre Molas, Rafael Ribó, Gabriel Colomé, Jaume Magre, Pere Sol, Joan Marcet, Jesús Maestro, Miquel Caminal, Josep Gifreu, Joan Manuel Tresserras, Jordi Sánchez, Amadeu Recasens i Enric Marín.

Molt particularment, vull deixar constància de la meva gratitud, estima i consideració pel director de la tesi, el professor Jordi Matas. El doctor Matas, a més d'estimular-me en l'elecció de l'objecte d'estudi i confiar en el projecte des del primer dia, em va brindar amb amabilitat i de manera permanent la seva absoluta disposició i experiència per tal d'assegurar que aquest treball esdevingués finalment un conjunt harmònic i sistemàtic, a partir d'inculcar-me tenaçment el seu esperit de pulcritud i eficiència.

I no podria acabar sense expressar el meu reconeixement per alguns dels meus col·laboradors habituals, pel seus constants estímuls, paciència i suport. Es tracta de Joan Camps, Xavier Codina, Núria Cuenca, Gemma Espanyol i Iolanda Llambrich.

Als uns i als altres, el meu agraïment més sincer.

ÍNDIX

AGRAÏMENT	2
1. INTRODUCCIÓ.....	8
1.1. Introducció al fenomen objecte de la recerca	8
1.2. L'evolució de l'estudi sobre coalicions polítiques a l'Estat i a Catalunya	12
1.3. El mètode de treball.....	13
1.4. Les etapes de la governabilitat.....	17
1.4.1. La Generalitat provisional (1977-1980)	18
1.4.2. La posada en marxa de l'autonomia i de les institucions (1980-1984).....	20
1.4.3. La consolidació de la majoria de govern i el desplegament de les competències (1984-1995).....	21
1.4.4. El període sense majories absolutes (1995-2003).....	24
 I PART: LA DIMENSIÓ JURÍDICA I INSTITUCIONAL. INFLUÈNCIA DE LES REGLES DEL JOC I DEL SISTEMA POLITIC EN LA FORMACIÓ I ESTABILITAT DE LES COALICIONS	
2. L'ESCENARI DE LES COALICIONS.....	32
2.1. El règim polític parlamentari: els mecanismes parlamentaris per a arribar a la formació del govern i a la seva caiguda o substitució	32
2.1.1. La investidura.....	34
2.1.2. La moció de censura.....	38
2.1.3. Els mecanismes de dissolució del Parlament.....	40
2.2. El sistema electoral i les seves conseqüències: la fórmula proporcional catalana.....	42
2.3. El sistema de partits: els actors polítics i la xarxa de relacions interpartidistes i intrapartidistes.....	47
2.3.1. La dimensió vertical	53
2.3.1.1. Estructura organitzativa.....	54
2.3.1.2. Funcionament intern.....	56
2.3.1.3. Lideratge i control de les elits sobre els òrgans inferiors i la militància	58
2.3.2. La dimensió horitzontal	61
2.3.2.1. Grau de compatibilitat ideològica: competència electoral i simpatia pels líders.....	62
2.3.2.2. Relacions entre líders	73
2.3.2.3. Familiaritat en el treball conjunt	76
a) El precedent de la Generalitat republicana (1931-1939) i les relacions USC-ERC	77
b) El període predemocràtic.....	81
c) L'Assemblea de Catalunya	83
d) La unificació de «l'esquerra nacional».....	84
e) Les eleccions del juny de 1977	87
f) El debat sobre «l'Olivera».....	88
g) L'Entesa Catalana de Progrés	91
h) La coalició electoral PSC-CpC-ICV a les eleccions al Parlament de 1999.....	94
i) L'activitat parlamentària de la VI legislatura.....	95
j) Els pactes locals	106
2.4. Les dimensions sociopolítica i ambiental: el paper de l'opinió pública, els actors socials i els mitjans de comunicació	112

2.4.1. L'opinió pública i la cultura de coalició	112
2.4.2. Les organitzacions sindicals i empresarials	114
2.4.3. Els moviments socials	121
2.4.4. Els mitjans de comunicació	123
2.5. La dimensió centre-perifèria: la interacció amb l'arena política estatal.....	130
2.5.1. Les eleccions generals del març de 2004.....	132
2.5.2. El tripartit com a factor d'estabilitat política a l'Estat	136
2.5.3. L'autonomia i el grau de disciplina orgànica dels aliats del PSOE	138
3. EL PROCÉS DE FORMACIÓ DEL GOVERN CATALANISTA I D'ESQUERRES	146
3.1. Les eleccions del 16 de novembre de 2003	148
3.1.1. El precedent de les eleccions de 1999 i la VI legislatura al Parlament (1999-2003)	149
3.1.2. La precampanya i campanya electoral	152
3.1.3. El clima sociològic previ a les eleccions	154
3.1.4. Les enquestes postelectorals	158
3.2. Les negociacions per a arribar a l'acord de col·laboració	159
3.2.1. El context de la negociació	163
3.2.2. Els documents i les propostes sobre la taula de negociació	168
3.2.3. Les converses	176
3.2.4. Les dificultats de l'alternativa CiU-ERC.....	194
3.2.5. Les raons del pacte i les utilitats esperades.....	202
3.3. El Pacte del Tinell.....	209
3.3.1. El contingut del pacte i la definició del programa de govern	209
3.3.2. La institucionalització de la coalició	217

II PART: CONSEQÜÈNCIES DEL GOVERN CATALANISTA I D'ESQUERRES PER ALS PARTITS I PER AL SISTEMA POLÍTIC

4. CLASSIFICACIÓ I DISTRIBUCIÓ DEL PODER.....	222
4.1. Classificació de la coalició	222
4.1.1. Nombre de partits	223
4.1.2. Importància dels partits	226
4.1.3. Suports parlamentaris	228
4.1.4. Moment coalicional.....	231
4.1.5. Ideologia dels partits.....	233
4.1.6. Àmbit organitzatiu dels partits	235
4.1.7. La durada i l'estabilitat dels governs	236
4.2. La distribució intracoalicional del poder i dels beneficis.....	246
4.2.1. El repartiment de departaments	247
4.2.1.1. L'acord sobre el nombre de departaments i els seus titulars	250
a) El repartiment dels departaments	250
b) El nomenament dels consellers i conselleres	253
4.2.1.2. Importància dels departaments assignats a cada partit.....	257
4.2.1.3. Filiació política dels consellers i conselleres	262
a) Els membres del govern que són diputats al Parlament.	262
b) La filiació política dels consellers.....	264
4.2.2. El <i>sottogoverno</i> : el grau de politització formal i material	265
4.2.2.1. Estructura interna dels departaments.....	265
4.2.2.2. Anàlisi de la fragmentació del Govern i l'Administració	285

4.2.2.3. Impacte de les relacions entre els partits en els canvis organitzatius i en la distribució de poder	287
4.2.2.4. Els ens instrumentals	289
4.2.2.5. Els alts càrrecs i el personal eventual.....	305
4.2.3. Distribució del pressupost.....	315
5. ESTRUCTURA INTERNA I FUNCIONAMENT DE LA COALICIÓ.....	320
5.1. Estructura interna i funcionament de la coalició.....	320
5.1.1. Els òrgans de coordinació: la Comissió de seguiment del pacte i les relacions bilaterals	320
a) La coordinació entre els partits	321
b) La coordinació interna del Govern.....	323
c) La coordinació a les Corts Generals.....	326
5.1.2. La dinàmica parlamentària i la relació amb els grups parlamentaris	327
a) La relació entre els parlamentaris i els partits.....	327
b) El cas del tripartit d'esquerres. La relació del grup parlamentari socialista amb el PSC i amb CpC	328
c) La relació del grup parlamentari d'ERC amb el partit	330
d) La relació del grup parlamentari d'ICV-EA amb els partits integrants de la coalició.....	331
e) Les relacions entre els tres grups parlamentaris.....	332
f) Les relacions entre els tres grups i el Govern.....	335
5.2. Partits i acció de govern	336
5.2.1. El nomenament dels consellers	337
5.2.2. La pugna pels alts càrrecs	338
5.2.3. Els nomenaments de la cúpula de la CCRTV	340
5.2.4. La reunió de Carod-Rovira amb ETA. El «cas Carod».....	342
5.2.5. Les discrepàncies sobre el túnel de Bracons.....	345
5.2.6. El nomenament del cap de l'oposició.....	347
5.2.7. L'informe sobre els mitjans de comunicació. El «cas Sellarès».....	349
5.2.8. Les diferències sobre la llei electoral i el sistema de finançament	351
5.2.9. Les seleccions esportives nacionals i el «boicot» al cava català.....	353
5.2.10. La Llei del conseller primer.....	355
5.2.11. El referèndum sobre el Tractat de la Constitució Europea.....	356
5.2.12. La catàstrofe del Carmel i la crisi del «tres per cent»	359
5.2.13. El Pla energètic i la línia de Bescanó	361
5.2.14. Les diferències sobre l'Estatut i l'expulsió d'ERC del Govern.....	364
5.2.15. Els intents de remodelació del Govern.....	368
5.2.16. L'Oficina Antifrau.....	371
6. CONCLUSIONS.....	374
BIBLIOGRAFIA.....	388
BIBLIOGRAFIA GENERAL.....	388
PREMSA CITADA	407
RELACIÓ D'ESTUDIS D'OPINIÓ CITATS.....	444
ÍNDEX DE TAULES I GRÀFICS.....	446
RECALLS ESTADÍSTICS	448
LLOCS A INTERNET.....	448

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Introducció al fenomen objecte de la recerca

La formació de governs de coalició multipartidistes és sens dubte una de les experiències més esteses en l'Europa democràtica continental. Després de la Segona Guerra Mundial, la pràctica coalicional dels partits polítics en les noves i consolidades democràcies va ser moneda corrent, com ho demostren nombroses investigacions (Browne i Dreijmanis, 1982; Bogdanor, 1983; Pridham, 1986). Dels 218 gabinets existents en 12 democràcies europees entre 1945 i 1987, al voltant d'un 85% van ser governs de coalició (Laver i Schofield, 1990:70). També van adquirir aquesta forma prop dels dos terços dels 380 executius haguts en 19 democràcies occidentals entre 1950 i 1983 (Budge i Keman, 1990: 171).¹ Molts països han disposat quasi invariablement de governs de coalició, com Alemanya, Bèlgica o Itàlia. En d'altres, com Dinamarca, Irlanda, Noruega o Suècia, els governs de coalició s'han anat alternant amb governs monocolor (Matas, 2000: 7). A partir d'aquesta realitat incontestable, avui assumim que «els governs de coalició no han de ser necessàriament febles i inestables, una falsa idea propagada després de la Segona Guerra Mundial i del col·lapse de la República de Weimar, per no mencionar el col·lapse posterior a la Quarta República Francesa o l'extrema precarietat dels governs italians de la immediata postguerra» (Laver, 2000: 21). Tant les recerques empíriques com els models teòrics han demostrat, doncs, que els governs de coalició (i en molts casos els governs en minoria) vénen a ser una resposta equilibrada i estable després d'unes eleccions en què cap partit polític no guanya per àmplia majoria.

La història de les coalicions, tanmateix, ve de lluny. La feblesa de les primeres democràcies europees es va superar durant un quant temps, com ja s'ha dit, a través de coalicions de govern, com a l'Alemanya de Weimar, on les coalicions democràcia cristiana - socialdemocràcia van servir per a democratitzar el sistema electoral prussià i per a constituir el Segon Imperi (Robles, 2000: 24); o a la França de la Tercera

¹En aquest mateix sentit, cal citar altres estudis posteriors i menys coneguts com el de DIERMEIER i MERLO (2001) sobre 313 eleccions en 11 democràcies europees entre 1945 i 1997, en què es demostra que només en 20 d'aquestes eleccions un sol partit va obtenir més de la meitat dels escons en el parlament; en un altre estudi de MÜLLER i STROM (2000) es pot comprovar que més d'un 90% de tots els governs majoritaris en 13 països de l'Europa occidental entre 1945 i 1999 han estat basats en una coalició de partits, com també prop d'una tercera part de tots els governs minoritaris, segons WOLDENDORP, KEMAN i BUDGE (2001); un altre treball sobre 15 democràcies posteriors a la Segona Guerra Mundial fet per GALLAGHER, LAVER i MAIR (1995) demostra que al voltant d'un 35% de les coalicions són vencedores mínimes (CVM), que un 36% són coalicions minoritàries i que la resta (29%) són sobredimensionades.

República (Cartel des Gauches i Front Populaire). També cal esmentar la tradició danesa de col·laboració, des de primers de segle, de radicals i socialistes, i de l'esquerra agrària (Venstre) amb els conservadors; o les habituals coalicions entre catòlics i protestants a Holanda (Duverger, 1996: 350). Les condicions d'excepcionalitat provocades per la Primera Guerra Mundial van facilitar també la formació de governs de concentració nacional, com l'aliança liberal-laborista al Regne Unit, origen del denominat *New Liberalism*. A l'Estat espanyol també es va donar aquest cas durant la Segona República, amb una coalició denominada Conjunció Republicano-Socialista, entre el Partido Radical d'Alejandro Lerroux i la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA), de José María Gil Robles, i el Frente Popular. A Catalunya, en el mateix període, es va produir el pacte entre Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i la Unió Socialista de Catalunya (USC), precedent dels successius governs de concentració durant la Guerra Civil (1936-1939), amb presència de republicans, anarquistes i comunistes (*vid.* ap. 2.3.2.3 a).

En els darrers anys, la centralitat del fenomen coalicional ha augmentat a mesura que els països de l'est europeu es democratitzaven. Segons Lane i Ersson (1998), durant el quinquenni 1990-1995, un 75% dels governs europeus eren de matriu multipartidista, és a dir, de coalició explícita o positiva.² En aquest mateix període van ser investits (no necessàriament en l'estricta sentit jurídic del terme) fins a 91 gabinets en 31 països europeus, dels quals 19 eren unipartidistes (21%), però considerats com a coalició implícita; 68 foren constituïts per diversos partits coalitzats (75%), i només 4 ho van ser de gestió (4%). De mitjana, els governs europeus, durant aquest període, van ser formats per 2,4 partits. Un 50,2% dels governs analitzats es basaven en una coalició vencedora mínima (CVM).³ Del total dels governs, un 36% eren de dretes, un 20% d'esquerres i un

² Els estudiosos no coincideixen en l'ús de les diferents accepcions del concepte «coalició política» (*vid.* ap. 1.3). En molts casos arriben a equiparar les diferents accepcions (BROWNE, 1971; BROWNE i DREIMANIS, 1982; TAYLOR i LAVER, 1973 i DODD, 1976). S'acostuma a establir una diferenciació entre coalicions electorals, parlamentàries i governamentals (DUVERGER, 1970: 356). A partir d'aquí, un important grup de teòrics s'ha centrat en l'anàlisi de les coalicions governamentals o executives (TAYLOR i LAVER, 1973; PRIDHAM, 1986.), mentre que un altre ho ha fet en les coalicions polítiques en general (DE SWAAN, 1973).

³ Per a GAMSON (1961), els partits segueixen el criteri de minimitzar la mida de la coalició amb l'objectiu de maximitzar la utilitat esperada, de manera que la recompensa (les càrteres ministerials) sigui la més alta possible. RIKER (1962: 32-46) va predir la formació de les coalicions vencedores mínimes, en el sentit que dos o més partits tendiran a controlar junts la majoria dels escons i que la coalició serà mínima en tant que no inclourà cap partit no imprescindible per a la consecució de la majoria. Per a BUDGE i LAVER (1992: 5, 12-13), els beneficis són màxims (en càrteres i polítiques públiques) si la coalició és mínima i amb la màxima homogeneïtat ideològica. Per a COLOMER (1994: 866), amb l'*office seeking* (obtenció de càrrecs), els partits tendeixen a formar coalicions de la mida més petita possible per obtenir

42,5% es corresponia amb coalicions equilibrades o mixtes esquerra-dreta (Robles, 2000: 25). Quant a la durabilitat o taxa de supervivència, mesurada en mesos, s'estima que els governs de coalició en petita minoria van durar, en molts casos transcendint el període legal de durada de les legislatures, una mitjana de 50,9 mesos i les grans coalicions de govern 48,7. També en els àmbits regional i local s'ha demostrat una vasta experiència en aquests tipus d'aliances governamentals. Precisament a l'Estat espanyol, a pesar que en el període democràtic no hi ha hagut cap govern de coalició explícit, considerats en conjunt, més d'un 50% dels governs en ajuntaments, diputacions i comunitats autònomes han estat de coalició (Márquez, Matas, Reniu i Robles, 1998).

Amb tot, no obstant la proliferació dels governs de coalició, l'estudi de les coalicions es troba en una fase embrionària. Des d'aproximacions diverses, en funció de la tradició acadèmica americana o europea, d'ençà de 1950 i 1960 s'han fet els primers treballs sobre coalicions, a partir de perspectives més teòriques que no pas empíriques. En aquest context van sorgir treballs com els de Doblegar, Downs, Gamson, Caplow, Riker, Leiserson, etc., forjadors de la denominada Teoria de Jocs (o d'elecció racional). Aquesta aproximació formal buscava reduir sensiblement el mutu allunyament a què semblaven estar condemnades les matemàtiques i algunes de les denominades ciències socials, en particular la Ciència política. La Teoria de Jocs volia proporcionar noves idees per al tractament de situacions en què convergeixen o s'enfronten, o bé ambdues coses, diversos interessos. Es pretenia, en suma, aportar un «component de racionalitat matemàtica a una secció important de l'anàlisi política» (Carreras, García Jurado i Pacios, 1993: 159; Carreras i Owen, 1995: 157). Aquests primers treballs estaven fortament influenciats per l'obra de Von Neumann i Morgenstern (1944), i tractaven de respondre dues qüestions bàsiques: d'una banda, quin tipus de coalicions es formen en situacions multipartidistes en el cas que els líders polítics es comportin com a actors amb racionalitat econòmica i, de l'altra, com es reparteixen els partits les diferents carteres i els diversos recursos de poder que controlen (De Swann, 1973). Els anys 1970 i 1980 van representar una inflexió en l'orientació metodològica i teòrica de les investigacions a partir dels enfocaments eclèctics de Browne, Dreijmanis, Bogdanor i Pridham des d'una òptica denominada neoinstitucionalista. Sense abandonar, però, aquesta perspectiva, Laver, Schofield, Budge, Keman i Shepsle van continuar aplicant

les quotes més altes de poder (minimitzar la coalició per maximitzar el poder), i amb la *policy-pursuing*, (persecució de polítiques) tendeixen a elegir els seus socis entre els partits més pròxims o connectats a les seves posicions político-ideològiques (*vid. ap.* 3 i 3.2).

la Teoria de Jocs. Més recentment, autors com Strom o Bergman han propiciat la creació d'un nou utilitatge teòric i metodològic a partir d'anàlisis empíriques. Segons Lane i Ersson (1998: 201), en la producció politològica sobre la matèria s'observa, tanmateix, un únic paradigma de convergència amb enfocaments divergents: la primera perspectiva parteix del supòsit que els governs tendeixen a mantenir principalment una configuració, que seria constituir una CVM per garantir la seva durabilitat (Riker, 1962), i els enfocaments divergents sostenen que la formació de governs tendeix a ser radicalment diferent segons els països i que reflecteix llegats històrics i diferències institucionals (Bogdanor, 1983; Pridham, 1986; Strom, 1990).

A l'Estat espanyol el fenomen coalicional ha anat adquirint en els darrers anys un interès progressiu per als politòlegs. Així, recentment han començat a veure la llum diferents estudis. Fins fa poc, s'explicava la migradesa d'investigacions sobre la qüestió perquè, més de cinc lustres després de les primeres eleccions democràtiques de 1977, no s'havia format mai un govern de coalició estatal, tenint en compte que, quan cap partit no ha obtingut la majoria absoluta, els partits governamentals –partits d'àmbit estatal (PAE)– han optat sistemàticament per formar governs monocolor minoritaris amb el suport parlamentari extern d'altres forces polítiques, preferentment partits d'àmbit no estatal (PANE). Aquesta situació, encara no modificada després de les eleccions legislatives del 14 de març de 2004, ha portat alguns investigadors, com Batlle, Capo, Colomer, Llera o Reniu, a cercar algun tipus d'explicació al respecte. Per contra, a escala subestatal, les comunitats autònomes (CA) i els ens locals presenten una enorme casuística mereixedora d'estudi, fins ara no prou desenvolupada, tot i els indubtables avantatges que la dimensió d'aquestes estructures facilita als investigadors de cara a assolir el màxim rigor científic i obtenir, de passada, una anàlisi comparada entre governs de coalició dins un mateix estat. Alguns estudis, com els de Llera, Márquez, Matas, Reniu o Robles, han servit per a desenvolupar diferents anàlisis dels governs de coalició a Andalusia, Catalunya,⁴ Galícia i el País Basc.

⁴ En el cas de Catalunya, l'interès primari dels estudis sobre coalicions es va centrar en el fet que la coalició electoral Convergència i Unió (CiU) governés després de les sis primeres eleccions al Parlament de Catalunya celebrades des del restabliment de la democràcia (1980, 1984, 1988, 1992, 1995 i 1999). El fet que CiU hagi estat durant anys una coalició electoral que ha arribat a esdevenir coalició governamental topa, tanmateix, amb la perspectiva de les teories formals, que exigeixen la confrontació electoral dels partits com a requisit per a configurar una coalició genuïna. A partir del desembre del 2003, la formació d'una nova coalició de govern, en aquest cas entre el Partit dels Socialistes de Catalunya - Ciutadans pel Canvi (PSC-CpC), ERC i Iniciativa per Catalunya Verds - Esquerra Unida i Alternativa (ICV-EUiA) ha acabat fent de Catalunya l'única comunitat autònoma governada sempre en coalició, cosa que ha tingut indiscutibles efectes en la cultura política dels catalans, més proclius al fenomen coalicional (MATAS, 1998: 89; 2003: 124). Si es té en compte, a més, que els governs de molts municipis catalans

1.2. L'evolució de l'estudi sobre coalicions polítiques a l'Estat i a Catalunya

Des que Jordi Matas va dirigir per a l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) el primer seminari sobre coalicions polítiques (1998), es va iniciar una dinàmica acadèmica que ha portat a aprofundir en l'estudi d'aquest fenomen, després que durant anys la Ciència Política espanyola n'hagués restat al marge. Les aportacions pioneres de Brams i del dominicà Garriga Picó (1975) o la retrospectiva de López Guerra i Varela (1978) i Robles (2001) sobre els governs de coalició de la Segona República no havien tingut continuïtat fins a la dècada de 1990. Segons Cotarelo (1994:14-15) i Reniu (2002: 50), aquesta omissió acadèmica respon a l'escassa tradició democràtica de l'Estat, després de quaranta anys de dictadura i d'interrupció democràtica, bo i admetent que, a partir de la recuperació de la democràcia, l'absència de coalicions polítiques estatals tampoc no ha servit d'estímul. Amb tot, el treball de Nicolás Muñoz (1980) sobre el programa polític del Govern i els pactes de coalició des d'una òptica constitucionalista va anticipar algunes de les qüestions que centrarien estudis posteriors. Aquest treball iniciatiu tindria continuïtat amb les aportacions de Jiménez Asensio i Sáiz Arnáiz (1991). Capo, en el marc d'un estudi de Pridham (1986), utilitzà un enfocament eclèctic o multidimensional, partint d'aspectes institucionals, per a analitzar la realitat política espanyola. Els anys noranta van suposar la recepció de la Teoria de Jocs. Així, Colomer (1990) elaborà una aproximació a aquestes teories per analitzar l'àmbit local, seguint les directrius assenyalades per autors com Mellors o Pijnenburg. Marcet (1991), amb el seu treball sobre la majoria en les relacions Corts Generals – Govern, va fer una aproximació eminentment pràctica del fenomen, i Robles (1992) hi incorporà una reflexió des del camp de la filosofia política. A partir de 1993, amb la pèrdua de la majoria absoluta per part del PSOE, l'estudi sobre coalicions polítiques va rebre un impuls decidit. Colomer i Martínez (1993) i Carreras, García Jurado i Pacios (1993) van fer noves contribucions teòriques. Presentaren un model per a la formació de coalicions en un sistema multipartidista i multiparlamentari, en què els partits podien arribar a acords simultanis en les diferents arenes polítiques, a partir de l'experiència del comportament d'aquests en els governs autonòmics i locals. Aquest treball s'inscrivía en la dinàmica de les teories formals, i aplicava l'índex de poder de Shapley-Shubik i el valor coalicional d'Owen (*vid. ap. 2.5*) En una línia similar, Baonza (1994) i Sáez Lozano (1995) van estudiar els efectes de la formació de governs de coalició. Durant el

també són o han estat de coalició, la singularitat catalana no admet dubte.

III Congrés de la Asociación Española de Ciencia Política y de la Administración (AECPA), celebrat a Salamanca (1997), Robles dirigí el primer grup de treball sobre coalicions polítiques, amb aportacions diverses, que anaven des de l'aplicació de la Teoria de jocs a l'anàlisi de les eleccions legislatives de 1993 i 1996, passant per les coalicions en els governs locals i la relació entre les coalicions i el sistema democràtic. Es va constituir també un grup de recerca estable, format per Robles mateix (Universitat de Granada), Guillermo Márquez (Universitat de Santiago de Compostel·la), i Jordi Matas i Josep Maria Reniu (Universitat de Barcelona). El IV Congrés de l'AECPA, celebrat a Granada el 1999, va persistir en l'estudi de les coalicions en els àmbits local i estatal a conseqüència dels resultats de les eleccions legislatives de 1993 i 1996.

En relació a les coalicions en l'àmbit de les CA, Llera es va aproximar l'any 1987 a l'estudi de les coalicions al País Basc, però sense fer referència a les teories que l'analitzen. Els posteriors treballs de Revenga (1987 i 1989) van suposar una incursió en l'estudi de les coalicions en l'àmbit autonòmic de la mà dels resultats electorals i de la durada dels governs. Revenga mateix (1992) actualitzà les dades relatives a les comunitats de règim comú, centrant-se en els aspectes institucionals propis de les teories multidimensionals. Batlle (1995) va fer una aproximació teòrica envers un model explicatiu del grau de conflicte o de cooperació en les relacions centre-perifèria, a partir de l'anàlisi dels criteris seguits pels partits polítics en el procés de formació de coalicions a escala subestatal a Alemanya, Espanya, França i Itàlia.

1.3. El mètode de treball

Com s'ha vist, una de les grans dificultats en l'anàlisi del fenomen coalicional és la manca d'homogeneïtat en l'objecte d'estudi per part de les diferents teories sobre coalicions polítiques, a més de l'absència de consens a l'hora de definir què cal entendre per coalició política (Matas, 2000: 11). Per això una part dels investigadors s'ha centrat en l'anàlisi de les coalicions governamentals o executives i una altra en les coalicions polítiques en un sentit ampli. Les teories formals han centrat el seu interès preferent en les coalicions governamentals d'àmbit estatal (Laver, Rallings i Trasher, 1987: 501) i, sobretot, en aspectes com la negociació sobre el poder polític, expressat en el repartiment de les carteres ministerials o la distància ideològica entre els actors com a elements definitoris en la formació de les coalicions (*vid. ap. 3 i 3.2*). Per contra, les teories multidimensionals parteixen de la coalició política com a concepte polisèmic i també inclouen les coalicions que es produeixen fora del govern, les parlamentàries o

les temporals. El punt de partença d'aquesta observació és per a molts estudiosos, com Sartori, l'existència d'una definició mínima de coalició, el fet que les coalicions polítiques són expressió de l'acord entre dos o més organitzacions que tenen la voluntat de fer coses en comú. Aquesta conceptualització permet de realitzar diferents tipologies, atenent criteris com la dimensió dels partits coalitzats, la seva ideologia o el moment en què es coalitzen. Un altre criteri prou apropiat per a la comprensió de les diferents accepcions que caracteritzen el fenomen coalicional és el que pren en consideració l'arena política en la qual es desenvolupa la col·laboració entre els partits polítics (Reniu, 2002: 63).

En el nostre cas, ens trobem davant un estudi comparatiu sobre coalicions governamentals en l'arena executiva catalana entre 1980 i 2003, a partir de considerar els governs de CiU (fruit de coalicions electorals que després van passar a ser governamentals, tot i que, com han intentat demostrar Matas i Reniu, també en aquest cas es va produir una dinàmica coalicional incontestable)⁵, de CiU i ERC (1984), i un estudi de cas sobre la coalició catalanista i d'esquerres (2003), formada per PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA. Quant al mètode d'estudi, constatada l'escassa capacitat de les teories formals per a reflectir per elles mateixes el complex entramat de variables que poden intervenir en el fenomen coalicional,⁶ s'ha optat per l'utilatge propi de les teories multidimensionals, que ens ha facilitat l'adopció d'un enfocament eclèctic: d'una banda, amb elements empírics i inductius, cosa que ens han permès d'inferir generalitzacions sistemàtiques derivades de la realitat, sense menystenir, de l'altra, l'anàlisi dels aspectes institucionals i la seva incidència sobre el fenomen coalicional. No endebades les teories multidimensionals proporcionen un ampli espectre de variables amb les quals poder explicar les coalicions, molt més que no pas la simple predicció de les coalicions a

⁵ Per bé que BOGDANOR considera necessària la confrontació electoral entre els socis de coalició, aquests autors no pressuposen l'esmentat element com a condició indispensable per a la identificació d'un govern de coalició. La principal característica que permet aquesta identificació «radica en la plasmació del principi del poder compartit mitjançant la distribució entre els socis de govern de les carteres ministerials» (RENIU, 2002: 85).

⁶ Aquest enfocament metodològic considera que els partits polítics només estan interessats en l'obtenció del poder, expressat en termes de càrrecs ministerials (teories formals o *office seeking*). Aquesta òptica, tanmateix, no serveix per a explicar altres situacions que es produeixen en la pràctica, en què, per exemple, l'actuació dels partits no es regeix per la màximització de les seves utilitats a curt termini, sinó a llarg termini, com ara el desig d'influir en el procés d'elaboració de polítiques (corrent analític dins les teories formals que es coneix com a *policy-pursuing* o *policy driven* i que pren en consideració com a principal element d'estudi la ideologia, expressada en la ubicació dels partits en la clivella esquerra-dreta). A partir d'aquestes assumpcions, LEISERSON (1966) i AXELROD (1970) han utilitzat la compatibilitat o la ubicació ideològica com a suport a la negociació, o totes dues, malgrat assumir que l'obtenció de càrrecs és una de les principals motivacions dels partits polítics.

formar. Tot això, a partir de considerar aspectes com els comportaments coalicionals previs, l'evolució dels actors polítics, les característiques del sistema de partits, etc., en el marc d'un procés dinàmic que té com a referència el dia a dia polític.⁷ Malgrat tot, la metodologia de recerca no ha descartat elements que pertanyen al model teòric formal, com ara les assumpcions pròpies de l'individualisme metodològic, amb l'objectiu d'explicar determinats fets col·lectius a partir d'accions individuals, a fi de comprendre, dins un conjunt de possibilitats alternatives definides per les institucions i les regles del joc decisional, els motius que han induït alguns individus a optar per un comportament o un altre.

Es tracta, doncs, d'una *analytic narrative* (narrativa analítica), que combina les eines analítiques utilitzades habitualment en la Ciència Política i Econòmica, a diferència de la narrativa formal, pròpia de la Història. Per tant, l'aproximació del treball és en primer lloc narrativa, ja que posa una particular atenció als esdeveniments i contextos. En segon lloc, el mètode és analític en la mesura que permet d'extreure models explicatius més o menys explícits i formals, que faciliten tant l'exposició com l'explicació de l'investigador, seguint la tradició ideogràfica de les Ciències Socials (McDonald, 1996). Les *analytic narratives* com el present treball representen un esforç per fer compatible la recerca comparativa amb les teories formals, en el nostre cas, de les coalicions; és a dir, cerquen la combinació de coneixements profunds sobre un cas amb un model teòric determinat (Bates, 1998).

En suma, el present treball analitza els aspectes següents:

1. El grau d'influència de les regles del marc institucional i del sistema de partits en la formació dels diferents governs de coalició a Catalunya (1980-2003).⁸ La dimensió institucional es fonamenta en la presumpció que l'estructura formal del sistema polític conté tant les limitacions com els estímuls per a la creació de coalicions. En aquest escenari s'han considerat factors com ara els principals instituts del règim polític parlamentari que intervenen en el procés de formació i estabilitat de tot govern

⁷ La política de la coalició es pot entendre com una sèrie de cercles concèntrics que poden començar en l'equilibri intern entre les faccions partidistes, la coalició electoral entre dos o més partits, els acords d'investidura, pressupostaris i/o puntuals en el Parlament, els pactes més o menys estables de legislatura i, finalment, la coalició de govern pròpiament dita, que constituiria el nucli central d'aquesta dinàmica política, amb implicacions molt diferents sobre la governabilitat i el funcionament del sistema polític en el seu conjunt (LLERA, 2000: 31-34).

⁸ Una definició extensa d'institució és la formada per un «conjunts de regles i rutines interrelacionades que defineixen les accions apropiades en termes de relacions entre rols i situacions» (MARCH i OLSEN, 1989: 160). Seguint les teories formals, les institucions són «simplement regles sobre el comportament, especialment sobre la presa de decisions» (RIKER, 1980: 432).

(investidura, moció de censura, dissolució del parlament), el sistema electoral i les seves conseqüències i el sistema de partits.

2. D'una banda, s'han pres en consideració les relacions interpartidistes (horitzontals): la compatibilitat ideològica dels partits coalitzats, el grau de competència electoral o la relació existent entre els seus líders. De l'altra, s'ha examinat el component vertical: l'estructura organitzativa, les relacions intrapartidàries, la cultura política, el control dels partits per part de les seves elits i la interacció de les diferents arenes o àmbits político-territorials.

3. A partir d'aquí, s'ha intentat aprofundir en l'estudi de cas de la coalició catalanista i d'esquerres (2003), caracteritzant-la temporalment, amb especial atenció al paper dels partits com a actors en el procés coalicional. El punt de partida ha estat l'assumpció que els partits acumulen experiència en el decurs de les seves relacions coalicionals amb altres partits, però també en les relacions prèvies amb els mateixos actors. En aquesta dimensió analítica s'examina el procés de formació del Govern catalanista i d'esquerres, amb especial atenció al procés electoral previ, els programes polítics i les estratègies electorals, les negociacions entre els partits per a arribar a l'acord de col·laboració i el document polític de la coalició.

4. S'han estimat les motivacions que van portar els diferents actors a optar per uns determinats cursos d'acció en lloc d'uns altres, com també la dimensió externa o ambiental que hi va poder influir. En absència d'una teoria general sobre les preferències i el comportament dels líders polítics, en el terreny de les motivacions dels actors s'han considerat factors com els efectes que la coalició va tenir per a la consecució de determinats objectius (carteres, polítiques) en les diverses arenes (govern, parlament, partits). En la dimensió externa o ambiental, s'han estimat aspectes com l'impacte de determinats fenòmens que depassen el control dels actors: el rol dels mitjans de comunicació, els sindicats, les organitzacions empresarials i l'acció de governs externs

5. S'han avaluat també les conseqüències del govern de coalició per als partits i per al sistema polític en general, en especial la distribució intracoalicional del poder (el repartiment de carteres, alts càrrecs i la distribució del pressupost) i l'estructura interna i de funcionament de la coalició (els instruments de coordinació governamental, interpartidaris i parlamentaris), així com també la dinàmica dels partits en relació a l'acció del Govern.

6. L'objectiu de la recerca en l'estudi de cas és identificar els factors més

rellevants que permeten de respondre preguntes com les següents: per què després de les eleccions de 2003 es va donar un govern de coalició i no pas un govern minoritari?, quines coalicions eren possibles?, per què aquesta coalició i no una altra?, un cop decidida la coalició, què va significar en el pla de definició del programa de govern i de l'estructuració del Govern i l'Administració? En cadascun d'aquests epígrafs s'ha examinat també en quin grau les respostes a les preguntes indicades validen o no algunes assumpcions teòriques o generalitzacions preexistents sobre les coalicions, indicant si hi ha algun supòsit desviant que qüestionï la teoria.

7. Es tracta, en conclusió, d'una típica *analytic narrative*, centrada en un sol cas, que permet d'afinar en les motivacions dels actors i la influència del context institucional, a partir de desplegar una estratègia de recerca intensiva que pren en consideració una gran quantitat de propietats, com és lògic, davant la complexa xarxa de relacions de qualsevol fenomen coalicional. Tanmateix, no s'han obviat les qüestions metodològiques pròpies de la investigació comparada; es tracta, doncs, d'una investigació eminentment descriptiva o ideogràfica, no exempta d'elements teòrics i inclusivament, i generadora de diferents tesis explicatives que tracten d'ampliar el camp teòric per a l'estudi de les coalicions a Catalunya. La recerca, amb una inequívoca vocació científica, s'ha desenvolupat així mateix a partir de l'estudi de la literatura i la doctrina més destacades sobre coalicions, l'observació empírica, l'accés a les fonts primàries, l'aproximació als estudis sociològics i els mitjans de comunicació, i a partir també de la immediació personal de l'investigador com a actor polític.

1.4. Les etapes de la governabilitat

Amb la mort del dictador Francisco Franco, el 20 de novembre de 1975, es va obrir una etapa de transició entre el règim predemocràtic i l'aprovació de la Constitució espanyola (CE) el 1978. En aquest període es va donar una primera fase, que va des del traspàs de l'antic cap d'estat fins a la celebració de les primeres eleccions democràtiques del 15 de juny de 1977, en què, tot i no produir-se una transformació de l'entramat jurídic-polític heretat de la dictadura, hi hagué el primer intent d'implantar un règim especial per a Catalunya l'any 1976. Una vegada promulgada la Llei per a la reforma política el 4 de gener de 1977, la Comissió per a l'Estudi del Règim Especial va concretar la proposta de constitució d'una mancomunitat i d'un consell general, materialitzada amb el Reial decret 382/1977, de 18 de febrer, que deixava de banda la creació prevista d'una comissió d'acció regional. La segona fase, més decisiva, s'inicià

poc després de les eleccions legislatives, i va estar marcada per la negociació entre el govern de l'Estat i el president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas, menant al restabliment provisional de la Generalitat. La celebració de les eleccions i la victòria a Catalunya de les forces d'esquerres i nacionalistes (PSC, Partit Socialista Unificat de Catalunya [PSUC] i Pacte Democràtic per Catalunya [PDC]) va suposar l'inici d'una nova fase. Després de saber-se els resultats electorals, Adolfo Suárez i Josep Tarradellas iniciaren un procés formal de converses. Al cap de poc temps va tenir lloc la multitudinària manifestació de la Diada de 1977, que portà el Govern Suárez a aprovar el Reial decret llei 41/1977, de 29 de setembre, restablint provisionalment la Generalitat, tot esperant el règim d'autonomia que pogués considerar les Corts Generals. El Reial decret 2543/1977, de 30 de setembre, va donar lloc a la creació de dues comissions mixtes Estat-Generalitat i Generalitat-diputacions, amb l'objectiu de fixar les possibles transferències de funcions i serveis a favor de la Generalitat.

A partir d'aquí es pot dir que la política catalana ha seguit, fins avui dia, quatre grans etapes: la de la Generalitat provisional (1977-1980); la de l'aprovació de l'Estatut i la seva institucionalització (1980-1984); la de l'hegemonia del pujolisme (1984-1995); el període sense majories absolutes (1999-2003); i la del Govern catalanista i d'esquerres (2003-2006). Durant aquest període, la principal característica del sistema polític català ha estat «la relativa estabilitat dels resultats electorals des de 1980» (Pallarès i Font, 1995: 22-23).

1.4.1. La Generalitat provisional (1977-1980)

El 24 d'octubre de 1977, Josep Tarradellas va prendre possessió del càrrec de president de la Generalitat provisional. Les intenses setmanes viscudes acabaren per afeblir-lo físicament i poc després va caure malalt. Per no provocar un buit de poder, nomenà conseller de la Presidència l'independent Frederic Rahola, el qual va començar a fer les gestions amb els caps dels principals partits per a formar el Consell Executiu. Els decrets de 3 i 5 de desembre de 1977, d'estructuració del Consell Executiu, van crear 12 conselleries, 5 sense cartera (els «polítics») i 7 amb cartera, que formaven un govern d'unitat amb la presència de representants d'Unió de Centre Democràtic (UCD), Convergència Democràtica de Catalunya (CDC), PSUC, FC-PSOE, PSC-Congrés (PSC-C) i ERC.⁹ El principal desacord entre els partits radicava en la manera de

⁹ President: Josep Tarradellas Joan; consellers sense cartera: Joan Reventós, (PSC-C); Josep Maria Triginer, Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE); Antoni Gutiérrez Díaz (PSUC); Carles Sentís (UCD); Jordi Pujol (CDC); Agricultura, Ramaderia i Pesca: Josep Roig (ERC en representació dels partits

reflectir, en la distribució de les 12 carteres, els resultats de les eleccions legislatives. Una proporcionalitat estricta hauria suposat la majoria del Consell per a socialistes i comunistes. A l'interior dels partits i les coalicions, també es van produir diferències. El PDC aspirava que fossin nomenats consellers els líders dels tres partits que l'integraven: Jordi Pujol (CDC), Josep Verde i Aldea PSC-Reagrupament (PSC-R) i Ramon Trias Fargas (EDC). Finalment Jordi Pujol fou l'elegit i Trias Fargas no acceptà ser conseller d'Economia i Finances, pel fet que, segons la seva opinió, l'esquerra tenia una excessiva presència en el Govern (Padrós, 2002: 29).

Una vegada estructurat el Consell, la tasca més important que va escometre fou omplir de contingut la Generalitat amb els traspassos obtinguts. El Reial decret de 30 de setembre de 1977 va crear les comissions mixtes, que permetien de verificar-los. Posteriorment, el 9 de gener de 1978, el Consell va aprovar el seu programa de govern, amb els principals objectius centrats en l'assoliment de l'Estatut, la celebració imminent d'eleccions municipals per a democratitzar ajuntaments i diputacions, la cooficialitat del català, l'economia i l'obtenció dels traspassos principals. El pressupost de 1978 pujà a 278 milions de pessetes. També s'aprovà el Reglament de règim interior, que contenia les previsions relatives al règim d'usos lingüístics, l'estructuració de les conselleries (amb secretaries generals tècniques, direccions generals i comissions interdepartamentals) i el procediment administratiu i el règim jurídic i financer de la Generalitat. Però, mentre els mecanismes administratius s'anaven posant en marxa, les diferències de criteri entre el president Tarradellas i els principals partits catalans no cessaven. El punt de fricció més destacat fou l'Assemblea de Parlamentaris, que Tarradellas no volia reconèixer, partint del fet que el Reial decret llei de restabliment de la Generalitat no n'esmentava l'existència. Per a Tarradellas, aquest òrgan havia d'esdevenir només un lloc de trobada, sense personalitat jurídica ni vida independent.¹⁰

parlamentaris minoritaris); Economia i Finances: Joan Josep Folchí (UCD); Ensenyament i Cultura: Pere Pi-Sunyer, Esquerra Democràtica de Catalunya (EDC); Governació: Frederic Rahola (independent vinculat a Tarradellas); Política Territorial i Obres Públiques: Narcís Serra (PSC-C); Sanitat i Assistència Social: Ramon Espasa (PSUC); Treball: Joan Codina (Unió General de Treballadors [UGT]). Els consellers representants de les diputacions van ser nomenats per l'oposició per part dels partits parlamentaris a acceptar polítics no elegits democràticament. Josep Maria Bricall fou designat secretari general de la Presidència, el 7 de desembre. A mitjan octubre de 1978 es va produir el primer canvi en la composició del Consell Executiu per la dimissió –encara que seria més propi parlar de cessament– de Rahola, el qual s'havia anat distanciant progressivament de la gestió política de Tarradellas. La dimissió fou acceptada i Rahola va ser substituït per Manuel Ortínez, un català establert a Madrid, vinculat a la banca suïssa i que havia intervingut de manera decisiva en el retorn del president a Catalunya. Ortínez va ser substituït per Josep Maria Bricall el 15 de desembre de 1979.

¹⁰ Després d'una reunió celebrada el 4 de gener de 1978 amb la presència de les dues parts en conflicte, es

1.4.2. La posada en marxa de l'autonomia i de les institucions (1980-1984)

Les primeres eleccions al Parlament, celebrades el 20 de març de 1980, van atorgar la majoria relativa a la coalició electoral entre CDC i UDC (CiU), i van suposar l'accés a la presidència de la Generalitat de Jordi Pujol, investit el 24 d'abril. Concretament, CiU, amb un 27,7%, va obtenir 43 diputats (31,9% dels escons); el PSC, amb un 22,3%, 33 escons (24,4% del total); el PSUC, amb un 18,7%, 25 parlamentaris (18,5%); Centristes de Catalunya (CC) - UCD, amb un 10,6%, 18 escons (13,3%), ERC, amb un 8,9%, 14 escons (10,4% del total), i el Partido Socialista de Andalucía (PSA), amb un 2,6%, 2 escons, equivalents a l'1,5% de l'hemicicle. La mateixa nit electoral, CiU va proposar un pacte de gran coalició a la segona força en vots, el PSC-PSOE (Colomé, 1989: 35), prenent com a base a les responsabilitats a assumir, com ara dotar de contingut les institucions d'autogovern, forjar l'Administració i iniciar el desplegament de les previsions estatutàries. El PSC declinà la proposta i CiU traslladà aquell oferiment a ERC, que també s'hi va negar, atesa la debilitat d'un govern amb els vots exclusius de CiU i ERC, 57 membres del Parlament en total.¹¹ En el debat d'investidura, Pujol va obtenir en segona votació el suport de CC-UCD, a més del d'ERC, mentre que la resta de partits (PSC-PSOE, PSUC i PSA) hi van votar en contra. En compensació, ERC va obtenir la presidència del Parlament i CC-UCD la continuïtat del suport al govern d'Adolfo Suárez (Culla i De Riquer, 1989: 21). No obstant això,

va decidir que l'Assemblea de Parlamentaris es mantindria, però que, en canvi, no es reuniria per pronunciar-se sobre la composició o actuació del Consell Executiu ni es tornaria a convocar fins després d'aprovar la Constitució. El president Tarradellas, en correspondència, d'acord amb el Consell Executiu, es comprometé a informar els diputats i senadors catalans sobre l'activitat del Govern, i, al seu torn, els parlamentaris, a referir tot allò que pogués tenir interès en relació als treballs d'elaboració de la Constitució i l'Estatut. A partir d'aquell moment els debats entre Tarradellas i les forces polítiques es van reconduir a l'interior de l'Executiu, el qual, a més del seu caràcter executiu, adoptaria excepcionalment el caràcter de deliberació.

¹¹ Segons Heribert Barrera «Catalunya, al començar a autogovernar-se, havia d'allunyar-se de posicions maniquees, de divisió de dos blocs. Per tant, nosaltres [ERC] érem partidaris de constituir un Govern a Catalunya que exclogués l'extrema esquerra, en aquest cas els comunistes, i l'extrema dreta. O sigui que, si es podia, s'havia de constituir un govern al voltant del centre [...]. Aleshores, conseqüents amb això, després de les eleccions vam defensar que calia constituir un govern de coalició CiU-PSC-PSOE, i vam dir que estàvem disposats a donar suport al seu candidat i disposats a formar-ne part, si ens hi volien, perquè convergents i socialistes sumats ja tenien, sols, majoria absoluta [...]. I als socialistes els vam dir més encara, perquè en aquell moment semblava que els socialistes eren una força d'esquerra. Els vam dir: si vosaltres accepteu aquesta fórmula és evident que aquest govern de coalició generalment haurà d'actuar per consens, però que algunes vegades es poden plantejar qüestions de majoria. És molt probable que en qüestions nacionals catalanes nosaltres ens arreglerem amb els convergents, però en altres qüestions, ens arreglerem certament amb vosaltres. I pel que fa al president de la Generalitat, que dins de la coalició s'ha de decidir per majoria, nosaltres estem disposats a votar-vos a vosaltres. Jo vaig dir això personalment a Joan Reventós davant de testimoni. Reventós ho ha reconegut al cap d'uns anys, al principi va preferir no parlar-ne. Els socialistes es van equivocar i no ho van acceptar.» (VILADOT, 1988: 29).

durant aquella legislatura autènticament constituent, totes les forces de l'oposició van mostrar una intensa activitat d'oposició i alhora un tarannà constructiu amb vista a la consolidació de les institucions d'autogovern, malgrat la moció de censura presentada pel PSUC el 1982, amb Josep Benet com a candidat, que portà Pujol a incorporar fins a quatre independents en el seu govern (Padrós, 2002: 35) (*vid. ap.* 4.2.1.3).

En aquesta legislatura es va consolidar la coalició entre CDC i UDC, cosa que repercutí en les següents eleccions de 1984. La repartició de parcel·les de poder, alts càrrecs i pressupost va anar configurant unes tècniques de repartiment, que, amb poques variacions, es mantingué fins a la pèrdua del poder l'any 2003. Si en l'etapa de la Generalitat provisional hi va haver fins a 20 alts càrrecs –i, malgrat tot, es podia parlar de sobredimensió, atès l'escàs nivell competencial–, al final de la III legislatura (1992-1995) aquest nombre se situà en 81 (15 secretaris generals i 66 directors generals), una quantitat prou ajustada a l'estructura real de l'Administració (Matas: 2003, 89) (*vid. ap.* 4.2.2). Des del punt de vista legislatiu, aquesta va ser una legislatura especialment fructífera, amb un total de 78 lleis aprovades, sobretot en l'àmbit institucional. La Llei 3/1982, de 25 de març, del Parlament, el president i el Consell Executiu (LPPCE), juntament amb el Reglament del Parlament (RPC) aprovat el 24 de juliol de 1980, contribuï a perfilar el marc polític-institucional de la Generalitat com a institució d'autogovern. Pel que fa als elements distintius de l'autonomia, a part de la primera llei del Parlament, que va instituir la Diada de l'Onze de Setembre com a festa nacional, la més important d'aquest període fou la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística. En l'àmbit econòmic-financer, la Llei 11/1981, de 7 de desembre, de patrimoni de la Generalitat, i la Llei 10/1982, de 12 de juliol, de finances públiques, pionera en la regulació de la hisenda i els pressupostos autonòmics. I, pel que fa a l'organització territorial, la ràpida intervenció en aquest àmbit va venir a través de la Llei 6/1980, de 17 de desembre, de transferència urgent de les competències de les diputacions a la Generalitat, que apuntà cap a la supressió d'aquells organismes supramunicipals.

1.4.3. La consolidació de la majoria de govern i el desplegament de les competències (1984-1995)

En les eleccions de 1984 CiU obtingué per primera vegada majoria absoluta. Així i tot, va oferir a ERC d'entrar en el Govern, en un intent de forjar un ampli consens entorn de la coalició com a força hegemònica de tot l'espectre nacionalista. D'aquesta manera, malgrat rebre també el suport de Coalició Popular (CP) en la seva investidura,

Pujol incorporà Joan Hortalà (ERC) a l'executiu com a titular d'Indústria i Energia, càrrec que aquest va ocupar des del juny de 1984 fins al febrer de 1987, quan algunes dissensions internes en l'històric partit republicà i els mals resultats obtinguts en les eleccions generals de 1986 el van forçar a abandonar-lo.

En les eleccions de 1988 CiU va revalidar la majoria absoluta, sense que aquesta vegada proposés cap intent de col·laboració amb altres forces parlamentàries. El Govern va ser suportat únicament per la coalició electoral entre CDC i UDC, fins al punt que la resta de partits (PSC, PSUC i ERC) votaren contra la investidura de Jordi Pujol, i Aliança Popular (AP) i Centre Democràtic i Social (CDS), que durant tota la legislatura exerciren una oposició més matisada que la de les tres forces d'esquerra, es van abstenir. Els diferents acords entre Pujol i el govern del PSOE, especialment en matèria de finançament autonòmic i política econòmica, van mediatitzar les relacions entre CiU i els socialistes catalans, tenint en compte que el PSC era el principal partit de l'oposició.¹² Les respectives escissions a Iniciativa per Catalunya (IC) (1997) i ERC (1996) van provocar la deserció de 2 i 4 diputats dels seus respectius grups parlamentaris.

En les eleccions de 1992 CiU tornà a assolir la majoria absoluta. En la investidura de Jordi Pujol, novament candidat de CiU a la presidència de la Generalitat, es va reproduir mimèticament l'esquema de 1988. En aquesta ocasió, PSC, ERC –que aconseguí el tercer lloc amb un discurs nítidament independentista i liderat per Àngel Colom– i IC hi votaren en contra i el Partit Popular (PPC) es va abstenir novament. Aquest període corresponent a la IV legislatura del Parlament va estar extraordinàriament condicionat per la política estatal. El suport de CiU a Felipe González, especialment després que el PSOE perdés la majoria absoluta en les eleccions de 1993, condicionà la capacitat de fer oposició per part del PSC-PSOE al Parlament (Pallarès, Soler i Font, 1996: 627). La celebració en 1992 dels Jocs Olímpics a Barcelona –i el fervor civil i institucional que això va comportar–, juntament amb l'entesa entre els dos principals partits catalans en l'arena política espanyola, propicià un clima polític temperat, a diferència de l'espanyol, amb un PSOE sumit en plena crisi arran de diversos episodis de corrupció. El suport de CiU va permetre a la coalició

¹² És ben diferent el cas la II legislatura, marcada per «l'afer Banca Catalana» (maig de 1984 - novembre de 1986) i els pactes autonòmics de 1982, que donaren lloc a la Llei orgànica d'harmonització del procés autonòmic (LOHPA). Aquests episodis van marcar un període de males relacions entre CiU i PSC, mentre que el PSUC continuà fent una clara oposició. La còmoda majoria de CiU, tanmateix, va facilitar la seva acció de govern, sense necessitat de propiciar acords amb altres forces polítiques.

d'ampliar el primer acord de finançament de 1992 amb la cessió del 15% de l'IRPF, a més d'obtenir alguns avenços significatius en àmbits com el policíac.

En aquest llarg període es va produir una clara sobredimensió de l'Administració de la Generalitat, a partir d'un increment molt notable del nombre d'alts càrrecs. En set anys (dues legislatures incompletes) es va arribar a 130 (més dos Comissionats), cosa que suposava un increment del 62'8%, tot i ser un període en què l'augment del nivell de competències i serveis assumits era molt escàs (*vid.* ap. 4.2.2). Durant la dècada de 1990, i especialment durant la II i III legislatures, es va concentrar la màxima intensitat legislativa del Parlament, amb 82 i 79 lleis, respectivament. En la IV legislatura aquest nombre disminuï fins a 44. L'atapeïda agenda legislativa comprenia diverses esferes. En la institucional es van produir modificacions de les lleis originàries: la LPPCE, modificada l'any 1985 (Llei 8/1985, de 24 de maig) per a introduir el mecanisme de la dissolució anticipada del Parlament per part del president de la Generalitat; la Llei 3/1985, de 15 de març, de reorganització de la Comissió Jurídica Assessora, com a alt òrgan consultiu del Govern (modificada després amb la Llei 21/1990 i la Llei 5/2005), i l'aprovació de la Llei 2/1995, de 23 de març, de la iniciativa legislativa popular. En l'àmbit de l'Administració, el Parlament aprovà la Llei 13/1989, de 14 de desembre, d'organització, procediment i règim jurídic de l'Administració de la Generalitat. En l'àmbit de l'economia i les finances, l'any 1985 s'aprovaren la Llei 4/1985, de 29 de març, de l'Estatut de l'empresa pública catalana; la Llei 15/1985, d'1 de juliol, de caixes d'estalvi (que després de la STC 48/1988, de 22 de març, va ser modificada per la Llei 6/1989, de 25 de març), i la Llei 29/1985, de 27 de desembre, de cooperatives de Catalunya. L'any 1987 va ser determinant per a l'organització territorial de Catalunya, amb l'aprovació d'un paquet de lleis (lleis 5,6,7 i 8/1987).

En l'àmbit del dret civil, tot i que en la I legislatura s'havien abordat algunes qüestions al respecte, bàsicament amb el propòsit d'adequar la Compilació de 1960 als nous temps (Llei 13/1984, de 20 de març i Text refós de 1984), en les legislatures següents la legislació sectorial va anar abraçant diferents àmbits, com la família, els contractes d'integració i les successions. En el camp de l'ordenació del territori, l'urbanisme i els transports, s'adoptà el Decret legislatiu 1/1990, de 12 de juliol, que va aprovar el Text refós en matèria d'urbanisme, i les lleis de Transports de viatgers per carretera amb vehicles de motor (Llei 12/1987), Habitatge (Llei 24/1991) i Carreteres (Llei 7/1993). De la mateixa manera, la IV legislatura va veure l'aprovació de la Llei 1/1995, de 16 de març, del Pla territorial general de Catalunya; en l'àmbit sanitari la

Llei 15/1990, d'ordenació sanitària a Catalunya, que originà el Servei Català de la Salut, i la Llei 31/1991, d'ordenació farmacèutica; en l'ensenyament, la Llei 25/1985, de 10 de desembre, de consells escolars, i en el camp universitari, després del traspàs de 1985, es va procedir al desplegament del mapa universitari, a la creació de quatre noves universitats públiques i al reconeixement de la universitat privada Ramon Llull (1991) i de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) en 1995.

Entre el 29 d'abril de 1984, data de les segones eleccions al Parlament, i el 19 de novembre de 1995, quan se celebraren les cinquenes eleccions, van transcórrer més de deu anys i tres legislatures, en les quals CiU va tenir la majoria absoluta, la presidència de la Generalitat i el Govern. El millor resultat el va obtenir l'any 1984, en què assolí un 46,56% dels vots emesos i 72 escons, en 1988 n'obtingué 69 i en 1992 n'aconseguí 70. En totes aquestes eleccions el PSC continuà essent la segona força política, amb 41 escons en 1988 i 40 en 1992. Per contra, el PSUC va perdre la tercera posició en les eleccions de 1984, que recuperà, això no obstant, en les de 1988 sota la fórmula d'IC, per a tornar-la a perdre en 1992. Pel que fa a la resta de forces polítiques, cal constatar la desaparició del panorama polític de la UCD i del PSA. D'altra banda, AP, que s'havia presentat primerament dins CP i ja com a PP (després PPC) el 1992, aconseguí 11, 6 i 7 escons en les eleccions de 1984, 1988 i 1992, respectivament. ERC, després de la gran davallada experimentada en 1984 i 1988 (5 i 6 escons, respectivament), va esdevenir tercera força l'any 1992, amb 11 escons. En aquest període va néixer també el CDS, conseqüència de la desaparició per implosió d'UCD, que en la III legislatura va obtenir 3 escons.

1.4.4. El període sense majories absolutes (1995-2003)

La pèrdua de la majoria absoluta per part de CiU en 1995 va portar com a primera conseqüència que la composició de la Mesa del Parlament reflectís una majoria opositora a CiU, la força més votada i amb més escons. Joan Reventós, en nom d'un PSC encapçalat per l'alcalde de Girona, Joaquim Nadal, en substitució de l'històric Raimon Obiols, aconseguí la presidència de la Cambra, i això va prefigurar un ampli acord posterior (que les files de CiU van qualificar de «quatre contra un») per al nomenament de diversos càrrecs parlamentaris i institucionals. Amb tot, el debat d'investidura va fer que tots els partits, tret d'IC, es mostressin favorables a arribar a acords amb CiU. Fins socialistes i republicans es van abstenir, en segona votació, a la investidura de Jordi Pujol, que no desvelà cap de les opcions de pacte fins a conèixer els

resultats de les eleccions legislatives del març de 1996. La posterior victòria del PP a l'Estat espanyol, que no va obtenir la majoria absoluta, conduí CiU a una posició clau en la governabilitat de l'Estat, de manera que aquest pacte acabà tenint reciprocitat a Catalunya, on els vots del PP li van permetre una còmoda acció de govern (*vid. ap. 3.1.1*).

Les eleccions de 1999 confirmaren la progressiva davallada de CiU. Les aspiracions de Pasqual Maragall, nou líder electoral del PSC i de la seva plataforma coalitzada Ciutadans pel Canvi (CpC) no es van aconseguir. Malgrat obtenir més vots, el PSC-CpC no aconseguí de sumar més escons que CiU, per imperatius del sistema electoral. El suport del PPC a CiU es repetí en ocasió de la investidura de Jordi Pujol, que va ser investit amb els vots de CiU i PPC, els vots contraris de PSC-CpC i ICV i l'abstenció d'ERC a canvi de determinats compromisos. Així, la VI legislatura fou presidida des del començament per un acord estable entre CiU i PPC, trasllat del suport que la coalició donava al PP en la política espanyola, encara que a partir de 1999 aquest hagués obtingut la majoria absoluta (*vid. ap. 3.1.1*). A partir d'aquí l'escenari polític català es veié alterat únicament l'octubre de 2001, moment en què es van produir el debat d'una moció de censura presentada per Pasqual Maragall i una remodelació del Govern implicà l'obtenció d'una nova cartera per a UDC. Abans, la constitució del nou govern havia estat precedida d'una important reorganització de l'executiu, amb la configuració de dos macrodepartaments, com el d'Economia, Finances i Planificació, a càrrec d'Artur Mas (CDC), i el de Governació i Relacions Institucionals, a càrrec de Josep Antoni Duran Lleida (UDC). L'any 2001 es va obrir amb una novetat destacada quan es va procedir al nomenament de Mas com a conseller de la Presidència i conseller en cap de la Generalitat, responnent a la voluntat de Pujol de designar el seu successor. Aquesta decisió va comportar que, dos mesos més tard, adduint raons personals, sortís del Govern Duran Lleida, l'altre candidat a substituir-lo.

Durant la VI legislatura (1999-2003), a través dels successius canvis i remodelacions en l'estructura departamental, el nombre d'alts càrrecs continuà augmentant, fins a arribar a la cresta de 157: 30 secretaries generals, 86 amb rang de direcció general, i 41 delegacions territorials. Malgrat tot, l'increment més espectacular va coincidir amb el període sense majoria absoluta, fet que evidencià la desconfiança governamental en el Parlament i el reforçament de l'Administració i del Govern com a eixos principals del sistema polític. Després de l'èxit inicial d'algunes mesures de contenció, en els darrers anys de govern de CiU, el nombre de dotacions de personal

eventual va oscil·lar entre les 178 places de l'any 1999 i les 199 o 202 dels anys 2000 i 2001, respectivament (*vid. ap.* 4.2.2). Des del punt de vista legislatiu, la V legislatura es va tancar amb un total de 71 lleis. En el camp del dret civil continuà la molt notable producció de lleis, centrades bàsicament en l'àmbit de les relacions familiars, fins a confluïr en la promulgació del Codi de família, aprovat per la Llei 9/1998, de 15 de juliol, que refonia l'obra legislativa anterior. Posteriorment s'aprovà la Llei d'unions estables de parella (LUEP), Llei 10/1998, de 15 de juliol, pionera en tot l'Estat pel que fa a la regulació de les parelles de fet heterosexuals i homosexuals, i la Llei 19/1998, de 28 de desembre, sobre situacions convivencials d'ajuda mútua. En serveis socials va sobresortir la Llei 16/1996, de 27 de novembre, i la Llei 10/1997, de 3 de juliol, que establia a Catalunya el Programa de renda mínima d'inserció social (PIRMI). En l'àmbit econòmic-financer, a part de les successives regulacions de taxes i preus públics, en 1997 s'aprovà la primera llei d'acompanyament pressupostari. Mereix una menció especial l'aprovació de quatre lleis més en aquest període: la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, amb els vots a favor de CiU, PSC, IC i el Grup Mixt, i el vot en contra, per motius diferents, de PPC i ERC. La segona, la Llei 3/1998, de 27 de febrer, de la intervenció integral de l'Administració en matèria de medi ambient; la Llei 22/1998, de 30 de desembre, de la Carta Municipal de Barcelona, que va tancar, després d'un considerable retard, l'ordenació del règim local català, i la Llei 6/1999, de 12 de juliol, d'ordenació, gestió i tributació de l'aigua, que creà el cànon de l'aigua, un impost de naturalesa ecològica que substituïa l'antic cànon d'infraestructures hidràuliques.

La VI legislatura va fer que els dos primers anys fossin prou productius pel que fa al nombre de lleis aprovades: 23 en el 2000 i 28 en el 2001. L'any legislatiu del 2000 s'inicià amb l'aprovació per unanimitat de la Llei 1/2000, de 30 de març, de modificació de la Llei 13/1989, de 14 de desembre, d'organització i règim jurídic de la Generalitat, per preveure la creació de nous departaments per proposta del Govern, a canvi del deure d'informar a la Cambra, i la Llei 2/2000, de 4 de maig, de creació del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC). En aquest període també es van aprovar lleis com la 16 i la 17/2000, de creació de l'impost de grans superfícies i equipaments comercials, sense el vot del PPC, que foren impugnades davant el Tribunal Constitucional (TC). En el camp civil van veure la llum la Llei 6/2000, de pensions periòdiques; la Llei 13/2000, de 20 de novembre, de regulació dels drets d'usdefruit, ús i habitació, i la Llei 22/2000, de 29 de desembre, d'acolliment de persones grans. Finalment cal destacar l'aprovació de les lleis 20/2000, de creació de l'Institut Català d'Indústries Culturals com a entitat

de dret públic i la 21/2000, sobre els drets d'informació concernent a la salut i l'autonomia del pacient, i la documentació clínica, pionera arreu de l'Estat en la introducció del document de voluntats anticipades. Al marge de l'activitat legislativa, aquest període va veure també els treballs de la Comissió d'Estudi per l'Aprofundiment de l'Autogovern, que es clausurà amb un document final, reflex de la posició de tots els partits, el qual va donar lloc a la creació d'una efímera ponència de reforma de l'Estatut. Quant al sistema de finançament, el Consell de Política Fiscal i Financera va aprovar el 27 de juliol de 2001 un nou acord, vigent a partir del primer de gener de 2002.

Els nou governs de coalició que hi ha hagut a Catalunya són, doncs, aquests:

1. 1980-1984: govern format per CDC i UDC (43 diputats);
2. 1984-1987: govern format per CDC, UDC i ERC (77 diputats);
3. 1987-1988: govern format per CDC i UDC (72 diputats);
4. 1988-1992: govern format per CDC i UDC (69 diputats);
5. 1992-1995: govern format per CDC i UDC (70 diputats);
6. 1995-1999: govern format per CDC i UDC (60 diputats);
7. 1999-2003: govern format per CDC i UDC (56 diputats);
8. 2003-2006: govern format per PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA (74 diputats);
9. 2006-x: govern format per PSC-CpC i ICV-EUiA (51 diputats).

Taula 1. Percentatge de vots i escons obtinguts per les formacions polítiques en les eleccions al Parlament de Catalunya (1980-2003)

	1980		1984		1988		1992		1995		1999		2003	
	% vots	Escons	% vots	Escons	% vots	Escons	% vots	Escons	% vots	Escons	% vots	Escons	% vots	Escons
CiU	27,7	43 (31,9)	46,6	72 (53,3)	45,7	69 (51,1)	46,2	70 (51,9)	41	60 (44,4)	37,6	56 (41,5)	30,94	46
PSC ¹⁻²	22,3	33 (24,4)	30	41 (30,4)	29,8	42 (31,1)	27,6	40 (29,6)	24,8	34 (25,2)	37,8	50 (37,0)	31,16	42
CP ³ / AP/			7,7	11 (8,1)	5,3	6 (4,4)	6	7 (5,2)	13,1	17 (12,6)	9,5	12 (8,9)	11,89	15
PPC														
ERC	8,9	14 (10,4)	4,4	5 (3,7)	4,1	6 (4,4)	8	11 (8,1)	9,5	13 (9,6)	8,7	12 (8,9)	16,44	23
PSUC/IC ⁴	18,7	25 (18,5)	5,6	6 (4,4)	7,8	9 (6,7)	6,5	7 (5,2)	9,7	11 (8,1)	2,5	5 (3,7)	7,28	9
CC-UCD	10,6	18 (13,3)												
CDS					3,8	3 (2,2)								
PSA	2,6	2 (1,5)												
Abst.	38,6		35,7											
Total		135		135		135		135		135		135		135

1. El PSC va formar coalició amb CpC a partir de 1999.

2. En les eleccions de 1999 PSC-CpC i ICV van formar coalició electoral en les circumscripcions de Girona, Lleida i Tarragona.

3. CP en les eleccions de 1984, AP en les de 1988 i PP a partir de 1992.

4. PSUC, en les eleccions de 1980 i 1984, i IC a partir de 1988.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

**I PART: LA DIMENSIÓ JURÍDICA I INSTITUCIONAL.
INFLUÈNCIA DE LES REGLES DEL JOC I
DEL SISTEMA POLITIC EN LA FORMACIÓ
I ESTABILITAT DE LES COALICIONS**

2. L'ESCENARI DE LES COALICIONS

2.1. El règim polític parlamentari: els mecanismes parlamentaris per a arribar a la formació del govern i a la seva caiguda o substitució

Alguns estudis recents sobre la formació de governs ens han aportat prou elements sobre el paper que juguen les institucions en la creació, ruptura o estabilitat dels executius. Des d'aquest punt de vista s'ha investigat un gran ventall d'aspectes institucionals. Entre aquests, el paper de la votació d'investidura (Strom, 1990), les regles per a l'elecció dels candidats a formar govern (Austen-Smith i Banks, 1988; Baron, 1991), el rol de la moció de confiança (Huber, 1996) i les regles per a exigir la censura col·lectiva o individual dels membres del gabinet, i la relació entre ambdues (Laver i Schepsle, 1990). Tots aquests estudis, des de la perspectiva empírica i també teòrica, han demostrat que tant la formació com la durada dels governs està fortament condicionada per l'entorn institucional. Així, «qualsevol canvi en el pla institucional, per irrellevant que pugui semblar, pot tenir grans efectes. I, a l'inrevés, el que pot semblar aparentment un canvi dramàtic és probable que no tingui cap conseqüència ulterior » (Laver, 2000: 22).

En concret, en el camp de l'estudi de les coalicions, a causa de l'èxit empíric, més aviat escàs, de les teories basades en les dimensions o en la ideologia de les coalicions i la creixent importància que les teories formals van donar al paper de les institucions, en la dècada de 1980 es va anar estrenyent el contacte amb l'anomenat «neoinstitucionalisme» com a principal enfocament en l'estudi de la formació i estabilitat de governs, posant l'accent en la caracterització dels diferents tipus d'institucions i la seva influència en aquells processos coalicionals (De Winter, Andeweg i Dumont, 2002: 8). Com passava en les aproximacions des del punt de vista històric, els enfocaments neoinstitucionalistes no refusaven els elements racionals que hi ha al darrere dels principis de l'*office seeking* i del *policy pursuing* (vid. ap. 3 i 3.2), tot i perfeccionar-los amb hipòtesis addicionals a partir de la descripció exhaustiva de les regles del joc o del marc institucional (Martin i Stevenson, 2001).¹³ Alguns autors (Strom *et al.*, 1994; Budge i Laver, 1994; Laver i Schofield, 1990; Mershon, 1994) han

¹³ MARTIN i STEVENSON (2001: 7) distingeixen entre les teories neoinstitucionals, basades en les regles i normes que regeixen el procés de formació de govern pròpiament dit, i les teories, més recents, que parteixen de les regles que situen la presa de decisions i la negociació interpartidària en la fase posterior a la formació del govern. DE WINTER, ANDEWEG i DUMONT (2002: 9) fan una distinció entre els sistemes institucionals que regulen els processos de negociació previ a la formació del govern i els que preveuen el procés de presa de decisions posterior a aquesta.

distingit les coalicions a partir de les diferències institucionals i han estudiat de manera comparada els països, amb l'atenció posada preferentment en les normes que disciplinen la negociació.

La democràcia parlamentària és aquella en la qual el govern ha de tenir el suport del parlament o bé ser tolerada per aquest. El poder polític s'instrumenta, primerament, mitjançant un procediment representatiu, com és l'elecció directa d'un parlament i, segonament, a través d'una via fiduciària, per la qual correspon al mateix parlament la designació de la resta d'òrgans polítics. En aquest context, hi ha dues formes en les quals, en termes comparats, es configura el procés de formació de govern i el vot d'investidura: en termes positius i en termes negatius (Bergman, 1993; De Winter *et al.*, 2002: 135).¹⁴ D'una banda, l'opció per una norma positiva reguladora del procés de formació del govern, en què aquest ha de comptar amb el suport previ del parlament a través d'un vot d'investidura abans d'assumir el poder, almenys per majoria simple; és l'opció de països com Alemanya, Bèlgica, Espanya, Irlanda, Israel, Itàlia o Holanda. La influència d'aquest sistema en la formació de coalicions resulta inevitable, perquè els governs de coalició formats per partits que, sumats, reuneixen la majoria absoluta dels escons tendiran, a través de pactes perdurables, a ser més estables estratègicament –i més afins ideològicament que l'oposició, per definició més heterogènia i mutable en un sistema de parlamentarisme pluralista, en què concorren quatre, cinc o més partits– que no pas els governs minoritaris, que requereixen uns suports puntuals per a impulsar la seva acció de govern i que, per definició, no asseguraran tant la governabilitat per estar pendents de les estratègies i necessitats de l'oposició, de les abstencions i dels vots en contra. D'altra banda, són negatius els ordenaments parlamentaris en els quals el govern ha de ser tolerat només pel parlament (Bogdanor, 1983), sense necessitat de sotmetre's a cap tipus de votació, i en què la càrrega de la prova pel que fa al suport del govern recau en el parlament, que és el que ha de demostrar que no dona suport al govern.¹⁵ És el cas

¹⁴ BERGMAN (1993) identifica fins a tres categories dins els ordenaments positius: 1. El supòsit que la majoria governamental consisteix en el fet que un partit, o bé una coalició de partits, ha de reunir una majoria absoluta dels escons. 2. El cas dels partits o les coalicions de govern que han d'obtenir un vot positiu per majoria absoluta en el Parlament (a través d'un vot d'investidura o de confiança a l'inici de la legislatura), cas d'Alemanya –que exigeix majoria absoluta en la segona votació i relativa en la tercera– o d'Espanya –que requereix la majoria absoluta en la primera volta i relativa en la segona. 3. Els partits o coalicions que han d'obtenir una votació positiva per majoria relativa, cas de Bèlgica, Grècia, Irlanda i Itàlia. Alguns fan extensiva aquesta categoria a Luxemburg i als Països Baixos, en els quals la norma és que el Govern ha de rebre un suport explícit i no únicament merèixer la tolerància de la majoria del parlament. Tanmateix, com observa BERGMAN, en la pràctica, els partits governamentals sempre controlen la majoria absoluta dels escons.

¹⁵ Aquests sistemes, al marge d'algunes convencions, funcionen primerament a partir de regles concretes

del Canadà, Dinamarca, Finlàndia, Islàndia, Noruega, Portugal, el Regne Unit o Suècia.

El marc jurídic i institucional de Catalunya és el propi d'un règim polític parlamentari que descansa sobre una relació de confiança govern-parlament. En termes generals, en ser un sistema d'ordre positiu, preveu els criteris per a la proposta de candidat a ser investit com a cap de govern, els terminis de negociació i els requeriments formals en termes de vots necessaris per a superar el debat d'investidura¹⁶. La majoria parlamentària exigida per a impulsar còmodament l'acció de govern és la majoria absoluta (68 diputats).¹⁷ L'obtenció i el manteniment d'aquesta majoria esdevé l'estratègia que condueix a la configuració de governs. Les teories formals identifiquen aquest llindar com a *punt efectiu de decisió*: el nombre mínim necessari de persones favorables a una decisió perquè aquesta es faci efectiva amb la majoria absoluta. Val a dir que les coalicions sobredimensionades o que superen el llindar de la majoria absoluta s'expliquen en supòsits excepcionals, com la necessitat d'impulsar reformes constitucionals o quan la disciplina de partit és feble, utilitzant per a això el concepte de *working majority*.

2.1.1. La investidura

L'article 36.1 EAC i els articles 48 i següents de la LPPCE¹⁸, d'acord amb

que determinen quins partits són cridats a formar govern i per quin ordre, com és el cas de la Constitució de Grècia (BOGDANOR, 1983; AUSTEN-SMITH i BANKS, 1988; BARON, 1991). En segon lloc, acostumen a preveure els mecanismes de control del *timing* de la negociació (LAVER i SCHOFIELD, 1990: 213; STROM *et al.*, 1994). També acostumen a preveure els requisits formals, expressats en termes de vots necessaris per a superar el procés parlamentari d'investidura, encara que, teòricament i empírica, els governs minoritaris es formen sovint en supòsits d'absència d'aquest procediment formal. Dins aquest model també es donen normes que determinen la composició dels governs en funció de la dimensió de la majoria requerida en determinats supòsits.

¹⁶ Cal tenir en compte que el sistema de fonts ha variat a partir de 2006 amb l'aprovació d'un nou Estatut (NEAC) i un nou Reglament del Parlament de Catalunya (NRPC). L'estudi tanmateix parteix del marc normatiu vigent des de 1979 (EAC, RPC i LPPCE) i deixa consignades les concordances amb el nou sistema institucional a través de les notes a peu de pàgina.

¹⁷ Amb la majoria absoluta es pot superar la primera votació del vot d'investidura (art. 51 LPPCE, i art. 128 NRPC); evitar la moció de censura (art. 88 LPPCE i art. 130 NRPC); superar la qüestió de confiança –que només requereix majoria simple (art. 90.3 LPPCE i art. 131 NRPC)–; aprovar el Reglament del Parlament (art. 32 RPC i art. 58.2 NEAC i art. 52 NRPC); aprovar les lleis de desenvolupament bàsic de l'Estatut (118.3 RPC i art. 62.2 NEAC); aprovar les proposicions de lleis que han de ser debatudes al Congrés dels Diputats (art. 87 CE, art. 32.6 RPC, i art. 61 b) NEAC i art. 154.3 NRPC); els convenis amb altres comunitats autònomes (art. 27 EAC, i art. 178 NEAC i art. 182 NRPC); la interposició de recursos d'inconstitucionalitat (art. 34.4 EAC, art. 141.1.1 RPC i art. 155 NRPC); i finalment, exercir el dret de petició davant el Parlament europeu (art. 180 NRPC). Calen majories més qualificades per a altres iniciatives com la de reforma estatutària, que ha de reunir els dos terços de la Cambra (art. 56 i 57 EAC, art. 115 RPC; i art. 226 i 227 NEAC i art. 123.3 NRPC).

¹⁸ El NEAC preveu aquesta possibilitat a l'article 67.

l'article 152.1 CE, estableixen que la persona que ocupi la presidència de la Generalitat sigui escollida pel Parlament de Catalunya, dins dels deu dies següents a la constitució del Parlament, entre els seus membres, i nomenada pel rei dins els quinze dies següents a la constitució de la Cambra, o, en cas de cessament del president de la Generalitat que no sigui com a conseqüència d'una moció de censura, que el president del Parlament, prèvia consulta als representants designats pels grups polítics amb representació parlamentària, proposi a la Cambra un candidat.¹⁹ El candidat ha de sotmetre a debat del Parlament el seu programa de govern. Perquè resulti elegit, el candidat ha d'obtenir el vot de la majoria absoluta dels diputats. Aquesta elecció comporta també l'aprovació del programa de govern. Si no s'aconsegueix aquesta majoria, el mateix candidat es pot sotmetre a un segon debat i una nova votació 48 hores després, en què en tindrà prou amb la majoria relativa per a ser elegit. Si un cop efectuades les dues votacions esmentades el candidat proposat no resulta elegit, es tramiten propostes successives de la mateixa manera. I, si un cop transcorreguts dos mesos des de la primera votació no és elegit cap candidat, el Parlament queda automàticament dissolt i el seu president ha de convocar immediatament eleccions, que hauran de celebrar-se entre 40 i 60 dies després de la convocatòria. Aquest procés facilita en gran mesura –en contra d'allò que es podria esperar en els processos de formació de govern de tipus positiu– l'existència de governs minoritaris, sempre que obtinguin el suport, encara que sigui puntual, d'altres forces parlamentàries.

El procediment d'investidura establert per l'ordenament jurídic-públic català afavoreix clarament l'elecció de la candidatura que reuneixi un ampli suport parlamentari i, en cas de no obtenir la majoria absoluta requerida en primera votació,

¹⁹ Aquest procediment és el que preveu amb caràcter general l'article 99.5 CE per a la presidència del govern espanyol. Altres CA han optat per resoldre aquesta situació proclamant automàticament la persona candidata per part del partit o la coalició electoral que hagi obtingut un nombre més alt d'escons. Aquest és el cas d'Andalusia, Castella - La Manxa i Navarra. Aquesta solució, que evita situacions d'interinitat política, en la pràctica pot donar lloc a llargs períodes d'instabilitat si el govern elegit no obté prou suport parlamentari per a tirar endavant la seva acció. En el cas català, la proposta de candidatura l'ha de formular la presidència del Parlament. Aquesta està obligada a consultar els diferents representants designats pels grups polítics que han obtingut representació parlamentària. Aquesta roda de consultes no solament permet l'obtenció d'informació directa a l'hora de proposar el candidat més idoni, sinó que evita la possible exclusió de les converses dels líders polítics de les formacions amb menys representació, de manera que totes les alternatives de govern poden ser estimades, incloent-hi les que puguin formar-se amb els grups i partits minoritaris. La brevetat dels terminis evita l'interinatge i empeny a la formalització d'acords de governabilitat per tal d'evitar una nova convocatòria electoral. Amb tot, quan els resultats electorals o les condicions polítiques plantegen dificultats per a la formació de majories de govern, aquest breu termini obliga a tenir un debat d'investidura sense temps material per a arribar a acords ben establerts, fet que, segons FOLCHI (2001: 384) i VINTRÓ (2003: 313), pot devaluar el paper de la institució parlamentària. Aquesta circumstància es produí clarament en ocasió del debat d'investidura tingut a l'inici de la VI legislatura (DSPC núm. 2 i 3, VI legislatura, 15 i 16 de novembre de 1999).

preval la formació de govern i facilita la investidura d'un president que obtingui el suport de la majoria simple, al capdavant de governs minoritaris; la convocatòria de noves eleccions es reserva només per als casos extrems. Aquesta possibilitat, a més, actua com a estimul per a la formació de governs davant la possibilitat que els partits resultin sancionats per ser incapaços de formar les mínimes majories que assegurin la governabilitat. Així les coses, no és estrany que la formació de govern a Catalunya es caracteritzi per ser un procés breu, en què, d'acord amb criteris empírics, només ha calgut una mitjana de 45,2 dies per a la formació de govern. La naturalesa de les consultes entre els líders parlamentaris i la sanció que suposa la imminència d'una nova convocatòria electoral en cas de no acord contribueixen ensems a la configuració de governs minoritaris i de coalició. Amb tot, també és cert que el breu termini previst legalment (deu dies a comptar des de la constitució del Parlament) perquè el president de la Cambra proposi un candidat influeix notablement en la celeritat del procés. Amb aquest procediment, és possible, doncs, que sigui elegit un president diferent del candidat de la llista més votada o del del grup amb més escons, si cap d'ells no obté una majoria absoluta d'escons. D'altra banda, el president pot ser elegit ja sigui per una majoria de diputats, ja sigui per una minoria políticament «viable», és a dir, per una minoria que no pugui ser derrotada per una majoria formada per partits connexos en l'espai polític-ideològic. Cadascun d'aquests resultats té, això no obstant, diferents implicacions per a la representativitat i l'estabilitat de l'Executiu (Colomer, 1995: 865). En particular, com es va veure després de les eleccions de 2003, el fet que les coalicions entre partits poden portar a l'elecció de presidents diferents del candidat que ha obtingut més representació a les urnes.²⁰

Fins a la data, tots els intents de formació de govern han resultat tenir èxit sense la necessitat de noves eleccions, dada sens dubte condicionada per l'obtenció de tres majories absolutes per part de CiU (1984, 1988 i 1992). En la pràctica institucional de les sis primeres legislatures del Parlament, hi hagué una sola persona candidata a la presidència de la Generalitat –Jordi Pujol, de CiU– que va obtenir la investidura parlamentària en primera votació, tret de la I i la V legislatura, en què va assolir-la en la segona votació. En la VII legislatura, la persona candidata –Pasqual Maragall– va

²⁰ Malgrat tot, com indica COLOMER (1995: 874), després d'una llarga dècada d'Estat autonòmic «els partits han tendit a treure un profit decreixent de les oportunitats de tergiversar la voluntat revelada dels electors que els ofereixen les regles de decisió en els parlaments autonòmics (investidura i moció de censura). Així, el nombre de presidents diferents del candidat més votat ha anat disminuint [...] Aquestes tendències podrien indicar un cert aprenentatge democràtic de les cúpules dels partits, induït sens dubte pel desprestigi popular que creen aquest tipus de maniobres».

obtenir la investidura en la primera volta, gràcies a la majoria absoluta proporcionada pels 74 vots dels partits integrants de la nova coalició de govern formada per PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA.

Taula 2. Votacions d'investidura (1980-2003)

	1980		1984		1988		1992		1995		1999		2003	
	1a	2a	1a	2a	1a	2a	1a	2a	1a	2a	1a	2a	1a	2a
A favor	43	75	87		69		70		60	60	68		74	
En contra	59	59	44		56		58		24	11	55		61	
Abstencions	31				9		7		48	63	12			
Absents	2	1	4		1				3	1				
CC-UCD	Abst.	Sí												
CDS					Abst.									
CP/AP/PPC			Sí		Abst.		Abst.		Abst.	Abst.	Sí		No	
CiU	Sí	Sí	Sí		Sí		Sí		Sí	Sí	Sí		No	
ERC	Abst.	Sí	Sí		No		No		No	Abst.	Abst.		Sí	
PSA	No	No												
PSC-CpC	No	No	No		No		No		Abst.	Abst.	No		Sí	
PSUC/IC	No	No	No		No		No		No	No	No		Sí	

Font: elaboració pròpia.

Taula 3. Dies utilitzats en la formació del Govern*

Govern	Nombre de forces al Parlament	Dies utilitzats en la formació de govern
CiU (1980)	6	50
CiU-ERC (1984)	5	51
CiU (1988)	6	51
CiU (1992)	5	32
CiU (1995)	5	54
CiU (1999)	5	44
PSC-CpC-ERC-ICV - EUiA (2003)	5	35
Mitjana	5,2	45,2

(*) A comptar des de la data de les eleccions.

Font: elaboració pròpia.

2.1.2. La moció de censura

L'Estatut és el receptor del principi de la divisió de poders característic de tot règim polític parlamentari. Tanmateix, això no suposa l'acceptació de la formulació tradicional, tal com va ser concebuda pels clàssics, perquè atorga una indiscutible primàcia a la figura de la presidència de la Generalitat i contribueix a la personalització del poder polític i a l'estabilitat governamental. En aquest sentit, el sistema català accepta la influència del constitucionalisme de postguerra, especialment els models alemany i italià, de manera que s'inscriu en el parlamentarisme racionalitzat i tendeix a dificultar el control polític del Govern en benefici de la governabilitat. En aquest esquema, la responsabilitat política del Govern davant el Parlament significa que el legislatiu pot judicar políticament l'actuació de l'executiu i obligar-lo a cessar en cas que es posi al descobert aquesta desconfiança.²¹ En aquest model, la tècnica més moderna incorporada pel parlamentarisme racionalitzat és la moció de censura constructiva,²² encara que no sempre suposa una conciliació entre ambdós principis; ben al contrari, comporta un sacrifici del principi de control polític en nom de la pretesa estabilitat governamental, la qual, per una altra banda, no sempre s'assoleix. Amb tot, resulta evident que en sistemes com el català, atès el creixent protagonisme dels partits i, en menys mesura, la racionalització del Parlament, la responsabilitat política del Govern no ha estat plantejada gaire sovint, i són pocs els governs censurats.²³ En tot cas,

²¹ Aquesta relació fiduciària té com a correlat que tot càrrec públic és políticament responsable davant qui l'ha designat, el qual, per tant, el pot destituir quan ho cregui oportú. Precisament aquesta circumstància va ser molt debatuda arran dels intents de Pasqual Maragall de remodelar el seu govern en contra de l'opinió dels partits de la majoria parlamentària. El principal tret que van fer al president de la Generalitat alguns sectors polítics i jurídics (DE CARRERAS: 2005) fou que podia destituir els consellers, però que era una peça en tot el procés i que la majoria parlamentària que l'havia nomenat, o una altra que es pogués formar, el podia destituir mitjançant una denegació de confiança o una moció de censura; de manera que Maragall, en defensar públicament la seva potestat de nominar i separar consellers, només havia tingut en compte una part de la normativa vigent i havia oblidat d'interpretar-la dins el conjunt de l'ordenament jurídic i del sentit institucional de la forma de govern parlamentari.

²² D'acord amb el mandat de l'article 152.1 CE, art. 36.4 EAC i art. 85 i ss. LPPCE (art. 67.7 PNEAC), el president de la Generalitat és, en tot cas, políticament responsable davant el Parlament. L'article 37.2 EAC (art. 74.1 NEAC) afegeix que el Govern respon políticament davant el Parlament de manera solidària, sense perjudici de la responsabilitat directa de cada conseller per la seva gestió. El Parlament pot exigir la responsabilitat política del Govern mitjançant l'aprovació d'una moció de censura aprovada per majoria absoluta dels diputats. Aquesta ha d'incloure un candidat a la presidència de la Generalitat, el qual haurà d'exposar el seu programa davant el Parlament. Si el Parlament aprova la moció de censura, el candidat proposat queda investit de la confiança de la Cambra i és nomenat president de la Generalitat. Si la moció de censura resulta derrotada pel govern, els proposants hauran d'esperar el proper període de sessions per a presentar-ne una altra. Aquest és un element dedicat a reforçar la posició del Govern davant el Parlament i que influeix de manera determinant en la formació de governs minoritaris (CAPO, 1983: 61-62).

²³ En canvi, l'estudi comparat dels diversos sistemes parlamentaris dona una gran majoria de fórmules de censura simple, no constructiva, dins la qual caben múltiples solucions, segons la iniciativa, el període de

allò rellevant des del punt de vista de la Teoria de coalicions és que la moció de censura (com la investidura) garanteix que el candidat d'un partit que obté una majoria absoluta d'escons (encara que aquesta no correspongui a una majoria absoluta de vots) sigui elegit president. Quan cap partit no obté una majoria d'escons, els procediments esmentats indueixen els partits a tractar de formar una coalició majoritària en la primera votació, fins i tot sense el candidat més votat. Tanmateix, si el partit amb major nombre d'escons ocupa una posició de tipus centrista i la resta de partits situats a la seva esquerra i a la seva dreta no poden formar una coalició majoritària sense trencar la continuïtat político-ideològica entre ells, aquell pot tenir incentius per a esperar l'elecció del seu candidat per majoria relativa en segona o successives votacions (Colomer, 1995: 865).

Des de 1980 hi ha hagut tres mocions de censura en el Parlament de Catalunya. La primera, a l'inici del període de sessions del setembre de l'any 1982, en què el grup parlamentari del PSUC va presentar una moció amb Josep Benet com a candidat²⁴, que fou derrotada per 21 vots a favor (PSUC), 56 vots en contra (CiU i ERC) i 53 abstencions (PSC i Centristes-UCD i PSA). En el debat es va evidenciar la dificultat de distingir entre la crítica i l'alternativa, com es posà de relleu en la votació, en què les abstencions i els vots a favor sumaven majoria. La segona moció de censura és la que va protagonitzar com a candidat Pasqual Maragall en nom del PSC-CpC l'octubre de 2001²⁵, que va ser derrotada per 55 a favor (PSC-CpC i ICV), 68 en contra (CiU i PPC) i 12 abstencions (ERC). Va servir per a l'única finalitat política possible de la moció de censura constructiva en el nostre sistema, ja que el seu proponent posà de relleu la posició minoritària de CiU, que durant la VI legislatura rebia el suport del PPC.²⁶ La tercera, presentada per Josep Piqué en nom del PPC i substanciada el 10 de març de

reflexió, la motivació, les penalitzacions i les majories necessàries per a l'aprovació. Aquest tipus de moció de censura és un mecanisme tan excepcional que només es dona en la Constitució alemanya, en alguns *länder* alemanys (no és el cas de Baviera ni el de Bremen, per exemple), en la Constitució espanyola i els estatuts d'autonomia, i a Bèlgica des de 1995.

²⁴ DSPC núm. 111 i 112, I legislatura, 29 i 30 de setembre de 1982.

²⁵ DSPC núm. 105, VI legislatura, 26 de novembre de 2002.

²⁶ La presentació d'aquesta moció, a diferència d'altres similars, no va donar lloc ni a la presentació posterior d'una qüestió de confiança que pogués pal·liar la posició minoritària de CiU davant la Cambra ni provocar de manera immediata cap cessament ni remodelació del Govern. Si més no, però, contribuï, com la de 1982, a erosionar la imatge del govern de CiU i a criticar la seva gestió, i va proporcionar la publicitat necessària per a reforçar el lideratge partidista dels socialistes catalans davant l'opinió pública de cara a presentar-se com l'alternativa política. Això, sens dubte, deriva de l'adulteració dels propòsits de la norma constitucional i estatutària i dona la raó als crítics envers la moció de censura constructiva.

2005, fou motivada, segons el candidat alternatiu, per la «inoperància i descoordinació del Govern» arran de la crisi política desfermada per un greu accident en les obres del metro al barri del Carmel de Barcelona, que van portar Maragall a acusar veladament CiU d'irregularitats en la contractació d'obra pública. Durant el debat d'aquesta moció, que a diferència de les de 1982 i 2001 fou considerada com a «instrumental» pel mocionant mateix, Maragall va retractar-se de les seves imputacions. Abans de l'hora assenyalada per a la votació, el candidat retirà la moció, evitant que es posés a votació, davant les crítiques de frau de reglament i de fracàs polític per part de la resta de grups.

Taula 4. Votacions de les mocions de censura 1982, 2001 i 2005

	1982	2001	2005
	Candidat Josep Benet (PSUC)	Candidat Pasqual Maragall (PSC-CpC)	Candidat Josep Piqué (PPC) Retirada
A favor	21	55	-
En contra	56	68	-
Abstencions	53	12	-
UCD	Abst.		
CiU	No	No	-
ERC	No	Abst.	-
PSC / PSC-CpC	Abst.	Sí	-
PSUC	Sí		
ICV		Sí	-
PPC		No	-
Grup Mixt *	No/Abst.		

(*) En el Grup Mixt hi havia els diputats del PSA i els no adscrits.

Font: elaboració pròpia.

2.1.3. Els mecanismes de dissolució del Parlament

Hi ha diverses classes de dissolució. La dissolució natural es produeix quan expira el termini del mandat parlamentari; la dissolució voluntària és la decidida pel parlament mateix, especialment quan és escollit sense limitació de temps, com les assemblees genuïnament constituents; la dissolució automàtica es produeix quan es donen determinats supòsits, i la dissolució anticipada és acordada discrecionalment per part de l'executiu. En el cas català, el president de la Generalitat cessa per causes

naturals (quan hi ha eleccions), quan prospera una moció de censura o quan ell mateix decideix d'avançar-les (causa comportamental). També es trenca el nexa de confiança quan el Parlament reconeix una notòria incapacitat permanent, física o mental, així com també en el cas de mort, en què es posa en marxa un mecanisme de substitució interina fins al moment de convocar un nou procés d'investidura en el termini de vuit dies.

Així, doncs, entre altres motius, el Parlament cessa quan, d'acord amb l'article 46 c) LPPCE (posteriorment, també l'art. 75 NEAC), el president de la Generalitat, sota la seva exclusiva responsabilitat i amb la deliberació prèvia del Govern, acorda de dissoldre la Cambra i posar fi a la legislatura de manera anticipada.²⁷ Aquesta potestat juga com a compensació a la possibilitat que té el Parlament de fer caure el Govern, en aplicació del principi de col·laboració de poders, que és en la base del sistema parlamentari i que exigeix que es produeixi un sistema d'equilibris (*checks and balances*) entre les estructures governamentals. Per això, difícilment es pot parlar de règim parlamentari si no es produeix la responsabilitat política del Govern davant la Cambra i la possibilitat de dissolució d'aquesta per part d'aquell. A més, aquesta facultat, totalment discrecional i que reforça la privilegiada posició institucional del president, només es troba condicionada pel fet que no es pot exercir mentre hi ha en tràmit una moció de censura o si no ha transcorregut un any des de la darrera dissolució anticipada. Com a mecanisme addicional de garantia per a evitar dilacions indegudes en la formació del nou Parlament, la LPPCE (i el mateix NEAC) imposa que el decret de dissolució fixi la data exacta de celebració de noves eleccions. Des de 1985 aquesta possibilitat va ser utilitzada per Jordi Pujol amb un abast limitat. Diverses consideracions estratègiques de caràcter partidista van portar-lo, en situacions pròximes al final de la legislatura i en funció dels resultats de les enquestes electorals, a identificar el moment ideal per a les convocatòries electorals, que es van produir amb escassa anticipació sobre el termini legal, la qual cosa ha fet considerar aquests avenços com a «tècnics», sense ser-ho. L'any 1995, per exemple, Pujol va anticipar les eleccions per tal

²⁷ Aquesta potestat s'ha anat estenent en la majoria dels règims parlamentaris. En el marc del règim polític parlamentari, la dissolució del parlament es transforma en una contrapartida a la responsabilitat política del govern davant el parlament i en un instrument per a regular els conflictes entre l'executiu i el legislatiu i donar-los sortida. Això no obstant, la dissolució ha anat perdent el seu significat originari i s'ha transmutat en un mecanisme per a facilitar als governs la possibilitat de convocar eleccions en el moment més oportú per a consolidar o ampliar la seva majoria. L'article 115 CE atorga al president del Govern la facultat de dissoldre les Corts Generals. Aquesta mateixa possibilitat no és prevista constitucionalment per a les CA; l'EAC (1979) i la LPPCE (1982) tampoc no la preveïen en el cas de la Generalitat. Finalment va ser introduïda amb la polèmica reforma de la LPPCE (Llei 8/1985), quan CiU disposava de majoria absoluta, i figura en l'article 75 NEAC.

d'evitar que coincidissin amb les eleccions legislatives anticipades de 1996.

2.2. El sistema electoral i les seves conseqüències: la fórmula proporcional catalana

La relació mútua entre els sistemes partidista i electoral són variables interseccionals del procés d'elecció de representants, clau per a l'activitat i el funcionament de la democràcia (Lijphart, 1994: 395-413).²⁸ Més en concret, l'existència i la naturalesa de les coalicions depèn en bona part del sistema electoral (Bogdanor, 1983: 7). D'una banda, aquest té un efecte capital en la negociació coalicional, perquè, per exemple, els sistemes que no es basen en llistes proporcionals tendeixen a forçar els partits a coalitzar-se abans de les eleccions de cara a explotar les economies d'escala electoral. Com més desproporcional sigui el sistema, més grans són els incentius per a formar aliances preelectorals (Strom, Budge i Laver, 1994: 316). En aquests casos el sistema electoral imposa la necessitat de coalitzar-se, més enllà dels veritables interessos o afinitats reals dels partits (Laver i Schofield, 1990: 25-26). De l'altra, la majoria d'estudis recents posen de relleu la relació entre els elements que formen part del sistema i la composició parlamentària, de manera que, si s'analitzen els tres principals elements de tot sistema (la fórmula, la circumscripció i la barrera legal), es pot determinar si es tendeix cap a una major o menor fragmentació parlamentària, i si això facilita o dificulta la formació de grans majories parlamentàries i governamentals (Matas, 2000: 4).

A partir d'aquestes assumpcions generals, d'acord amb les tres lleis sociològiques formulades per Duverger (1951), una fórmula electoral clarament proporcional (que tradueixi directament els vots en escons), juntament amb una circumscripció electoral única – i, per tant, amb una gran magnitud– i una barrera molt baixa, afavoreix la fragmentació parlamentària i dificulta l'obtenció de grans majories parlamentàries (vgr. Israel) i facilita la formació de coalicions.²⁹ En canvi, una fórmula majoritària amb circumscripcions uninominals pot facilitar l'obtenció de grans majories i evitar la fragmentació del Parlament (vgr. el Regne Unit, amb un sistema basat en el

²⁸ Amb caràcter general, el coneixement acumulat sobre les diverses conseqüències polítiques dels sistemes electorals, que RIKER (1982) va elogiar com un dels pocs amb progrés intel·lectual a llarg termini en el camp de la Ciència Política, inclou les contribucions de DUVERGER (1951), RAE (1971), GROFMAN i LIJPHART (1986), TAAGEPERA i SHUGART (1989), LIJPHART (1994) i COX (1997), entre d'altres.

²⁹ RIKER, que assumí aquesta complexitat, va criticar aquesta primera proposició duvergeriana, assegurant que la representació proporcional no origina sistemes multipartidistes, sinó que aquests són causa d'aquella (1982: 758).

first-past-the post, que provoca àmplies majories parlamentàries i l'absència de governs de coalició).³⁰ En un altre ordre de coses, Lipset i Rokkan (1967) van observar, a més, que la introducció del sistema proporcional porta també aparellat l'efecte de consolidar, i fins de congelar, el sistema de partits, i que com a causa d'això es tendeix a estabilitzar dins de cada sistema de partits la presència de clivells o perfils socioeconòmics, culturals o etnolingüístics (Luebbert, 1984: 239). En aquest marc els partits de nova creació han d'accedir al sistema de partits, adquirint un nou perfil o trencant de manera abrupta amb el partit matriu del qual procedeixen. Rae va estimar posteriorment que el sistema majoritari en dues voltes genera una tendència favorable que hi hagi un nombre menor de partits grans (Rae, 1971: 109ss.).

A Catalunya no s'ha desenvolupat encara per llei un sistema electoral propi, i la normativa electoral vigent per a qualsevol dels comicis, incloent-hi les eleccions al Parlament, és la fixada per l'Estat en la Llei orgànica del règim electoral general (LOREG, 1985) i a la Disposició transitòria 4a EAC³¹. Tot i aquesta omissió, les CA poden exercir les seves competències en matèria electoral, d'acord amb les condicions bàsiques dictades per l'Estat en virtut de l'article 149.1.1 CE.³² Per aquest motiu, en la pràctica, cap llei electoral autonòmica no pot contradir substancialment la normativa electoral general ni convertir-la en dret supletori, tal com ha afirmat el Tribunal Constitucional (TC) d'acord amb l'article 152.1 CE (STC 75/1985 i STC 154/1988). Més enllà dels aspectes normatius, el model electoral català, estable des de 1984, es va anar dissenyant durant anys com un particular bipartidisme definit per l'alternança del PSC i CiU en la victòria, segons el tipus d'eleccions, amb una clara hegemonia de CiU en les autonòmiques (Pallarès, 2000: 714, 2004: 781). Tanmateix, els resultats que es van produir a partir de les convocatòries de 1999 i 2003 suposaren una important

³⁰ Malgrat tot, a partir d'un estudi que inclou 219 eleccions en 87 països des del segle XIX, COLOMER ha discutit i contrastat una hipòtesi que pot semblar les «lleis» de Duverger de cap per avall. O sia, el nombre de partits és el que pot explicar l'elecció de sistemes electorals i no a l'inrevés. Per a COLOMER (2003: 39), els partits polítics ja existents tendeixen a elegir sistemes electorals que, més que no pas generar nous sistemes de partits per ells mateixos, consoliden o reforcen les configuracions partidàries prèviament existents). Aquesta hipòtesi no és completament nova, com admet Colomer. Els esbossos d'aquesta línia inclouen DUVERGER mateix (1951), GRUMM (1958), LIPSON (1964) i TAAGEPERA (1989).

³¹ La DT 2a NEAC perpetua la DT 4a EAC.

³² En aquest context cal distingir que els elements que són competència de l'Estat, regulats per la LOREG, es refereixen a l'elecció de membres de les Corts Generals, de les corporacions locals i del Parlament europeu, i els que són competència de la Generalitat, que poden ser regulats per una llei del Parlament de Catalunya, es refereixen a l'elecció de membres del Parlament de Catalunya, d'acord amb l'art. 31.1 EAC (art. 56 NEAC) i la designació dels senadors en representació de la Generalitat, art. 34.1 EAC (DA 2a NEAC).

recomposició del sistema català de partits i el fet de portar a un escenari d'igualtat entre aquelles dues formacions en les eleccions autonòmiques, a més d'un increment generalitzat de la competència, provocat per l'ascens de forces polítiques tradicionalment menors, circumstància, aquesta última, que contribuï a trencar la bipolaritat imperfecta iniciada en 1984. Aquest nou escenari també va comportar que, dues vegades consecutives (1999 i 2003), la formació política que aconseguia un major nombre de vots populars no fos la que havia obtingut un major nombre de diputats. Aquesta eventualitat «probable en les fórmules d'atribució d'escons majoritàries és atípica en els sistemes de format proporcional» (Magre, 2005: 166-167).³³ Això fet que molts autors plantejessin el grau real de proporcionalitat de la normativa electoral vigent, tot i que, «d'acord amb l'índex de Rose, el grau de proporcionalitat ha oscil·lat entre el 90,1% de les eleccions de 1980, fins al màxim assolit precisament en les eleccions de 2003, el 96,7%, de manera que el sistema electoral català se situa entre els tres més proporcionals dels que s'utilitzen a Espanya en les eleccions autonòmiques» (Montero i Lago, 2004: 22).³⁴

Segons la majoria d'autors, els factors que distorsionen la proporcionalitat del sistema electoral són els següents:

a) El nombre i la magnitud de les circumscripcions. Aquest és l'element clau per a avaluar els efectes polítics i els rendiments dels sistemes electorals, tal com han plantejat Duverger (1951), Sartori (1984), Lijphart (1990) i Nohlen (1981). També han coincidit en aquesta apreciació diversos investigadors estatals, com Vallès (1982), Montero, Llera i Torcal (1992), Lago (2002) i Magre (2005). A Catalunya, el districte electoral és la província (DT 4a EAC). Aquest fet té l'avantatge que, en ser una divisió administrativa tradicional, evita el perill de *gerrymandering* (manipulació partidista dels límits dels districtes), però també té el gran inconvenient de les diferències poblacionals entre la província de Barcelona i les tres restants (Aja, 2002: 215). A més, com que totes

³³ Segons MAGRE (2005: 171), només a la província belga de Brabant en els anys 1981 i 1985 i al Brabant flamenc en les eleccions de l'any 2000, el segon partit en nombre de vots populars va aconseguir més escons que la candidatura amb major suport electoral.

³⁴ L'índex de Rose es calcula d'acord amb la fórmula següent: $MR = 100 - 1/2 \sum (v_i - e_i)$, on v_i i e_i són el percentatge de vots i escons del partit i . L'índex oscil·la entre 0 (proporcionalitat mínima) i 100 (proporcionalitat màxima) (MAGRE, 2005: 167). La desviació de la proporcionalitat es mesura amb diferents índexs, en els quals es comparen les proporcions de vots i escons per cada partit (LIJPHART, 1994; TAAGEPERA i SHUGART, 1989; i GALLAGHER, 1991). En particular, la fórmula matemàtica més utilitzada ha estat la desenvolupada per Loosemore i Hanby. Aquesta fórmula és igual a la suma dels valors absoluts de totes les diferències entre els vots dels partits i els escons compartits, dividida per dos (COLOMER, 1996: 88).

les circumscripcions catalanes són plurinominals i territorials, seguint la pauta de les eleccions al Congrés, el prorrateig que s'efectua amb les dades censals de 1976 ha produït desequilibris en la influència individual dels vots, i, encara més, el fet d'atorgar un mínim de diputats amb independència de la població atempta contra la igualtat del vot. D'aquesta manera, alguna circumscripció, com Barcelona, es troba doblement penalitzada: pel prorrateig inicial de la DT 4a EAC 1979³⁵ i per l'increment del cens dels darrers anys.³⁶ La resta de circumscripcions (Girona, Lleida i Tarragona) s'han vist sobrerrepresentades pel nombre mínim de diputats i per la permanència inalterada d'aquest prorrateig, malgrat l'augment de gairebé 800.000 nous electors.

b) La fórmula d'escrutini. En les eleccions al Parlament de Catalunya, la fórmula electoral ha de ser proporcional per mandat dels articles 152 CE i 56.2 NEAC, però la Generalitat pot optar entre els diferents sistemes proporcionals existents. A causa de la remissió de la DT 4a.5 EAC, s'ha utilitzat en totes les eleccions la fórmula d'Hondt, prevista per a les eleccions al Congrés dels Diputats. Les 16 CA que disposen de llei electoral han acollit totes aquesta fórmula, que afavoreix els partits més grans, a diferència d'altres fórmules proporcionals (Sainte-Laguë, Sainte-Laguë modificada o el mètode Imperiali) que busquen contrapesar la desproporció del mètode d'Hondt i que, per a aconseguir un escó, exigeix un vot mínim, que és en funció de la magnitud de la circumscripció i del grau de fragmentació que presenta el sistema de partits, això és, el nombre de competidors efectius (Rae i Ramírez 1993: 40). La magnitud relativament elevada de la major part dels districtes electorals produeix un grau moderat de proporcionalitat entre els vots i els escons obtinguts pels partits, superior, en tot cas, al de les Corts Generals (Colomer, 1995: 864).

c) La barrera legal o llindar de representació. El repartiment s'estableix entre les candidatures que han obtingut un mínim del 3% dels vots vàlids emesos, encara que a

³⁵ La DT 4a.2 EAC 1979 estableix: «La circumscripció de Barcelona elegirà 1 diputat per cada 50.000 habitants, amb un màxim de 85 diputats. Les circumscripcions de Girona, Lleida i Tarragona elegiran un mínim de 6 diputats més 1 per cada 40.000 habitants i els seran atribuïdes 17, 15 i 18 diputats, respectivament». La llarga interinitat d'aquesta norma ha coincidit amb variacions de població, que, segons els criteris esmentats, han atribuït més escons a Girona i Tarragona.

³⁶ Efectivament, si prenem com a referència la circumscripció de Barcelona, amb un 76% de l'electorat, i considerem com a base del repartiment els 135 escons del Parlament –de manera que resulti proporcional als electors– correspondrien a aquesta demarcació 102 escons i només n'obté 85. En el cas de Lleida, tindria dret a quasi un 6% del total dels votants, o sigui a obtenir només 7 escons, quan en realitat en disputa 15. Amb aquesta situació, és obvi que la demarcació de Barcelona es troba infra-representada, mentre que Lleida està clarament sobre-representada, car obtenir un escó a Lleida requereix uns 12.000 vots i a Barcelona, més de 27.000, la qual cosa explica que CiU, amb millor implantació territorial que els socialistes hagués obtingut més escons amb menys vots el 1999 i el 2003.

algunes, aplicant la fórmula electoral, els pugui correspondre algun escó. Aquesta barrera, que també existeix en les eleccions al Congrés i, amb variants, en la majoria de CA, evita una excessiva atomització dels partits amb representació parlamentària. Atès el nombre d'escons que es disputen en cada província, a Catalunya només pot ser aplicada pràcticament a Barcelona, on, en efecte, ha deixat sense representació, des de les primeres eleccions, algunes candidatures que haurien obtingut escó sense la barrera legal. El TC ha admès expressament la constitucionalitat d'aquest mecanisme corrector (STC 75/1985, de 21 de juny, i d'altres posteriors).

En conclusió, podem afirmar que les hipotètiques distorsions del sistema deriven de la suma de diversos factors, que en cap cas no poden posar en qüestió la seva proporcionalitat global: la sobrerrepresentació de les circumscripcions amb menys població, la distribució territorial de les preferències electorals, la desigualtat de la magnitud dels districtes, la fórmula electoral, la barrera legal. Amb tot, aquestes disfuncions del sistema podrien arribar a passar inadvertides si no es tingués en compte un factor addicional: que l'arrelament territorial dels partits no és homogeni a les quatre circumscripcions electorals. La presència de CiU a les demarcacions de Tarragona i, sobretot, de Girona i Lleida és aclaparadora, ja que des de 1984 assoleix un percentatge que sempre ha oscil·lat entre una tercera part i la meitat dels vots vàlids a la circumscripció de Tarragona, i entre un 60% i la meitat en els dos darrers districtes. Per contra, a la circumscripció de Barcelona l'interval se situa entre un 40% i una tercera part dels vots vàlids, malgrat que en les eleccions de 1999 i 2003, el PSC-CpC ha estat la formació més votada en aquest districte (Magre, 2005: 169-170).

Des del punt de vista de la governabilitat, també es pot assumir que el sistema assegura una certa justícia distributiva en el sistema de partits i, per tant, respon a criteris d'equitat i pluralisme. Val a dir que permet reflectir la complexitat d'una societat heterogènia com la catalana i ofereix un important grau de competitivitat política i de concurrència electoral (ha proporcionat parlaments amb presència de 5 o 6 grups polítics, la qual cosa facilita més que no pas dificulta la formació de governs de coalició, mentre que en l'àmbit autonòmic espanyol només trobem parlaments amb major presència de forces polítiques a les Illes Balears, les Canàries, Navarra i el País Basc). Aquest multipartidisme global més alt que el de les Corts Generals, per exemple, facilita els drets polítics de les minories i les situacions de poder compartit, i els governs de coalició. Obre la porta, doncs, a la negociació entre partits per a formar govern i pot atribuir major poder d'influència a un partit amb un pes electoral menor, contràriament

al que opinen els detractors del sistema proporcional, els quals critiquen l'excessiu fraccionament del sistema de partits, que invoquen governs inestables i efimers.

Tanmateix, tot i ser cert que el sistema electoral té un efecte capital en la negociació coalicional, només els sistemes que descarten les llistes proporcionals –i no és el cas català– forcen als partits a formalitzar coalicions electorals. La prova és que, llevat de l'aliança estable entre en tres demarcacions catalanes en les eleccions de 1999, no es registren altres precedents d'aquest tipus de coalicions amb representació parlamentària.³⁷

Taula 5. Diferències en la proporcionalitat entre escons i vots en les eleccions al Parlament (índex de desproporcionalitat)

Partits	1980	1984	1988	1992	1995	1999	2003
AP/PPC	0,48	-0,9	-0,76	-0,46	-0,62	-0,74	-0,74
CiU	4,17	6,77	5,62	5,85	3,61	3,88	3,21
ERC	1,5	-0,7	0,32	0,22	0,16	0,23	0,63
PSA	-1,1						
PSC	2,11	0,42	1,48	2,19	0,37	-3,59	0,04
PSC/ICV(1)						4,35	
PSUC/ICV	-0,2	-1,1	-1,06	-1,29	-1,54	-0,29	-0,6
UCD/CDS	2,78		1,59				

1. Van concórrer en coalició a les circumscripcions de Girona, Lleida i Tarragona.

Font: elaboració pròpia.

2.3. El sistema de partits: els actors polítics i la xarxa de relacions interpartidistes i intrapartidistes

Durant molt temps, i especialment a mitjan segle passat, la majoria dels politòlegs creien que hi havia un nombre limitat de sistemes de partits en les democràcies liberals. Les primeres i més simples classificacions distingien, en funció del nombre de partits, entre sistemes bipartidistes i multipartidistes (Duverger, 1951). Potser la millor de les generalitzacions va ser l'avançada per Sartori (1976). El seu

³⁷ Com han observat alguns teòrics, com més desproporcional és el sistema, són majors els incentius per a la formació d'aquest tipus d'aliances (STROM, BUDGE i LAVER, 1994: 316). En alguns supòsits, doncs, el sistema electoral acaba imposant la necessitat de coalitzar-se, més enllà dels autèntics desitjos dels partits: «alguns sistemes electorals estimulen positivament la formació de coalicions electorals, atorgant un plus de representació als partits més grans [...] per això és important tenir en compte que la formació de coalicions electorals es pot deure tant a la necessitat electoral com a les afinitats reals entre els partits implicats» (LAVER i SCHOFIELD, 1990: 25-26).

esquema ajudava a simplificar els sistemes de partits a partir de determinades tipologies vinculades a models de conducta dels partits (Ware, 2004: 235). Es tracta d'un mecanisme heurístic de gran utilitat que parteix de la definició d'un *criteri d'irrellevància*, segons el qual, primerament els partits han d'haver estat necessaris, almenys en una vegada, per a crear una coalició viable d'aconseguir el govern (potencial de coalició), i segonament, l'existència dels partits ha d'afectar les tàctiques de competició d'aquests (potencial de «xantatge»)³⁸. A partir d'aquí el model distingeix entre bipartidisme (en què s'aprecia una combinació entre baixa fragmentació dels partits i una distància ideològica reduïda entre ells, de manera que la curta distància entre els partits es veu preservada per les forces centrípetes del sistema), multipartidisme polaritzat (que representa la tendència oposada, perquè el centre es veu debilitat per la fuga de vots cap als partits que representen un extrem o l'altre, i en què la manca d'alternatives als partits que ja governen debilita els partits de centre quan el govern es torna impopular), multipartidisme moderat (sistemes entre 3 i 5 partits, en què es donen graus mitjans de fragmentació dels partits i una competència centrípeta) i multipartidisme segmentat o atomitzat (amb alts graus de fragmentació dels partits, encara que aquest tret no va acompanyat d'una competició centrífuga entre ells, perquè els partits no competeixen per postures extremes).

Des d'una altra perspectiva, malgrat que similar a la de Sartori, s'acostuma a assenyalar que tot sistema de partits constitueix l'estructura estable de relacions de competència entre els partits en un sistema polític. També assegura que aquesta estabilitat es fonamenta en la mateixa estabilitat dels partits, tant en la dimensió interna (organització i programa ideològic) com en l'externa (relacions amb altres partits polítics i amb el seu electorat). En la configuració d'aquest sistema es considera que hi influeixen factors històrics, econòmics, socials, culturals i ideològics. Precisament la permanència d'aquestes relacions interpartidistes és la que, per a molts, ens permet de parlar d'un veritable sistema de partits (Lijphart: 1968: 3-44; Lipset i Rokkan: 1967; Baras i Matas, 1998: 182-183). Per això la majoria de la literatura ha tendit a classificar els sistemes de partits atorgant la primacia als aspectes institucionals (Duverger, 1951;

³⁸ A partir d'aquí l'anàlisi gira entorn de dues variables: 1. La fragmentació dels partits: a partir de mesurar tant el nombre dels partits com de la dimensió relativa dels partits que participen en les eleccions; 2. La distància ideològica, relacionada explícitament amb l'espectre ideològic esquerra-dreta. Aquesta segona variable és una categoria molt àmplia i no inclou únicament l'abast de les ideologies dels partits del règim, sinó que engloba variables molt diferents: les actituds que mostren els partits envers el règim mateix i envers la resta de partits del règim. Els partits que es mouen en els extrems ideològics tendeixen a ser partits antisistema, quelcom que no seran mai els partits de centre.

Sartori, 1976), a partir de la força de cadascun en nombre d'escons després d'aplicar la normativa electoral de rigor (Sartori, 1984: 155-156), i no tant de la seva força electoral o del nombre de militants que tenen. D'aquesta manera, en els estudis sobre els sistemes de partits s'analitzen els elements clàssics que els configuren (nombre de partits parlamentaris, distància ideològica, minories i majories parlamentàries o consecució de la majoria absoluta per part d'un partit) i també les seves conseqüències (la creació de governs majoritaris o minoritaris, la formació de governs monocolor o de coalició, les possibles coalicions governamentals o les relacions entre govern i oposició). Ara bé, això no impedeix que, per a explicar la força parlamentària dels partits i, de retruc, les seves relacions al Parlament, s'introdueixin altres arguments més enllà de l'àmbit institucional (vgr. l'evolució ideològica, pactes i coalicions, conjuntura política i econòmica, influència d'altres sistemes de partits, etc.).

En el cas català, es tracta d'examinar la influència del sistema de partits en la formació de governs de coalició. D'entrada, cal tenir present que la configuració actual dels partits catalans arrenca en el període democràtic, al mateix temps que el procés d'institucionalització del sistema polític.³⁹ L'aparició dels partits va respondre a una doble dinàmica: d'una banda, els que tenien orígens històrics i disposaven de sigles conegudes que responien a un «isme ideològic», i en alguns casos una organització a l'exili amb referents internacionals, i de l'altra, els que neixen aleshores, amb la necessitat de donar a conèixer les sigles, cercar un marc ideològic definit i establir relacions amb partits europeus (Baras i Matas, 1998: 162). Seguint la classificació de Sartori (1980: 160), es pot parlar d'un sistema multipartidista de pluralisme moderat o limitat a Catalunya, integrat amb regularitat des de 1980 per 5 o 6 forces polítiques parlamentàries. Per una altra banda, el sistema català és un sistema propi i diferenciat, com ho demostra l'existència de partits amb un àmbit d'actuació exclusiu en el territori català (PANE), amb un comportament electoral diferencial o dual d'una part important de l'electorat (Colomer, 1995). Aquesta singularitat entronca amb la tradició política catalana contemporània iniciada en el període posterior a la Restauració. Per això, mentre que en l'àmbit de l'Estat la competència s'explica bàsicament en l'eix exclusiu

³⁹ Durant el període previ a les primeres eleccions democràtiques, a Catalunya es crearen una gran quantitat de partits. Les eleccions legislatives del juny de 1977 van constituir un filtre, en ser pocs els partits que obtingueren representació parlamentària (BOTELLA, 1984: 29). Molts van desaparèixer i alguns de minoritaris acabaren integrant-se en forces més grans. Quan en 1980 van ser convocades les primeres eleccions al Parlament, el mapa polític es presumia similar al resultant de les eleccions generals; en canvi, la representació de partits d'àmbit exclusivament català augmentà de manera significativa, mentre que la dels d'àmbit estatal va disminuir.

esquerra-dreta, a Catalunya s'hi afegeix un segon eix: el de pertinença nacional o d'identificació comunitària. Tanmateix, tot i tractar-se d'un sistema diferenciat, es caracteritza per l'existència d'un àmbit d'interrelació d'alguns partits catalans amb d'altres PAE. L'existència de PANE i el protagonisme adquirit en la política espanyola per CiU i ERC, segons el moment, ha obligat tots els partits de govern a Espanya a incorporar en el seu programa ideològic i en el debat polític, amb més o menys menor intensitat, la qüestió autonòmica.⁴⁰

A partir de les eleccions de 1980, CiU va guanyar totes les eleccions al Parlament i el PSC les legislatives estatals. Aquesta situació, que s'explica precisament com a conseqüència del vot dual (Montero, Font, 1991: 183), ha portat tradicionalment alguns autors a qualificar el sistema de partits com un sistema de «pluralisme moderat amb alternança», malgrat que aquesta qualificació no és compartida per d'altres, que, en prendre com a marc de referència les eleccions autonòmiques i l'entramat de relacions institucionals que se'n desprèn, opinen que no es pot parlar pròpiament d'alternança sinó d'un canvi en el comportament electoral dels catalans en funció dels tipus d'elecció, la qual cosa no significa necessàriament una modificació del sistema de partits (Baras i Matas, 1998: 187).

A partir de 1984 les eleccions van projectar un mapa singularment diferent. CiU assolí la majoria absoluta del Parlament i el PSC va restar com a segona força, a distància de CP, PSUC i ERC. El sistema estrenava una nova era, en què, d'acord amb els cànons doctrinals, atesa l'hegemonia electoral de CiU es podia parlar d'un sistema de «partit predominant», d'acord amb la tipologia de Sartori (1980: 254). En les eleccions de 1988 i 1992, CiU va revalidar la majoria absoluta. Amb tot, els bons resultats electorals de CiU s'expliquen per l'elevada abstenció en les eleccions autonòmiques i la transferència de vot de pràcticament totes les forces polítiques, si es pren com a referència el resultat de la resta d'eleccions, legislatives i locals. Les eleccions de 1995 foren un exemple de la influència del sistema de partits espanyol en

⁴⁰ Congruentment es pot adoptar una altra classificació, com la que pren com a referència els trets del comportament electoral (VALLÈS, 1991: 33-34) entorn de cinc models: un de «dominant» –caracteritzat pel suport pràcticament exclusiu que reben els partits o formacions d'àmbit estatal, que concentren a favor seu una elevada taxa de preferències electorals en totes les eleccions: generals, autonòmiques i locals–; i quatre de tipus «excèntric» –en què una part considerable del suport electoral es dirigeix a les forces nacionalistes/regionalistes que competeixen amb èxit en tot tipus de consultes–. Adoptant aquesta classificació, malgrat que el model dominant té una certa influència en les eleccions generals, on els partits estatals (PSC i PP) obtenen els seus millors resultats, es pot afirmar que a Catalunya el model excèntric és el que marca clarament la tendència en les eleccions al Parlament de Catalunya.

el català. Dos anys abans, amb la pèrdua de la majoria absoluta per part del PSOE i el notable increment del suport electoral rebut pel PP en les eleccions de 1993, s'havia produït un canvi en el sistema de partits espanyol i una modificació de les relacions entre les forces polítiques representades al Congrés. La situació política espanyola va provocar un increment de la participació (10 punts superior a la de 1992) i que CiU perdés la majoria absoluta, mentre que el PSC i el PPC (que amb 17 diputats i més de 400.000 vots es va erigir com a tercera força política) experimentaren un notable increment de vots. El mapa polític va esdevenir així molt similar al de l'any 1980, conformant un sistema de partits de pluralisme moderat però més bipolaritzat. Van obtenir representació parlamentària cinc forces polítiques, dues de les quals, CiU i PSC sumaven un 70% dels escons, de manera que eren possibles diverses coalicions de govern.

A partir de 1999 el sistema es va configurar, després de deixar enrere l'etapa de partit predominant característic del període 1984-1995, com un sistema multipartidista, de pluralisme limitat o moderat, amb alguns trets polaritzadors. En les eleccions de 1999, CiU va resultar primera força i el PSC-CpC escurçà la distància que els separava. PPC, ERC i ICV, per aquest ordre, es van situar a una relativa distància dels dos primers. CiU va renovar la col·laboració del PPC, iniciada a partir de 1996, encara que aritmèticament; tant el PPC com ERC (tots dos amb 12 diputats), podien exercir indistintament d'àrbitres de la situació política. L'estructura multipolar d'aquest sistema va fer que hi hagués diversos partits qualificats com a importants (no tots els que havien obtingut representació parlamentària, però almenys cinc, que eren CDC, UDC, PSC, ERC i PSUC/ICV).

El mapa polític resultant de les eleccions de 1999 i 2003 facilità la creació de governs de coalició no determinats prèviament pels electors, ja que cap dels partits no va assolir la majoria absoluta. Això no vol dir en cap cas que s'hagués de descartar *a priori* la formació de governs d'un sol partit, tot i la poca estabilitat i debilitat característiques d'aquests tipus d'executius. Ara bé, aquesta eventualitat només podia venir de la mà de CiU o del PSC-CpC, primera i segona força tant en les eleccions de 1999 com en les de 2003. Tanmateix, no es pot dir que hi hagués hagut únicament dues alternatives de coalició o, si es prefereix, una possible alternança de coalicions –fet que caracteritza els sistemes bipartidistes purs– perquè l'espectre de coalicions possibles no era rígid i oferia diverses possibilitats. Hi havia diverses coalicions possibles, encara que gairebé totes tendien a excloure els partits extremistes i a girar entorn dels partits

situats al centre, els quals gairebé sempre són peces d'una coalició més àmplia. Això evita, sens dubte, l'existència d'una oposició poc responsable, amb promeses i reivindicacions irrealitzables, si considerem la possibilitat pràcticament permanent que tenen la majoria de partits d'arribar a exercir el poder polític. Per això en el sistema català actual, com en els sistemes bipartidistes, es dona un predomini de la competència electoral centripeta, ja que la tendència és anar a buscar el vot de l'electorat situat entre les diferents opcions de coalició.

Cal analitzar ara amb més detall els partits que conformen el sistema català. No debades, entre les assumpcions que serveixen de fonament de les teories formals sobre coalicions, hi ha la de considerar que els participants en el procés coalicional són partits entesos com actors unitaris que han de ser tractats com una entitat negociadora simple (Renu: 2002: 10-11). Per a Sartori (2002:95), aquesta anàlisi resulta incompleta si no s'explora com hi intervenen altres subunitats que el modifiquen. Per a ell, un partit és una agregació d'individus que formen una constel·lació de grups rivals (2002:144). Les divisions internes dels partits, juntament amb els tipus d'interaccions que s'hi estableixen, són en elles mateixes una esfera distinta i crucial d'interès. Per això s'han acabat imposant dues formes de recerca, que són les que han rebut més atenció: l'una és la qüestió de la democràcia interna o dels processos oligàrquics, i l'altra, l'organització. La primera és datada ja amb la «Llei de bronze de l'oligarquia» (Michels, 1911), això és, la inevitabilitat que uns quants exerceixin tot el poder en les organitzacions; la segona, més recent, iniciada per Duverger (1951), porta l'estudi dels partits a l'esfera general de la Teoria de les Organitzacions.

Aquestes dues visions han tingut repercussions sobre la Teoria de les Coalicions. En aquest context, sota l'enfocament formal s'opta per convenir que el procés decisional intrapartidista o vertical és com una «caixa negra», el contingut de la qual no cal conèixer per a poder analitzar el procés de negociació interpartidista o horitzontal (Laver i Schofield, 1990: 15). En canvi, des d'un enfocament més eclèctic formal-multidimensional, s'ha demostrat que els líders partidistes estan molt motivats per la consecució de càrrecs polítics i, sobretot, pel desig de romandre en el seus llocs de lideratge, retenint el suport del grup parlamentari. Per aquest motiu els líders pretenen mantenir la cohesió interna i minimitzar al mateix temps els costos electorals (Luebbert, 1983; Maor, 1990; i Bergman, 1995)⁴¹ (*vid. ap.* 3 i 3.2). Aquesta cohesió interna

⁴¹ L'objectiu dels lideratges és, segons LUEBBERT (1984: 237), generar el suport més ampli dins el partit, però de manera prou vaga i opaca per a no comprometre la formació del govern a partir dels inevitables

s'aconsegueix normalment en termes de recompenses polítiques als activistes del partit. Això implica la necessitat de prendre en consideració aspectes com la influència de l'estructura organitzativa en la presa de decisions intrapartidistes (Maor, 1995) o l'estudi de les faccions dels partits. Laver i Schofield (1990: 21) distingeixen, doncs, entre els partits com actors unitaris i els partits com a coalició de faccions. Ambdues tipologies influeixen decisivament en l'estil negociador: els primers acostumen a promoure negociacions bilaterals entre els diferents líders dels partits potencialment socis de coalició, i els segons impliquen negociacions multilaterals entre els líders de cada facció interna i amb els líders de cada facció. A més del citat Luebbert, en el desenvolupament de l'estudi de la dimensió interna dels partits destaquen els treballs de Broughton i Kirchner (1986), Chapell i Keech (1986), i també les recerques de Laver (1989), Strom (1990), Budge (1992) i Maor (1995).

2.3.1. La dimensió vertical

Com s'ha vist, el protagonisme dels partits en les coalicions polítiques fa que les relacions que s'estableixen entre ells i, sobretot dins d'ells, puguin orientar-nos sobre el seu eventual èxit o fracàs en la formació, manteniment i dissolució de coalicions. No obstant això, aquestes relacions intrapartidistes i interpartidistes cal veure-les sovint més aviat com a relacions entre elits que no pas entre organitzacions. Tenint en compte això últim, sobta que hi hagi una vastíssima literatura sobre partits polítics i relativament poca sobre el seu funcionament intern i el paper dels líders (Katz i Mair, 1992: 2). Aquesta mancança no exclou l'existència d'alguns estudis teòrics clàssics, com els d'Ostrogorski, Weber i Michels (Vilas: 2003: 65). Més endavant Sartori va concedir importància a aquests aspectes, ja que s'interessà pel fraccionalisme dels partits (1984: 76). També ho han fet Duverger (1951), Panebianco (1982), Neumann (1956) i Kirchheimer (1966), i més recentment, Laver i Shepsle. Malgrat aquest renovat interès,

desacords que es produeixen en qualsevol partit. Per a LUEBBERT (1983), la clau és la fungibilitat de les preferències dels líders. Les preferències polítiques es poden dividir, segons ell, en dos tipus: el de les preferències programàtiques, i el de les preferències que tenen més a veure amb el *timing* o altres contingències més tàctiques. Normalment el primer tipus de preferències va acompanyat del segon, però és freqüent que el segon no vagi acompanyat del primer. En cap cas, però, això no vol dir que solament les preferències del primer tipus siguin les decisives a l'hora de formar un govern de coalició. Les grans línies programàtiques són les més decisives per a minimitzar la desunió dins el partit (si es pacten subsidis agraris, si s'aboleix l'avortament, etc.), més que no pas les preferències d'ordre tàctic, legal o econòmic, que sempre acaben generant discussió. Per als líders, sempre és més fàcil adoptar una línia de negociació basada en les preferències polítiques que gaudeixen d'un ampli suport entre els diputats i activistes.

un factor que ha impedit els estudis empírics comparatius de l'organització dels partits ha estat la profunda dificultat d'obtenir dades rellevants comparables de la seva vida interna. Això ha portat a l'estudi i la comparació preferent de les organitzacions formals: estructures formalitzades, normes i procediments. A pesar de tots aquests condicionaments, destaquen els estudis sobre l'organització dels partits polítics (Panebianco, 1990; Katz i Mair, 1992) a partir de la consideració que, com a organitzacions que són, els partits han de dotar-se d'algun tipus de jerarquia i de divisió del treball. Per això una lectura dels estatuts dels partits suposa una guia eficaç per a conèixer el caràcter d'un partit concret (Katz i Mair, 1992: 7), tot i que, com fa notar Panebianco (1990: 82), aquests aspectes formals són sovint un tènue reflex de l'organització real.

Des del punt de vista de la Teoria de les Coalicions, l'anàlisi de les relacions verticals s'ha centrat doncs en l'observació del que succeeix a l'interior dels partits, i més en concret sobre l'existència d'unitat d'acció o de corrents interns, o sobre la manera en què les bases militants o socials poden influir en la formació de coalicions. L'objectiu central d'anàlisi han estat les estructures de poder internes, la delimitació de la coalició dominant, o centre de poder, que pren les decisions estratègiques respecte a l'organització i estructura del partit (Panebianco, 1990: 38-39). En aquest context, autors com Katz i Mair (1992) han aprofundit en l'estudi dels mètodes interns de representació dels partits, la selecció del lideratge organitzatiu, el rol de les executives i dels congressos dels partits i sobre els *staffs* professionals i les seves finances.

2.3.1.1. Estructura organitzativa

L'estructura dels partits com a organitzacions d'afiliats requereix unes institucions representatives i l'establiment de normes que fixin el nombre i tipus de càrrecs del partit, la seva competència, els terminis dels mandats, etc. També cal que hi hagi una xarxa de subunitats locals (o més rarament d'un altre tipus) en les quals siguin seleccionats els representants. Aquesta dimensió organitzativa es caracteritza per la força dels congressos del partit com a cos decisorí definitiu i pel domini, a vegades, dels detenedors de càrrecs en l'organització sobre els membres que ocupen càrrecs públics. En aquest sentit els partits no motivats primàriament per la conquesta de càrrecs són, *ceteris paribus*, més sensibles a les opinions i els interessos dels seus afiliats, i els fracassos electorals i la pèrdua de participació en el Govern tenen menors conseqüències que els impactes relacionats amb les posicions ideològiques (Harmel, Janda, 1994: 271).

En el cas del PSC, la Comissió Executiva porta a cap els acords del Congrés i les decisions del Consell Nacional. La direcció és col·legiada, el primer secretari és un *primus inter pares*, sobre el qual recau la personalització del partit, i el president té una funció representativa.⁴² CpC actua de manera principal a través de les plataformes, entitats o col·lectius que es constitueixin en el seu si. A efectes de coordinació i intercanvi d'activitats, les plataformes poden agrupar-se segons criteris territorials i temàtics. Les activitats generals són coordinades per la Convenció General, la Coordinadora i la Comissió Permanent. En el si de la Comissió Permanent es forma una Comissió Delegada que actua com a representant legal. Amb tot, la pretensió de CpC d'ençà que va ser fundat era poder participar en els òrgans decisoris del PSC, i a l'inrevés. Aquesta possibilitat es plantejà en una proposta de Protocol que la plataforma va proposar al PSC l'abril de 2006, encara que aquest partit preferia la fusió.

Des de la constitució de CDC com a partit, la seva estructura és relativament clàssica. D'una banda, l'enquadrament dels afiliats es produeix en un marc territorial d'àmbit local, comarcal i supracomarcal (5 federacions que coincideixen amb els límits de les 4 províncies), i a la ciutat de Barcelona. En l'àmbit central, el partit té com a òrgan suprem el Congrés i és dirigit per un Consell Nacional i un Comitè Executiu Nacional; aquest últim, una veritable direcció de CDC (Molas, 2000: 51). Per la seva banda, UDC, en eixir del franquisme, era un partit caracteritzat per un alt grau de democràcia interna i regit per una direcció col·legiada (Comitè de Govern), la pertinença al qual era incompatible amb qualsevol càrrec d'elecció popular. Els congressos eren anuals i es caracteritzaven per una dinàmica quasi assembleària. Aquesta estructura inicial va donar pas a un Comitè de Govern molt harmònic, entorn del lideratge del seu president, amb presència de càrrecs institucionals i la incorporació d'un secretari general, de nova creació. Els congressos van passar a celebrar-se cada tres anys (Molas, 2000: 324).

Pel que fa a ERC, la presidència del partit i la secretaria general són, juntament amb l'Executiva Nacional, els màxims òrgans de rang executiu. Sota els designis de la presidència, hi ha una àrea de coordinació institucional, dirigida per una vicesecretaria general, amb presència de tots els portaveus a les principals institucions; la Secretaria

⁴² El VII Congrés de Sitges (1994) va estatuir el Comitè d'Acció Política (CAP) com a òrgan reduït de direcció, i en el Congrés de l'Hospitalet (2004) es va crear la figura de la vicepresidència i la primera vicesecretaria, amb l'objectiu d'alliberar al màxim de les tasques orgàniques Pasqual Maragall, president del partit i de la Generalitat, i José Montilla, primer secretari i ministre d'Indústria des del març de 2004.

General coordina l'àrea de Coordinació Interna i Acció Electoral. Tots aquests òrgans unipersonals, juntament amb els representants regionals, els portaveus a les principals institucions i els representants de les joventuts del partit, integren l'Executiva Nacional. El màxim òrgan en absència de congressos (assemblearis, i que es convoquen cada quatre anys) és el Consell Nacional.

El Reglament d'Organització regula l'estructura, fortament centralitzada i piramidal del PPC, que segueix puntualment les característiques de l'estatal. Coherent amb això, la secció catalana del PP disposa d'un escàs marge d'autonomia de decisió. L'estructura piramidal és reparteix entre els àmbits provincial, comarcal i municipal. Les institucions dels dos primers àmbits són el Congrés, la Junta Directiva, el Comitè Executiu, la Comissió Permanent, el Comitè Electoral i el Comitè de Conflictes i Disciplina, i com a òrgans unipersonals consten el president i el secretari general (Molas, 2000: 263).

Els òrgans nacionals de direcció d'ICV són l'Assemblea Nacional, el Consell Nacional, la Comissió Permanent i la Presidència. L'Assemblea Nacional és el màxim òrgan; té competència en l'aprovació dels Principis, del Manifest-Programa i les Normes de Funcionament, i també sobre l'elecció dels membres del Consell Nacional. Entre assemblees, el Consell Nacional és el màxim òrgan de direcció política i organitzativa. Aquest deté la màxima representació col·lectiva i desenvolupa els acords de l'Assemblea Nacional, fixa la política entre assemblees i acorda les aliances polítiques i coalicions electorals. La Comissió Permanent és la direcció executiva, i s'encarrega de portar a cap les decisions i resolucions del Consell Nacional. EUiA s'organitza federalment. Poden formar-ne part els partits, moviments socials i organitzacions que ho sol·licitin i siguin acceptats per decisió del Consell Nacional, a proposta de la Comissió Nacional, i ratificats per l'Assemblea Nacional. Les expressions de col·lectius i organitzacions d'àmbit local, comarcal, intercomarcal o sectorial en poden formar part a partir de l'acceptació de l'Assemblea a proposta de la Comissió de l'àmbit corresponent. Les Assemblees de Base són els òrgans de sobirania en els àmbits respectius i la unitat bàsica d'afiliació. La direcció executiva recau en la figura del coordinador general.

2.3.1.2. Funcionament intern

El grau de cohesió dels partits varia segons els casos. Hipotèticament i normativament no es pot excloure cap partit monolític, ja sigui fruit de la imposició dels

seus líders o d'una cultura política que atorgui un valor molt alt de legitimitat a la unitat del partit. Tanmateix, els conflictes político-ideològics i les lluites personals i de grup acostumen a ser la cosa més normal, malgrat que una visió poc realista i generalitzada consideri les segones com una degeneració dels primers (Panebianco, 1982). És virtualment impossible, doncs, eludir un cert grau de fraccionalització, encara que sigui informal (Vilas, 2003: 93), de manera que quasi tots els partits tenen en el seu interior fraccions identificables, i en l'extrem, alguns partits apareixen més aviat com un conjunt de fraccions rivals (vgr. els Verds alemanys). Allò més habitual és la distinció entre «fraccions ideològiques», orientades programàticament, i «fraccions de poder», orientades envers la simple conquesta del poder. També es poden donar situacions mixtes. Aquesta divisió en fraccions, amb grau i modalitats, afecta el partit com a organització d'afiliats i com a organització de govern. Al mateix temps és un aspecte fonamental en els processos de presa de decisions, interns i externs, pot ser l'instrument de circulació de les elits en el si del partit, pot influir en la percepció del partit per part de l'electorat i determinar la vida de les coalicions parlamentàries o de govern.

En el cas català, les estructures organitzatives formals i el grau de fraccionalisme existent condicionen de manera limitada el procés de presa de decisions intrapartidista i interpartidista. En aquest sentit, les característiques del funcionament intern del PSC són les pròpies dels partits aparentment de masses, tot i l'articulació reglamentada que garanteix la democràcia interna. Els processos interns de garanties es veuen atenuats pel sistema electoral proporcional intern, que prioritza l'organització territorial nacional (central) i la clàusula d'exclusió de les minories que no obtinguin una quota mínima de representació, cosa que centralitza el partit «políticament». Pel que fa als corrents interns, «com a garantia i impuls de la pluralitat, la democràcia interna i el ple respecte pels drets dels afiliats i afiliades», es permet la constitució de corrents d'opinió, clubs de debat o d'afinitats, fòrums i fins i tot associacions temporals d'afiliats, però en la pràctica no existeixen. A CpC les plataformes, entitats i grups socials actuen amb autonomia funcional i orgànica. La presa de decisions de cada plataforma en el seu àmbit específic depèn de l'organització interna que cadascuna es vol donar, en funció de les seves condicions i finalitats. El funcionament de les plataformes i la designació del seu portaveu o delegat i dels substituïts ha de respectar «els principis bàsics de lliure debat, representativitat i decisió democràtica». En cas d'incompliment provat d'aquests principis, la Coordinadora General pot suspendre la participació de la plataforma en les activitats generals de l'associació o la seva exclusió. Ni CDC ni UDC no preveuen la

constitució de corrents interns formals. A tos dos partits, però de manera més acusada a UDC, la forta relació entre càrrec intern i de representació pública confirma la influència del cercle interior de poder en la selecció de candidats i alhora dificulta l'obertura d'aquests cercles i la circulació de les elits interiors. En canvi, a ERC es poden constituir corrents d'opinió, que s'han de vertebrar entorn de «tesis polítiques positives» i formulades explícitament. En tot cas, han de respectar la Declaració Ideològica del partit i les resolucions dels congressos com a límit. Tanmateix, perquè que aquests drets puguin ser exercits i se'n reconegui la personalitat han de reunir un nombre igual o superior al 3% de la militància, el que dificulta extraordinàriament la seva formalització. En el PPC hi ha una estructura molt jerarquitzada, en què els càrrecs unipersonals adquireixen una gran rellevància. El Congrés serveix de caixa de ressonància dels corrents interns, malgrat que, quan es preveu que les posicions d'un Congrés seran desfavorables a la direcció, especialment l'estatal, aquest és desconvocat i substituït per altres òrgans (Molas, 2000: 208). Al seu torn, a ICV no hi ha una lògica de «quotes» de participació, sinó un reconeixement de tendències, amb una mecànica de representació proporcional en els òrgans de direcció i de presa de decisions per majoria, sense dret de veto per part dels col·lectius que la integren (Botella, 1999:47-48). Els adherits, des de la seva llibertat d'expressió individual i col·lectiva, poden crear plataformes i altres instàncies d'opinió, puntuals o estables, per tal d'expressar i desenvolupar llurs posicions polítiques. L'elecció de determinats càrrecs públic se subjecta a un procediment d'eleccions «primàries». A EUiA els diferents criteris poden coexistir en forma de «corrents d'opinió estables o puntuals de caràcter concret o general». Poden defensar les seves propostes mitjançant els instruments del Moviment. EUiA preveu igualment la realització de referèndums i consultes «vinculants» internes, quan s'acordi, sobre temes de caràcter programàtic o per a prendre decisions importants.

2.3.1.3. Lideratge i control de les elits sobre els òrgans inferiors i la militància

L'ex PSC-Congrés (PSC-C) es va mantenir en el període 1978-1984 com el partit que aportava un predomini constant en els tres nivells de direcció: Comissió Executiva, representació en el Comitè Federal del PSOE i Consell Nacional. Aquest predomini es podia quantificar en una proporció de 2 a 1 en relació a l'ex Federació Catalana del PSOE (FC) i de 8 a 1 respecte a l'ex PSC-Reagrupament (PSC-R) (Colomé, 1999: 18-19). La crisi del partit en el II Congrés (1980), amb la sortida de l'ex FC del PSOE de les instàncies superiors del partit, no varià sensiblement aquestes

proporcions. Durant poc més de dues dècades, aquesta circumstància va propiciar que el PSC fos considerat, de manera estereotipada, com un partit dirigit per «catalanistes de classe alta» (Joan Reventós, Narcís Serra, Raimon Obiols, Pasqual Maragall, etc.), sense cap tipus de correspondència amb una base electoral composta majoritàriament per treballadors migrants arribats a Catalunya en els anys 1960 i 1970, que en realitat votarien PSC només perquè hi veien el PSOE i que es trobaven representats per una emergent classe dirigent amb la mateixa extracció social i un fort arrelament en l'aparell del partit i en el govern dels principals municipis metropolitans (José Montilla, Manuela de Madre, etc.). La seva gran implantació a nivell municipal, arena en què el partit ha guanyat en totes les eleccions des de 1979 i ha governat en els municipis més importants de Catalunya, proporcionà a aquest nou estol de dirigents una notable preparació i experiència política.

La primera confrontació entre els «catalanistes» i «l'aparell» va sorgir en el congrés del novembre de 1984 i va durar fins que Pasqual Maragall deixà l'alcaldia de Barcelona en 1997. Una nova crisi sorgida durant el VII Congrés, celebrat a Sitges l'any 2000, plasmà definitivament la fractura i va impulsar un relleu definitiu en la direcció, en què Pasqual Maragall, president del partit, restà com a única representació dels fundadors. El partit es va dividir amb una lògica diferent de la de les tradicions històriques que havien confluït en el PSC. Des d'aquell moment els sectors més estretament vinculats a l'aparell es van apoderar de les regnes del partit, i les relacions amb el president d'aquest, Pasqual Maragall, no serien fàcils. El moment àlgid en la confrontació fou la tardor de 1995, quan Maragall va emprendre una iniciativa per a canviar l'estructura organitzativa de l'Ajuntament de Barcelona que pretenia coartar la influència del partit sobre la gestió tècnica del funcionariat, eliminant els coordinadors polítics del PSC de les àrees municipals i posant el poder a les mans de tècnics no dependents del partit. El pols definitiu, tanmateix, es va dirimir en el Congrés de la Federació del partit de Barcelona, el novembre de 1996, amb el veto a l'entrada del seu germà Ernest a l'Executiva local. En resposta, Pasqual Maragall anuncià que donava per acabada l'etapa com a alcalde i tornà a la docència universitària a Roma i a Nova York. Aquest enfrontament va evidenciar que, en realitat, Pasqual Maragall no havia liderat mai el PSC. Un cop retornat a Catalunya i entronitzat com a cap de llista en les eleccions al Parlament de 1999, el candidat va decidir que la campanya fos dirigida per estrets col·laboradors seus entorn de CpC, cosa que evidenciava la seva preferència pels partits amb líder electoral fort i organització lleugera, a la manera del Partit Demòcrata

americà (Batallé, 2005: 316). Tanmateix, després del Congrés de l'any 2000, Montilla i els seus col·laboradors van passar a controlar totalment el partit, i Maragall es convertí en el seu líder electoral. El tàndem Maragall-Montilla va funcionar prou bé i tingué els seus moments de major cohesió en els mesos previs a la campanya electoral de les eleccions al Parlament de 2003.

El conjunt dels òrgans de direcció de CDC és un cercle interior que delimita el nucli humà bàsic en l'adopció de decisions. L'índex de continuïtat en el càrrec revela l'existència d'un nucli permanent que assegura a la vegada l'estabilitat en l'orientació del partit i la connexió del líder amb l'estructura de l'organització. En el mateix sentit, la forta relació entre càrrec intern i de representació política (que se situa en un 80% en el Comitè Executiu Nacional sorgit en el X Congrés del novembre de 1996) confirma la influència del cercle interior en la selecció dels càrrecs. La combinació dels elements que componen l'estructura orgànica de CDC, el paper relativament preponderant dels diputats, que gaudeixen d'àmplia autonomia, i la personalitat dels líders (especialment de Jordi Pujol) han fet de Convergència un partit que conté elements propis dels dos tipus clàssics de la dicotomia partit de quadres - partit de masses, sense que en puritat pugui ser assimilat a cap d'aquests (Molas, 2000: 51). Per la seva banda, els canvis experimentats per UDC a partir de mitjan anys 1980 van modificar a fons la cultura militant, substituint la vella mentalitat voluntarista i *amateur* per un estil altament professionalitzat. La principal tasca de la direcció ha estat l'esforç sistemàtic per afermar la seva personalitat i distingir-se de CDC, afanys en què ha reeixit un reduït nucli de direcció dirigit per Josep Antoni Duran Lleida des de 1990, i en el qual les diferències internes han estat anorreades periòdicament.

ERC és un partit molt «pla» (Argelaguet i Maestro, 1999: 78), entenent com a tal que hi ha poca distància entre la base i la cúpula, i en el qual les responsabilitats estan molt repartides entre els nivells organitzatius territorials. A més, la gran atomització de la presència del partit en el territori fa que un gran nombre de militants tingui algun tipus de responsabilitat. A pesar dels successius canvis en l'estructura directiva del partit d'ençà de 1996, els principals actors de la continuïtat i del gir esquerrà d'aquest després de l'escissió protagonitzada per Àngel Colom i Pilar Rahola, Josep Lluís Carod-Rovira, Joan Puigcercós, Carles Bonet, Josep Huguet, Jordi Portabella, Joan Ridao i Xavier Vendrell hi han exercit diferents responsabilitats i formen el principal nucli de poder. Tanmateix, la concurrència i els equilibris a partir del Congrés del juliol de 2004, entre el president del partit, Josep-Lluís Carod-Rovira, i el secretari general, Joan

Puigcercós, i els dirigents afins a tots dos, marquen, sense aparents diferències ideològiques ni programàtiques, les constants estratègiques i el repartiment de beneficis interns.

Pel que fa al PPC, tot i que a Catalunya aquest partit ocupà una posició marginal durant molts anys, ha estat la temptativa més reeixida d'aglutinar la dreta catalana no nacionalista. El nucli que inicià la formació del partit (inicialment AP) fou un grup d'empresaris seguidors de Manuel Fraga (Josep Maria Santacreu, Juan Echevarría, Manuel Milián Mestre). Posteriorment s'hi afegiren altres grups. Després de moltes vicissituds, el PPC fou refundat després del seu fracàs electoral el 1989, amb la substitució de Jorge Fernández Díaz per Aleix Vidal-Quadras. S'inicià aleshores una etapa de dretanització i de progressiu distanciament de CiU. El relleu de Vidal-Quadras es produí el 1996. La direcció estatal imposà Alberto Fernández Díaz i, a partir de 2003, l'exministre de José Maria Aznar, Josep Piqué. L'estructura del partit, fortament centralitzada, segueix les directrius de la direcció estatal. Aquesta circumstància relativitza molt el paper dels diferents corrents interns d'oposició: actualment, l'hegemònic de Piqué, i els minoritaris d'Alberto Fernández Díaz i Aleix Vidal-Quadras (Molas, 2000: 266).

A ICV, el principal grup de direcció ha estat constituït tradicionalment pels responsables d'àmbit local (Jaume Bosch, Francesc Baltasar, Lluís Tejedor, Antoni Farrés), tant si ho eren en exclusiva com si acumulaven funcions directives en nivells superiors. Aquest estol de dirigents ha constituït tradicionalment un nucli dirigent, tant a escala central com local, prou estable i durador per a poder ser considerat, juntament amb altres dirigents «centrals», com Rafael Ribó, Joan Saura o Imma Mayol, l'elit del partit. Aquesta mateixa elit, sense Rafael Ribó, que va abandonar la política activa a finals de 2003, passà a dirigir el partit (Botella, 1999: 60).

2.3.2. La dimensió horitzontal

Les relacions interpartidistes estan força mediatitzades per les ideologies dels partits i la conjuntura política del moment. La competició entre els partits polítics no es produeix, doncs, per atzar en un espai buit, sinó que és ordenable, d'acord amb els conflictes que estructuraven el sistema polític i les relacions entre els seus actors (Molas, Bartomeus, 1998: 1). Els partits no competeixen en un sol espai i contra un únic adversari, ans solen enfrontar-se a diferents partits i espais. A Catalunya, la ubicació dels partits en els eixos esquerra-dreta i d'identificació nacional o comunitària genera un

seguit de relacions de competència electoral i compatibilitat ideològica que són les que majoritàriament faciliten o dificulten una proximitat entre ells, de manera que hi ha uns partits més ben situats que d'altres a l'hora de formar coalicions (Matas, 2000: 8). Tanmateix, la propensió al consens i la transversalitat mostra que no hi ha una gran confrontació en la dimensió catalanisme-espanyolisme. Precisament perquè en aquesta dimensió quasi tots els partits polítics són a la mateixa banda catalanista de l'espectre, les diferències més marcades se situen en la dimensió esquerra-dreta. A diferència del que passa a Euskadi, per exemple, a Catalunya és difícil que hi hagi un acord permanent i operatiu entre els dos grans partits d'àmbit estatal (PSOE i PP) que pugui aspirar a obtenir un ampli suport social i electoral enfront dels partits d'àmbit català. En la dimensió esquerra-dreta, gràcies al fet que hi ha un alt grau de multipartidisme amb 5 o 6 partits amb representació parlamentària, es produeix una baixa polarització, malgrat l'hegemonia en aquest terreny de CiU i PSC. La major part dels votants són atrets envers unes posicions moderades de centre-dreta o centre-esquerra. Precisament en aquest sentit de consens genèricament catalanista i de baixa polarització, com també d'absència de violència política, s'ha parlat de «l'oasi català», per contrast amb el suposat «desert exterior», caracteritzat per graus més alts de polarització i conflicte, sobretot en la política espanyola i al País Basc (Colomer, 2005: 161).

En particular, des d'una aproximació dinàmica al fenomen coalicional, cal parlar d'atenció als elements relacionats amb els canvis en les demandes i preferències de l'electorat, en la influència d'això en futures eleccions i en el disseny d'actuacions per part dels partits polítics (Renu, 2002: 47). En aquest sentit destaquen els treballs, tant sobre preferències electorals i competència electoral, com a partir de sondeigs d'opinió de Batlle (1995), Barreiro i Sánchez Cuenca (1998), Capo (1999), Molas i Bartomeus (1998, 1999), Montabes (1998), Del Castillo (1994), Font (1999), Linz i Montero (1999) i els estudis del CIS i de l'ICPS.

2.3.2.1. Grau de compatibilitat ideològica: competència electoral i simpatia pels líders

La competència política a Catalunya s'estructura entorn de dos grans clivelles: la dimensió esquerra-dreta, pròpia de les societats industrials, i l'eix nacional o de sentiment de pertinença comunitària. La dimensió ideològica clàssica és la que s'observa en la distribució de les preferències de l'electorat en el continu esquerra-dreta. El contingut d'aquesta dimensió és complex, però estudis com els de Sartori (1976) i Sani i Sartori (1980) demostren l'existència en diferents països europeus d'una relació

entre aquesta dimensió i la resta de temes polítics concrets: la desigualtat social, el canvi social, l'actitud respecte de les potències internacionals, la religió, etc. (Colomer, 1992: 139). En el cas català, a més, cal tenir en compte l'efecte estructurador de l'altra dimensió, la nacional, per a recollir les preferències expressades per l'electorat i l'efecte que tenen sobre l'oferta política. Òbviament, aquestes no són les úniques divisòries existents, però s'accepta generalment que són les dues més representatives de la confrontació política a Catalunya i, per tant, de les diferents posicions polítiques individuals i col·lectives. Ara bé, aquests dos eixos no tenen el mateix pes a l'hora d'intentar explicar la preferència o el vot per un partit o un altre. A partir de diferents estudis, Molas i Bartomeus (1998) han conclòs que totes les hipòtesis formulades coincideixen a donar més força explicativa a l'eix esquerra-dreta que no pas al de sentiment comunitari; però que, en funció del tipus d'elecció, l'un i l'altre eix tenen un pes diferent. Aquest fenomen és produeix de manera molt notable en les eleccions legislatives, mentre que l'eix nacional augmenta en importància en les eleccions al Parlament de Catalunya.

Segons Molas i Bartomeus, la majoria de la societat catalana se situa en posicions de centre, centre-esquerra i esquerra. Pel que fa a l'eix d'identificació comunitària, la majoria es troba també en l'espai central (tant espanyol com català), amb un predomini del bloc «únicament català» i «més català que espanyol» sobre el bloc «únicament espanyol» i «més espanyol que català».⁴³ Tenint en compte aquests antecedents, 3 formacions se situen a l'esquerra de l'eix esquerra-dreta (PSC, ERC i ICV) i 2 a l'espai dret (CiU i PPC). Pel que fa a l'eix nacional, CiU i ERC se situen en el terreny del sentiment de pertinença català, ICV en la mitjana de l'eix i PSC i PPC en l'espai de sentiment de pertinença espanyol. En la situació respecte al centre de gravetat, tres partits (CiU, PSC i ICV) són bastant pròxims, encara que cadascun se situa en una àrea diferenciada: CiU, a la dreta i en sentiment de pertinença català; el PSC, a l'esquerra i en el sentiment de pertinença espanyol, i ICV se situa més a

⁴³ El centre de gravetat del sistema se situa, doncs, en el nucli, prou nombrós (25%), localitzat en la part central de l'eix de pertinença i en la posició central de l'eix esquerra-dreta. Al voltant d'aquest punt neuràlgic s'hi detecta un altre nucli bastant nombrós, el qual agrupa quasi tota l'àrea superior de l'eix de pertinença (àrea de sentiment català), que va des de l'esquerra fins al centre-dreta de l'eix horitzontal. Per això la zona més poblada és la d'esquerra amb sentiment de pertinença català (16,2%), seguida de la zona d'esquerra amb sentiment espanyol (8,6%). Els espais situats a la dreta es troben més despoblats, amb una lleugera diferència a favor del de sentiment de pertinença català (3,8%) sobre l'espanyol (3%). Poques persones se situen fora dels dos eixos divisoris (1,1%), tot i que un 11,3% no se situen en l'eix esquerra-dreta i un 1,1% en el de sentiment de pertinença, la qual cosa indica més dificultat subjectiva per a situar-se en aquest últim (MOLAS I BARTOMEUS, 1998).

l'esquerra i en la mitjana de l'eix de pertinença nacional. Els altres dos partits, ERC i PPC, se situen a una certa distància del centre de gravetat. A partir d'aquí les àrees de confluència determinen que hi ha tres grans àrees de competència. Les dues primeres es troben a l'esquerra: l'una va de l'esquerra al centre-esquerra del punt de sentiment de pertinença dual (on la competència és entre PSC i ICV) i l'altra al centre-esquerra del punt «més català que espanyol» (on la competència es produeix entre CiU i PSC). La tercera àrea de competència, on coincideixen PPC, CiU i PSC, és al centre geomètric. A mesura que ens allunyem del centre, hi trobem àrees on només hi ha nivells de simpatia significatius per un partit, i on per tant la competència és aparentment menys intensa. Si s'analitza per partits, el principal espai de simpatia del PPC es troba en la zona més poblada, coincidint amb el centre geomètric, on competeix amb CiU i PSC. Els espais de competició de CiU es localitzen en zones molt poblades, tot i haver un percentatge molt notable de persones que manifesten no tenir simpaties per cap partit. Els simpatitzants del PSC se situen bàsicament en les àrees de competència, ja que coincideix amb les zones poblades, malgrat que aquest partit té una zona d'esquerra i centre-esquerra del sentiment de pertinença espanyol. L'espai de simpatia d'ICV es juxtaposa totalment amb el del PSC. Finalment la simpatia per ERC se situa en l'encreuament esquerra - «únicament català», en què no competeix amb cap altre partit i, encara que es tracta d'un espai hegemonitzat i on la competència és mínima, és una zona amb un nombre relativament reduït de persones.

Aquestes dades indiquen clarament que, en el sistema de partits català, la competència entre partits no s'estableix en un sol espai i amb un sol competidor, i que la competència més destacada sorgeix on hi ha més persones, de manera que els partits es veuen obligats a desplaçar-hi la seva influència si volen cercar més adhesió. Els partits majoritaris (CiU i PSC) tenen un electorat més repartit dins l'eix esquerra-dreta que no pas la resta de formacions polítiques. ERC manté el seu electorat en la banda d'esquerres de l'eix, igual que ICV i EUiA. Per això CiU i PSC entren en més zones de competència amb altres forces polítiques, ja que la seva presència s'allarga més en tot l'eix. Això no obstant, l'eix nacional fa que algunes forces polítiques, com CiU i ERC, siguin també presents en espais de competència no propis, establint àrees competencials entre elles (Serra, 2003: 188-189). En conclusió, si prenem com a referència els partits més centrats del sistema, tenim que CiU, que fa frontera electoral amb PPC, PSC i ERC, podria arribar a pactar amb aquestes tres forces i descartar només possibles acords amb ICV; el PSC, per la seva part, ho podria fer amb CiU, ERC i ICV-EUiA, partits amb els

quals manté prou afinitats i fa frontera electoral. ERC, per la seva banda, atesa la condició de partit progressista i independentista en la doble clivella que caracteritza el sistema polític català, seria, juntament amb CiU i PSC, la força política que presentaria menys incompatibilitats a l'hora dels pactes, tenint en compte que només resulta clarament antagònic amb el PPC. Per la seva banda, ICV (i EUiA) serien les forces polítiques, després del PPC, amb més dificultats per a arribar a acords amb la resta de partits, compatibles només amb PSC i ERC.⁴⁴

En un altre treball de Molas i Bartomeus (2001) s'assigna a cada partit un punt en un espai bidimensional, on l'eix de les abscisses és l'eix esquerra-dreta i el de les ordenades, l'espanyolista-catalanista. El punt de cada partit s'obté calculant la mitjana dels simpatitzants de cada partit, expressada en un sondeig de l'ICPS. Dellunde (2006) utilitza també aquest càlcul, obtenint així el *punt de l'arrelament* de cada partit.⁴⁵ Com assenyalen Molas i Bartomeus, el fet de ser una mitjana amaga que la posició real de cada partit no es troba en un sol punt, sinó en espais més dilatats, en especial quan es tracta de partits que desperten àmplies simpaties. La figura ens mostra, doncs, on se situa l'*epicentre*, el punt d'arrelament de cada partit, però ens indica poques coses sobre l'amplitud de les àrees de simpatia dels partits. Analitzant els punts d'arrelament dels partits en els 16 anys dels quals l'ICPS disposa d'enquestes, es pot veure que l'escala en l'eix esquerra-dreta és la següent: ICV-EUiA---ERC---PSC---CiU---PPC (permutant les posicions de ICV-EUiA i ERC en els anys 1992, 1995, 1998-2000 i 2002). I en l'eix espanyolista-catalanista: ERC---CiU---ICV-EUiA---PSC---PPC (llevat dels anys 1991 i 1994, en els quals PSC i PPC permuten les seves posicions). Seguint De Swann, Dellunde (2006)⁴⁶ fa el càlcul de les distàncies entre els partits, utilitzant les distàncies

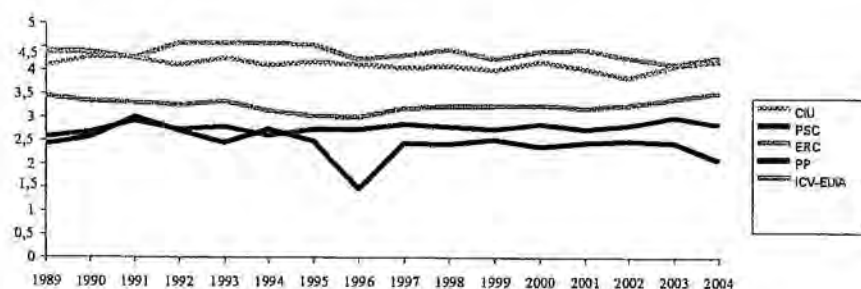
⁴⁴ La literatura ens ofereix diferents opcions a l'hora de situar els partits catalans: anàlisi del contingut dels programes, enquestes electorals, anàlisi dels posicionaments polítics de les direccions dels partits o enquestes d'experts (vid. LAVER i BUDGE, 1992; LAVER i HUNT, 1992; HUBER i INGLEHART, 1995, i els treballs de Comparative Manifestos Project (abans Manifesto Research Group) de l'European Consortium for Political Research (www.essex.ac.uk/ecpr/standinggroups/pm/index.aspx)).

⁴⁵ L'article de DELLUNDE utilitza sondeigs d'opinió, actualitzant el resultat recollit en l'estudi de MOLAS i BARTOMEUS, de l'any 1998. Per a obtenir els posicionaments dels partits en els anys 1989-2004, fa servir la respectiva enquesta de l'ICPS. Per a conèixer la simpatia per un partit polític, es demanava als entrevistats en el sondeig que responguessin la pregunta: «per quin partit teniu més simpatia o quin considereu que és més proper a les vostres? A les persones enquestades s'els demanava que se situessin en una escala de l'1 al 5 en tots dos eixos (més proper a 1 significa més d'esquerres en l'eix esquerra-dreta, i més espanyolista en l'eix espanyolista-catalanista).

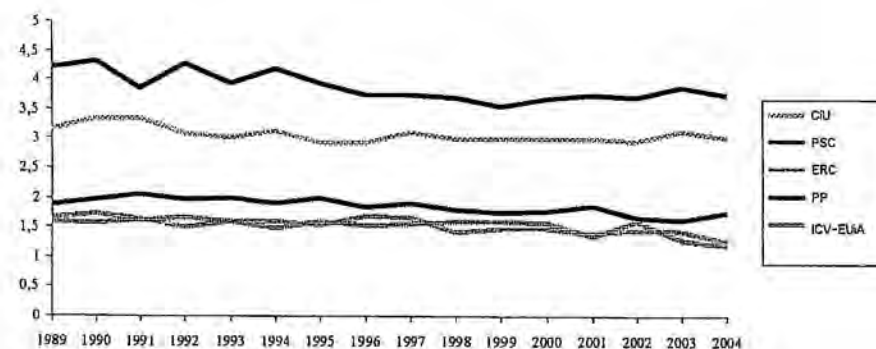
⁴⁶ Per a DE SWAAN (1973), els partits volen ser membres d'una CV amb la mínima diversitat ideològica possible. Així, doncs, es formaran les CVM amb l'«*smallest minimal range*», definit com la distància ideològica entre dos membres extrems de la coalició.

euclidianes en dues dimensions amb aquestes dades, arriba a predir els governs 3, 4, 5 i 8 (*vid. ap. 1.4.4*) i obté el resultat següent: un govern PSC-ERC-ICV té una distància d'1,1427162 i, en canvi, un govern CiU-ERC, una de superior, d'1,7062824.⁴⁷

Gràfic 1. Punts d'arrelament dels partits eix espanyolista-catalanista

Gràfic 2. Punts d'arrelament dels partits eix esquerra-dreta

Font: Dellunde, P., 2006.

Pel que fa a la valoració dels diferents líders polítics abans de les eleccions al Parlament del 2003, d'acord amb l'enquesta preelectoral feta pel CIS (núm. 2543) (*vid. ap. 3.1.3*), poc abans, el mateix mes de novembre, el líder d'ERC, Josep-Lluís Carod-

⁴⁷ El càlcul s'efectua amb la fórmula $d^2 = (x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2$, prenent la màxima distància calculada així entre dos partits de la coalició.

Rovira era el líder més ben valorat, per davant, per aquest ordre, de Pasqual Maragall (PSC-CpC), Artur Mas (CiU), Joan Saura (ICV) i Josep Piqué (PPC). Quant a la valoració, la gran diferència entre els tres primers i els dos últims era molt notable. La proximitat de partit era, en tots els casos, el primer indicador de la valoració dels polítics per part dels consultats. Si tenim en compte la primera variable analitzada per l'enquestador, la ideologia, Maragall, Carod-Rovira i Saura obtenien més bona nota per part dels qui es consideraven votants de partits d'esquerra (o de centre-esquerra), i Mas i especialment Piqué, per als qui es declaraven de dreta (o de centre-dreta). Segons la variable «nacionalisme», Mas, Carod-Rovira i Saura tenien avantatge entre els qui es consideraven catalans, mentre que Maragall i Piqué l'aconseguien entre els qui es consideraven espanyols. A partir del record de vot, els ciutadans propers a cadascuna de les tres formacions d'esquerres, després de valorar el seu líder, valoraven en segon i tercer lloc els dels altres dos partits.⁴⁸

Partint de l'eix esquerra-dreta, com més cap a la dreta se situava el ciutadà enquestat, més mala nota atorgava al líder del PSC, diferència que alhora era progressiva, ja que augmentava també com més s'allunyaven de posicions progressistes. Maragall obtenia notes superiors a un 5 fins als centristes, i a partir del centre-dreta ja no era aprovat. El seu punt àlgid era el centre-esquerra, i les seves notes baixaven a partir d'aquí (i també en l'extrem més esquerrà). Aquest fenomen es podia observar així mateix en la valoració de Carod-Rovira. Ara bé, al president del PSC el suspèien ja els enquestats que se situaven al centre de l'eix, i en l'extrema dreta obtenia més mala nota que Carod-Rovira. Saura seguia el patró de Carod-Rovira, amb l'única diferència que aquest últim era més ben valorat per la dreta (3,71) que no pas pel centre-dreta (3,60); la millor nota li venia de l'esquerra (5,92), i era aprovat només per aquesta i el centre-esquerra. Partint de l'eix nacionalista, Carod-Rovira era el líder que rebia les valoracions més desiguals en funció del tipus de nacionalisme dels ciutadans, quasi dos

⁴⁸ Entre els votants del PSC, Maragall era qui obtenia més bona nota (6.65) i l'únic que aprovava. El seguien, per aquest ordre, Carod-Rovira (4.85), Mas (4.67) i Saura (4.47), i a molta distància Piqué (3.09). Entre els votants d'ERC, Carod-Rovira era el líder més apreciat (7.06), seguit de Saura (5.24) i Mas (5.10) entre els aprovats. En canvi, Maragall (4.82), i a més distància Piqué (2.06), eren els qui rebien més mala nota. Curiosament, essent la mitjana i la nota màxima superiors en Mas que no pas en Maragall, aquest últim va obtenir una moda més alta. En aquest factor es podia entreveure una bifurcació entre les bases republicanes, en les quals un sector es mostrava favorable a acords amb el PSC i un altre amb CiU. Pel que fa als votants d'ICV-EUiA, Saura era el més valorat (5,93), seguit molt de prop per Carod-Rovira (5.70). El primer dels suspesos era Maragall (4.72), seguit de Mas (4.03), i molt més avall hi havia Piqué (2.33). En aquest cas trobem per primera vegada que unes bases electorals no valoraven el seu líder gaire per sobre de la resta.

punts de diferència a favor dels qui aquí s'anomenaven «catalans». En canvi, a Maragall, els qui se sentien «espanyols» li atorgaven mig punt més que els seus contraris, i els catalans el puntuaven un pèl per sota del 5. En el cas de Saura, la diferència sobrepassava molt poc els 0,4 punts a favor dels «catalans», tot i que ambdós el suspenien.

Analitzant una altra enquesta coetània de la del CIS, encara que postelectoral, com l'elaborada per l'ICPS el desembre de 2003,⁴⁹ Maragall rebia la seva millor nota entre els qui es definien d'esquerra (6,4), seguit dels de centre-esquerra (6,0), i obtenia la mateixa dels de centre que dels de dreta (4,9), més bona que no pas la dels qui s'anomenaven de centre (4,4). Carod-Rovira també era més ben valorat pels d'esquerra (6,7) i centre-esquerra (6,4); els de centre ja el suspenien (4,8), com també a Maragall i Saura, i els de centre-dreta i dreta li atorgaven una nota idèntica (4,8). La mateixa estructura es mantenia en Saura, que era més ben vist pels ciutadans d'esquerra (6,2) i centre-esquerra (5,7), i ja el suspenien a partir del centre (4,6), amb pitjor valoració del centre-dreta (3,6) que no pas de la dreta (4,5). Tots tres líders polítics repeteixen esquema de les valoracions respecte de l'any 2002. Pel que fa al sentiment de pertinença, Maragall, obtenia les seves millors notes entre els qui se sentien únicament espanyols i tant catalans com espanyols (6,0), seguits dels qui se sentien més espanyols que no pas catalans (5,8), i ja en l'altra extrem de l'escala, els qui se sentien més catalans que no pas espanyols (5,6) i els únicament catalans (5,0) li donaven un aprovat just. Anteriorment Maragall havia tret més bones notes entre els qui se sentien tant catalans com espanyols. Aquestes xifres s'invertien en el cas de Carod-Rovira, al qual els qui se sentien únicament catalans li donaven la millor nota (6,9), seguits dels més catalans que no pas espanyols (6,4) i els tant catalans com espanyols (5,2); per una altra banda, entre els qui se sentien només espanyols (5,0) i els més espanyols que no pas catalans (4,8), era menys popular. Saura evidenciava menys diferències en les seves valoracions a partir del sentiment de pertinença; treia la millor nota entre els qui se sentien més catalans que no pas espanyols (5,6) i, en segon lloc, entre els qui se sentien només catalans (5,5); els tant catalans com espanyols (5,3) el valoraven millor que els

⁴⁹ El sondeig es va fer entre una població objectiu de persones de 18 i més anys residents a Catalunya. Es van dur a terme un total de 1.200 entrevistes telefòniques. El marge d'error associat al conjunt de l'enquesta era de $\pm 2,9\%$, per a un nivell de confiança d'un 95% amb $p=q=0,5$. La mostra es va elaborar aleatòriament i fou estratificada en dues etapes: la primera segons la grandària del municipi i la segona tenint en compte les quotes de sexe i edat. El treball de camp fou entre el 15 i el 21 de desembre de 2003. Tanmateix, ha calgut ampliar l'anàlisi amb el sondeig de l'any anterior per a fer la comparació de dades (desembre de 2002 i 2003).

qui se sentien només espanyols (4,8) i més espanyols que no pas catalans (4,2), els quals, com passava en Carod, era el grup que el valorava pitjor. Però, mentre que en el cas de Carod-Rovira es mantenia l'ordre de les valoracions, en el de Saura variava sensiblement, perquè anteriorment havia estat més mal valorat pels qui sols se sentien espanyols i més ben valorat pels qui ocupaven posicions més extremes.

En funció del record de vot (eleccions generals 2000), Maragall (7,6 PSC) obtenia més simpaties entre els votants d'ICV (6,0), seguit dels d'EUiA-IU (5,7) i ERC (5,5). Entre els dos partits situats més a la dreta de l'eix ideològic, treia la pitjor nota entre els votants de CiU (4,5) més que no pas dels del PPC (5,0). Respecte a l'any anterior, va millorat en un punt la nota atorgada pels electors del seu propi partit, però l'ordre era idèntic. Carod-Rovira (7,7 ERC) obtenia la millor valoració fora del seu partit entre ICV (6,4), el PSC (6,3) i EUiA (6,0); els votants de CiU l'aproven (5,6) i per a ells era el líder més ben valorat després de Mas, però no pas els del PPC (4,4). Saura (6,9 IC) treia molt bona nota entre EUiA (6,5), PSC i ERC (6,0), mentre que el suspenien els votants de CiU (4,5) i els del PPC (4,3), entre els quals treia la seva pitjor nota. Incrementava un punt la nota dins el seu propi partit en un any, i continuava essent ben valorat per ERC, però els votants del PPC quasi li atorgaven la mateixa nota que els del PSC (4,8 i 4,9, respectivament).

Taula 6. Valoració dels líders polítics per part dels simpatitzants dels partits

		Maragall	Mas	Carod	Piqué	Saura
Simpatitzants del PSC						
N	Vàlids	92	73	49	79	45
	Perduts	8	27	51	21	55
Mitjana		6,65	4,67	4,86	3,09	4,47
Mediana		7	5	5	3	5
Moda		5	5	5	5	5
Mínim		2	0	0	0	0
Màxim		10	9	8	8	10
Simpatitzants del CiU						
N	Vàlids	144	129	103	125	85
	Perduts	12	27	53	31	71
Mitjana		4,65	5,99	5,29	3,85	3,69
Mediana		5	6	5	4	4
Moda		5	6	5	0	5
Mínim		0	0	0	0	0
Màxim		10	10	9	10	8
Simpatitzants d'ERC						
N	Vàlids	87	81	77	81	62
	Perduts	7	13	17	13	32
Mitjana		4,82	5,1	7,06	2,06	5,24
Mediana		5	5	7	1	5
Moda		6	5	7(a)	0	5
Mínim		0	0	3	0	0
Màxim		8	9	10	8	8
Simpatitzants del PPC						
N	Vàlids	53	37	19	50	22
	Perduts	7	23	41	10	38
Mitjana		4,06	4,68	2,42	6,3	3,32
Mediana		4	5	3	6	4
Moda		5	4	0 5(a)		4
Mínim		0	0	0	0	0
Màxim		9	9	5	10	7
Simpatitzants d'ICV- EUiA						
N	Vàlids	40	36	27	36	28
	Perduts	3	7	16	7	15
Mitjana		4,72	4,03	5,7	2,33	5,93
Mediana		5	5	5	1,5	6
Moda		5	5	5	0	5
Mínim		0	0	0	0	1
Màxim		8	9	9	8	10

Font: enquesta del CIS núm. 2543.

Taula 7. Valoració dels líders dels partits polítics en funció de la ideologia

	N	Mitjana	Desviació típica	Interval de confiança (mitjana al 95%)		Error típic
				Límit inferior	Límit superior	
Valoració Maragall						
Esquerra	337	5,74	2,328	5,49	5,99	0,127
Centre-esquerra	1030	6,26	2,332	6,12	6,40	0,073
Centre	1324	4,61	2,514	4,47	4,74	0,069
Centre-dreta	273	4,19	2,589	3,88	4,50	0,157
Dreta	33	2,15	2,623	1,22	3,08	0,457
Total	2997	5,24	2,592	5,14	5,33	0,047
Valoració Mas						
Esquerra	308	4,00	2,570	3,71	4,28	0,146
Centre-esquerra	958	4,81	2,183	4,67	4,95	0,071
Centre	1197	5,95	2,311	5,82	6,08	0,067
Centre-dreta	241	6,28	2,388	5,98	6,58	0,154
Dreta	28	5,93	3,651	4,51	7,34	0,690
Total	2732	5,36	2,434	5,27	5,45	0,047
Valoració Carod-Rovira						
Esquerra	279	6,24	2,466	5,95	6,53	0,148
Centre-esquerra	818	6,13	2,170	5,98	6,28	0,076
Centre	905	5,18	2,310	5,03	5,33	0,077
Centre-dreta	190	4,69	2,546	4,33	5,05	0,185
Dreta	23	3,61	2,840	2,38	4,84	0,592
Total	2215	5,60	2,377	5,51	5,70	0,051
Valoració Piqué						
Esquerra	321	1,89	2,263	1,65	2,14	0,126
Centre-esquerra	972	2,38	2,314	2,24	2,53	0,074
Centre	1200	3,81	2,686	3,66	3,96	0,078
Centre-dreta	252	5,73	2,523	5,42	6,05	0,159
Dreta	33	6,58	3,072	5,49	7,67	0,535
Total	2778	3,30	2,750	3,20	3,40	0,052
Valoració Saura						
Esquerra	254	5,92	2,038	5,67	6,17	0,128
Centre-esquerra	711	5,05	2,020	4,90	5,20	0,076
Centre	730	4,04	2,123	3,89	4,19	0,079
Centre-dreta	168	3,60	2,363	3,24	3,96	0,182
Dreta	21	3,71	3,117	2,30	5,13	0,680
Total	1884	4,63	2,229	4,53	4,73	0,051

Font: enquesta del CIS núm. 2543.

Taula 8. Nivells de significació per ideologia i líders polítics

	Maragall	Mas	Carod	Piqué	Saura
Sig.	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001
F	96,6	68,93	35,31	144,01	56,24

Font: enquesta del CIS núm. 2543.

Taula 9. Valoració dels líders polítics en funció del nacionalisme

	N	Mitjana	Desviació típica	Interval de confiança (mitjana al 95%)		Error típic
				Límit inferior	Límit superior	
Valoració Maragall						
Espanyol	1411	5,43	2,727	5,29	5,57	0,073
Català	1746	4,96	2,521	4,84	5,08	0,060
Total	3157	5,17	2,625	5,08	5,26	0,047
Valoració Mas						
Català	1208	4,71	2,452	4,57	4,84	0,071
Espanyol	1640	5,74	2,428	5,62	5,86	0,060
Total	2848	5,30	2,491	5,21	5,39	0,047
Valoració Carod-Rovira						
Català	869	4,39	2,521	4,22	4,55	0,086
Espanyol	1401	6,23	2,105	6,12	6,34	0,056
Total	2270	5,52	2,443	5,42	5,63	0,051
Valoració Piqué						
Català	1277	3,70	2,838	3,54	3,86	0,079
Espanyol	1621	2,97	2,671	2,84	3,10	0,066
Total	2898	3,29	2,768	3,19	3,39	0,051
Valoració Saura						
Espanyol	746	4,31	2,396	4,14	4,48	0,088
Català	1188	4,73	2,166	4,60	4,85	0,063
Total	1934	4,57	2,266	4,47	4,67	0,052

Font: enquesta del CIS núm. 2543.

Taula 10. Nivells de significació segons el nacionalisme

	Maragall	Mas	Carod-Rovira	Piqué	Saura
Sig.	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001
F	25,16	125,47	353,62	49,76	15,64

Font: enquesta del CIS núm. 2543.

Taula 11. Comparació de les valoracions dels líders polítics del govern tripartit l'any electoral (2003) i l'anterior

	Maragall	Carod-Rovira	Saura
Any 2003	5,7	5,8	5,4
Any 2002	5,6	4,9	4,6

Font: enquesta del CIS núm. 2543.

2.3.2.2. Relacions entre líders

El sistema polític català és considerablement elitista. Això ha configurat un axioma que fa que els líders polítics hagin esdevingut un dels factors rellevants a l'hora d'explicar no solament la sort dels respectius partits en la competició electoral, sinó també les relacions interpartidàries i de l'eventual formació de coalicions. En aquest sentit es pot constatar que no hi ha hagut tradicionalment grans dificultats per a arribar a acords multipartidistes en les diverses arenes polítiques, fins al punt que sovint s'ha parlat d'una complicitat excessiva entre les cúpules dels partits («l'oasi català»). Això és així, en part, perquè durant anys, molts dels principals dirigents polítics han mantingut complicitats generacionals, acadèmiques o familiars, fins i tot més enllà de les sigles dels respectius partits. Pasqual Maragall va tenir com a companys a l'escola Virtèlia de Barcelona Jordi Pujol i Miquel Roca, futurs dirigents de CDC, i Federico Mayor Zaragoza, futur ministre d'UCD i ex-secretari general de la UNESCO. Maragall coincidí amb Roca durant l'etapa universitària i formà part del FOC (Front Obrer de Catalunya). Roca, per la seva banda, va col·laborar professionalment amb Narcís Serra, que seria alcalde de Barcelona, vicepresident del govern espanyol i primer secretari del PSC. També de l'entorn acadèmic dels anys seixanta van sorgir moltes de les amistats i coneixences entre els futurs líders polítics. En concret va veure la llum una nova generació dirigent de l'esquerra, situada en partits com el PSUC, el FOC (que esdevingué l'escola de formació de quadres d'una bona part dels partits d'esquerra d'avui), el Moviment Febrer o l'FSF (Força Socialista Federal), entre d'altres. Es tractava d'una generació que va portar una renovació de plantejaments, la desaparició de la dialèctica de la Guerra Civil i que va fer entrar la influència dels universitaris en els partits (Maragall, Molas, Serra i Urenda). El PSUC, que s'havia anat constituint en el partit més estructurat i amb més implantació de tot el ventall de forces polítiques catalanes, va incrementar els seus efectius amb l'ingrés col·lectiu en els seus rengles de Bandera Roja de Catalunya el desembre de 1974.

Això, sens dubte, explica per què durant els primers anys de l'autonomia política, al mateix temps que feia oposició, el principal partit de l'esquerra, el PSC, propugnava una política d'entesa amb el govern de CiU, mitjançant els «Acords Nacionals» (1984) sobre els temes que revestien una importància estratègica per a Catalunya (organització territorial, diàleg Catalunya-Espanya, etc.); del pacte sobre la Llei de normalització lingüística (1983), el denominat «Pacte Cultural», patrocinat pel conseller de Cultura, Joan Rigol (UDC). Amb tot, aquesta complicitat es va donar preferentment en el camp de l'esquerra catalana, on la col·laboració i els tradicionals pactes entre PSC i ICV en molts municipis catalans des dels inicis de la Transició –un dels quals a la ciutat de Barcelona– foren estimulats per les bones relacions personals entre dirigents. Maragall des de l'Ajuntament de Barcelona i Rafael Ribó des de la seva responsabilitat durant molts anys com a líder d'ICV van alenar la col·laboració institucional de les esquerres. Tots dos serien artífexs de la coalició electoral PSC-ICV l'any 1999, que va fer que CiU sortís derrotada en nombre de vots a les urnes.

Dins l'esquerra, ERC mereix una menció a part. Per la seva tradició esquerrana heterodoxa i allunyada de les posicions marxistes hegemòniques de l'època, els republicans s'havien reorganitzat durant el franquisme, sobretot a l'exili, de manera que a l'interior mantenien una presència testimonial de la mà d'Heribert Barrera, que tot i participar posteriorment en instàncies unitàries de l'oposició durant la Transició i formar part del Reagrupament Socialista Democràtic de Catalunya (RSDC), amb Josep Pallach, no pertanyia a la mateixa generació que els dirigents de la resta de partits d'esquerra. A més, com a conseqüència del pacte subscrit amb CiU l'any 1980, malgrat l'oferiment de Barrera a Joan Reventós (*vid. ap.* 1.4.2), ERC va entrar en una etapa de distanciament progressiu de l'esquerra tradicional i fins va aparèixer satel·litzada per la coalició liderada per Jordi Pujol. Aquesta proximitat es va veure reforçada amb l'entrada d'ERC al Govern (1984-1987), tot i la majoria absoluta de CiU. Posteriorment la nova direcció republicana a partir dels anys 1990 procedia políticament de l'univers de l'esquerra independentista extraparlamentària, sense cap vincle generacional, acadèmic ni personal amb els dirigents de CiU ni de la resta dels partits d'esquerra. Això explica el creixent distanciament de CiU i sobretot que, al cap d'uns anys, Pasqual Maragall, aspirant a la presidència de la Generalitat en 1999 pel PSC-CpC, no arribés a conèixer personalment el líder d'ERC, Josep-Lluís Carod-Rovira, fins a l'estiu de 1998, després d'una entrevista a la platja del Miracle de Tarragona, evocada més d'una vegada per ambdós interlocutors. Maragall i Carod-Rovira no havien coincidit en política sinó

al Parlament, en el període en què Maragall, a més d'alcalde de Barcelona, era diputat (1988-1995) i Carod-Rovira portaveu del grup parlamentari d'ERC. Tampoc no havien coincidit durant la Transició. Mentre Maragall, entre els anys 1971 i 1973 cursava estudis a Nova York, ciutat on va residir amb la seva família, Carod-Rovira prenia part en l'Assemblea de Catalunya. La relació entre l'un i l'altre dirigent es perfilava com un element a tenir en compte. No endebades, dins l'estratègia electoral per a les eleccions de 1999, després de l'acord de coalició entre PSC-CpC i ICV, Maragall va insistir a arribar a un acord també amb ERC. Per això arribà a plantejar, sense èxit, que Carod-Rovira s'afegís a una gran alternativa d'esquerres, amb gestos com la invitació perquè el líder republicà intervingués, amb ell i amb Ribó, en un acte amb sindicalistes, emulant el sopar que Felipe González havia fet a Cornellà l'any 2000.⁵⁰ Tanmateix, Esquerra tractà de mantenir estratègicament les distàncies amb Maragall i Ribó durant tot el procés electoral, i fins va presentar Maragall com el representant més genuí, juntament amb Pujol, de la generació política que havia governat durant més de dues dècades a Catalunya i com l'abanderat d'una «política guapa», plena de «glamour», que frivoltzava «la tradició d'esquerres i socialista de Catalunya», titllant-lo de «liberal» i de «pròxim al Partit Demòcrata americà». Aquestes crítiques van anar acompanyades de l'intent de Carod-Rovira de presentar-se com un candidat «de poble, fill de la immigració i que no pertany a l'elit barcelonina».

Les relacions de Maragall i Carod-Rovira durant el període legislatiu 1999-2003 continuaren essent fredes. Tots dos van mantenir diverses entrevistes, públiques i privades en què Maragall, sense èxit, oferí als republicans que s'incorporessin al seu «govern alternatiu» i va reclamar suport a la moció de censura contra Jordi Pujol. Després d'un resultat continuista en les eleccions al Parlament de 1999, condicionades per la forta bipolarització entre CiU i PSC-CpC, les eleccions municipals del 25 de maig del 2003 van donar els primers rèdits a l'estratègia republicana de reforçar el seu perfil propi. Amb el 12,73% dels sufragis, es convertí en la tercera força municipal, tant en

⁵⁰ Després de l'ascens de Carod-Rovira a la secretaria general d'ERC (1996), els socialistes catalans veieren en el nou líder republicà l'artífex que havia revifat unes sigles històriques que des dels anys vuitanta no havien presentat cap projecte creïble. En aquest període, el primer secretari del PSC, José Montilla, va atribuir a Carod el mèrit de saber liderar un partit que havia quedat molt tocat per la seva escissió l'any 1996 i d'haver-lo cohesionat, malgrat l'origen heterogeni dels seus dirigents: «Ha sabut insuflar al projecte republicà una dosi de maduresa que li permet ser partit de govern, tot i que en aquest camp encara cal que ERC maduri una mica més» (AGUILERA, 2003: 169). En el VII Congrés del PSC (1996), Carod-Rovira va dir davant els 1.043 delegats participants que advocava per retomar al sentit unitari que va caracteritzar a les forces d'esquerres contra el franquisme.

vots com en regidors. Davant aquests resultats, Carod-Rovira deixà clar que no canviaria la seva línia d'actuació i que ERC estava disposada a pactar «amb tots els partits de tradició democràtica». El líder republicà va advertir, a més, que els pactes en municipis i diputacions no prefiguraven els acords que es podrien subscriure després de les eleccions catalanes. També va insistir a no renunciar a res: «Jo em veig com a futur president de la Generalitat, més que altres candidats que ho tenen coll avall. No descarto que un acord amb altres formacions polítiques em porti a la presidència, encara que ERC no sigui la força més votada» Això va fer que tant CiU com el PSC-CpC mostressin clarament el seu interès per assegurar-se un futur pacte de govern amb ERC.

2.3.2.3. Familiaritat en el treball conjunt⁵¹

La història política d'un país influeix decisivament en la configuració d'un determinat sistema de partits, d'unes determinades relacions entre formacions polítiques i, en definitiva, en el comportament coalicional d'aquestes formacions (Matas, 2000: 8). El fet d'introduir la variable temps i, més concretament, temps passat (temps històric) ens porta a examinar, entre altres aspectes, si hi ha hagut experiències prèvies de coalicions polítiques (si han reeixit o no), com s'han anat alterant les relacions dels partits o entre les elits dels partits, com han evolucionat els sistemes de partits, les institucions i les pràctiques parlamentàries, o quines han estat les relacions entre majoria governamental i oposició. Precisament durant l'acte de signatura del Pacte del Tinell entre els partits catalanistes i d'esquerres, Pasqual Maragall i Josep-Lluís Carod-Rovira van voler subratllar que els partits que anaven a formar govern havien estat entre els impulsors de l'Assemblea de Catalunya, moviment unitari antifranquista. Els màxims responsables del Govern tripartit també van definir el seu govern com «d'esquerres i catalanista» per a remarcar, entre altres llegats, la tradició del republicanisme federal i el seu període de màxim esplendor durant l'etapa republicana (1931-1939), en què es va produir la col·laboració en el Govern entre les forces d'esquerra. Indubtablement, com es veurà tot seguit, la història política de Catalunya en el segle XX ha influït en la configuració del sistema de partits, en les relacions entre formacions polítiques i, en definitiva, en la creació d'una notable cultura de coalició. A partir de les eleccions legislatives de 1996, es va obrir una nova perspectiva estratègica amb la confluència de

⁵¹ S'entén per familiaritat el fet que, en qualsevol situació coalicional, el resultat conté el grup de partits més acostumats (familiar) a treballar conjuntament, mentre que el concepte d'inèrcia apareix en l'aplicació de les consideracions de familiaritat en referència al passat immediat, on la repetició d'una coalició que ha gaudit del govern és atractiva als seus membres (FRANKLIN i MACKIE, 1983: 277, LUEBBERT, 1983, 1984).

sectors de l'esquerra. Aquesta circumstància produí en el moment en què CiU mantenia acords parlamentaris amb el PPC i rebutjava qualsevol col·laboració amb els partits d'esquerra. Tot plegat va propiciar una intensa col·laboració parlamentària entre PSC-CpC, ERC i ICV. Vegem-la.

a) El precedent de la Generalitat republicana (1931-1939) i les relacions USC-ERC

Mitjançant l'apel·lació a la solidaritat republicana i sobre la base dels resultats de les eleccions de l'abril i el juny de 1931, ERC es convertí en el centre d'una coalició de partits i grups republicans: el Partit Republicà Català (PRC), el Partit Republicà Radical (PRR) - Acció Catalana Republicana (ACR), la Unió Socialista de Catalunya (USC) i la Unió General de Treballadors (UGT). El període del primer govern va abraçar des de la proclamació de la República catalana fins a la constitució del Parlament de Catalunya, una vegada aprovat per les Corts l'Estatut del 15 de setembre de 1932. A finals del desembre de 1931 es constituí un nou govern provisional, en què ERC consolidà la seva hegemonia; però diverses tensions van fer que abandonessin el Govern representants de la UGT i del PRR-ACR. Un cop aprovat l'Estatut, a primers d'octubre de 1932 va quedar constituït el Govern que preparà les eleccions i inicià el procés d'institucionalització de la Generalitat. Aquest govern era compost per ERC i la seva principal aliada, la USC. A finals del gener de 1933, algunes tensions dins la majoritària ERC van portar a un canvi de Govern; però, tot esperant la dissolució de les Corts constituents i per a fer front a una disminució dels sectors més obreristes i rabassaires d'ERC, a primers d'octubre de 1933 es constituí un nou executiu, en el qual dominaven els sectors més comarcals i pro obrers. La mort del president Macià el Nadal de 1933 va fer que el seu substitut, Lluís Companys, formés un nou govern de coalició ERC-USC, que va acollir també l'ACR i el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres (PNRE), amb l'objectiu de fer front a l'ascens de les dretes, que ja governaven la República. Els fets del 6 d'octubre de 1934 van donar pas a un període provisional, en què l'autoritat militar es va fer càrrec dels serveis de la Generalitat.

Les eleccions del febrer de 1936 donaren la victòria al Front Popular i ratificaren Lluís Companys com a president. La crisi del maig de 1936 va obrir la coalició al centre-esquerra, quan els socialistes iniciaren una vigorós viratge cap a opcions de classe. En els tres primers mesos de la guerra es van succeir fins a tres governs de coalició: el primer incorporà el PSUC i els rabassaires a la coalició anterior, però va durar només una setmana; del segon en va haver de sortir el PSUC, a causa de les

reticències anarquistes; el setembre de 1936, la Confederació Nacional de Treballadors (CNT) - FAI (Federació Anarquista Ibèrica) acceptà de col·laborar amb el Govern, però pel desembre les tensions entre la CNT-FAI i el POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) contra ERC, PSUC i ACR van provocar la sortida del POUM. Tensions encara més fortes van fer que entre el 3 d'abril i el 29 de juny de 1937 hi hagués fins a tres governs més, després dels fets de maig a Barcelona, i que els anarquistes deixessin de participar-hi; el Govern del 29 de juny va ser l'expressió del poder compartit entre ERC, que aportava la legitimitat de les urnes i la gestió anterior a la Generalitat, i el PSUC, que vertebrava una gran unió de socialistes, comunistes i nacionalistes revolucionaris i tenia la força en l'ordenació de les masses.

Taula 12. Governos de la Generalitat republicana (1931-1939)

a) Governos del període provisional

Núm.	Presidència	Governació	Instrucció	Eco i Treball	Finances
1 ¹	Macià ERC	Gassol ERC	Campalans USC	Serra i Moret USC	Giralt PRR
2 ²	Macià ERC (i Agric.) ³	Casanovas ERC	Gassol ERC	Serra i Moret USC	Giralt PRR
3 ⁴	Macià ERC	Tarradellas ERC	Gassol ERC	Serra i Moret USC	Giralt PRR
4	Macià ERC	Tarradellas ERC	Gassol ERC	Serra i Moret USC (Eco.)	C. Pi ERC

Núm.	Fom i Ob.	Sanitat	Justícia	Defensa	Comunic.	Treball
1	Vidal UGT (i Treb. P.)	-	-	Casanovas ERC	Carrasco PCR	(i Eco.)
2	Vidal UGT (i Agric.)	Carrasco PCR	Comas ERC	-	-	(i Eco.)
2	Jové UGT (Foment.)	-	-	-	-	-
3	Casanovas ERC (i Vic.)	Jové	Comas ERC	-	-	(i Eco.)
4	Lluhí ERC	Xirau ERC (As. Soc.)	Comas ERC	-	-	Casals ERC

1. Govern de la República catalana.

2. Governos provisionals de la Generalitat de Catalunya.

3. Unes declaracions de Vidal a Madrid comporten la substitució; la crisi del Consell espera encara un mes llarg.

4. Giralt dimiteix el 22 de març de 1932; el 22 d'abril es reintegra a la conselleria. Cessa definitivament el 16 de setembre de 1932.

Núm. Indica renovació parcial, sense crisi de govern.

- Indica que no hi ha conselleria.

(-) Incidències que afecten la conselleria o el conseller.

b) Governos del període de pau

Núm.	Presidència	Cons. primer	Justícia	Governació	Finances	Cultura
5	Macià ERC	Lluhi ERC (i Ob P.)	Comas ERC	Tarradellas ERC (i San.)	Pi ERC	Gassol ERC
6 ¹	Macià ERC	Pi ERC (i Fin.)	Coromines ERC	(Irla ERC)	Pi ERC (i Cons.P.)	Gassol ERC
7	Macià ERC	Santaló ERC (i Fin.) ²	Coromines ERC	Mestres ERC	Pi ERC	Gassol ERC
8 ³	Companyns ERC	-	Lluhi PNRE	Selves ERC	Esteve ACR	Gassol ERC
8 ⁴				Dencàs ERC		
... ⁵						
8" ⁶						
12	Companyns ERC	-	Comas ERC	Espanya ERC	Esteve ACR	Gassol ERC
Núm.	Eco. i Agric.	Treball	Ob. P.	Sanitat i Assistència Social		
5	Xirau ERC	Casals ERC (i As. Soc)	Lluhi ERC	(i Gov i Treball)		
6	Selves ERC	Casals ERC (i Ob. P)	(i Treball)	Dencàs ERC		
6'	Mies ERC					
7	Ventosa ERC	Barrera ERC (i Ob. P)	(i Treball)	Dencàs ERC		
8	Comorera USC	Barrera ERC (i Ob. P)	(i Treball)	Dencàs ERC (i Ob. P.)		
8'		Barrera ERC	Mestres ERC (i As. Soc. i San.)			
12	Prunés ERC	Barrera ERC	Mestres ERC	Corachan INDEP.		

1. Una malaltia impedeix a Irla de prendre possessió; això comporta les substitucions esmentades.

2. El nomenament de C. Pi i Sunyer com a ministre a Madrid exigeix la seva substitució a la Generalitat. Macià mor el 25 de desembre de 1933.

3. Companyns és elegit president de la Generalitat el 31 desembre de 1933.

4. En morir Selves, el president efectua les substitucions esmentades.

5. L'autoritat militar suspèn el president i els consellers legitimament elegits, després dels fets del 6 d'octubre de 1934.

6. Companyns és aclamat pel Parlament com a president de la Generalitat el 29 de febrer de 1936; l'1 de març ratifica el Consell del 6 d'octubre, llevat de Dencàs (el president es reserva Governació); el 20 és nomenat nou conseller de Governació.

c) Governos del període de guerra ¹

Núm.	Cons. P.	Cultura	Governació	Sanitat	As. Soc.	Defensa	Justícia
13	Casanovas ERC	Gassol ERC	Espanya ERC	Rouret ERC	Puig F. i ERC	Díaz, Militar	Quero ERC
14	Casanovas ERC	Gassol ERC	Espanya ERC (Seg. Int.)	Rouret ERC (San. i As. Soc.)	Puig F. ERC (San. i As. Soc.)	Díaz, Militar	Quero ERC
15	Tarradellas ERC (i Fin.)	Gassol ERC	Aiguader ERC	Garcia i Birlan	CNT	Díaz, Militar	Nin POUM
16	Tarradellas ERC (i Fin.)	Sbert ERC (i Fin.)	Aiguader ERC	Herrera	CNT	Isgleas CNT	Vidiella UGT ⁴
17	-	-	Aiguader ERC	(i Eco. i Serv. públics)	-	Isgleas CNT	Comorera UGT
18	Tarradellas ERC (i Fin.)	Sbert ERC	Aiguader ERC	Fernandez CNT	-	Isgleas CNT	Comorera UGT
19	-	Martí ERC	(i Cult.)	(i Eco. i Serv. públics)	-	Vidiella	UGT
20	-	Pi ERC	Sbert ERC	(i Governació)	-	Bosch ACR	
				(Alfonso CNT) ⁶		(Vidiella PSUC)	

Núm.	Ob. P. i Treball	Proveïments	Agric.	Finances	Economia	
13 ²	Mestres ERC	Prunés ERC	Ruiz PSUC (i Agric.)	Calvet UR	Esteve ACR	
14	Mestres ERC	Prunés ERC		Calvet UR	Esteve ACR	
15 ³	Valdés PSUC	Juan CNT	Calvet UR	Tarradellas ERC	Porque-ras CNT	Comorera PSUC
16	Valdés PSUC (i Just.)	Comorera UGT (i Agric.)	Calvet UR	Tarradellas ERC	Santimi- llan CNT	Juan CNT (i Eco.)
17			Calvet UR	Tarradellas ERC	Juan CNT	
18	Vidiella UGT (i Just.)	Miret UGT (i Just.)	Calvet UR	Tarradellas ERC (i Gov.)	Capdevila CNT	Juan CNT (i Eco.)
19 ⁵			Pou UR		Mas CNT	
20	Vidiella PSUC	Serra PSUC	Calvet UR	Tarradellas ERC	Comorera (Isgleas)	(Oliver CNT)

1. Lluís Companys va ser president de la Generalitat en tot aquest període; el 9 de novembre de 1937, en acabar els cinc anys pels quals fou elegit, va ser ratificat pel Parlament, que també havia prorrogat la seva pròpia existència el 18 d'agost.

2. Vidiella, del PSUC, fou nomenat conseller de Comunicacions; aquesta conselleria no existí en cap altre govern.

3. Clossas, d'ACR, va ser nomenat conseller sense cartera.

4. En els consells d'aquest període, els representants de la UGT assumien també la representació del PSUC, i viceversa.

5. Sesé, nomenat conseller sense cartera, no arribà a ocupar el càrrec, car va morir en un tiroteig, quan anava a la Generalitat.

6. El 28 de juny va ser nomenat un Consell que no arribà a constituir-se en no presentar-se els representants de la CNT a prendre possessió. En aquest consell, P. Bosch i Gimpera era conseller sense cartera. El 29 del mateix mes es va constituir el consell definitiu, sense representants de la CNT, i es recombinà l'adscripció a les carteres. Pel gener de 1938, en fer-se càrrec el Govern central del servei de proveïments de Catalunya, el Departament de Treball es va dividir en dos: Vidiella va continuar amb Treball, Serra i Pàmies va passar a Obres Públiques. Aquest va ser el darrer govern de la Generalitat. El 9-10 de febrer de 1939, l'exèrcit del general Franco ocupava Catalunya; l'octubre de 1938 havia decretat la suspensió del règim autònom, en derogar l'Estatut.

Font: Pitarch, I.E., 1977, p. 100ss.

b) El període predemocràtic

La dècada de 1970 va marcar l'inici del procés de clarificació de l'espectre de partits catalans. L'any 1974 va veure el desenvolupament dels tres partits que, una vegada unificats, conformarien el PSC (PSC-PSOE). La FC-PSOE, reconstituïda, sortí de l'anonimat i va començar a tenir una certa presència a Catalunya. Pel setembre, Josep Maria Triginer fou elegit secretari polític. El juliol del mateix any, a partir del document «Pel Reagrupament dels Socialistes Democràtics a Catalunya», es va crear l'RSDC, al qual s'incorporaren el sector de l'MSC que seguia Josep Pallach, el sector d'ERC encapçalat per Heribert Barrera, el grup Socialistes Democràtics Catalans i alguns grups comarcals, com el Bloc Popular de Lleida, encapçalat per Joaquim Arana, que després passaria a ERC. També a l'estiu de 1974 es va llançar la crida «Per la unitat dels Socialistes de Catalunya» i constituí el nucli impulsor de Convergència Socialista de Catalunya (CSC), que pretenia l'estructuració d'un fort Partit Socialista i que aplegava el sector majoritari de l'MSC, dirigit per Joan Reventós, el Partit Socialista d'Alliberament Nacional Provisional (PSAN-P) (que poc després evolucionaria envers altres espais polítics), un important sector de No-Alineats de l'Assemblea de Catalunya i sectors procedents del desaparegut FOC. En els mesos següents van confluïr en aquest procés persones que provenien de la FSF, de Reconstrucció Socialista de Catalunya, sectors del moviment Topo Obrero, dels denominats Grups Autònoms i de Plataformes de Comissions Obreres, etc. En la seva gestació es van donar dos processos convergents, independents i alhora paral·lels, conduïts per Raimon Obiols i Isidre Molas, respectivament. El projecte d'Obiols era més orgànic; el de Molas més intel·lectual, en estar desvinculat de l'MSC.

A partir de 1976 es va produir el procés d'unificació del socialisme català. Els dos antics sectors de l'MSC, constituïts ara en RSDC i CSC, prosseguiren els seus camins paral·lels en la constitució de dos partits diferenciats. El 18 de maig, Josep Andreu i Abelló i un grup de seguidors van anunciar la seva separació d'ERC i la incorporació al PSC per diferències amb Heribert Barrera, que per la seva part va rebre suport tant de Joan Sauret, secretari general d'ERC, com de Josep Tarradellas, president de la Generalitat a l'exili, i de la majoria del partit. Barrera abandonà, de comú acord amb Pallach, l'RSDC per a dedicar-se amb plena independència a la refundació d'ERC. Paral·lelament el Consell Polític de l'RSDC, sota el lideratge indiscutible de Pallach, acordà el 20 de maig d'adoptar el nom de Partit Socialista de Catalunya, fet que va suposar una font de conflictes, sobretot a l'interior del Consell de Forces Polítiques de

Catalunya, per la disputa de la denominació amb CSC. Aquesta va continuar el seu procés cap a la constitució d'un gran partit que aplegués tots els socialistes de Catalunya. Ultra la incorporació ja citada dels escindits d'ERC, encapçalats per Andreu i Abelló, es van afegir al procés de manera progressiva el Partit Popular de Catalunya (PPC) de Joan Colomines, el Secretariat Polític del POUM (Adroher, Alberich, Fernández Jurado) i el Grup d'Independents pel Socialisme (GIS), que recollia un important nombre de persones vinculades al món intel·lectual i cultural català (Cirici i Pellicer, Maria Aurèlia Capmany, Guillermina Motta, Joan Manuel Serrat). Més endavant s'hi incorporaria també l'anomenada Tendència Socialista del PSC ex RSDC, amb Jaume Sobrequés i Eduard Moreno, i el sector comorerista del PSUC. El primer de novembre de 1976 va tenir lloc a Sarrià el Congrés Constituent del PSC-Congrés (PSC-C), que es va presentar com la força vertebradora del socialisme català. La mort de Josep Pallach el gener de 1977 trencà el projecte del PSC-Reagrupament, i, davant la convocatòria d'eleccions legislatives el juny de 1977, el PSC-C de Joan Reventós i la FC-PSOE, dirigida per Josep Maria Triginer, signaren un acord de candidatura conjunta amb la denominació «Socialistes de Catalunya», producte del pacte del més d'abril, que contenia l'anunci de la futura unitat de tots dos partits. En el Pacte d'Abril, el PSC-C, la FC-PSOE i els socialistes independents van configurar, doncs, l'organització política del socialisme a Catalunya i la seva articulació amb el PSOE en la perspectiva de la unitat de tots els socialistes de l'Estat.

Posteriorment el FNC i el PSC-R van materialitzar un acord electoral amb CDC i EDC, que amb el nom de «Pacte Democràtic de Catalunya» (PDC) es va presentar públicament el 9 de maig. Posteriorment el pacte EDC-CDC, després de l'assentament del IV Congrés de CDC, es va fer efectiu el gener de 1977 i donà lloc al llançament de l'anomenat «Front Democràtic per Catalunya». PSC-R, FNC, ERC i EC van constituir l'11 de març de 1977 el Front d'Esquerres, que es presentà, per inspiració directa d'ERC, com a alternativa a CDC en l'espai de centre-esquerra. Tanmateix, la formació de la coalició Socialistes de Catalunya i el ressò que va obtenir el bloc CDC-EDC acabaren provocant el trencament del Front. En aquest context, ERC es va negar a coalitzar-se amb CDC i establí un pacte electoral amb el PTE, amb el nom d'«Esquerra de Catalunya».⁵² Més a l'esquerra, el PSUC es va presentar en solitari, i conformar

⁵² Per a Heribert Barrera (VILADOT, 1988: 21), va ser una decepció que no s'arribés a tirar endavant el Front d'Esquerres. Barrera diu: «Quan ja teníem a sobre el termini per a presentar candidatura, la gent del PSC-R i el FNC, es tiraren endarrera per buscar un acord amb en Jordi Pujol. És paradoxal com alguns dels que després han estat els més crítics amb el pujolisme, en aquell moment van optar per aquesta

l'opció comunista a Catalunya.

En les eleccions del juny de 1977, les primeres democràtiques des del febrer de 1936, els socialistes van aconseguir de convertir-se en la primera força política, amb un 22,5% dels vots, seguits del PSUC amb un 14,4% i del PDC i l'UCD amb un 13,3% (vid. taula 1). L'any 1978, mentre el PSC-C i la FC-PSOE preparaven les bases de la futura unitat, «la continuïtat del PDC es va mantenir, amb més o menys problemes, fins a la primavera de 1978, en ple procés d'elaboració i discussió de la nova Constitució, moment en què Joaquim Arana va abandonar la Minoria, sent després expulsat del PSC-R, i es va integrar a ERC; la resta de diputats del PSC-R, sense abandonar el grup parlamentari, van iniciar la col·laboració amb Socialistes de Catalunya que va culminar el juliol de 1978. En els darrers mesos de 1977 van augmentar les tensions a l'interior del Pacte Democràtic per l'enfrontament cada vegada més obert amb el PSC-R, [...] que tendia dia a dia a acostar-se al projecte d'unificació socialista, que porten l'altre PSC i la FSC-PSOE» (Marcet, 1984: 61). La fusió de tots tres partits es va fer en dos actes: el 15 de juliol de 1978 es convocaren els respectius congressos que havien d'autoritzar la dissolució i la ratificació del Protocol d'unitat. L'endemà, dia 16, va tenir lloc el Congrés d'Unificació.

c) *L'Assemblea de Catalunya*

Com han explicat Josep Maria Colomer (1976) i Antoni Batista (1991), en aquest organisme (1971) es va articular bona part del cos doctrinal del catalanisme d'esquerres. Els seus orígens remunten, tanmateix, a finals de 1969, quan es creà la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques com a plataforma unitària en què participaven partits nacionalistes i d'esquerres, com ERC o el FNC; el sector progressista d'UDC, i d'esquerra, com l'MSC de Joan Reventós i el PSUC, la força antifranquista hegemònica que en bona part inspirà l'existència de la plataforma catalana. De fet, la iniciativa estava en la línia del *Pacto por la libertad* del PCE-PSUC, que tenia per objectiu articular «l'aliança de les forces del treball i la cultura» i la unitat

solució i a més a més es van sotmetre totalment a les condicions que posava en Jordi Pujol». I afegeix: «Hi va haver, sense haver-se trencat encara el Front d'Esquerres, unes negociacions en les quals l'Esquerra també hi prengué part [...] en Pujol hi va posar tota una sèrie de condicions per a nosaltres inacceptables, per exemple, en la campanya electoral no es podia parlar ni del president Companys, ni de la República. No podíem acceptar-ho, per a nosaltres era una qüestió de dignitat [...]. Fou en aquest context quan se'ns presentà una possibilitat imprevista. El PTE estava en la mateixa situació d'il·legalitat que nosaltres. Però, en canvi, havia tingut la previsió de fer legalitzar un grup polític fantasma, que van batejar Bloc Popular Democràtic.» Per a Barrera, la mort de Pallach va ser «fatal» i també el motiu principal perquè el Front es trenqués.

de tots els demòcrates contra el règim. El primer plenari es va celebrar el novembre de 1971 i aviat va créixer per l'esquerra, amb la incorporació dels marxistes de Bandera Roja i l'independentista i marxista PSAN. Jordi Pujol, que fins a l'estiu de 1974 no va fundar CDC, congregà els seus fidels en dos grups: el Grup d'Acció al Servei de Catalunya (GASC), liderat per Miquel Sellarès, i el Grup d'Independents, amb l'ex FOC Miquel Roca. Val a dir que Pujol, com Tarradellas, es va mostrar molt reticent respecte a un organisme que veia com un instrument al servei dels comunistes i no va assistir a les seves sessions, tot i que hi envià com a delegats primer a Sellarès i, després de la fundació de CDC, a Roca.

La dimensió que va començar a adquirir l'Assemblea de Catalunya el gener de 1974, en el primer tram de la Transició, era reprendre el fil de l'experiència republicana. Com en aquell període, es va apel·lar a la necessitat de formar «una gran coalició de les classes populars contra l'opressió nacional i per les llibertats democràtiques», que havia de ser encapçalada per les classes treballadores i la pagesia, actors principals i clars beneficiaris de la política cultural democràtica, en la qual el desenvolupament real de la cultura catalana i la plenitud de l'ús del català havien d'ocupar un lloc primordial.⁵³

d) La unificació de «l'esquerra nacional»

Els orígens immediats de l'independentisme d'esquerres es poden trobar en el FNC. Aquest va ser fundat, acabada la Guerra Civil (1939), amb membres provinents d'EC i altres nacionalistes que, desencantats amb la situació de la desfeta, van apostar per la independència (Buch, 1995: 5). Els primers anys d'aquest nou grup (1939-1947) foren d'una gran activitat político-militar, però aviat el FNC va patir una dura repressió que l'obligà a replegar-se. Va tardar temps a reorganitzar-se, però finalment, en 1955 va sortir de la hibernació i captà nous elements joves, procedents sobretot de la universitat. La línia contundent pel que fa a la independència nacional contrastava amb els dubtes i la vaguetat de la definició de la política social. En 1969 es va produir una escissió pacífica, que adoptaria el nom de PSAN. El nou partit es basava especialment en dos punts considerats irrenunciables: la unitat de tota la nació catalana (els «Països Catalans»), que el FNC no tenia clara, i el binomi indestriable entre lluita de classes i independència nacional per a assolir un estat socialista dels Països Catalans. El PSAN

⁵³ El document més important elaborat per l'Assemblea va ser, sens dubte, el *Report de Treball sobre la campanya per a l'ús de la llengua catalana* (1974), que pretenia refutar la clàssica crítica de l'esquerra al catalanisme considerat expressió ideològica i política dels interessos de la classe burgesa i petit-burgesa.

va ser, doncs, el precursor d'un espai de coincidència entre marxisme i «alliberament nacional» i portà fins a finals de la dècada dels setanta el pes més fort de l'independentisme, malgrat les dues profundes escissions que experimentaria.⁵⁴ El desembre de 1975, el PSAN va col·laborar en la fundació del Consell de Forces Polítiques de Catalunya. Tanmateix, les eleccions legislatives del juny de 1977 van trobar l'independentisme d'esquerres dividit i confós. D'una banda, hi havia grups que demanaven l'abstenció, com el PSAN-P, i de l'altra, grups que donaven suport a alguna candidatura. El FNC es trobava integrat en el PDC amb CDC, i ERC, EC i el PTE van participar en la candidatura de circumstàncies denominada «Esquerra de Catalunya». En la CUPS (Candidatura d'Unitat Popular pel Socialisme) hi participava el MUM (Moviment d'Unificació Marxista), juntament amb l'MCC (Moviment Comunista de Catalunya) i sectors independents vinculats a l'Assemblea de Catalunya. Amb l'èxit de la Diada de l'Onze de Setembre de 1977, en què 30.000 persones es van aplegar en un acte independentista al Fossar de les Moreres, els grups independentistes s'afanyaren a preparar accions conjuntes i la primera i última Conferència de l'Esquerra Independentista.

Al cap de poc temps, el PSAN es va consolidar com l'organització amb més força en l'univers independentista d'esquerres. Això no evità que es produís la creació d'una nova formació, el Bloc Català de Treballadors (BCT), sorgit de la fusió del MUM i del Partit del Treball de Catalunya (PTC) de Sánchez Carreté. Amb motiu de les eleccions generals de 1979 es va presentar el BEAN (Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional), coalició entre el PSAN, el BCT i independents. En aquestes eleccions també es va presentar EC en solitari a Barcelona i Lleida, amb resultats electorals modestos, i el FNC, en coalició amb ERC i el PSDC (Partit Socialdemòcrata de Catalunya), que va

⁵⁴ Una etapa de forta crisi, a causa de la impossibilitat de creixement i estructuració en els fronts de lluita, va comportar l'escissió en dos del partit. El nou partit sorgit de l'escissió es diria PSAN Provisional (PSAN-P), amb denominació de clara inspiració irlandesa, i seria encapçalat per Carles Castellanos i les germanes Blanca i Eva Serra. Els seus membres es mostraven contraris a participar en el Consell de Forces Polítiques, es definien com a revolucionaris i titllaven d'ideologista el PSAN. Per als «provisionals», la lluita armada havia de ser present en tota fase de la «lluita», i per als «oficials», només en la fase final, en la presa del poder. Entorn del PSAN es van produir en aquests anys diferents accions armades, com l'atemptat contra l'industrial Bultó i l'excalde Viola. L'hivern de 1976-1977, el PSAN patí la segona escissió arran de les diferències sorgides amb la discussió de la Nova Declaració Política de Principis. Una part dels fundadors del partit van formar el Col·lectiu Comunista d'Alliberament i, més tard, es fusionaren amb el denominat Col·lectiu Combat. Aquest havia sorgit d'una escissió del FNC el novembre de 1976. La nova organització va rebre el nom de MUM, i els seus principals dirigents eren Joan Josep Armet, que després seria fundador de Nacionalistes d'Esquerra (NE) i dirigent d'ICV, a qui representaria en el Congrés dels Diputats, i Josep Maria López Llaví, també dirigent històric de NE i membre de la Comissió Política Nacional d'IC. En aquesta època Josep-Lluís Carod-Rovira i altres dirigents de l'actual ERC s'incorporarien al MUM.

obtenir escó per Heribert Barrera. En les primeres eleccions municipals, el 4 d'abril de 1979, el PSAN anà a les urnes en solitari, i els membres del BEAN que no eren del PSAN van presentar llistes amb el nom de BEC (Bloc d'Esquerra Catalana), que oficialment rebia el suport del BCT i d'independents. El BEAN, ja en solitari, decidí de convertir-se en moviment polític amb els objectius generals de la «reconstrucció nacional» cap a la seva independència en una societat socialista. El 25 d'octubre de 1979 va celebrar-se el referèndum per a aprovar l'Estatut. Els partits independentistes s'hi van mostrar en contra, tot i que el PSAN recomanà l'abstenció. Mentrestant van anar sorgint noves sigles de caràcter cívic, com la CEAN (Coordinadora d'Esquerres d'Alliberament Nacional), a manera d'intent del PSAN de crear un «moviment popular». També va aparèixer el BERCI (Bloc d'Esquerra Republicana de Catalunya Independentista), una escissió d'ERC que, com les JERC (Joventuts d'Esquerra Republicana), es mostrava molt crítica envers la direcció de Barrera.

Amb el propòsit de participar en les primeres eleccions al Parlament de 1980, a finals de 1979 un grup d'intel·lectuals encapçalats per Jordi Carbonell va fer una crida per a la creació d'un moviment polític que pretenia ser unitari: NE. Aquesta nova organització va rebre suports com els del FNC i del PSAN, el qual va posar com a condició que fos l'única candidatura de l'«esquerra nacional». Al final aquesta adhesió provocà una escissió en el PSAN; un sector encapçalat per Josep Huguet i Francesc Codina (després a ERC) va defensar l'adhesió i topà amb el sector liderat per Josep Guia, que l'acusava de reformista. El BEAN, en canvi, es va negar a adherir-s'hi i acabà presentant-se en solitari. El resultat va ser que cap de les dues forces no va aconseguir representació. Després d'aquest fracàs, en les de 1984 NE intentà una col·laboració amb ERC. Aquesta maniobra no va reeixir i provocà un doble trencament. D'una banda, el sector més esquerrà de NE es va escindir i formà el Moviment d'Esquerra Nacionalista (MEN); de l'altra, els anomenats «renovadors», encapçalats per Jaume Nualart, van abandonar ERC. Renovadors i NE es van unir per fundar l'Entesa de l'Esquerra Catalana, que es presentà a les eleccions amb un altre fracàs com a resultat. Posteriorment NE es plantejà de col·laborar amb el PSUC, i una part dels dirigents de NE, entre ells Josep-Lluís Carod-Rovira, van desconfiar de la col·laboració; veien que la millor manera d'articular un projecte nacionalista d'esquerres era donar nova vida a l'ERC històrica d'Heribert Barrera.⁵⁵ El dirigent de La Crida, Àngel Colom i Carod

⁵⁵ En l'article «Una necessitat vital: refundar ERC», Carod-Rovira lamentava que el panorama polític català hagués quedat reduït a CiU i el PSC. Després proposava a tothom qui volgués una alternativa

mateix van acordar de fer un manifest i demanar adhesions a ERC; manifest que publicà el diari *Avui* el 24 de desembre de 1986. Posteriorment, ERC va propiciar la dissolució de l'organització armada *Terra Lliure* i la incorporació a les seves files de bona part dels seus integrants i del seu braç polític, *Catalunya Lliure*.

e) Les eleccions del juny de 1977

A partir dels inicis de 1977, va passar a primer pla per a tots els partits la conformació d'acords i pactes electorals que els permetessin afrontar les primeres eleccions en les millors perspectives d'èxit. D'aquesta manera «es va anar configurant el panorama de les forces polítiques en presència, no sense una certa dosi d'improvisació sobretot en l'espai polític del centre i la dreta» (Marcet, 1984: 52). La no legalització, prèvia a les eleccions, d'alguns grups d'extrema esquerra provocà el naixement d'agrupacions i la formació de coalicions entre aquests partits. Així van sorgir la Candidatura d'Unitat Popular pel Socialisme (CUPS), integrada pel Moviment Comunista i el Partit Carlí; la Candidatura de los Trabajadores, promoguda per l'ORT, i el Frente de Unidad de los Trabajadores, impulsada per l'OIC i els grups trotskistes (Lliga Comunista). L'esquerra l'ocupaven el PSUC, que es va presentar en solitari, i la candidatura Socialistes de Catalunya, producte del Pacte d'Abril. Al centre es va produir el decantament d'EDC per formar un bloc amb CDC. Per la seva part, ERC formalitzà el pacte amb el PTE, i el FNC i el PSC-R van materialitzar, juntament amb CDC i EDC, el PDC, on s'incloïa, a més de membres dels partits coalitzats, un membre del PSA, José Acosta, per a presentar una imatge oberta als problemes derivats de la immigració. Pel que fa al Senat, la fórmula de majoria corregida obligà a conformar acords electorals encara més amplis. Ultra les candidatures de partit, les dues coalicions electorals de més ressò van ser l'Entesa dels Catalans, que sota la inspiració de l'Assemblea de Catalunya impulsaven PSC, PSUC, ERC i EC i comptava amb candidats de renom, com Josep Benet, Francesc Candel, Pere Portabella o Alexandre Cirici Pellicer, i la coalició impulsada pel PDC i la UCD-CC, que va adoptar el nom de Democràcia i Catalunya i presentava candidats com Miquel Coll i Alentorn (UDC), Josep Pi-Sunyer (EDC), Francesc Ferrer i Gironès (CDC), Joan Comudella (FNC) o Gabriel Ferraté (CDC).

progressista i nacionalista que s'adherís a ERC per convertir aquest partit en l'eina que «modernitzés i actualitzés el pensament nacionalista de manera que un dia fos assumit per la majoria de la societat catalana», no una esquerra testimonial (NE). L'article parlava de conjuminar el possibilisme institucional amb la «dignitat nacional». Carod aventurava que aquesta ERC refundada, «recollint també el vot radical i crític del jovent, podia esdevenir la tercera força política del Principat».

Després de les eleccions, amb un cert predomini del centre-dreta, el PDC va formar primerament minoria amb el PNB –ja que cap dels dos grups no havia arribat als quinze diputats necessaris per a constituir grup parlamentari propi– i posteriorment va compondre per separat la Minoria Catalana, sota la direcció de Jordi Pujol i Miquel Roca. Tanmateix, a primers de juliol, Pujol llançà la idea de la creació d'un únic grup parlamentari català. L'acord de situar en 15 el nombre mínim de parlamentaris possibilità la creació del grup dels Socialistes de Catalunya; els representants del PSUC, en canvi, es van integrar en el grup del PCE. Tot plegat va fer inviable que el Pacte constituís grup propi, fins i tot comptant amb l'escó d'Anton Cañellas (UDC) i d'Heribert Barrera (ERC). Aquesta situació frustrà la idea de Pujol de continuar donant cohesió a l'Assemblea de Parlamentaris catalans en tot allò relatiu a la discussió de l'Estatut i, en general, en totes les qüestions de la política catalana, a imatge i semblança de la unitat dels partits catalans el 1932. Barrera i Cañellas van acabar incorporant-se a la Minoria Catalana, i el diputat Carles Güell de Sentmenat (UCD-UCC) s'integrà en el Grup Mixt.

A mitjan 1978 el panorama polític de Catalunya va tendir a clarificar-se. El 15 i 16 de juliol culminà el procés d'unificació socialista amb la creació del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE). Paral·lelament Cañellas va concretar la proposta de formar un gran partit de centre, que abastaria des de la UCD i la Unió del Centre de Catalunya fins a CDC. Aquesta proposta fou rebutjada per CDC i suscità un gran debat a l'interior d'UDC, on històrics com Miquel Coll i Alentorn s'hi van oposar. En resposta a la maniobra de Cañellas, Jordi Pujol va formular una contraproposta, consistent en un pacte bilateral CDC-UDC, obert a altres forces de centre-esquerra. Barrera, en nom d'ERC, rebutjà tota possibilitat de pacte, adduint moltes diferències ideològiques entre ERC i CDC-UDC. Les eleccions legislatives de 1979 van dibuixar un panorama encara molt més diàfan. A l'esquerra, els partits que no havien obtingut representació el 1977 es van presentar en solitari. El PSUC presentà una opció molt semblant a la de feia dos anys. Els socialistes hi van concórrer com un partit unificat, i l'única novetat fou la candidatura nacionalista del BEAN, encapçalada a Barcelona pel senador Lluís Maria Xirinachs.

f) El debat sobre «l'Olivera»

El 7 de maig de 1996 van ser convidats a un debat televisiu Raimon Obiols, primer secretari del PSC, Rafael Ribó, president d'IC, i Àngel Colom, secretari general

d'ERC. Els missatges dominants van ser, en primer lloc, la millora ostensible de les relacions entre les forces d'esquerra –un fet al qual, sens dubte, havia contribuït la recent derrota electoral del PSOE, molt criticat per tota l'esquerra en la darrera etapa de govern per reiterats episodis de «corrupció i terrorisme d'Estat»– i, en segon lloc, «l'obertura d'una nova perspectiva estratègica, amb la possible confluència de projectes de sectors d'esquerra i centreesquerra de cara a possibilitar una futura majoria de progrés al Parlament» (Obiols, 1997: 22ss.). Això va coincidir en el temps amb la proposta de Rafael Ribó, fins poc abans molt crític envers l'executòria dels governs socialistes espanyols, de formar una «Olivera» catalana, inspirant-se en el model italià de cooperació entre forces d'esquerra i centre-esquerra anomenat *Ulivo*, que havia permès l'arribada de l'esquerra al govern italià per primera vegada en 1996.

Tot just dos dies després de l'emissió del debat, es va iniciar a Barcelona un cicle de conferències organitzat per la Fundació Encaix, en què Obiols, Ribó i Colom van tenir l'oportunitat d'exposar els seus punts de vista, coincidint en la idea germinal d'un nou projecte. Mediàticament es començà a parlar amb profusió de la possibilitat que a Catalunya s'estigués gestant un fenomen similar a l'italià. L'eclosió d'aquest debat també va situar la qüestió d'un nou projecte de progrés en el centre de l'agenda política de l'oposició a Catalunya, ajudat per l'estímul col·lateral que suposaven les primeres especulacions sorgides a l'interior de CiU sobre el que es començava a denominar el *postpujolisme*. En la temporada dels congressos dels partits que va tenir lloc la tardor-hivern de 1996, aquest debat hi va estar permanentment present. Al llarg d'aquest període, diverses veus es van anar sumant a aquesta perspectiva de futur. La més potent, tal vegada, fou la de l'alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, però també se sentiren la d'altres dirigents socialistes, com Narcís Serra i Joaquim Nadal, que van parlar de la conveniència de constituir un «fòrum permanent» i d'elaborar un «nou programa».

Els elements bàsics de la proposta formulada per Raimon Obiols el 9 de maig de 1996 a la tribuna d'Encaix consistien en primer lloc a deixar clar que el PSC, en la nova situació política catalana, no es resignava a un *statu quo* que el portés a ser la primera força política en les eleccions generals i municipals i la segona en les eleccions catalanes: «El socialisme català té avui l'oportunitat real, i per tant la responsabilitat prioritària, d'impulsar l'alternativa política a Catalunya, per fer possible l'alternança en el govern català l'any 1999.» Tanmateix, la proposta d'Obiols era més aviat una fórmula de programa comú de l'esquerra i centre-esquerra («fruit d'una iniciativa

àmplia i plural de diàleg, que transcendís divisòries antigues i establís sinergies noves») acompanyat d'una mobilització unitària, i no pas una proposta de crear una coalició electoral a la manera de l'*Ulivo*. Per a ell, la prova de foc del denominat «Nou Projecte» eren les eleccions municipals de 1999, amb fórmules diverses, en funció de les demandes locals específiques. El «Nou Projecte» no era, doncs, segons el primer secretari del PSC, el «pacte d'esquerres» tradicional, tot i que la manca de solidaritat entre els partits d'esquerres podia fer fracassar aquest objectiu comú, en què els socialistes tenien posades esperances: «[...] la legítima i raonable aspiració que un dels nostres encapçalí aquest moviment vers el 1999 [...]» (Obiols, 1997: 31). En el Congrés del PSC de la tardor de 1996, malgrat que els denominats «reformadors» com Obiols van quedar en minoria, les tesis sobre la possible confluència de les esquerres van ser assumides. Precisament la presència en el conclave socialista de Ribó, Carod-Rovira i Álvarez (UGT), i la càlida acollida de què van ser objecte per part dels delegats, fou per a molts el símptoma de la receptivitat que van tenir les resolucions que plantejaven la constitució d'una majoria de progrés a Catalunya.

El president d'IC, Rafael Ribó, en la seva conferència titulada «Els futurs possibles de l'esquerra a Catalunya», el 15 de maig de 1996 va voler deixar clar que estava convençut que en el 1999 es podia aconseguir «una majoria electoral progressista a Catalunya». Reivindicà el «sentit comú» i una «esquerra sense complexos» com a base per a plantejar un acord tant en l'àmbit de l'Estat com a Catalunya. Tanmateix, va marcar distàncies amb les «reflexions immediatistes» que havien portat al triomf de l'*Ulivo* a Itàlia. Aquesta experiència, va dir, «no és mecànicament transportable a Catalunya ja que hi ha factors específics que no es donen a casa nostra»; en canvi, afegí, «ningú pot negar que està apareixent una expectativa per avançar en acords entre les esquerres de cara al 1999». En aquest sentit proposà «una triple tasca de diàleg i debat, d'articulació política i social i de definició i compromís polític». Segons ell, aquesta tasca havia de consistir a «anar a cavall de les experiències, cultures i bagatges unitàris que s'havien produït a Catalunya», referint-se a l'experiència de l'Entesa dels Catalans i dels acords de govern local. L'impuls d'aquest debat, segons ell, corresponia en primer lloc a les forces polítiques, per bé que el protagonisme havia de ser més ampli, incorporant-hi les forces socials i «possiblement, en algun moment, efectius personals suprapartidistes». Ribó va reivindicar la pluralitat d'opcions en el camp de les esquerres i va dir que resultaria empobridor «qualsevol afany d'absorció a partir de prepotències conscients o inconscients». Per a Ribó, «a les eleccions autonòmiques de 1995 havia

quedat clar que la majoria de CiU minvava en proporció al creixement de la participació electoral», de manera que la qüestió essencial era «saber disminuir l'abstencionisme diferencial». En relació a les fórmules electorals, deixà el panorama obert: «[...] no ha de representar un obstacle que es vulguin discutir temes com l'oferta orgànica única o candidatures conjuntes [...]». I, a propòsit de les eleccions municipals de 1999, va dir que podien servir «per explorar ja tota possibilitat d'aproximació». Posteriorment les resolucions de la IV Assemblea d'IC, el 23 i 24 de novembre, van tenir com a fil conductor la necessitat d'impulsar un projecte de confluència de les esquerres com a eix central de l'estratègia política de la formació.

Al seu torn, Àngel Colom, secretari general d'ERC, en la seva conferència del 22 de maig de 1996, donà a entendre que la formació es trobava còmoda en aquell debat i que estava decidit «a posar de la seva part tot el necessari perquè prosperés l'articulació d'una alternativa d'esquerres a Catalunya». Colom va ser rotund, «si arriba el moment, no m'oposaria a sacrificar fins i tot les sigles del partit», i acompanyà aquestes abstencionisme amb crítiques als altres partits d'esquerra per «cometre l'error que la dreta els arrabassés la bandera del catalanisme», encara que, mostrant-se crític envers el seu propi partit, va admetre que «havia col·laborat molts anys a teixir la tela d'aranya pujolista». Amb tot, Colom també advertí de les resistències que les respectives formacions oposarien a l'hora de cedir espais de sobirania i abandonar posicions hegemòniques, tot i que es mostrà confiat que aquestes «inèrcies partidàries» serien superades si els ciutadans impulsaven el procés unitari fora dels partits i si la societat civil contribuïa «a la redefinició de l'espai d'esquerra».⁵⁶

g) L'Entesa Catalana de Progrés

Vint-i-dos anys després de l'Entesa dels Catalans, PSC, ERC i ICV van decidir de presentar-se conjuntament al Senat amb motiu de les eleccions legislatives del 12 de març de 2000. Poc abans el secretari general i candidat del PSOE a les eleccions

⁵⁶ Tanmateix, el 8 d'octubre de 1996, Colom i Rahola van protagonitzar una escissió en el si d'ERC. El nou líder del partit, Josep-Lluís Carod-Rovira, elegit secretari general de la formació republicana en el Congrés de Vilafranca del Penedès els dies 23 i 24 de novembre del mateix any, encapçalà una nova direcció, conscient del precari equilibri entre els diferents sectors que continuaven al partit. El seu objectiu proclamat era situar els fonaments d'un partit amb un perfil propi i ben marcat, diferent del PSC i CiU i que no es basés únicament en la simple afirmació de postulats independentistes com en l'època de Colom, sinó que se centrés també en aspectes socials i econòmics, per recuperar la credibilitat d'ERC com a partit de govern. En relació al debat sobre la confluència de les esquerres, Carod-Rovira va adoptar una posició més pragmàtica, de manera que, en relació als vincles de PSC i IC amb els seus homòlegs estatals, posà més l'èmfasi en la sobirania del projecte en conjunt i no va plantejar mai, com Colom, la possible desaparició de les sigles d'ERC en benefici d'un altre projecte polític.

generals, Joaquín Almunia, havia fet una oferta de pacte electoral a Izquierda Unida (IU). Els partits catalans d'esquerra es van desvincular d'aquesta proposta i consideraren que, tal com s'havia plantejat, no afectava Catalunya, perquè allà l'espai polític d'IU l'ocupava ICV. La proposta d'una llista conjunta d'esquerres al Senat va partir, a finals del novembre de 1999, de les files d'ICV, que en les eleccions al Parlament de l'octubre s'havia presentat conjuntament amb el PSC-CpC a Girona, Lleida i Tarragona. PSC i ERC van respondre positivament la crida. ICV volia que alguns dels llocs en les candidatures per les quatre circumscripcions catalanes fossin ocupats per independents («en les eleccions al Senat hem d'interessar a molta més gent que la pròpia del PSC, ERC o ICV» apuntà Ribó). ERC, per la seva banda, veia factible aliar-se amb l'esquerra sense alterar la indeterminació sobre seva futura política d'aliances. Joan Puigcercós va assegurar que la prioritat del possible acord al Senat no era aconseguir senadors sinó «coordinar l'esquerra catalana» per «defensar els seus interessos a Catalunya», i afegí que l'aliança no era contradictòria a un acord entre CiU i ERC al Parlament.

L'11 de gener de 2000, PSC i ERC van tancar les bases de l'acord, assignant 8 candidats al PSC, 3 a ERC i 1 a ICV, que podia pactar amb els primers un segon nom de consens. El PSC tindria els 3 primers candidats de la coalició a Barcelona, 2 a Tarragona i 1 a Girona i Lleida. ERC en tindria en cada demarcació, llevat de Barcelona, i ICV, una lloc segur a Lleida. Després de l'acord, José Montilla i Joan Puigcercós destacaren que l'esquerra catalana tindria grup propi al Senat (calien 10 senadors).⁵⁷ El programa comú establia el compromís «d'impulsar i donar suport a les alternatives progressistes i de respecte a la plurinacionalitat de l'Estat». Cada formació faria campanya per separat per no interferir en l'electorat ni confondre'l, llevat d'un sol acte conjunt, consistent en el lliurament d'un manifest de suport per part de 72 intel·lectuals progressistes, com Lluís Llach, Joan Manuel Serrat o Manuel Vázquez

⁵⁷ Va sobrevenir, però, un nou episodi de discrepàncies entre els partits, en transcendir que el PSC es plantejava d'incloure Jordi Solé Tura a la candidatura per Barcelona. Aquest fet provocà que ERC comunicés al PSC que, en contra del que era previst, no signaria, el 18 de gener, l'acord de constitució de l'Entesa. Aprofitant el context, Jordi Pujol llançà una proposta a ERC. Els va oferir d'anar junts al Senat i presentar també llistes conjuntes al Congrés dels Diputats. Segons el parer del president català, el pacte d'ERC amb la resta de l'esquerra catalana «era, senzillament, un error». ERC, tanmateix, assegurà que si trencava amb el PSC i ICV no acabaria pactant amb CiU. Finalment el PSC va proposar Isidre Molas com a candidat per Barcelona, per forçar la coalició amb ERC. El perfil catalanista del fundador del PSC va servir per a apaivagar les queixes per la presència de Solé Tura. ERC aprovà la candidatura, però va endurir les seves exigències en reclamar la inclusió d'una «clàusula de rescissió», en què «es facultava les parts signants a abandonar el grup i passar al grup mixt» en cas de discrepància sobre els pactes fundacionals de la coalició. El dilluns 24 de gener es va produir la signatura de l'acord.

Montalbán. Quant a l'organització del grup parlamentari, el protocol preveia d'establir un nucli de direcció en què es garantiria la presència de les tres forces polítiques i l'adopció d'un reglament que fixés els aspectes organitzatius, materials i d'acció comuna, i preservés la llibertat de vot en els temes que no formessin part del programa comú. Els senadors representants de la Generalitat nomenats pel Parlament de Catalunya i pertanyents als tres partits es van adscriure al grup de nova creació.

El resultat electoral va fer que l'Entesa obtingués 3 senadors per Barcelona i per Tarragona –el senador restant se'l va adjudicar CiU– i 1 per Girona i Lleida, on CiU va obtenir 3 senadors en cada demarcació perquè el vot socialista havia experimentat un notable descens. Els electors més lleials a la candidatura van ser els del PSC, el suport dels quals als candidats d'ERC i ICV no va ser mai inferior al 80% dels seus vots al Congrés. En canvi, el comportament dels electors d'ERC i ICV fou diferent i només van votar en massa on la llista incloïa candidats de tots tres partits. L'objectiu, doncs, d'arrabassar senadors a CiU 4 (2 per Girona i 2 a Lleida) no s'acomplí, i el resultat es va mantenir invariable, tot i que el PSC retenia només 6 dels 8 senadors obtinguts el 1996. Això no obstant, les dades revelaven que, sense el pacte d'esquerres, CiU hauria obtingut 2 senadors més a Tarragona i n'hauria sumat 10 en total. El PSC va preferir, doncs, cedir senadors a ERC i ICV abans que perdre'ls en benefici de CiU, a més del valor afegit que incorporava la candidatura conjunta: la inversió estratègica de cara a futurs pactes entre els partits de l'esquerra catalana.

Quatre anys més tard, el 29 de gener de 2004, representants de tots tres partits van renovar l'acord de pacte electoral de coalició, a fi de concórrer a les eleccions al Senat previstes el 14 de març. Els tres partits coalitzats van valorar «molt positivament l'actuació de l'Entesa Catalana de Progrés» i com un «element estratègic per a l'acompliment dels objectius de l'Acord per a un Govern catalanista i d'Esquerres a la Generalitat de Catalunya, per combatre la involució democràtica, social i autonòmica que suposava la política del PP, amb la voluntat de teixir una aliança amb totes les forces progressistes de l'Estat». En aquest sentit, entre els temes a impulsar pel grup parlamentari hi figurava el «suport al procés d'aprovació d'un nou Estatut o l'adaptació de la legislació estatal a la divisió administrativa de Catalunya». La candidatura obtingué un total de 12 senadors, 3 per cadascuna de les quatre demarcacions catalanes, on van derrotar les candidatures de CiU. A la demarcació de Barcelona els 3 senadors electes van superar el milió i mig de vots, i en la resta de casos van sobrepassar els cent mil.

h) La coalició electoral PSC-CpC-ICV a les eleccions al Parlament de 1999

En nom d'ICV, Rafael Ribó havia deixat clar abans que ningú més que la seva formació estava interessada en una «oferta orgànica única» dels partits d'esquerra. La poca fortalesa electoral d'ICV a les demarcacions de Girona (3,99% dels vots) i Lleida (4,15%), on els ecosocialistes no havien obtingut representació el 1995, era un estimul per a la federació. A Barcelona, amb Rafael Ribó com a cap de llista, es presentà sota el lema «Plantar cara a la dreta»; es definia com una força ecosocialista que tenia com a objectius principals la renovació política i la derrota de Jordi Pujol. En aquest context la campanya d'ICV va evitar les crítiques a Maragall i no incorporà prou elements per a contrarestar la forta bipolarització de l'electorat, que en el cas del votant tradicional d'ICV afavoria clarament els interessos del PSC. Per contra, la decisió del PSC partia de l'anàlisi, d'acord amb els sondejos electorals, que les vies més probables per a accedir al Govern de la Generalitat eren o bé un improbable *sorpasso* a CiU, eixugant 150.000 vots de diferència i 5,4 punts de distància, o bé un pacte «a la balear», inspirat en l'acord a les Illes entre PSIB (Partit Socialista de les Illes Balears), PSM (Partit Socialista de Mallorca), UM (Unió Mallorquina), IU i ERC. Per als socialistes, el panorama polític era ple d'incerteses i requeria una notable sacsejada perquè les esquerres fossin hegemòniques al Parlament. De fet, la cota més baixa del centre-dreta datava de 1992, any en què CiU i PPC van sumar 77 diputats, els mateixos que quatre anys després, en què la coalició nacionalista va perdre la majoria absoluta en passar de 70 a 60 escons. Tanmateix, aquest retrocés es veié compensat per un creixement idèntic del PPC, que en va sumar 10 als 7 que ja tenia. Des de les eleccions al Parlament de 1984, les primeres en les quals CiU va obtenir una majoria absoluta que revalidaria encara dues vegades, el còmput global del centre-dreta havia sumat 300.000 sufragis més que el centre-esquerra en totes les eleccions celebrades. Segons els càlculs dels estratègics socialistes, n'hi havia prou que el resultat de les eleccions al Parlament de la tardor s'aproximés al de les precedents eleccions municipals i europees del 13 de juny per a deixar CiU a l'oposició. Per això només calia mobilitzar bona part del més de mig milió d'abstencionistes mòbils –bona part, votants d'esquerres– i convèncer-los que havien de votar a les eleccions al Parlament, considerades de segon ordre, per darrere de les eleccions generals i locals.

Malgrat tot, l'experiència electoral acumulada dibuixava una realitat notablement més complexa. Amb aquests càlculs, el PSC es trobava davant la necessitat de fer un esforç titànic per a retallar els 16 punts d'avantatge que li havia tret CiU en les

eleccions de 1995, amb Joaquim Nadal i Jordi Pujol, respectivament, de caps de cartell. I, tenint en compte que aquell havia estat el pitjor resultat obtingut pels socialistes des de 1980 i que Joaquim Nadal havia quedat 5 punts per sota del millor percentatge obtingut per Raimon Obiols el 1984 (30%), Pasqual Maragall tenia relativament fàcil protagonitzar una remuntada. La incògnita era l'abast d'aquesta i el trasllat en nombre d'escons. Alguns sondejos publicats en els mitjans de comunicació donaven entre 7 i 8 punts de diferència a favor de CiU. Això no obstant, una dada il·lustrativa de les enquestes era que la remuntada dels socialistes els permetria de situar-se en una forquilla entre 44 i 45 escons, 10 més que en 1995, sense disminuir a penes la representativitat de CiU, que es preveia que podia perdre només 2 o 3 escons dels 60 amb què comptava. Partint d'aquí, Pasqual Maragall tenia davant seu dos escenaris possibles de victòria: el primer, tot i l'escepticisme, representava superar a les urnes Jordi Pujol, i això amb el risc que, si era per la mínima, la distribució territorial del vot i dels escons –molt sòlida en el cas de CiU, que en 1995 havia doblat en sufragis el PSC a Girona, Lleida i Tarragona– podria propiciar que els nacionalistes continuessin tenint algun escó més que els socialistes. Amb *sorpasso* o sense, tant Maragall com Pujol haurien de pactar; però, mentre que Jordi Pujol podia rebre el suport d'ERC i del PPC per separat, el candidat socialista havia de comptar amb una conjunció més favorable: que els populars fossin incapaços de compensar l'eventual retrocés de CiU i, al mateix temps, convèncer ERC, després de comptar en ferm amb ICV, que optés per un govern d'esquerres.

i) L'activitat parlamentària de la VI legislatura⁵⁸

Els debats de Política General

Jordi Pujol va afrontar l'octubre de 2000 el que sobre el paper seria el seu debat de política general més difícil (*vid. ap.* 3.1). A CiU hi coexistien apostes contraposades respecte a pactar o no amb ERC, mentre era latent el debat sobre la successió de Pujol. Aquest va preparar un llarg i continuista discurs per obrir el debat, sense precisar la política de pactes, en un intent de perpetuar el suport estable del PPC en les decisions fonamentals, com els pressupostos, i propiciar el suport variable de la resta de forces parlamentàries en altres qüestions menors. Aquesta determinació contrastava, d'entrada, amb la proposta de Maragall de pactar amb Pujol els grans temes que afectaven Catalunya i amb la decisió d'ERC de proposar un pacte de govern a CiU sobre la base

⁵⁸ DSPC núm. 27 i 28, VI legislatura, 3 i 4 d'octubre de 2000.

d'un «programa de mínims» (*vid. ap. 3.2.4*). Contràriament a les propostes de pacte llançades des del PSC-CpC i ERC, Rafael Ribó, en nom d'ICV, va invitar els dos partits a presentar una opció conjunta d'esquerres. Els va instar a «no anar de bracet amb CiU» i a governar juntament amb ICV «des dels rengles de l'oposició». Pujol, tanmateix, va proposar un pacte per a plantejar amb consens un nou acord sobre finançament –un manyac afectuós dirigit envers l'oposició d'esquerres–, mentre adreçava dures crítiques al PPC per haver imposat un decret de matriculació de vehicles que suprimia tot distintiu territorial, a manera d'expressió de disgust per la poca consideració que el PPC tenia per les iniciatives de CiU. Durant el debat de les propostes de resolució, CiU no va perdre ni una sola de les resolucions i reforçà l'aliança tàctica amb el PPC, rebutjant les diverses propostes conjuntes de l'esquerra. CiU va pactar resolucions amb tots els grups de la Cambra, preludi de la seva anunciada estratègia de comprometre's amb tothom i alhora amb ningú. ERC donà per tancada, així, qualsevol possibilitat de pactes futurs amb CiU, i els dirigents de PSC-CpC i ICV van anunciar l'inici «d'una nova etapa en la política catalana».

L'any següent, el 2001, l'anunciada moció de censura de Pasqual Maragall a Jordi Pujol va acaparar bona part de la preparació i el desenvolupament del debat.⁵⁹ Pujol volgué buidar de contingut la moció amb un discurs carregat de referències a l'acció de govern i a les «possibilitats» del projecte de CiU més enllà del 2003, any electoral. Durant el debat, Pujol va augurar un enfrontament amb el govern del PP si continuava «laminant» l'autonomia i insistí que, després d'assolir un nou model de finançament pactat amb el PP, la prioritat era obtenir més autogovern, marcant distàncies amb el partit de José María Aznar, a qui acusà d'imposar «decisions involutives» en matèria autonòmica. Tanmateix, va advertir Maragall que revisar l'Estatut era inviable si no es reformava a fons la Constitució. Durant la seva intervenció en el debat, Maragall demanà a Pujol que el deixés governar per no dependre del «pacte humiliant» amb el PPC. El líder del PSC-CpC va acusar el president «d'hipotecar» Catalunya i arrossegar-la al pessimisme, i reclamà que li donés pas per a liderar «un projecte il·lusionador» i buscar «a casa» els seus aliats i no pas «lluny», en referència al PP. Carod-Rovira va reclamar a Pujol que saltés a la «trinxera comuna del catalanisme» per tal d'acabar la legislatura al marge de tot pacte amb el PPC. Això es traduiria, segons el líder republicà, en un «pacte d'estabilitat» a quatre

⁵⁹ DSPC núm. 62, 63 i 64, VI legislatura, 2, 3 i 4 d'octubre de 2001.

bandes sobre la data de les eleccions, la negociació dels pressupostos i l'impuls de determinats plans i lleis prioritàries «d'interès nacional» (*vid. ap.* 3.2.4.b). Tot i les crítiques que va rebre la proposta de Carod per part de l'esquerra –«ha durat el mateix que un sospir», va dir Joaquim Nadal–, les tres forces d'esquerra van pactar una resolució conjunta que reprovava tot el Govern.

El primer d'octubre de 2002 Jordi Pujol va afrontar el seu darrer debat de política general amb la voluntat de fer balanç dels seus 22 anys de mandat i apuntar línies de futur.⁶⁰ Els tres grups d'esquerra coincidiren a fer referència als «encerts inicials» de CiU, però es van mostrar crítics envers les dues legislatures regides pel pacte amb el PPC. Pujol va amenaçar d'enterrar el pacte constitucional, en el vessant autòmic, si persistia la involució, però preferí deixar la concreció d'aquesta opció per a més endavant, tenint en compte el suport que el PPC li brindava fins a les eleccions del 2003. Al seu torn, Maragall i Ribó li van demanar que se n'anés i convoqués eleccions. El president va rebutjar de dissoldre la Cambra i reptà l'oposició a presentar una nova moció de censura, en al·lusió a la presentada per Maragall un any abans. ERC, per la seva banda, va proposar de canviar l'Estatut al cap de dos anys, un aspecte en què coincidiria amb el PSC-CpC. Al final la petició de reforma de l'Estatut fou aprovada amb els vots de CiU i ERC, perquè la intenció dels dos grups majoritaris de no donar protagonisme a l'adversari va impedir un acord conjunt, de manera que CiU acabà votant en contra de la proposta del PSC-CpC, i, mentre que el PSC-CpC s'abstenia en la de CiU, ERC les va votar a favor totes dues. La proposta de CiU, però, ajornava per a la següent legislatura la reforma, en cas que en no s'aconseguissin els traspassos pendents, la modificació de diverses lleis bàsiques, l'aplicació del model d'administració única i la participació directa de la Generalitat davant els òrgans de la UE.

Els debats de pressupostos

El pressupost per a l'any 2000 es va debatre l'abril d'aquell mateix any,⁶¹ a causa del parèntesi provocat pel període electoral i la decisió de Jordi Pujol d'esperar el resultat de les eleccions legislatives del 12 de març. Els grups d'esquerra, que van presentar esmenes a la totalitat, a més de qüestionar el retard en la presentació dels comptes van criticar el pressupost per les «insuficiències del sistema de finançament», tot i la bondat de «la perspectiva econòmico-financera de la conjuntura

⁶⁰ DSPC núm. 96, 97 i 98, VI legislatura, 1, 2 i 3 d'octubre de 2002.

⁶¹ DSPC núm. 12, VI legislatura, 12 d'abril de 2000.

macroeconòmica, amb un cicle expansiu, tipus d'interès més baixos i una major activitat a tot nivell», segons paraules de Rafael Ribó. Maragall mateix va criticar la decisió de Pujol d'esperar la celebració de les eleccions generals en rebutjar la possibilitat d'arribar a acords amb altres forces polítiques, deixant constància que el resultat havia desproveït CiU del caràcter de força decisiva a Madrid, atesa la majoria absoluta obtinguda pel PP. Josep Huguet (ERC) va voler deixar clar que «hi havia una altra majoria possible» i que CiU n'havia triat una, que era el suport del PPC, «un model de conservació, un programa de dreta», en lloc d'un «programa d'avenç nacional i de progrés social». Al final els vots dels diputats de CiU i PPC van rebutjar les esmenes a la totalitat dels tres grups d'esquerra.

Els pressupostos per a l'any 2002 es van començar a debatre el mes de novembre de 2001⁶² i eren els primers després del nou model de finançament assolit. Per al conseller d'Economia i Finances, Francesc Homs, eren uns pressupostos «innovadors, perquè donaven respostes específiques a la situació de l'economia catalana i a les seves perspectives en el context de la conjuntura internacional, i perquè responien a les exigències [...] del procés d'integració a l'euro i a les necessitats del país». Però els tres grups d'esquerra van mostrar la seva oposició frontal: per a Ribó, els pressupostos eren «irreals», no incrementaven la despesa social i el foment dels sectors productius es reduïa a l'impuls des de l'Administració, mentre que l'esforç d'inversió es posava en dubte per la poca inversió de l'Estat i de la Generalitat. Per a Huguet, els pressupostos anaven «destinats a tancar forats heretats, i a l'ensenyament i la sanitat, amb unes prioritats no compartides, entorn del sector concertat més que no pas del públic. Per a Martí Carnicer (PSC-CpC), tot i ser un pressupost «electoral», amb unes previsions «generoses» des del punt de vista dels ingressos, les previsions no es podien complir, perquè el model de finançament «feia aigües», de manera que els comptes no ajudarien «a resoldre els problemes del país».

El pressupost per a l'any 2003, abans que el presentés el conseller d'Economia i Finances, va ser presentat pel conseller en cap i candidat a la presidència de la Generalitat, Artur Mas.⁶³ Aquest fet provocà les iras dels grups d'esquerres, que van acusar la majoria governamental de pervertir les regles procedimentals amb l'objectiu de promocionar Mas electoralment. Per a aquest, els pressupostos «definien les línies

⁶² DSPC núm. 70, VI legislatura, 28 de novembre de 2001.

⁶³ DSPC núm. 105, VI legislatura, 26 de novembre de 2002.

d'actuació dels propers anys». Mas va fer una defensa encesa del model de finançament pactat per CiU. L'esquerra descredità els comptes i Ribó els va qualificar «d'autèntic desori». Per a Huguet, «els darrers pressupostos de Pujol [...] estaven concebuts com a castell de focs d'inici de campanya i no abordaven les prioritats polítiques que lesionaven els interessos majoritaris». Huguet va recordar també que aquells comptes eren els «setens que s'aprovarien amb el suport del PPC, suport gratis per al partit del Govern, i car per a Catalunya».

La moció de censura del 2001

Pasqual Maragall va presentar a primers d'octubre, després de nou mesos de gestació, la seva anunciada moció de censura. La va justificar com un «exercici de responsabilitat» per a no quedar «presoner d'una situació blocada» arran de la dependència de CiU respecte del PPC i per a deixar clar que enfront de CiU «hi havia una alternativa»: «Per nosaltres no quedarà», va reblar Maragall.⁶⁴ El conseller en cap, Artur Mas, reaccionà traient-hi importància: «És innecessària, partidista, i serà un error que Maragall i el PSC poden pagar car.» En els 21 anys d'oposició a Jordi Pujol, aquesta era la primera vegada que els socialistes catalans presentaven una moció de censura. Tanmateix, les possibilitats que prosperés eren nul·les, perquè el PPC garantia el seu suport a CiU fins al final de legislatura. Però Maragall ja va avançar que, a més del suport dels dos altres partits d'esquerra, el que buscava sobretot era «convèncer el poble de Catalunya que és possible i necessari governar d'una altra forma». Per això va dir, «convèncer serà vèncer». La moció podia ser debatuda i votada el dia 11 d'octubre; aquesta era la pretensió socialista. Això significava que Pujol, després del debat de política general d'aquell any, es veuria obligat a ratificar dues vegades en vuit dies la seva aliança amb el PPC, en un moment en què una part de CiU se sentia molt incòmoda amb aquell pacte i reclamava separar-se'n. La iniciativa de Maragall, però, no va ser ben vista per tots els grups de l'oposició, que tenien por d'aparèixer com a comparses d'un candidat d'un altre partit. ICV va exigir, a canvi de donar-hi suport, el compromís d'una convocatòria electoral. Per contra, ERC va veure amb desgrat el fet

⁶⁴ En una declaració de quatre folis en els quals justificava la seva decisió, Maragall va admetre que la censura «hauria perdut sentit si Pujol hagués seguit el camí pres en el primer any de la legislatura, quan va acceptar avançar en algunes reformes preconitzades per l'oposició». Segons ell, en els nou mesos anteriors, el Govern «s'havia rendit una i altra vegada» davant lleis contràries als interessos de Catalunya, i va posar com a exemples el Plan Hidrológico Nacional (PHN) o la reforma del finançament autonòmic. Per al candidat socialista era igualment inacceptable que Pujol hagués rebutjat sistemàticament el concurs de les forces d'esquerra per governar o que la situació parlamentària a Madrid anés endavant sense un «ampli acord previ de les forces polítiques catalanes», de manera que el Parlament no pogués reaccionar davant el «menyspreu» que suposava «votar una cosa a Barcelona i una altra de diferent a Madrid».

d'afrontar la disjuntiva Pujol-Maragall, de manera que s'inclinà per l'abstenció, anunciant que només donarien suport a una moció protagonitzada pel seu líder, Carod-Rovira.

Els acords sobre autogovern

El desembre de 2001 els líders dels tres partits d'esquerres van signar al Parlament un document conjunt titulat «Catalunya i l'autogovern. Perspectiva 2008». Aquest va ser presentat formalment com una proposta a incorporar en l'Informe final de la Comissió d'Estudi per a l'Aprofundiment de l'Autogovern. Aquesta comissió, creada a finals de 2000⁶⁵ per requeriment de tots els grups excepte el PPC, després d'un intent anàleg però fracassat en l'anterior legislatura, quedar formalment constituïda el primer de febrer de 2001, i havia d'enllestir l'informe final abans del 30 de juny. En vista del ritme dels treballs i davant la por que CiU dilatés el calendari mentre dilucidava el moment de prescindir del suport del PPC, tenint en compte també que les conclusions de la Comissió plantejarien molt probablement la reforma de l'Estatut i que això podia precipitar el final de la legislatura, els grups d'esquerra es van comprometre a elaborar una proposta conjunta prescindint de CiU. El punt de partida seria el decàleg contingut en la proposta de resolució presentada conjuntament pels mateixos grups durant el debat de política general de 2000, que reclamava, entre altres qüestions, el reconeixement del «caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüístic de l'Estat» i «un sistema de finançament que s'acostés al foral basc». Pel setembre, Vallès (PSC-CpC), Ridao (ERC) i Ribó (ICV) van analitzar un primer document, malgrat les constants ingerències del PSOE, que van alentir la discussió i van fer que, al cap d'uns dies, CiU intentés provocar la deserció d'ERC del principi d'acord assolit amb la resta de l'esquerra, oferint als republicans la possibilitat de presentar conjuntament diferents resolucions sobre autogovern, sempre que no es plantegés ni la modificació de la Constitució ni la de l'Estatut.⁶⁶ CiU, que no va aconseguir atraure ERC ni presentar una proposta pròpia a causa del seu pacte amb el PPC, aprofità la situació i va anunciar que deixava en suspens els treballs de la Comissió fins que els partits d'esquerres «decidissin si optaven

⁶⁵ DSPC núm. 32, VI legislatura, 14 de novembre de 2000.

⁶⁶ CiU era conscient que el PSC havia hagut de retardat l'acord amb ERC i ICV, i que l'Executiva del PSC havia decidit de prendre's temps per a estudiar-lo i, a proposta de José Borrell, traslladar-lo al PSOE. Maragall, a més, en la Conferència Nacional del seu partit celebrada a Sitges el 17 i 18 de novembre de 2001, optà per demanar una relectura «prudent de la Constitució», limitant la revisió de la Carta Magna a la reforma del Senat i a la inclusió dels tractats amb Europa. A conseqüència d'aquest ajornament, els tres partits no van poder lliurar a la Comissió la proposta en el moment convingut.

per un acord tripartit tancat o per la recerca d'un hipotètic consens». La direcció del PSOE aprovà finalment un document que modificava els pressupòsits de l'acord inicial. ERC i ICV van lamentar les «rebaixes», de manera que tots tres partits es van concedir una setmana més de temps per a reconduir la situació. El PSC-CpC va lliurar el 20 de novembre un nou document, menys ambigu que l'anterior. Nogensmenys, una part considerable de la direcció socialista considerava que les diferències amb ERC i ICV podien dificultar un apropament estratègic entre l'esquerra, sobretot a ERC. Van caldre quatre hores d'intensa negociació perquè tots tres grups acordessin finalment una proposta comuna, malgrat subsistir algunes diferències, per exemple, sobre l'abast de les possibles reformes constitucionals. La presentació pública de l'acord va tenir lloc el dijous 13 de desembre, al Parlament, amb la signatura per part dels màxims líders dels tres grups involucrats. Jordi Pujol qualificà de «ridícul» i de «brindis al sol» l'acord de les esquerres. Tanmateix, s'afanyà a encarregar un informe similar a l'IEA, amb la voluntat de fer-lo pugnar amb el de les esquerres.

Les comissions d'investigació

Fins a la VI legislatura, les comissions d'investigació més rellevants havien tingut com a objecte assumptes com la central nuclear d'Ascó, els incendis forestals, les inundacions, els maltractaments infligits a menors, el joc, la seguretat nuclear de Tarragona, els casinos o la urbanització La Riera de Sant Pere de Torelló. Tradicionalment la majoria parlamentària de CiU havia impedit la utilització d'aquest instrument de control en el moment de més incomoditat per al Govern.⁶⁷ Durant la VI legislatura, els tres grups d'esquerra van instar conjuntament la creació fins a 8 comissions d'investigació, un fet sense precedents en legislatures anteriors. Només una es va arribar a constituir, la que pretenia investigar les presumptes irregularitats en els estudis d'opinió i enquestes del Govern. Tres propostes de resolució més van arribar al Ple del Parlament, sense prosperar; concretament les que proposaven d'investigar les presumptes irregularitats en la contractació i la gestió del Consorci de Turisme de Catalunya, en matèria de joc i en la gestió dels fons de formació ocupacional. La resta

⁶⁷ Tanmateix, durant la I legislatura es va sol·licitar la creació de 6 comissions i es van crear totes 6; en la II se'n van demanar 9 i se'n van crear 3; en la III, després de 8 sol·licituds, se'n va crear 1; a la IV, de 12 sol·licituds se'n van crear 2, i no se'n creà cap durant la V. En la III legislatura, les comissions rebutjades es referien a aspectes com el joc o les centrals nuclears; en la IV es barrà el pas a comissions sobre la concessió d'avalancers o la incompatibilitat d'alguns alts càrrecs, i en la V legislatura es va refusar la creació de comissions sobre el Consorci de Turisme de Catalunya, arran de les irregularitats detectades en aquest organisme, presumptament vinculades al finançament d'UDC, que van donar lloc a una sentència judicial el mes d'octubre del 2005.

de sol·licituds van ser blocades a la Junta de Portaveus amb els vots de CiU i PPC, que impediren que ni tan sols figuressin en l'ordre del dia per a ser discutides.

Aquestes sol·licituds versaven sobre la relació entre el Govern i el grup d'empreses a què pertanyien les acadèmies d'ensenyament d'idiomes Opening, que havien fet fallida; sobre l'eventual connivència de càrrecs de la Generalitat i persones vinculades amb el tancament de la planta de Cervera de l'empresa Lear Corporation; sobre la presumpta descoordinació del Govern davant la situació d'emergència produïda el cap de setmana del 14 al 16 de desembre de 2001, amb motiu de les intenses nevades caigudes a Catalunya⁶⁸, i, finalment, sobre la Fundació Catalana per la Recerca, amb motiu de la venda del cercador de la xarxa Olé. La comissió d'investigació sobre les presumptes irregularitats en els estudis d'opinió i enquestes del Govern s'aprovà en la sessió del 16 de març de 2003, en el darrer període de sessions de la legislatura. El clima plenament preelectoral i el trencament del pacte de legislatura entre CiU i PPC, juntament amb l'estat d'opinió creat, van propiciar la creació de la que seria la primera i única comissió d'investigació des de la IV legislatura.⁶⁹

Les mocions de reprovació al Govern

Davant alguns supòsits de crisi governamental, que segons l'oposició van ser originats per la mala gestió de determinades conselleries, a partir de 1980 hi hagué una demanda d'introduir en el funcionament institucional el mecanisme de la moció de censura individual.⁷⁰ Tanmateix, l'única via institucionalment possible per a exigir la responsabilitat d'un conseller demanava la responsabilitat política del president de la Generalitat i, relacionada amb aquesta, la responsabilitat solidària de tots els membres

⁶⁸ DSPC núm. 78, VI legislatura, 14 de febrer de 2002.

⁶⁹ Aquesta comissió va ser motivada per diferents episodis, com el retard o la no tramesa al Parlament de les enquestes del Govern; per la presumpta alteració de registres en les mostres d'enquestes sobre valoració de líders polítics o les possibles oscil·lacions en les notes de valoració i altres fets que van portar primerament a la renúncia del director general d'Avaluació i Estudis, Josep Camps i, simultàniament a la compareixença d'aquest davant la Comissió d'Investigació, la del secretari general de Comunicació del Govern i persona de confiança del conseller en cap Artur Mas, David Madi. ERC i ICV van qüestionar durant el debat «l'abús en la contractació directa de les enquestes» i que la creació d'un registre públic d'enquestes i estudis d'opinió l'any 1998 «no hagués servit per a donar publicitat i evitar les dilacions en la tramesa de la informació al Parlament».

⁷⁰ L'article 152.1 CE, que estableix els principis constitucionals de l'organització institucional autonòmica, estatueix únicament, respecte de la responsabilitat dels governs autonòmics, que «El president i els membres del Consell de Govern seran responsables políticament davant l'assemblea». El desenvolupament que l'EAC fa de la regulació constitucional es regeix pel principi de la responsabilitat solidària, d'acord amb el qual el Govern respon políticament davant el Parlament de manera conjunta. L'EAC (art. 37.2), com el NEAC, únicament deixa la porta oberta perquè els consellers, individualment, puguin ser responsables davant el Parlament per la seva gestió.

del Govern. Aquesta via, poc vàlida per a solucionar una situació de problemàtica específica d'una determinada àrea de govern, només podia aplicar-se en situacions excepcionals. Per això, en absència d'una regulació *ad hoc* de la responsabilitat individual dels membres del Govern, durant la VI legislatura, els tres grups d'esquerra van coincidir a intentar reprovar el govern de CiU –en diverses ocasions de manera conjunta–, mitjançant mocions, propostes de resolució subsegüents a debats monogràfics o de política general, o bé a través de proposicions no de llei. En total, van ser 22 les propostes de reprovació votades en el Ple –sobre 25 intents, atès que en una ocasió es va plantejar i retirar la proposta, en una altra va decaure pel finiment de la legislatura i encara en una altra no va reunir el suport del grup d'ERC– que comptaren amb el vot a favor dels tres grups d'esquerra i que no van prosperar, amb els vots en contra de CiU i PPC.

El primer intent de reprovació fou el 26 de juny de 2000, per mitjà la moció subsegüent a una interpel·lació sobre política sanitària del grup d'ICV, en què les llistes d'espera hospitalàries van portar a l'intent de reprovar el conseller de Sanitat i el director del Servei Català de la Salut. Durant el debat general sobre la gestió i el model de la formació ocupacional a Catalunya, el 17 de novembre de 2000,⁷¹ els grups d'esquerra presentaren conjuntament una proposta de resolució reprovant el Consell Executiu, tot i que ICV intentà reprovar el conseller del ram, «en relació amb la seva política de formació ocupacional» pel «descrèdit de la imatge de Catalunya davant l'Administració Europea fruit del seguit de possibles irregularitats i fraus que s'havien produït [...], per no haver realitzat una distribució adequada dels recursos públics per donar resposta als drets i les necessitats de les persones aturades i les empreses de Catalunya [...] un control no eficient de la gestió dels recursos del Fons Social Europeu [...] i per haver-se negat a obrir un procés de transparència [...] i investigació, de cara a clarificar la situació i les responsabilitats polítiques [...]». El grup dels socialistes ho intentà de nou amb una moció debatuda el 13 de març de 2002, «per les connivències desenvolupades pel Consell Executiu, la federació que li dóna suport i empreses relacionades amb alts càrrecs, en relació a la no justificada pretensió de *Lear Corporation* de tancar la planta de Cervera»⁷². En relació a un altre dels escàndols polítics que van afectar durant la legislatura el govern de CiU, les presumpes

⁷¹ DSPC núm. 35, VI legislatura, 17 de novembre de 2000.

⁷² DSPC núm. 81, VI legislatura, 13 de març de 2002.

irregularitats en la gestió financera del Consorci de Turisme de Catalunya, el Ple del Parlament va debatre una moció d'ICV el 19 d'abril de 2001, en què intentava reprovar el conseller d'Indústria, Comerç i Turisme, i instava a suprimir l'esmentat organisme.

Després del debat general sobre l'orientació política del Consell Executiu de 2001, el grup d'ICV, amb el suport del grup socialista i d'ERC va proposar el 5 d'octubre la reprovació de tot el Govern per «l'intent d'imposar el traçat de línia elèctrica pel municipi de Llagostera» i del conseller d'Indústria, Comerç i Turisme, Antoni Subirà, «per haver primat els interessos particulars de la companyia FECSA-ENDESA» en el mateix afer, com també al conseller d'Interior, Xavier Pomés, pel desplegament policíac «desproporcionat». El 29 de desembre de 2001 el grup socialista va presentar una Moció plantejant novament la reprovació per aquests fets, la qual, tot i rebre el suport d'ERC i d'ICV, fou rebutjada el 14 de febrer de 2002.⁷³ El PHN va suposar, en el mateix debat general, l'intent per separat dels grups d'esquerres de reprovar el Govern per «impulsar el PHN, en contra del que va aprovar el Parlament de Catalunya degut a la seva supeditació al PPC». El grup d'ERC, amb el suport de la resta, va fer extensiva la seva proposta a altres àmbits, com «el suport a les escoles concertades d'elit en detriment de l'escola pública, el suport a la continuïtat del model discriminatori dels peatges i el suport a la impunitat amb què actuaven certs sectors monopolistes com el de les companyies elèctriques». El grup dels socialistes proposà de reprovar el Govern per «l'incompliment de Resolucions del Debat de l'any anterior» i el conseller de Medi Ambient, Felip Puig, arran de la problemàtica sorgida amb el PHN, especialment per «haver incomplert els mandats del Parlament» en aquesta qüestió. El mateix grup va proposar, en sengles propostes de resolució, la reprovació del conseller d'Agricultura, Ramaderia i Pesca arran d'un brot de pesta porcina i del conseller d'Indústria, Comerç i Turisme pels «greus problemes de qualitat del servei elèctric». Conjuntament els tres grups d'esquerra proposaren la reprovació general de la gestió del Consell Executiu, constatant «les carències en la gestió del Govern de CiU en matèries essencials per garantir el benestar dels ciutadans i ciutadanes de Catalunya i la comú [sic] aspiració de justícia social [...], l'incompliment de resolucions del darrer debat de política general [...] i el manteniment d'un acord polític amb el PPC [...] lesiu per l'autogovern de Catalunya [...]».

Amb motiu de les nevades del 14 al 16 de desembre de 2001, el grup dels Socialistes - Ciutadans pel Canvi va proposar el 14 de febrer de 2002 la reprovació del

⁷³ DSPC núm. 78, VI legislatura, 13 de febrer de 2002.

Govern «per la manca de direcció i coordinació en els fets [...]». I els aiguats del mes d'octubre de 2002 el van portar a un nou intent de reprovació, el 14 de novembre de 2002⁷⁴, arran de la «situació de caos generalitzat» i de «no haver adoptat les mesures de prevenció, planificació i gestió necessàries per tal d'evitar els danys i els greus efectes [...] de les inundacions del setembre i l'octubre de 2002». La comunicació del Govern i els mitjans de comunicació públics també van motivar diferents iniciatives de reprovació. El 13 de febrer de 2002 el Ple del Parlament va debatre una moció socialista que plantejava de «reprovar el Consell Executiu per la concessió a títol de prova pilot, sense el concurs públic preceptiu [...] de freqüències de ràdio». Els grups dels socialistes i d'ICV proposaren durant el Ple del 18 d'abril de 2002⁷⁵, per separat i amb el suport d'ERC, de censurar el Govern per la «vulneració» dels acords del debat sobre els Audiovisuals de desembre de 1999 i per «les ingerències i pressions en el funcionament de la CCRTV, que van conduir a la dimissió del seu director general (Miquel Puig), i pel procediment per nomenar nou director general (Vicenç Villatoro)». El 18 de febrer de 2003 el grup dels socialistes, arran de les irregularitats detectades en les enquestes i els estudis d'opinió de la Generalitat, presentà una proposició no de llei en què «davant el reiterat engany a què havia estat sotmès per part dels responsables de comunicació del Govern de la Generalitat, reprovava el Govern de la Generalitat i l'instava a cessar David Madí, secretari de Comunicació [...]». Unes setmanes després, mitjançant una moció subsegüent a una interpel·lació, el mateix grup arribaria a proposar, tot i acabar retirant-la, la reprovació del conseller de la Presidència com a «màxim responsable polític» de l'afer. La Secretaria de Telecomunicacions i per a la Societat de la Informació va ser censurada per una moció del mateix grup el 29 d'abril de 2003⁷⁶, «per les seves repetides decisions en matèria de gestió de l'espectre radioelèctric».

La política educativa i els denominats «concerts d'elit» van centrar l'interès dels tres grups d'esquerra a l'hora de sol·licitar la reprovació del Govern el 27 de juny de 2002, proposant de reprovar la consellera d'Ensenyament (Carme Laura Gil) «per la desídia i manca de transparència en el seguiment dels recursos i fons públics que es destinen als centres educatius de titularitat privada amb concert educatiu». El debat dels Informes de fiscalització de la Sindicatura de Comptes corresponents a l'exercici de

⁷⁴ DSPC núm. 104, VI legislatura, 14 de novembre de 2002.

⁷⁵ DSPC núm. 85, VI legislatura, 18 d'abril de 2002.

⁷⁶ DSPC núm. 123, VI legislatura, 29 d'abril de 2003.

2000 (Resolució 1601/VI) va fer que els socialistes intentessin reprovar el 18 de novembre de 2002 el Departament d'Ensenyament per «incomplir» la legislació en matèria de contractació pública, al celebrar un conveni entre Distribuïdora Digital, SA i TVC S.A per als centres docents». La manca de places d'escoles bressol conduí el grup dels socialistes a intentar reprovar el Govern, el 13 de març de 2003⁷⁷, «per no haver invertit tots els recursos previstos en els pressupostos [...] i destinats a obres en centres docents i al Pla de foment de llars d'infants». També la política penitenciària i, en concret, la creació de noves places i equipaments penitenciaris va fer que el grup dels socialistes, a primers de juny de 2002, intentessin reprovar el Govern «per haver estat incapaç de trobar una ubicació definitiva per a la presó que ha de substituir l'actual centre penitenciari d'homes de Barcelona [...]».

j) Els pactes locals

El complex sistema local de Catalunya, compost per municipis, comarques i províncies, fa que hi hagi un atapeït entramat de quasi un miler d'institucions públiques. Aquest fet ha contribuït –encara que les relacions intergovernamentals han oscil·lat, segons els casos, entre l'entesa i el conflicte– a la formació de diferents acords de coalició interpartidistes des de 1979, sobre la base de la defensa d'interessos comuns, «l'interès local» (Caminal i Matas, 1998: 17). Vegem-los.

Els pactes a la ciutat de Barcelona

En el context de les primeres eleccions municipals de 1979, a la ciutat de Barcelona cap partit no va obtenir prou majoria per a governar en solitari, malgrat que el PSC fou la llista més votada, amb una significativa diferència (15 punts i 7 regidors) respecte del segon i tercer partit (PSUC i CiU), virtualment empatats. Calia, doncs, algun tipus d'acord per a obtenir majoria estable, i l'opció final va ser constituir un govern de gran coalició entre el PSC, que detindria l'alcaldia, el PSUC, CiU i ERC. El context de la Transició permet d'explicar un acord d'aquestes característiques. No debades el primer objectiu era consolidar la institució democràtica. A més, les primeres eleccions locals es van produir en un moment en què els partits catalans es trobaven en plena negociació amb l'Estat per la restauració de la Generalitat. El reguard amb què les forces polítiques de tradició catalanista i democràtica observaven el paper de la UCD, una estructura nascuda del si del règim anterior, va propiciar un ampli consens per a apartar-la dels governs locals. Aquest fet denotava la decisiva influència que l'arena

⁷⁷ DSPC núm. 118, VI legislatura, 13 de març de 2003.

estatal i autonòmica jugaven en la formació d'aquest primer govern de coalició. En canvi, en el període 1981-1983 seria l'arena autonòmica la que hi influiria de manera determinant. El 1981 es va produir una crisi de govern que acabà amb la ruptura del Pacte de Progrés i amb la sortida de CiU i ERC del Govern. El mapa polític resultant de les primeres eleccions al Parlament de 1980, amb la victòria de CiU i la investidura de Jordi Pujol com a president de la Generalitat amb els vots d'ERC i UCD, expliquen també, en part, aquesta situació. Així, es va dibuixar un mapa de competència política entre CiU i PSC, amb ERC i PSUC com a socis respectius. Tanmateix, després de les eleccions de 1983 i durant tres legislatures, el mapa electoral de Barcelona es caracteritzà per les victòries folgades del PSC davant el seu adversari més directe, CiU (entre 18 i 8 punts, 4 i 8 regidors) i la desaparició d'ERC del consistori. Amb tot, els socialistes no van obtenir mai la majoria absoluta i hagueren de pactar governs de coalició amb els seus tradicionals socis del PSUC (IC o ICV), on el PSC tenia un paper clarament hegemònic (Rius, 2005).

Durant la dècada de 1980 i fins a mitjan anys noranta, sense arribar a tenir el mateix relleu que en etapes anteriors, l'arena autonòmica continuà influint en la formació dels governs a la ciutat. En aquest període, PSC i CiU es van consolidar com a forces de govern i com la principal alternativa a l'Ajuntament i la Generalitat, respectivament. Conseqüentment, qualsevol canvi en la composició del Govern municipal era limitat pel cost que suposava incorporar-hi el principal adversari de l'àmbit polític local i autonòmic. En el cas del PSUC/IC, el seu paper determinant, des d'un punt de vista aritmètic, era matisat per la ubicació ideològica i el tradicional discurs de col·laboració amb les forces progressistes, en general, i amb el PSC en particular, amb l'objectiu d'impedir governs de CiU. No tenia altra opció –entesa com una majoria alternativa estratègicament viable– en cas de no voler quedar fora del Govern. En aquest període, Barcelona va començar a forjar una cultura coalicional, caracteritzada per l'estabilitat en l'acció de govern, la capacitat d'iniciativa amb grans projectes, com els Jocs Olímpics de 1992, el lideratge de Pasqual Maragall i la visualització d'un contrapoder a una Generalitat governada per CiU.

El període 1995-2003 va suposar la consolidació i ampliació dels governs de coalició, amb la novetat de la incorporació d'ERC i una major fluctuació en la correlació de forces entre els socis de govern. El PSC guanyà les eleccions de 1995, 1999 i 2003, les dues darreres amb Joan Clos com a alcaldable, després d'haver substituït Pasqual Maragall en 1997. L'estabilitat del Govern no es va veure alterada ni

pel relleu en l'alcaldia, ni per l'entrada d'ERC en el Govern, ni per les dues escissions protagonitzades per IC. En el cas d'ERC, fins i tot el grup municipal arribà a passar a les mans d'una força política de nova creació, el Partit per la Independència (PI), sense que això alterés l'estabilitat governamental. La forta cultura coalicional, la inviabilitat de majories alternatives i la vocació del Govern local de Barcelona com a contrapunt del Govern de CiU a la Generalitat van consolidar els governs de coalició. En aquest període, a més, els socis menors del PSC van assumir més quotes de poder. Els resultats de les eleccions de 1995 i 2003 van comportar un progressiu descens electoral del PSC i obligaren a un cert equilibri en el repartiment de poder entre totes tres forces. En les eleccions de 2003, per primera vegada, els socis minoritaris van accedir a la gestió i influència en àrees decisives, com les polítiques de sòl, el turisme, l'ocupació o la prefectura d'alguns districtes de la ciutat.

El mapa municipal a partir de 1995

Arran del debat sobre la unitat de les esquerres propiciat pel fenomen de l'*Ulivo* italià a mitjan anys noranta (*vid. ap. 2.3.2.3 f*), van anar sorgint una gran quantitat de plataformes locals, punts de trobada diversos i fòrums de debat coneguts com «oliveres locals», amb l'objectiu de propiciar pactes en les eleccions municipals de 1995 i sobretot l'any 1999. Ara bé, el pacte municipal amb més presència el 1999 va ser el format per CiU i ERC. Això es pot entendre si es té en compte la implantació i el suport electoral a CiU en comarques amb municipis petits, especialment a les comarques centrals, de Ponent i del Pirineu, on ERC també està fortament implantada. El segon tipus de pacte més habitual va ser el format per PSC i ERC, seguit, en tercer lloc, del pacte tripartit, amb presència de CiU, PSC i ERC; en quart lloc, el tripartit PSC, ERC i ICV, i en cinquè lloc, però ja molt residualment, el mateix tripartit d'esquerres amb la presència d'una altra força política. Només en un 1% dels casos es donava el pacte CiU, ERC i ICV,

A partir del 2003, el mapa de pactes municipals va reproduir bàsicament el de 1999. Els governs de PSC, ERC i ICV passaren a tenir presència en un 12% dels casos. Atesa l'heterogeneïtat dels municipis catalans, quant a població i extensió territorial, l'any 1999 vivien en municipis amb pactes tripartits d'esquerres 1.968.000 persones, o sia un 31% del total de la població de Catalunya. El 2003 aquesta xifra augmentà fins a 2.686.378 persones, equivalent a un 42% de la població censada. L'increment d'aquest supòsit es produí sobretot en municipis de més de 10.000 habitants i va tendir a concentrar-se en zones urbanes i municipis grans amb un perfil tipus de votant

d'esquerres i una dinàmica local homologable a la nacional, en què els pactes també responien a la voluntat d'entesa entre els partits d'esquerres, com és el cas de Girona, Lleida, Badalona, Granollers, etc. Pel que fa al repartiment d'alcaldis entre els diferents tripartits municipals d'esquerres, el PSC va ser el partit que en concentrava la majoria, tenint en compte que fou més votat de tots tres. Tanmateix, es va produir un augment d'ajuntaments en els qual el càrrec d'alcalde era rotatori. En aquests casos les alcaldies a les mans del PSC eren majoritàriament les que corresponien a municipis més poblats, mentre que les d'ERC es concentraven en municipis mitjans i petits, on la clivella nacionalista tenia més impacte electoral.

Quant a la reedició dels pactes de 1999 a partir del 2003, es pot afirmar que, en termes absoluts, van ser més nombrosos els casos en què no es van repetir que no pas en els que es van mantenir. Entre els municipis en què es van mantenir, destaca el cas de Tortosa, malgrat que a partir del 2003 va desaparèixer el grup mixt del pacte i que la ruptura arribà a finals del 2005 amb l'expulsió d'ERC. En la resta dels casos, un resultat electoral equiparable al de 1999 permeté la continuïtat del pacte. En els casos en què no es va mantenir, es pogueren observar diferents tipus de comportaments: a Sant Feliu de Llobregat i a Rubí, el canvi va suposar la presència de CiU en lloc d'ICV; en altres casos, com els d'Esparreguera i Premià de Mar, fou el PSC, el substituït per CiU; en darrera instància, en tres d'aquests municipis (Lloret de Mar, Sant Joan Despí i Arenys de Mar) el qui es va retirar del Govern fou ERC.

Taula 13. Tipologia de pactes en els ajuntaments catalans (1999)

Tipus de pacte	Nombre de casos	Percentatge
Pacte CiU-ERC	38	37,62%
D'altres	20	19,80%
Pacte ERC-PSC	17	16,83%
Govern tripartit	12	11,88%
Pacte CiU-ERC-PSC	11	10,89%
Pacte PSC, ERC i ICV + una altra força	2	1,98%
Pacte CiU-ERC-ICV	1	0,99%

Font: elaboració pròpia.⁷⁸

⁷⁸ La presentació de les dades en forma de percentatge permet de veure els diferents pactes amb una perspectiva jeràrquica. No obstant això, cal ser conscient que els municipis no són homogenis, i menys si ens fixem en la població. Per aquesta raó el percentatge és un paràmetre que té un valor relatiu, per bé que

Taula 14. Tipologia de pactes en els ajuntaments catalans (2003)

Tipus de pacte	Nombre de casos	Percentatge
Pacte ERC-CiU	50	21,5%
Pacte ERC-PSC	42	18,0%
D'altres	34	14,6%
Govern tripartit	27	12,0%
Pacte CiU-ERC-PSC	15	6,4%
Pacte CiU-ERC-ICV-EUiA	5	2,1%

Font: elaboració pròpia.

Taula 15. Pactes municipals PSC-ERC-ICV (1999)

Província	Comarca	Municipi
Tarragona	Baix Ebre	Tortosa* (amb el Grup Mixt)
Tarragona	Baix Camp	Cambrils
Tarragona	Baix Camp	Reus
Barcelona	Bages	Manresa
Girona	Selva	Lloret de Mar
Barcelona	Vallès Occidental	Rubí
Barcelona	Barcelonès	Barcelona
Barcelona	Baix Llobregat	Sant Joan Despí
Barcelona	Baix Llobregat	Sant Feliu de Llobregat
Barcelona	Baix Llobregat	Esparreguera
Barcelona	Maresme	Arenys de Mar
Barcelona	Garraf	Vilanova i la Geltrú
Barcelona	Maresme	Premià de Mar

Font: elaboració pròpia.

Taula 16. Pactes municipals PSC-ERC-ICV-EUiA (2003)

Província	Comarca	Municipi
Barcelona	Bages	Balsareny
Barcelona	Bages	Manresa
Tarragona	Baix Camp	Cambrils
Tarragona	Baix Camp	Reus
Tarragona	Baix Ebre	Tortosa

ajuda a veure la importància del pacte, atesa l'heterogeneïtat de supòsits que es dona en ambdues eleccions. La comparació és molt més precisa i representativa quan ens basem, més endavant, en el volum de població dels municipis en qüestió (Taula 21).

Tarragona	Baix Ebre	Tortosa
Girona	Baix Empordà	Palafrugell
Girona	Baix Empordà	Palamós
Barcelona	Baix Llobregat	Martorell
Barcelona	Baix Llobregat	Sant Just Desvern
Barcelona	Barcelonès	Badalona
Barcelona	Barcelonès	Barcelona
Barcelona	Garraf	Vilanova i la Geltrú
Girona	Gironès	Girona
Barcelona	Maresme	El Masnou
Barcelona	Maresme	Mataró
Barcelona	Maresme	Vilassar de Mar
Tarragona	Montsià	Sant Jaume d'Enveja
Barcelona	Osona	Manlleu
Girona	Ripollès	Campdevàrol
Lleida	Segrià	Lleida
Girona	Selva	Blanes
Girona	Selva	Maçanet de la Selva
Barcelona	Vallès Occidental	Terrassa
Barcelona	Vallès Oriental	Granollers
Barcelona	Vallès Oriental	Martorelles
Barcelona	Vallès Oriental	Cardedeu
Barcelona	Vallès Oriental	Sant Celoni

Font: elaboració pròpia.

Taula 17. Repartiment d'alcaldies entre els ajuntaments amb govern tripartit d'esquerres

	1999-2003	2003
Alcaldies del PSC	7	20
Alcaldies d'ERC	1	2
Alcaldies d'ICV-EUiA	1	2
Repartides		3

Font: elaboració pròpia.

Taula 18. Distribució per població dels municipis amb govern tripartit d'esquerres per a 1999 i 2003

Total població Catalunya	6.400.000	(Aprox.)
Governat per tripartit en 1999	1.968.000	31%
Governat per tripartit el 2003	2.686.378	42%

Font: elaboració pròpia.

Taula 19. Distribució comarcal dels municipis amb govern tripartit d'esquerres i variació entre 1999 i 2003

Comarques amb tripartit	Nombre de pactes
Bages	2
Baix Camp	2
Baix Empordà	3
Baix Llobregat	2
Barcelonès	2
Garraf	1
Gironès	1
Maresme	3
Montsià	1
Osona	1
Ripollès	1
Segrià	1
Selva	2
Vallès Occidental	1
Vallès Oriental	4

Font: elaboració pròpia.

2.4. Les dimensions sociopolítica i ambiental: el paper de l'opinió pública, els actors socials i els mitjans de comunicació

2.4.1. L'opinió pública i la cultura de coalició

En general, la cultura política d'una societat és determinada per tot un conjunt de valors comuns acceptats per la majoria. En un context democràtic, doncs, és important de conèixer els valors i les idees que comparteixen els individus organitzats socialment (Maestro, 1998: 79). Quan parlem de cultura política, no ens referim únicament als hàbits de participació en les eleccions, sinó a les idees transversals que recorren i homogeneïtzen d'alguna manera la majoria de la població. En el cas català, l'adhesió a partir de l'any 1977 als valors propis del sistema democràtic va constituir, després d'un llarg període dictatorial, un element central a l'hora de parlar de la cultura política. Amb la consolidació democràtica, aquesta adhesió no s'ha vist disminuïda tot i la pèrdua creixent de credibilitat i estima social per les institucions i per la política, fins al punt de generar un creixent distanciament i desmobilització popular entorn del fet polític, a pesar de que la majoria d'enquestes reflecteixen que el fenomen es manté estable des de la dècada de 1990. A més, cal tenir en compte l'existència d'una sèrie de valors associats entorn del sentiment d'identificació comunitària que expressen la majoria de

catalans. Aquest és un element a considerar en qualsevol estudi sobre la cultura política a Catalunya, perquè la majoria dels partits catalans reclamen més autogovern des de l'aprovació de l'Estatut l'any 1979. Aquesta reivindicació, concretada a partir del 2003 en el procés d'elaboració d'un nou estatut i la demanda d'un nou sistema de finançament, no solament es basa en raons històriques, sinó també en el convenciment, amb diferents graus d'intensitat, que Catalunya és una societat diferenciada, la qual manté unes relacions tenses amb l'Estat per tal de mantenir i incrementar el seu estatus d'autogovern.

A partir de l'anàlisi de la cultura política dels catalans, es poden fer també un seguit de consideracions sobre la conducta coalicional, en especial sobre l'impacte que tenen alguns factors que es troben més enllà del control directe dels actors coalicionals. En aquest sentit, és àmpliament acceptat el fet que «la cultura del pacte, la negociació, el consens i la integració facilita la creació de coalicions polítiques; mentre que la cultura de la polarització, la divisió, l'individualisme i l'arrogància política les dificulta» (Matas, 2000: 9). No en va, de vegades l'opinió pública considera les coalicions, i més concretament els governs de coalició, com una espècie de «xantatge» dels partits polítics més petits; altres vegades s'interpreten com un engany o una traïció als electors, com una renúncia inacceptable a unes idees i uns valors avalats pels votants, ja que la composició d'un govern amb formacions polítiques que s'han presentat separatament a les eleccions implica gairebé sempre deixar al marge algunes de les polítiques defensades en la campanya electoral, i, si en el Govern de coalició no hi participa el partit que ha obtingut més vots, aquest rebuig social pot anar en augment. En cas que els partits petits de la coalició tinguin una implantació circumscrita a una part del territori, també poden sorgir reserves molt poderoses i una menor acceptació social del fenomen, ja que una part important de la societat pot arribar a considerar que aquells partits són incapaços de defensar l'interès general. Aquests factors, tanmateix, estan força condicionats per la conjuntura política, de manera que les coalicions es poden veure afavorides en períodes constituents o de crisi (Matas, 2000: 9).

Com s'ha analitzat en un altre moment (*vid. ap.* 2.3.2.1), l'eix esquerra-dreta, de la mateixa manera que en tots els sistemes polítics, és un element indispensable per a situar l'eix de competència polític. En aquest sentit la majoria dels catalans consultats s'ubiquen de manera estable en el centre esbiaixat cap a l'esquerra. Una anàlisi més profunda ens permet d'adonar-nos que els extrems són pràcticament inexistent, al voltat d'un 1%. El grup majoritari es compon de persones que es qualifiquen de centre,

encara que a vegades se situïn al centre-esquerra o a l'esquerra. Malgrat tot, al voltant d'una quarta part diuen ser de centre, contra un 20% que es confessen de centre-esquerra i un altre 20% d'esquerra. Aproximadament un 15% se situen en les posicions de centre-dreta i dreta. En vista d'aquests resultats, es comprova la falsedat del mite del conservadorisme dels catalans i s'afirma el progressisme com a factor hegemònic de la cultura política majoritària, això és, de la majoria de partits amb representació parlamentària, la qual cosa ha facilitat l'entesa i la formació de coalicions a escala autonòmica i local,⁷⁹ com també l'existència d'una llarga experiència de pactes de legislatura en la política espanyola, amb la presència de diversos actors catalans al llarg dels anys, gràcies a la interacció de les dues arenes polítiques. Per això els dos primers partits catalans (PSC i CiU) han governat amb diferents pactes de legislatura i difícilment es poden retreure aquesta circumstància. A més, la proliferació de governs de coalició ha contribuït a fer del fenomen coalicional un hàbit en àmbits polítics infraestatals i a forjar una cultura positiva; fenomen percebut i interpretat com una col·laboració entre partits, en la qual domina sempre un partit gran però en què el concurs dels partits mitjans i petits pot arribar a ser útil i necessari per a dotar el sistema polític de l'estabilitat desitjada.

Gràfic 3. Ubicació per sentiment de pertinença (eixos esquerra-dreta i catalanista-espanyolista).

Font: Molas i Bartomeus, 1998.

⁷⁹ Aquesta cultura coalicional catalana contrasta amb l'espanyola, atès que des de 1977 fins ara no hi ha hagut cap govern de coalició en el Govern de l'Estat, llevat dels suports parlamentaris rebuts per UCD, PSOE i PP per part d'algunes forces polítiques, especialment de CiU, PNB (Partit Nacionalista Basc) i Coalició Canària (CC). Aquesta circumstància, a més, ha estat criticada des de diferents instàncies polítiques, que han arribat a plantejar periòdicament canvis en el sistema electoral per evitar el joc de les minories polítiques territorials i garantir un sistema d'alternança política entre els dos partits majoritaris.

2.4.2. Les organitzacions sindicals i empresarials

Durant el franquisme, el moviment obrer va estar fortament vinculat als partits polítics en la clandestinitat. Posteriorment, durant la Transició, les relacions entre partits i sindicats es van estrènyer, de manera que el suport dels sindicats féu indispensable per a la supervivència dels partits. Tant en el cas de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC) com en el de la Unió General de Treballadors (UGT) de Catalunya, els nexes d'unió amb els respectius partits –en el primer cas el PSUC i en el segon el PSC– eren tan estrets que, tant els projectes polítics com els idearis, eren compartits en un alt percentatge (Jordana, 1998: 134). Aquesta mútua dependència (no pas jerarquització) es començà a esberlar a partir de la dècada de 1980, a conseqüència de l'especialització professional i la definició d'estratègies polítiques divergents. Tot i això, el trencament entre la UGT de Catalunya i el PSC no es produí amb la mateixa virulència que entre la UGT Confederal i el PSOE en els anys 1987 i 1988, en ple període de govern socialista de Felipe González. En el cas de la CONC, tampoc no es pot parlar d'enfrontament primer amb el PSUC i després amb IC, com sí que es va produir en 1995 i 1996 entre CCOO i IU, referent estatal d'IC liderat per Julio Anguita. Durant aquells anys, les relacions entre sindicat i partit van ser fluides, malgrat el precedent d'alguns enfrontaments entre diferents sectors de la CONC, a principis dels anys 1980, que van ser presents en l'origen de l'escissió del PSUC i de la creació del Partit dels Comunistes de Catalunya (PCC) l'any 1982. La constant a partir d'aquell moment fou que els sindicats apostessin per exhibir una autonomia sindical inèdita fins aleshores i un rebuig d'actuar com a corretja de transmissió dels partits. Tanmateix, aquest fenomen, que va ser acompanyat d'una creixent atomització de les simpaties polítiques a l'interior dels sindicats, no es traduí en la pràctica absència de posicions polítiques per part dels sindicats –que les tenien–, sinó en la seva independència de les organitzacions polítiques i, en particular, les d'esquerra, remarcant el caràcter no jeràrquic i igualitari de les seves relacions.

Menció a part mereixen les relacions entre els sindicats i el nacionalisme en el seu conjunt. No debades les demandes d'autogovern van ser assumides com una forma d'identificació simbòlica pel moviment sindical, en especial per la CONC, els postulats de la qual tractaven de conciliar determinades aspiracions (com la demanda de crear un marc autònom de relacions laborals) amb les pròpies d'una organització d'àmbit estatal. Ara bé, tant la CONC com UGT, durant els anys 1970 i 1980 van optar majoritàriament per fer seguidisme de les posicions confederals. Així, es pot parlar d'una certa

«regionalització» del sindicalisme català aquells anys (Jordana, 1998: 135). Aquest intent d'evitar tensions internes a partir del debat nacionalitari responia a la necessitat que tenien les organitzacions de consolidar-se. De mica en mica el disseny de les polítiques de treball es va plantejar d'una manera homogeneïtzadora, fins que en els anys noranta es començaren a plantejar alguns elements diferencials i representatius del marc laboral català. L'intent de crear sindicats nacionalistes a Catalunya, però, ha estat un veritable fracàs. A diferència del País Basc o de Galícia, on s'han consolidat diferents sindicats nacionalistes que no mantenen relació amb cap sindicat d'àmbit estatal, com és el cas d'ELA i LAB al País Basc o de CITG a Galícia. En aquesta situació hi han influït diversos factors, com ara les característiques de la indústria catalana, amb un predomini de la petita i mitjana empresa. Al marge dels dos grans sindicats de classe catalans, només alguns petits sindicats, com SOC (Solidaritat d'Obrers de Catalunya), es van mostrar sensibles a les demandes de caràcter nacionalista. Durant la dècada de 1980, com un intent de ressuscitar la Confederació Autònoma de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), sorgí la CSTC (Confederació Sindical de Treballadors de Catalunya), i més endavant, l'any 1987, es va constituir la CSC (Confederació Sindical de Catalunya), que absorbí la CSTC i altres petites organitzacions sectorials. Amb els anys la majoria d'efectius de la CSC van passar a la CONC, mentre sorgien noves iniciatives que només fructificaven en determinats àmbits sectorials, com l'Administració o alguns serveis públics. El suport d'ERC a aquests tipus d'organitzacions no va faltar durant tots aquests anys. Tanmateix, l'extraordinària dispersió sindical dels seus simpatitzants i militants, com també la voluntat de no provocar conflictes en les relacions amb els grans sindicats, acabà portant aquesta organització política a postular el denominat «tercer pol sindical», una política sindical transversal que propugnava mantenir relacions amb tots els sindicats, amb total llibertat de militància, i procurar la inclusió dels seus objectius polítics en els programes d'actuació dels sindicats.

A partir de 1996, en ple debat públic sobre la confluència de les esquerres catalanes, en tots els actes públics que proliferaven sobre la qüestió es féu patent la presència de dirigents i afiliats dels sindicats, especialment d'UGT i CCOO. L'antecedent immediat d'aquesta aproximació es va donar durant la campanya electoral de les eleccions legislatives de març de 1996, en què, tot i ser un context difícil per als socialistes en l'àmbit de la política espanyola, a Catalunya van progressar electoralment. Durant aquella campanya, un dels actes més massius organitzats pel PSC fou

precisament la trobada de la denominada «Plataforma Sindical», constituïda per membres de tots dos sindicats al Baix Llobregat, en suport de la candidatura de Felipe González. Amb motiu de les eleccions de 1999, Pasqual Maragall va reeditar aquesta iniciativa. En el Congrés del PSC celebrat a l'Hospitalet de Llobregat en 1996, van intervenir durant el plenari els secretaris generals de la UGT i de CCOO, com també un representant de la Unió de Pagesos (UP). Els dos primers, Josep Maria Álvarez i Joan Coscubiela, van participar activament en els debats precongressuals d'aquest partit i també en els de la resta de forces polítiques d'esquerres.

A les portes de les eleccions del 16 de novembre de 2003, CCOO de Catalunya adoptà una resolució en què, sense citar-los, feia una crítica als governs de CiU: «Estem al final d'un llarg cicle polític, més enllà dels canvis en la Presidència de la Generalitat. Sobretot però, [...] assistim a l'esgotament d'un model socioeconòmic de creixement basat en baixos salaris, precarietat i poca qualificació, amb sistemes de protecció social febles i amb insuficient inversió en investigació i innovació [...] cal una reforma de l'Estatut per fer-lo més útil a la societat. No s'han desenvolupat totes les potencialitats dels textos constitucionals i estatutaris [...]» Per la seva banda, UGT de Catalunya va fer públic, l'octubre de 2003, un document titulat «Compromís amb el progrés», que de manera velada donava suport als partits d'esquerra –«[...]des de la pluralitat [...] s'ha de donar suport a les forces que puguin garantir i desenvolupar millor les actuacions que fan possible la cohesió social, el benestar i l'avenç nacional com a signes inequívocs d'identitat de Catalunya en els propers anys»–, assenyalant els tres grans reptes de futur segons el sindicat: l'ocupació, el benestar i la consecució d'un marc català de relacions laborals. Posteriorment, el 12 de desembre tots dos van valorar positivament, per mitjà d'un comunicat conjunt, l'acord de govern entre PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA: l'acord pot «obrir un procés polític que propiciï el canvi que la ciutadania ha expressat» a les urnes. Aquest canvi, segons les centrals, havia de «significar un canvi radical a favor de més pes de les polítiques socials i un aprofundiment de l'autogovern».

Val a dir que el fenomen de l'associacionisme empresarial té una llarga tradició històrica a Catalunya; el seu origen remunta a finals del segle XVIII, vinculat a la indústria del cotó i a la constitució de la Comisión de Fábricas, antecedent de l'actual Foment del Treball Nacional (FTN). Per això les organitzacions empresarials territorials catalanes, a diferència de les seves homòlogues estatals, sempre han gaudit d'un pes específic en l'organització dels interessos empresarials, tant a Catalunya com a l'Estat. A partir de 1989 la cúpula empresarial catalana tornà a ser el FTN, impulsor també de la

creació d'una organització similar a d'àmbit estatal (CEOE), presidida pel mateix president del Foment, Carles Ferrer Salat, refundat a partir de la suma de l'Institut del Fomento del Trabajo Nacional (IFTN) i el Fomento de la Producción Española (FPE). Després del parèntesi imposat durant el franquisme, a través dels sindicats verticals el nou Foment es va formar a partir de la mateixa estructura del FTN, els empresaris procedents de la Cambra de Comerç, renovada i unificada amb l'impuls del Cercle d'Economia, i alguns càrrecs procedents dels antics sindicats verticals. L'organització patronal per excel·lència, doncs, fou novament, des de la transició democràtica, el FTN, després de quaranta anys d'esllanguiment».⁸⁰

Altres organitzacions territorials catalanes en l'àmbit de la petita i mitjana empresa, i entitats col·laboradores del FTN, van ser PIMEC-SEFES (Petita i Mitjana Empresa de Catalunya - Societat d'Estudis Financers, Econòmics i Socials) i AMEC (Associació de Mitjans Empresaris de Catalunya), a més d'algunes altres organitzacions territorials com CECOT (Confederació d'Empresaris de Terrassa i Comarca). Abans de la seva fusió amb l'organització multisectorial SEFES, amb origen en els anys setanta al Baix Llobregat, es va fundar en 1976 amb la intenció de representar els interessos específics de la petita i mitjana empresa. Es tractava d'una organització cimera de caràcter territorial i multisectorial que tenia la intenció d'integrar diverses associacions de base sectorial o subsectorial, amb predomini en el sector serveis. A Catalunya es troben en més tretze cambres de Comerç i Indústria, i en algunes demarcacions de Navegació, amb una tradició centenària no interrompuda durant el franquisme. El Círculo de Economía, creat en 1958, és format per empresaris, acadèmics i professionals, amb l'objectiu fundacional de contribuir a modernitzar l'economia, la societat o la política, promovent, en funció de les conjuntures, diversos debats públics a la manera de *think tank* en temes com el finançament dels partits polítics o el dèficit d'infraestructures. Durant uns quants anys, aquesta organització no tan sols va ser una

⁸⁰ Aquest període letàrgic s'explica pel funcionament d'una organització alternativa, el sindicat vertical, i per la protecció que els empresaris rebien del règim i la concomitant desaparició de l'amenaça obrera (PÉREZ YRUELA, 1988: 130). La vella patronal vegetava en un clàssic plantejament de la burgesia catalana de no jugar-se tots els esforços a una sola carta. La refundació de la patronal catalana té l'origen en els anys seixanta, en què augmentà la força dels grups especulatius en el si de la burgesia catalana i aparegueren noves generacions d'empresaris i alts tècnics especialitzats, que es van expandir per la via dels sectors de la petita i mitjana burgesia. Aquesta vitalització va anar precedida per l'operació d'unificació de les cambres, endegada des del Cercle d'Economia. Vers el novembre de 1970, homes com Carles Ferrer Salat, Joan Mas Canti o Carles Güell de Sentmenat van acabar accedint a la directiva del Foment i van assolir el poder en 1972, en morir Miquel Mateu.

plataforma per a la renovació d'idees, sinó que serví per a afavorir la participació d'alguns dels seus dirigents en política, com és el cas de Josep Piqué. En conjunt l'actual influència de les organitzacions empresarials en el sistema polític català és notabilíssima, car aquestes fan acte de presència en totes les qüestions econòmiques i socials del país com a actors essencials. El FTN es caracteritza per presentar demandes pressionant les diferents administracions i per intensificar els contactes per la implementació de projectes d'interès empresarial. La seva participació en òrgans consultius de la Generalitat (com el CTEESC) i dels ens locals ha estat una constant des que fou creat. La seva posició en els processos de concertació social o en les successives reformes laborals ha estat rellevant. PIMEC-SEFES, amb una notable activitat pública de defensa dels interessos empresarials, fins i tot amb enfrontaments periòdics amb el FTN, al marge de la seva contrastada capacitat d'interlocució sindical, s'ha anat configurant com una organització empresarial amb un perfil propi i diferenciat.

Tanmateix, la influència de les organitzacions empresarials en el sistema polític català no es redueix a les seves accions sobre el mercat laboral o en l'adopció de polítiques públiques i, indirectament, sobre el sistema econòmic; els posicionaments i la intervenció dels dirigents i de les cúpules empresarials en els processos electorals ha estat una constant. El FTN, durant la Transició va contribuir a encimbellar determinats partits polítics, ajudant a finançar-los en les campanyes electorals, per evitar l'hegemonia dels partits d'esquerres i, en especial, per barrar el pas als comunistes. La seva màxima politització s'esdevingué amb les eleccions al Parlament de 1980. «Allà es va estrenar un tipus de literatura catastrofista que més o menys no ha deixat d'aplicar en cap altra de les eleccions posteriors: Andalusia i les eleccions generals de 1982» (Muñoz, 1984: 127-128). Per què aquesta contundència? Alguns l'han explicada basant-se en el fet que, després de les municipals de 1979, la patronal s'enfrontava a una realitat doblement hostil: una Catalunya que mostrava a les urnes que era majoritàriament d'esquerres i catalanista. Això posava en dubte tant el model de societat capitalista com el model d'Estat centralista defensats per la patronal (Vidal Folch, 1990).⁸¹ Altres organismes patronals van ser fins i tot més expeditius. Carlos Gelabert,

⁸¹ La campanya es va dur a terme amb una previsió molt acurada. S'inicià els mesos d'octubre i novembre de 1979, per diverses reunions a les comarques, amb organitzacions com l'Institut Industrial de Terrassa o les federacions empresarials de Badalona, el Baix Llobregat, Manresa, Lleida i Tarragona. L'eix de la campanya era l'horror envers un eventual Front Popular i el lema que «un triomf marxista tindria repercussions gravíssimes per a l'economia i per als tradicionals principis que han inspirat la vida catalana». En aquest sentit cal destacar un pamflet titulat «Tens el futur a les teves mans», que començava així: «Aviat haurem de decidir quin tipus de societat és la que desitgem; marxista o bé de lliure mercat.»

president de SEFES, declarà que si el futur Parlament era de «doctrina marxista, els empresaris es veurien obligats a la congelació, i fins a la disminució, dels llocs de treball com a mesura immediata per a protegir els seus interessos». Però també altres organismes van optar per una opció radicalment diferent. Així, la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona organitzà un cicle de conferències a la Llotja en què tots els partits parlamentaris, incloent-hi els comunistes, van explicar les seves propostes de política econòmica.

Amb motiu de la convocatòria de les eleccions de l'any 2003, les apel·lacions dels representants del FTN –encapçalats pel seu president, Juan Rossell– en contra de l'eventual presència al govern de partits com ERC o ICV-EUiA, sense arribar a la virulència de les de 1980, van motivar en plena campanya electoral la irada resposta d'aquests partits i un intens debat polític i mediàtic sobre la qüestió. Els missatges d'alerta de Rosell advertint del «perill per l'estabilitat política i econòmica» que per als empresaris podria suposar la presència d'ERC i ICV-EUiA en el futur govern foren criticats des de les files dels republicans i els ecosocialistes, que atribuïren a aquest dirigent empresarial una voluntat d'immobilisme i «por de perdre els privilegis». Amb tot, el president de PIMEC-SEFES, Josep González, assegurà no témer per la presència d'ERC a l'executiu català.⁸²

Posteriorment el diari *El País* va informar de l'existència d'una suposada trama «orquestrada per la classe empresarial» amb el suport del PP, que un dies abans, per mitjà dels vicepresidents del Govern espanyol, Rodrigo Rato i Mariano Rajoy, s'havien pronunciat en un sentit similar al de Rosell.⁸³ Aquestes crítiques van ser interpretades

Aquesta afirmació havia estat comentada així per un empresari: «Si el que es volia dir és que el que s'havia d'escollir era una economia de lliure mercat o una economia socialitzada, on la propietat privada hagués desaparegut, és evident que l'opció era falsa, ja que l'esquerra no va presentar en el seu programa aquesta alternativa. D'altra banda, ¿com podia un govern de la Generalitat transformar una societat capitalista en una societat comunista, amb un govern de la UCD?»

⁸² Així ho va manifestar González al candidat d'ERC, Josep-Lluís Carod-Rovira, després d'una entrevista mantinguda per tots dos després d'unes declaracions del dirigent empresarial en què donava suport a les abstencionisme del president del FTN. González, que atribuï el malestar a «una mala interpretació de les seves paraules», va manifestar que l'entitat que presidia no tenia cap animadversió envers ERC. «Tenim una bona relació i hem aplaudit algunes de les iniciatives d'Esquerra», va indicar, mentre que Carod-Rovira mantenia que «només als «empresaris paràsits» els ha de preocupar la presència d'Esquerra a la Generalitat.

⁸³ Durant la precampanya, l'empresari Santiago Fisas, president de SATI, va preguntar al candidat del PPC, Josep Piqué, durant un dinar-coloqui al Círculo Ecuestre, si preveia la fuga d'empreses de Catalunya en funció del resultat de les eleccions. Fisas no especificà quin resultat provocaria aquella fuga, però va advertir de que la seva firma havia invertit en terrenys al País Valencià i destacà els avantatges fiscals, la flexibilitat i els ajuts que, segons ell, oferia el Govern d'aquella comunitat. Piqué, en la resposta, va insistir en els riscos d'instabilitat institucional en cas de guanyar l'esquerra i advertí que

per diferents dirigents de l'esquerra com un senyal inequívoc de suport de la patronal catalana a CiU i un intent de «mantenir els beneficis que proporcionen els sectors regulats que viuen de la dependència, i en especial els grans concessionaris de l'Administració i els qui detenen monopolis *de facto* com el de l'energia o la telefonia». Per a Carod-Rovira, aquesta era la resposta lògica al fet que ERC s'hagués presentat davant l'electorat «com la garantia dels interessos dels emprenedors i de l'economia productiva, i hagués fet propostes com la reserva d'un percentatge en la contractació pública per les PIME, la creació de l'impost de grans superfícies o la creació d'una nova companyia elèctrica per a posar fi al monopoli d'ENDESA». Amb tot, una enquesta preelectoral del diari *Dossier Econòmic* presentava ERC com la segona opció política preferida entre els empresaris, i el pacte CiU-ERC com el més desitjat de cara a formar govern. En diferents declaracions públiques, altres dirigents empresarials catalans es van desmarcar de les crítiques de Rosell i mostraren el seu desig de ser neutrals en qualsevol circumstància. Fins després del trencament del Govern tripartit, arran de l'expulsió dels consellers d'ERC decretada per Maragall l'11 de maig del 2006, l'empresariat català no va irrompre amb força en l'arena política catalana (*vid. ap.* 5.2.14). La classe empresarial va arremetre contra els partits per la situació d'«interinitat» i de «no governabilitat» en què quedava Catalunya després de la darrera crisi de govern. L'acusació de fons, que va verbalitzar el president de la Cambra de Comerç de Barcelona, Miquel Valls, fou que els partits havien anteposat els seus propis interessos als de la ciutadania. Joan Rosell (FTN), per la seva part, va demanar que «tots els responsables polítics deixessin de banda el tacticisme a curt termini», i el president de FEPIME (Federació de la Petita i Mitjana Empresa), Eusebi Cima, reclamà la convocatòria urgent d'eleccions. El president de PIMEC, Josep González, va exigir consens entre els partits per a donar una sortida a la crisi, bo i admetent que les diferències entre els partits tenia molt a veure amb «la complexitat que suposa per si mateix un tripartit, sobretot després de 23 anys en els quals havia governat un sol partit [*sic*]». Al seu torn, el president del Cercle d'Economia, José Manuel Lara, més explícit, va assegurar que, de cara al futur, un pacte entre CiU i PSC, «temporalment, sembla que és la única opció que pot donar una mica d'estabilitat» a la política catalana.

«quan s'entra en aquest tipus de dinàmiques, l'economia entra en crisi». També ho va aprofitar per a recordar els advertiments del vicepresident Ràio en aquest sentit i va concloure que «no podia dir a un empresari que confiés en el futur si no hi confiava».

2.4.3. Els moviments socials

Les relacions i els vincles entre els partits i els moviments socials és indiscutible, tot i exhibir una certa independència, fins al punt que, durant la dictadura, molts dels moviments socials catalans van estar estimulats i creats des de l'esquerra; és el cas del moviment d'estudiants o del moviment veïnal (amb orígens en les comissions de barri organitzades pel PSUC o per Bandera Roja). L'estratègia d'alguns partits en la clandestinitat consistí a sortir a la llum pública a través d'entitats plenament legals (sindicats, col·legis professionals, etc.) o bé de moviments socials acabats de sorgir. A partir del moment de la legalització dels partits, aquesta situació va variar. Els partits es van erigir en punta de llança de la dinàmica política, mantenint presència en els moviments i organitzacions de base per mitjà de la doble militància, tot i dirigir preferentment les seves estratègies cap a mecanismes que els permetessin d'obtenir representació institucional. Les relacions entre els moviments socials i els partits van esdevenir molt més distants. En molts casos els partits i les institucions entraren en oberta competència amb els moviments socials (és el cas dels centres cívics, per exemple). Van sorgir una sèrie de reivindicacions dels moviments socials que no trobaven el ressò necessari per part dels partits (la insubmissió no fou acceptada inicialment per cap partit d'esquerres). Això no impedí que l'herència dels anys de lluita conjunta contra el franquisme hagués creat una relació fraternal, moltes vegades, entre aquests moviments i els partits d'esquerra. Aquest fet, que va donar lloc a una dinàmica participativa singular, cal tenir-lo present per a analitzar l'evolució del sistema polític català en democràcia.

Durant la precampanya i campanya electoral del 2003, només els representants de l'autodenominada Plataforma Unitària per un Govern Catalanista i d'Esquerres, que alguns àmbits vinculaven amb el PSC, es van pronunciar a favor de la constitució d'un govern tripartit d'esquerres. Alguns centenars dels seus membres arribaren a manifestar-se el diumenge 5 de desembre davant el Parlament de Catalunya, després d'haver dipositat al registre de la Cambra 12.000 signatures a favor de l'acord, amb la clara intenció de pressionar els partits. Fora d'aquesta iniciativa, que va sorgir una vegada proclamats els resultats electorals, l'únic antecedent destacable era el de la vuitantena de personalitats del món de la cultura i l'espectacle –entre ells nombrosos escriptors, actors, cantants, arquitectes i economistes– que van donar suport a la candidatura de l'esquerra al Senat el març de l'any 2000; precisament l'únic acte conjunt de PSC, ERC i ICV en tota la campanya de les eleccions generals del 2000 i que va servir perquè

aquestes personalitats fessin públic un manifest titulat «Un nou horitzó per a Catalunya», que prefigurava un acord estable de les esquerres més enllà de l'Entesa, amb la voluntat de governar a Catalunya. Els signants del document –des dels cantants Lluís Llach i Joan Manuel Serrat fins a escriptors com Manuel Vázquez Montalbán i dramaturgs com Adolfo Marsillach i Núria Espert– apostaven per «l'evolució futura de l'Estat, solidària però no homogènia, capaç de reconèixer, respectar i articular degudament la pluralitat nacional».⁸⁴ A l'acte de signatura de l'acord de govern de coalició d'esquerres, al Saló del Tinell, el 14 de desembre de 2003, hi van assistir el president d'Òmnium Cultural, Jordi Porta; l'escriptora Anna Maria Moix; l'autor teatral Josep Maria Benet i Jornet i el director teatral Lluís Pasqual; els actors Enric Majó, Joel Joan, Teresa Gimpera i Carles Flavià; les cantants Mayte Martín i Maria del Mar Bonet, i els dissenyadors Xavier Mariscal i Claret Serrahima.

2.4.4. Els mitjans de comunicació

Al llarg de la precampanya i campanya electoral, els diferents partits van fer diferents apel·lacions al fet que, després de les eleccions, seria inevitable pactar per a formar govern i que cap dels dos principals candidats, Pasqual Maragall i Artur Mas, no presentava un suport popular per a obtenir majoria absoluta. Això contribuï a crear un corrent favorable a aquesta possibilitat. Aquest afer va sorgir des de la mateixa política i saltà als mitjans de comunicació, encarregats de transmetre'l a la ciutadania. Aquest procés de formació de l'agenda, anomenat model «de dalt a baix», és un dels coneguts models teòrics sobre la formació de l'opinió pública (Gifreu i Pallarès, 1998: 16). Un cop els resultats electorals a la mà, la situació va canviar, ja que l'afer experimentà una evolució: passà de ser «la necessitat de formar una coalició de govern» a definir «quins partits havien d'integrar la coalició».⁸⁵

⁸⁴ Lluís Llach –antic militant de NE i declarat votant del PSOE el 1982– va ser l'encarregat de llegir el manifest, en un acte dirigit als mitjans de comunicació que va reunir al Palau de la Música dirigents de les tres formacions i personalitats, com Anna Maria Agustí, *Nina*; Avel·lí Artís Gener, *Tisner*; Sergi Belbel, Josep Maria Benet i Jornet, Maria del Mar Bonet, Oriol Bohigas, Xavier Bru de Sala, Josep Maria Carandell, Núria Espert, Fabià Estapé, Judit Mascó, Adolfo Marsillach, Guillermina Motta, Lluís Pasqual, Josep Pernaú, Gerard Quintana, Xavier Rubert de Ventós, Joan Manuel Serrat, Maruja Torres, Joan Manuel Tresserras i Manuel Vázquez Montalbán.

⁸⁵ La influència dels mitjans de comunicació depèn del grau d'exposició a aquests. Però no solament això, sinó que els ciutadans s'exposen als intermediaris que s'adapten millor a la seva manera d'entendre les coses i en seleccionen els aspectes que més s'adiuen amb la seva manera de veure l'*issue*. És el que es coneix com la *Teoria de l'Exposició i la Percepció Selectives*. Aquesta teoria recull el plantejament que els intermediaris transmeten una gran quantitat d'informació sobre un tema malgrat que la capacitat de retenció dels individus sigui menor. Això fa que elements com el *priming* (priorització d'uns temes sobre uns altres), l'enquadrament de la notícia i l'estructura del diari afavoreixin que els individus

Si analitzem els editorials dels principals mitjans de comunicació escrits d'àmbit català,⁸⁶ podem comprovar que cadascun dels mitjans de comunicació va fer seva una opció política determinada, fins al punt que els dos diaris de més tiratge, *La Vanguardia* i *l'Avui*, a la manera de la premsa anglosaxona, van pronunciar-se obertament per algun dels candidats en disputa o s'hi van inclinar clarament a l'hora de fer balanç de la trajectòria dels governs anteriors. Des del dia 31 d'octubre mateix, inici de campanya, tots els rotatius coincidiren a destacar que la gran batalla es lliurava entre CiU i PSC-CpC. *L'Avui*, el mateix dia de la cita electoral ho presentava així: «Catalunya viurà avui les eleccions més disputades –i les més excitants– dels darrers vint anys.» Per a *La Vanguardia*, el ventall d'hipòtesis era molt obert entorn de dos projectes ben diferenciats, «des de la nacionalista de CiU, amb la important renovació generacional que lidera Mas, fins a l'oferta de canvi que auspicia per segona vegada el socialista Maragall». Per al diari *El Punt*, «les expectatives estaven molt igualades per a PSC-CpC i CiU, com vaticinaven les enquestes, i el paper d'ERC, més que no pas el del PPC o el d'ICV, determinant» a l'hora de decidir qui governaria. Aquesta mateixa idea apareixia reforçada pel fet que es considerés com a improbable un pacte CiU–PSC-CpC, tal com admetia *El Mundo* en el seu editorial: «Les eleccions catalanes més obertes que mai.» *El Periódico*, al seu torn, destacava l'augment de poder i influència dels tres partits minoritaris. Precisament l'eventual paper d'ERC va merèixer les reflexions dels responsables de la línia editorial de diaris com *ABC* i *El Mundo*. En concret, *l'ABC* deia: «Resulta inquietant que una força minoritària com ERC pugui condicionar el signe del futur govern català. Tant si aquest pacte passa per CiU com si ho fa pel PSC, la deriva sobiranista pot condicionar, i molt, la política nacional.» *El Mundo* també va alertar d'aquest fet, però no per motiu de la «inestabilitat» que això podia crear, com feia *l'ABC*, sinó pel futur del PSOE: «S'esdevé que un pacte de Maragall amb els independentistes de Carod-Rovira obriria un front perillós per al PSOE a escala nacional [...]. Això tindrà un notable cost polític per al PSOE, que afrontaria la

prenguin més consciència de determinats assumptes i que, de resultes, es configuri «l'agenda setting», és a dir, sobre què pensen els ciutadans.

⁸⁶ En total s'han analitzat 1.362 editorials, dels quals 244 corresponen a *l'ABC*, 164 a *El Periódico*, 240 a *El País*, 240 a *La Vanguardia*, 166 a *El Mundo*, 87 a *l'Avui* i 221 a *El Punt*. D'aquests 1.362 editorials, han resultat ser interessants per a l'estudi un total de 164, 20 dels quals corresponen a *l'ABC* (un 8,20% del total), 39 a *El Periódico* (un 23,78% del total), 13 a *El País* (un 5,42% del total), 19 a *La Vanguardia* (un 7,92% del total), 17 a *El Mundo* (un 10,24% del total), 26 a *l'Avui* (un 29,89% del total) i 30 a *El Punt* (un 13,57% del total).

campanya de les generals amb aquest llast.» En una línia similar es pronunciava l'*Avui*: «El calendari electoral pot resultar una dificultat afegida [...] algunes coses que han passat i que poden passar a Madrid poden condicionar molt el marge polític del Parlament i del govern que surtin de les eleccions del 16-N.»

L'endemà de la jornada electoral, un cop confirmada la victòria en escons de Mas i de vots de Maragall, els mitjans van destacar el virtual empat CiU-PSC-CpC, com quatre anys abans. Aquesta circumstància es relacionava amb tot d'hipòtesis sobre quines eren les opcions idònies per a formar un govern de coalició. En totes aquestes previsions prenia força un nom, el de Josep-Lluís Carod-Rovira, que en paraules de *La Vanguardia* apareixia com «el posseïdor de la clau de la governabilitat». *El Punt* va expressar la mateixa idea amb una frase feta: «Carod-Rovira té la paella pel mànec.» Per a *El País*, la clau que ERC tenia a les mans era una clau doble, perquè servia per a formar majories amb la formació que li oferís més: «En la seva primera intervenció va proposar un govern de concentració nacional sota la bandera de la reforma de l'Estatut i amb exclusió del PPC.» *La Vanguardia* i *El Mundo* vaticinaven que el PSC-CpC descartaria aquesta opció. Ara bé, tots els mitjans escrits van coincidir unànimement a destacar que el guanyador de les eleccions havia estat Artur Mas. Així ho van fer palès els editorials de *La Vanguardia* («La victòria de Mas»), l'*ABC* («CiU guanya, Maragall fracassa i ERC decideix»), l'*Avui* («Victòria nacional i de progrés») i, més matisadament, el de *El Periódico* («Una inesperada victòria nacionalista»). En els editorials, Mas recollia tant elogis per haver sabut salvar una situació complicada (*El País* ho qualificava de «proesa») com retrets per haver perdut 10 diputats. Aquest fet tenia importància perquè Maragall, la mateixa nit electoral, es va presentar, com ja havia fet quatre anys abans, com el «veritable guanyador». Aquesta circumstància es veia reflectida en l'editorial d'*El Punt* («Qui no les ha guanyat, tot i que ahir encara se li va escapar de dir-ho, és Pasqual Maragall i el PSC, que per setena vegada consecutiva s'ha quedat a les portes del canvi que prediquen»). En canvi, l'*Avui* es va mostrar molest per l'actitud de Maragall i Saura de presentar els resultats electorals com una derrota de la dreta, subratllant que la victòria era de Mas i la derrota de Maragall. En una tònica semblant, *El Mundo* destacava: «El gran derrotat és Pasqual Maragall, que fracassa por segona vegada [...] es mirin per on es mirin, els resultats del PSC són molt dolents». Aquest mateix rotatiu arribà a demanar responsabilitats a Maragall després de la desfeta: «El futur polític de Maragall està en qüestió després dels resultats d'ahir.» *La Vanguardia* s'afegia a aquesta opció: «Són els grans perdedors de la jornada d'ahir i

caldrà veure com influeix aquest fracàs en el seu futur immediat. Tant en el partit com en el seu candidat». Per contra, altres diaris intentaven treure ferro a la derrota del PSC-CpC, destacant els perjudicis que per a aquesta força política havia tingut la llei electoral. *El País* assegurava que «una llei electoral injusta, que prioritza el vot de les circumscripcions menors» n'havia tingut gran part de culpa, juntament amb «una caiguda del vot socialista superior a la prevista». Aquesta caiguda *El Mundo* l'atribuïa «als mals resultats a Barcelona, el seu gran feu a Catalunya», en la mateixa línia que *El Periódico*, que la relacionava directament amb el fort descens que ja havia experimentat Joan Clos en les eleccions municipals.

La majoria dels diaris van aprofitar una expressió («el canvi»), la més pronunciada pels uns i els altres durant la campanya, per a presentar de maneres ben diferents els resultats. *El Punt* predeïa: «El canvi pot entrar a Catalunya, però ho farà, en tot cas, per la porta d'ERC.» Seguint aquest corrent, *El Periódico* afirmava que el canvi que havien dictat les urnes era la fi de l'hegemonia aclaparadora de les dues forces majoritàries i el naixement d'una situació política molt més equilibrada. Per la seva part, *El País*, amb l'editorial «Quin canvi», afirmava que el canvi votat pels ciutadans de Catalunya es trobava en el fet que s'havia incrementat en termes absoluts el vot als partits d'esquerres. Per a *l'Avui*, tanmateix, «el poble de Catalunya havia votat “canvi” però no el canvi que creu interpretar el perdedor de les eleccions (Maragall), sinó que el canvi consisteix en una nova majoria, en la qual ja no hi pot haver el PPC.» Aquest mateix mitjà feia alhora una intensa pressió a favor d'un pacte entre CiU i ERC, que considerava «d'autèntic progrés nacional».

Molts editorials van analitzar que els resultats havien truncat el model de bipartidisme que havia caracteritzat fins aquell moment la política catalana, com també la derivada en termes de política estatal. *El Mundo* afirmava: «Catalunya s'allunya del model bipartidista imperant en la resta d'Espanya i es consolida com un espai polític diferenciat amb cinc opcions ben definides», mentre que per a *El Punt* els electors havien castigat els dos grans partits donant poder a dues forces minoritàries (ERC i ICV) «col·laborant, així, a trencar el bipartidisme». *El Periódico* va denunciar que el compàs d'espera previ a les negociacions era utilitzat des de Madrid –i des de Barcelona en menys mesura– per a pressionar PSC-CpC, CiU i ERC. En aquesta línia, *El Punt*, *l'Avui* i *El País* recollien el suposat intent de pressió, mitjançant una reunió de Rajoy amb empresaris catalans, per evitar un pacte d'esquerres. Tanmateix, *La Vanguardia*, *El Periódico*, *ABC* i *El Mundo*, que ni tan sols en van parlar en els editorials, dedicaren

alguna altra informació a la secció de política. *El Punt* va acusar el PPC, parafrasejant unes declaracions d'ERC, «d'intentar aconseguir en els despatxos el que no havia aconseguit a les urnes». També observà que «l'objectiu de Rajoy era utilitzar la cúpula empresarial per a pressionar CiU en direcció a no acceptar un acord amb ERC.» L'*Avui* va acusar el PP d'emprar una estratègia d'intimidació i desestabilització que venia de lluny i que no tenia «cap dret a pressionar els sectors empresarials catalans per distorsionar el resultat del vot popular». *El País*, que va qualificar la trobada com a «obscena», instà els empresaris perquè no es deixessin intimidar i, sobretot, arran d'un desplaçament d'Aznar per emular el que ja havia fet Rajoy, es preguntava: «Quin sentit té que Aznar insisteixi allà on ja ha fracassat Rajoy?»

En relació a possibles pactes, *El Punt* i *El Mundo* van ser els primers d'apuntar en quina direcció podien anar. *El Mundo* va sortir en defensa del que considerava «la solució menys dolenta per a Catalunya», un acord CiU-PSC-CpC, tot i admetre uns dies abans que era improbable per la negativa dels socialistes. Pel mateix rotatiu «els líders del PSOE i del PP s'haurien de comprometre a buscar el consens en una qüestió d'Estat com el desenvolupament autonòmic». L'*Avui* va recollir l'ofertament del PPC a CiU, consistent a abstenir-se a la investidura de Mas (possibilitat que no descartava que acabés fent el PSC per les pressions i discrepàncies internes), a conseqüència de percebre l'èxit electoral d'ERC com una amenaça per a l'estabilitat política de tot l'Estat. El diari afirmava que això podia «semblar més còmode d'entrada», però que «també resultaria molt més inestable», ja que seria una legislatura complicada i constituent (en referència al nou Estatut). *El Periódico*, per la seva part, es va fer ressò del suport del Comitè Federal del PSOE a un possible pacte entre PSC-CpC i ERC i, més tard, destacà que els republicans ja eren el centre de les negociacions i que tant CiU com el PSC-CpC intentaven ser convincents. Per aquest motiu, a ERC li seria difícil d'escollir, ja que els seus votants li podien passar factura a les legislatives del març segons quin govern afavorís.

Per a *La Vanguardia*, després de dues setmanes de negociacions, les apostes continuaven i veia només tres camins: «[...] tres opcions han passat el tall: un govern [...] de concentració proposat per Esquerra Republicana i amb la presència de CiU i del PSC. [...] De no quallar aquesta combinació, en resten només dues de possibles: un govern nacionalista entre CiU i ERC o un govern d'esquerres, integrat per PSC, ERC i ICV.» Al mateix temps, el rotatiu es preguntava obertament si es podia «desplaçar el legítim guanyador de les eleccions a l'oposició, amb el no gens dissimulat objectiu de

buscar la voladura del seu espai electoral» o bé «donar la presidència de la Generalitat al candidat que va perdre les eleccions». Les preguntes no eren pas retòriques. A la primera de les qüestions, l'editorialista responia que «la fractura que es produiria en el món nacionalista [...] tardaria anys a cicatritzar» i a la segona, que des de la Transició «no s'havia produït mai, ni a Espanya ni a Catalunya, un cas semblant». En la mateixa línia de precisar quin era el «veritable guanyador» i a qui corresponia, doncs, formar govern, l'*Avui* insistia a criticar l'actitud del PSC-CpC de mostrar-se com a guanyador de les eleccions, titllant-lo «d'irresponsable» i nociu per al sistema democràtic, reiterant, a més, que «les eleccions les acaba guanyant qui forma govern, però alguns pretenen recuperar amb falses denúncies la força que no els han donat els vots».

En el dies venidors, l'*Avui* continuà fent pressió sobre ERC mostrant-se a favor del pacte dels republicans amb CiU, decisió que, segons el seus editorialistes, feia «patir» Esquerra, ja que «triar és, en part, traïr»; traïr la defensa feta per Esquerra de ser l'opció «alternativa enfront dels dos partits majoritaris a Catalunya». Segons el diari, això seria la fi de «l'equidistància» i potser també de «l'alternativa contra el dualisme». A més, conclouia: «Els serà difícil (a ERC) argumentar l'elecció, sobretot si no es decanten per CiU, partit que ha guanyat les eleccions.» El paper qualificat dels republicans durant la negociació també va ser avaluat per altres mitjans. *El Mundo* opinava: «L'únic que sembla clar en el dia d'avui és que tant Mas com Maragall se senten tan dèbils, que cap no està en condicions de posar ERC en el lloc que li correspon», afirmant que ERC els estava fent «ballar al so de la seva música». Una impressió idèntica en tenia *El Periódico*: «ERC viu el seu moment més dolç, i ni CiU ni el PSC faran res per fer baixar Esquerra Republicana del pedestal». L'*ABC*, en la mateixa tònica, parlava de «superioritat política d'Esquerra Republicana». Ja en la recta final de la negociació, l'*Avui* insistia «La tria no és ideològica sinó estratègica i no depèn d'ERC, sinó dels compromisos dels altres nacionalment i socialment», recalcant que «Mas té més capacitat de donar garanties de futur que no pas Maragall». *El Mundo*, que va donar per fet l'acord entre socialistes i republicans, es preguntava: «Quin preu està disposat a pagar Maragall?» Aquest preu, segons l'esmentat diari, era la creació d'una agència tributària catalana; un error que no pagaria Maragall sinó Zapatero, i acabava destacant: «Aquest govern d'esquerres s'està cimentant sobre la insolidaritat amb les comunitats més desfavorides». Per la seva banda, *ABC* afirmava: «Sembla innegable que el socialisme català i, en conseqüència el PSOE, assumeix un enorme risc», ja que «si el nou executiu català planteja fórmules de finançament mitjançant

convenis» això acabarà fent que «els riscos d'aquesta jugada socialista transcendeixin, de bon tros, a Catalunya i es converteixin en riscos d'Estat».

Una vegada formalitzat l'acord entre PSC-CpC i ERC, a partir del dia 10 de desembre, l'*Avui* va assenyalar que mentre ERC s'havia pogut mirar la realitat política del país des de «l'equidistància», aquesta formació s'havia sentit còmoda. Però afirmava: «Els resultats han determinat la fi de l'ambigüitat.» I, en to crític, afegia: «Carod-Rovira no ha sabut argumentar la decisió a partir de les converses mantingudes tots aquests dies ni desentelar algunes incògnites i reticències.» Per al diari nacionalista, era «lògic» que els motius esgrimits per ERC per a fer decantar la balança cap al PSC-CpC despertessin en CiU la sensació de ser «víctimes d'un engany» i que la decisió ja l'haguessin presa molt abans. *La Vanguardia* va descriure el canvi de govern com «quelcom completament insòlit», com una fórmula en què predominaria el component d'esquerres sobre el nacionalista, ja que PSC-CpC i ICV-EUiA atenuarien el nacionalisme d'ERC. En canvi, per a *El Mundo*, no deixava de ser curiós que CiU retragués a ERC d'haver «desnivellat la balança a favor del PSC», quan ells, opinava, «han fet el mateix amb PSOE i PP en el Congrés dels Diputats». En la mateixa línia es presentava l'editorial d'*El Punt*, que defensava el pacte: «És perfectament legítim i permet un govern de més àmplia majoria que el que podia sortir de totes les altres combinacions viables.» En aquesta mateixa direcció, *El País* advertia que, malgrat tot, «el Govern catalanista i d'esquerres és perfectament legítim». Per a aquest diari, calia estar preparats, perquè les desqualificacions arribarien de totes bandes i perquè es diria que es tractava d'un «engany, inestable, insolidari, radical, nacionalista, i de permetre que un socialista ocupés la Generalitat». *El País* deia: «Carod-Rovira, líder d'Esquerra, tindrà un lloc destacat en el Gabinet, amb el càrrec de conseller en cap i un paquet de competències específiques.» Per la seva banda, *El Periódico* es mostrava eufòric i assegurava que el canvi de govern contribuiria a «reforçar la democràcia i les institucions d'autogovern», a la «regeneració i a la transparència», i «evitarà una polarització "a la basca"», augurava. Aquest diari va sortir en defensa d'ERC, per «haver fet a Catalunya el paper que tant temps havia fet CiU a Madrid», a més de destacar que Maragall seria el president que havia de «cohesionar les il·lusions i les polítiques de tres formacions».

L'editorial de *La Vanguardia*, «Transparència», advertia, tanmateix, al tripartit d'esquerres que no caigués en la temptació de «criticar sistemàticament l'herència rebuda o intentar fins i tot la demolició de l'obra realitzada», alhora que ho aprofitava

per a reclamar que «es coneguessin al detall els acords pactats [...] ja que només d'aquesta manera es garantirà des del principi la transparència que tant s'ha pregonat». En contra d'aquesta posició, *El País* definia l'acord com a «transparent i minuciós, que comprometia als futurs governants davant els seus electors», si bé pronosticava que el tripartit «no comptaria amb els 100 dies de gràcia»; «està ja en la diana abans d'iniciar el seu mandat», conclouia. Per a aquest rotatiu, Maragall i Carod-Rovira haurien de treballar per a aclarir les preocupacions que suscitava el text, tot i que, a part de compromisos «catalanistes», el programa «desenvolupa un ampli ventall de mesures econòmiques i socials que són tot un repte polític a l'immobilisme del PP i als seus instints més conservadors». En aquesta mateixa línia *El Periódico* destacava els continguts del programa de canvi i en ressaltava sobretot les polítiques socials.

Un cop investit Maragall nou president de la Generalitat, *La Vanguardia* i *l'Avui* van justificar la publicació de les seves preferències en els respectius editorials. *La Vanguardia* confessava que tenia predilecció per un govern de concentració CiU-PSC-ERC, però que admetia que el tripartit d'esquerres era «plenament legítim». A més de desfer-se en elogis envers la figura de Maragall, destacant-ne la «capacitat de gestió i dots intel·lectuals», *La Vanguardia* aprofità l'oportunitat per a expressar el seu respecte per l'autonomia i la independència de la premsa i les seves opinions. *L'Avui* defensava la seva línia editorial, i recordava que aquesta havia estat crítica envers «l'acord de CiU amb el PPC» i que, de la mateixa manera, aquesta vegada havia demanat «un executiu format per CiU i ERC». A més, l'esmentat diari va insistir a criticar «l'enfrontament que s'estava produint entre ERC i CiU», a causa de la «profunda fractura» oberta arran de l'elecció d'ERC; una fractura que «perjudicaria els objectius de reforma estatutària i d'un nou model de finançament» i que seria aprofitada per Maragall per a situar el PSC-CpC i el PPC en el centre del debat polític català.

2.5. La dimensió centre-perifèria: la interacció amb l'arena política estatal

Les relacions centre-perifèria se situen en un àmbit polític multiparlamentari i multiterritorial, de manera que la configuració final de les relacions verticals i horitzontals comporta efectes que van més enllà dels mateixos partits. Una de les principals aportacions en aquest terreny és la de Downs (1998), el qual analitzà les influències que s'estableixen en els processos de formació de govern entre els diferents àmbits político-territorials. Abans que l'estudi de Downs, cal mencionar els treballs de Pridham (1984); Mellors i Breary (1986); Laver, Rallings i Thraser (1987); Mellors

(1989); Mellors i Pijnenburg (1989), i Robinson (1989). En el cas espanyol, l'aportació de Colomer i Martínez (1993) va suposar una de les primeres incursions teòriques en el camp de les coalicions polítiques, en presentar un model per a la formació de coalicions, en un sistema multipartidista i multiparlamentari, a partir de les evidències empíriques del comportament dels partits en els parlaments autonòmics i els governs locals. En aquesta mateixa direcció s'inscrivien els treballs de Carreras, García Jurado i Pacios (1993),⁸⁷ que aplicaven l'índex de poder de Shapley-Shubik (1954)⁸⁸ i el valor coalicional d'Owen (1977).⁸⁹

En els casos català i espanyol resulta especialment interessant prendre en consideració les relacions centre-perifèria, això és, les relacions existents entre els diversos àmbits político-territorials. L'existència de PAE amb una organització territorial descentralitzada permet d'incloure les relacions entre les diferents seccions i el nucli central dins l'anàlisi de la presa de decisions (Reniu, 2002: 44). A més, es poden trobar diferents exemples d'utilització de l'àmbit subestatal, com laboratoris per a l'experimentació prèvia d'aliances futures en l'àmbit estatal o per a la formació de governs de coalició a partir d'intercanvis de poder en diferents nivells (Colomer i Martínez, 1993). Precisament en aquest àmbit es troben les màximes dificultats analítiques. En funció de la relació de poder existent en el si d'un partit o entre les diferents organitzacions territorials i la coalició dominant en l'àmbit central, s'obtenen resultats diferents sobre la presa de decisions coalicionals.

⁸⁷ En aquest estudi, que pretenia aportar un component de racionalitat matemàtica a una secció important de l'anàlisi polític, s'utilitzava el primer índex per a jocs simples, i la seva generalització, el valor coalicional, per a jocs amb estructura de coalicions. A partir dels resultats de les eleccions autonòmiques de 26 de maig de 1991, en 13 CA les coalicions elegides segons el criteri d'optimització del valor coalicional van ser comparades amb les formades realment en cadascuna d'aquestes comunitats.

⁸⁸ Amb tot, s'han proposat altres índexs de poder per a mesurar la probabilitat que un partit esdevingui soci en una coalició vencedora. Cadascun correspon a diferents criteris en la formació de coalicions (CVM o CVMC). Específicament, si s'assumeix que només les CVM són viables i que totes les CVM són igualment probables, un índex brut de partit *i* seria igual a la proporció de CVM a les quals pot pertànyer *i*. Si s'assumeix alternativament que només una CVMC és viable i que totes les CVMC són igualment probables, un índex de poder similar de partit *i* seria igual a la proporció de CVMC als quals pot pertànyer *i*. Els índexs de poder més rellevants han estat descrits per BANZHAF (1965); BRAMS (1975); STRAFIN (1978); DEEGAN i PAKEL (1982) (COLOMER, 1996: 89). L'índex clàssic del poder de negociació l'establí BANZHAF, a partir de la proporció del pes parlamentari de cada partit en el conjunt dels partits membres de la coalició; és a dir, el poder d'influència per a la formació de la coalició serà major o menor en funció de la fragmentació en el grup dels partits constructors del Govern.

⁸⁹ Si l'índex de poder expressa numèricament la importància potencial o estratègica de cada jugador, amb el valor coalicional d'OWEN s'estableix una assignació que té en compte el joc de partida; el joc que resulta de la coordinació de forces entre els jugadors de cada bloc i les exigències que planteja cadascun en el repartiment dels beneficis.

L'intervencionisme de la política catalana en l'espanyola va ser molt prominent durant el segle XIX i principis del XX i continuà en el període democràtic iniciat amb les eleccions legislatives de 1977. El tradicional camp d'acció del catalanisme polític, les relacions bilaterals, van ser prioritàries en els anys setanta a l'hora de fer possible el retorn de l'autonomia, i a partir de 1980 van continuar amb els governs de CiU, amb una tàctica que fou batejada com de «peix al cove». Com a conseqüència del sistema electoral de les eleccions generals, a més, CiU es va convertir en un grup pivot a l'hora de formar majoria parlamentària al Congrés dels Diputats. Aquesta qualificada posició en la política estatal fou utilitzada majoritàriament per a influir en les bases de la política econòmica o en altres lleis, i per a obtenir més recursos financers i més traspassos de serveis.⁹⁰ Així, des de 1977, els successius caps de govern espanyols van buscar suport legislatiu i pressupostari en els partits nacionalistes, sobretot els catalans, gràcies a l'envergadura relativament gran de Catalunya dins Espanya i a la força negociadora dels seus representants: «Això ha forçat una gran atenció de l'agenda pública a la qüestió de la distribució territorial del poder i ha focalitzat la polarització de la política espanyola entorn de Catalunya» (Colomer, 2005: 152). En aquest període CiU va actuar de pivot amb l'UCD durant el període 1977-1982, amb el PSOE de 1993 a 1996, i amb el PP entre els anys 1996 i 2000, com també en el període 2000-2003, tot i la majoria absoluta del PP. Aquesta col·laboració donà lloc a l'obtenció d'aspectes no previstos en l'Estatut de 1979, com la legalització de la televisió autonòmica catalana, l'adopció d'un model policíac propi (1994), amb el desplegament dels Mossos d'Esquadra i diverses fórmules de finançament (la darrera en el 2001), sempre renegociables, i la gestió d'una part de l'impost sobre la renda i dels impostos especials.

2.5.1. Les eleccions generals del març de 2004

El pacte de govern assolit a Catalunya per PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA va marcar l'estratègia d'aquestes tres forces en les eleccions generals del 13 de març. «Sense un govern amic a Espanya, l'aposta per un nou Estatut, per la millora del finançament i el necessari treball en comú es pot veure frustrada», va afirmar durant la campanya el primer secretari del PSC, José Montilla. Al seu parer, aquesta situació

⁹⁰ En altres contextos, com l'alemany, el partit pivot utilitza el seu poder de negociació per a obtenir un bon repartiment de polítiques públiques i ministeris en un govern de coalició, com és el cas del partit liberal (FDP), que ha format govern repetidament tant amb els cristiano-demòcrates (CDU) com amb els socialdemòcrates (SPD). Probablement, si el sistema electoral espanyol hagués estat més proporcional, a l'Estat s'hauria produït una dinàmica similar, amb el concurs d'altres partits moderats espanyols (COLOMER, 2005: 165).

conduïa inexorablement a una sola possibilitat: «una nova aliança entre l'Espanya i la Catalunya progressistes, o totes dues hi sortiran perdent». De fet, l'annex de l'Acord per a un Govern catalanista i d'esquerres a la Generalitat de Catalunya preveia, entre els «criteris sobre actuació política general», el suport dels partits de govern catalans a l'alternança política a Espanya. Els partits signants es comprometien «a no establir cap acord de governabilitat –acord d'investidura i acord parlamentari estable– amb el PPC al Govern de la Generalitat [...] i a impedir la presència del PP en el Govern de l'Estat». Això no obstant, mentre que per a uns el govern tripartit podia ser el primer pas perquè Zapatero (PSOE) recuperés La Moncloa, per a d'altres el nou govern català i les repercussions del «cas Carod» (*vid.* apartat 5.2.4) havien passat a convertir-se, potencialment, en un dels flancs d'atac del PP contra el mateix PSOE,⁹¹ tot i que els socialistes argumentaven que governar a Catalunya els permetia de fer el discurs que els seus presidents autonòmics governaven 19 milions d'espanyols, davant els 18 governats pel PP. El PP va explotar aquesta mina durant la precampanya i campanya electoral, i no deixà de fer-ho fins a l'atemptat islamista de l'11-M a Madrid, que precipità el final de la campanya i la desviació del debat electoral cap a altres rumbos. Abans que passés això, però, la insistència del PP en aquesta línia d'atac condicionà totalment la campanya, fins al punt que el president del Govern, José María Aznar, va atacar el PSOE perquè, segons ell, «amb Espanya no s'hi juga» i perquè donar puntades de peu a la «taula comuna» era tallar el futur dels espanyols.

Per la seva banda, Maragall va admetre, durant la campanya i precampanya, que les eleccions eren importants per a posar fi a l'«hostilitat» del PP contra el tripartit i evitar de perjudicar la imatge del PSOE: «Mentre l'extrema dreta continuï explicant mentides, no admetré cap crítica contra el Govern català, que ha tingut una actitud

⁹¹ Això es va fer palès el 18 de febrer, quan la direcció estatal del PP impedí que els populars catalans subscriuissin una declaració unitària de tots els grups parlamentaris al Parlament de Catalunya contra un comunicat d'ETA, que afirmava que no tornaria a atemptar contra Catalunya. Eduardo Zaplana, portaveu del Govern, afirmà l'endemà que «el Govern català són tres, però un d'aquests (ERC) hi suma un quart membre, ETA». Al cap d'uns dies Zaplana mateix manifestava que «els qui no corrien perill (al·ludint un atemptat frustrat el 28 de febrer) eren Carod-Rovira i els dirigents d'ERC, per les seves conviccions i els seus acords amb ETA». Abans, el 23 de febrer, la ministra d'Administracions Públiques, Julia García Valdecasas (PPC), en el que després va atribuir a «un lapsus», va assegurar que «amb gent que assassina (ERC) no s'hi pot pactar». El candidat a la presidència del Govern, Mariano Rajoy, exigí a Zapatero que expliqués per què mantenia un pacte a Catalunya «amb qui havia dibuixat el mapa del terror amb ETA». El candidat conservador va presentar Carod com a còmplice d'ETA, assenyalant els socialistes com a aliats de qui, segons la seva diatriba, contribuïa a dissenyar l'acció dels terroristes. En la seva arenga contra el pacte de l'esquerra catalana al Senat, Rajoy va extrapol·lar el PSC a tot el PSOE i considerà «inexplicable» que Rodríguez Ibarra, Bono, González i Zapatero anessin «junts en una llista electoral amb el senyor Carod».

irreprotxable (al·ludint al capteniment observat en el “cas Carod”)). Malgrat tot, en un intent de desmarcar-se de la qüestió i davant les invectives llançades des de les files del PP, Maragall arribà a qualificar PP, ETA i ERC de «triangle de les Bermudes» de la política espanyola, circumstància que va aprofitar Duran Lleida per a qualificar «d’indigna» la continuïtat del tripartit i demanar a Maragall que fos coherent i trenqués amb ERC. Durant la precampanya i davant els primers atacs rebuts, el PSC va anunciar la intenció que el programa electoral del PSOE portés també el «segell de Maragall». Així, els socialistes catalans van presentar fins a 120 esmenes al text provisional del programa de Rodríguez Zapatero, que fou discutit en una conferència política que va tenir lloc a Madrid el cap de setmana del 17 i 18 de gener del 2004. A més, van calcular les opcions de situar com a cap de llista José Montilla, en substitució de Narcís Serra. El perfil de Montilla, un dels denominats «arquitectes» del Pacte del Tinell, avalava la seva candidatura al Congrés dels Diputats, on probablement es posarien a prova els seus dots de negociador per a evitar que els acords adoptats a Catalunya obliguessin a trencar la disciplina del grup socialista⁹². No en va algun sector del PSOE més partidari d’arribar a acords amb CiU, com el denominat sector «guerrista», es va mostrar públicament molt refractari al pacte tripartit català (Rodríguez Ibarra arribà a afirmar: «El soci del PSC al Govern de Catalunya (ERC) ens ha sortit ximple.»)⁹³ A alguns observadors els va semblar advertir en aquestes crítiques l’interès d’aquest sector del PSOE «d’acabar de rematar la debilitat del lideratge de José Luis Rodríguez Zapatero». En canvi, durant la precampanya, Rodríguez Zapatero es va comprometre, a Barcelona, a augmentar la inversió a Catalunya si vencia el 14 de març, i es mostrà disposat a subscriure la demanda dels empresaris de descentralitzar algun dels organismes reguladors de l’economia estatal. També va ser receptiu a la possibilitat de revisar el model de finançament i proclamà que Catalunya havia de tenir més bon finançament «no tan sols

⁹² Finalment el 7 de gener José Montilla va ser designat cap de cartell dels socialistes catalans per la Comissió Executiva del PSC. Per a la direcció socialista, el futur ministre era el «dirigent amb la màxima autoritat política i moral» dins el partit, sobretot després de «l’èxit» de la negociació per a conformar el Govern tripartit català i la persona més idònia per a «fer front a les agressions contra la Generalitat i fer pedagogia sobre l’Espanya plural», en una campanya que els socialistes preveïen «molt dura».

⁹³ En aquest context va transcendir que l’alcalde de la Corunya, Francisco Vázquez (PSOE), la nit de la crisi del «cas Carod» havia sopat amb altres alcaldes del seu partit, entre ells l’alcalde de l’Hospitalet, Celestino Corbacho (PSC), per analitzar la situació creada i sondejar la possibilitat d’una presència a Catalunya de les sigles del PSOE al marge del PSC. Montilla arribà a admetre en públic que la crisi de govern no contribuïa a la victòria del PSOE: «No ha ajudat a millorar les perspectives», va dir literalment. No obstant això, el primer secretari del PSC va mostrar-se convençut que el seu partit podria «recuperar el terreny perdut», en considerar que encara hi havia temps abans que comencés la campanya.

perquè fos una aspiració de les forces polítiques catalanes», sinó perquè «interessava per raons d'estat».⁹⁴ Zapatero va ordenar als barons del PSOE que oblidessin Carod-Rovira i deixessin de qüestionar públicament les decisions de Pasqual Maragall per a centrar els seus atacs en el PP, i que critiquessin el PP per incomplir el pacte antiterrorista, a més de comprometre's a posar fi a ETA en una sola legislatura en cas de guanyar les eleccions. Per la seva banda, el PSC va jugar la carta de Zapatero en la seva campanya, vinculant el seu èxit al del Govern. D'aquesta manera el PSC, que sempre havia dissenyat la seva pròpia campanya en les eleccions generals, convertí el líder del PSOE en part del seu lema: «Si guanya Zapatero, guanya Catalunya.»⁹⁵ No en va les enquestes assenyalaven que Zapatero registrava una valoració més bona a Catalunya que no pas a Espanya, superior a la que rebia el líder dels socialistes catalans, José Montilla.

Quant a ERC, era conscient que el pacte amb el PSC-CpC i ICV-EUiA, en detriment d'un govern amb CiU, podia suposar un desgast pel segment del seu electorat més nacionalista, sense oblidar el comportament electoral diferencial en les eleccions legislatives, que no acostumaven a ser les més propícies per a un partit que fins aquell moment no havia obtingut més que un escó al Congrés dels Diputats des de 1977. Així i tot, els dirigents d'ERC aspiraven a captar vots dels electors d'esquerra que havien optat pel vot útil a Maragall. La influència electoral del «cas Carod» també suposava un veritable test electoral. La designació de Carod-Rovira com a cap de llista tenia com a objectiu provocar un autèntic plebiscit i legitimar-lo després dels atacs rebuts. A més a més, els republicans es presentaven com «el vot útil» per evitar la majoria absoluta del PP després que aquest s'erigís com l'àrbitre de la política catalana en les eleccions del 16-N. Puigcercós va assegurar que l'horitzó dels comicis del març marcava una altra etapa, en què calia «iniciar una nova fase amb l'esquerra espanyola». Durant la campanya, Carod-Rovira va «allargar la mà» al PSOE i IU i a «l'Espanya democràtica» per fer possible un «canvi de règim democràtic» a l'Estat. El dirigent republicà va

⁹⁴ Durant el període de negociacions del pacte català, Zapatero va reiterar les seves propostes de reforma constitucional i, al cap de poques hores que es fes públic el resultat de les negociacions per a formar govern a Catalunya, apostà per un executiu «d'esquerres presidit per Pasqual Maragall», elogiant el futur president i assegurant que la seva presidència seria «bona per a Catalunya i Espanya». Zapatero també volgué deixar clar que la reforma de l'Estatut podia fer-se «amb els límits constitucionals».

⁹⁵ En 1996 els socialistes catalans havien arribat a utilitzar un eslògan similar («Felipe o Aznar, tú eliges»), però no havien unit a aquella disjuntiva el futur de Catalunya. L'estratègia era clara: si guanyava el PSOE, el futur del Govern estaria assegurat, perquè el PP oferiria una imatge dels socialistes com un partit institucionalment deslleial, un adversari de l'Executiu català.

llançar sovint dues advertències: l'una, que aquell canvi no és podria dur a terme només amb el PSOE i IU, i l'altra, que els socialistes «havien d'espolsar-se els qui tenien una doble militància PP-PSOE, com Bono i Rodríguez Ibarra».

ICV-EUiA buscava també de ser clau en les eleccions generals per frenar una majoria de PP i CiU. El seu candidat, Joan Herrera, centrà la campanya a reclamar la unitat de totes les forces progressistes espanyoles «per a fer front a les dretes» i consolidar el seu propi perfil, cercant el suport de l'elector contrari a la política «neoconservadora i neoimperialista» de l'executiu de José María Aznar. També es presentava com una opció d'esquerres «útil» per a ser clau en el canvi a Espanya, com, havia passat, segons sostenia, a la Generalitat: «Farem un discurs d'unitat de les forces per fer front al PP, i també de perfil, perquè som els qui hem connectat millor amb les reivindicacions socials», va explicar. A més, per a ICV-EUiA, el fet que a Madrid governés una majoria diferent de la que hi havia en aquell moment (PP) era «fonamental» perquè el Govern tripartit tirés endavant, sense entrebancs, totes les reformes que s'havia marcat com a prioritàries: nou Estatut, finançament, pensions mínimes, etc. Durant la campanya electoral, el líder d'IU, Gaspar Llamazares, va fer insistents crides a les esquerres per a formar un front comú després del 14-M que fes fora el PP de La Moncloa. I per a fer-ho possible reclamà, com ICV-EUiA, que Zapatero es desdigués del seu compromís de no governar si el PSOE no era el més votat. Llamazares i Herrera van recordar al PSOE que Maragall era president gràcies a un acord tripartit.

2.5.2. El tripartit com a factor d'estabilitat política a l'Estat

Després de la victòria electoral del PSOE i des d'abans de la investidura de Rodríguez Zapatero com a nou president del Govern espanyol, es començà a plantejar obertament la possibilitat d'acords estables entre aquell partit i ERC i IU-ICV. De fet, aquestes tres forces esdevingueren les aliades preferents del PSOE durant la primera meitat de legislatura, fins que els socialistes van obrir l'espectre de col·laboracions a CiU (amb motiu del debat sobre el pressupost de 2006 i l'acord Zapatero-Mas sobre l'Estatut) (*vid.* ap. 5.2.14), PNB i BNG, aquest últim després dels resultats de les eleccions autonòmiques a Galícia, que van conformar un pacte de govern PSdG-BNG.

El secretari general d'ERC i portaveu d'aquesta formació al Congrés, Joan Puigcercós, va precisar que, coincidint amb l'inici del període de sessions del 2005, el seu partit plantejaria un pacte per a tot l'any, després del suport puntual a la investidura

de Rodríguez Zapatero i als pressupostos de l'Estat.⁹⁶ Segons Puigcercós, les reticències del president espanyol de cercar aliances estables amb altres forces polítiques contrastaven amb l'opinió del grup parlamentari socialista, «que havia de fer constantment mans i mànigues per a aconseguir suports externs i no perdre votacions al Congrés». A parer de Puigcercós, aquesta situació «insostenible» feia que el PSOE hagués de pactar amb el PP aspectes estructurals i buscar alhora acords amb altres grups parlamentaris per als temes més quotidians: «Exigim al PSOE que tingui les coses clares. No pot pactar amb el PP temes essencials i, en canvi, buscar altres socis per al dia a dia. No estem disposats a acceptar aquest doble joc», va advertir.⁹⁷ Tot i la solemnitat de la proposta, feta arran de la darrera reunió de l'Executiva d'ERC el 2004, Puigcercós volgué deixar molt clar que no es tractava de cap «ultimàtum». Conscient de les reticències dels socialistes a subscriure un acord estable amb Esquerra, sobretot per la utilització que els populars podien fer del pacte, el dirigent republicà va deixar clar que un rebuig eventual no implicaria, en cap cas, trencar amb la col·laboració d'ERC i que, al marge del que decidís el PSOE, aquella proposta seria el «full de ruta» d'ERC a Madrid⁹⁸. Aquest acord, que segons ERC també es podria fer extensiu a IU i CiU, no havia d'implicar tampoc que el PSOE renunciés del tot a la col·laboració del PP, ja que els republicans eren conscients que qualsevol reforma constitucional requeria el concurs d'aquesta formació.

El portaveu d'Izquierda Verde (IU-ICV) al Congrés, Joan Herrera (ICV),

⁹⁶ Els dirigents d'ERC, conscients de la poca motivació de les seves bases, van justificar-ho pel fet que un «canvi de majories a Espanya podia facilitar que el Govern català tirés endavant el seu programa i aconseguís l'Estatut i un nou finançament», a més de creure que es tractava d'un «context d'emergència històrica»; «Espanya té una última oportunitat perquè les esquerres espanyoles assumeixin que cal un canvi», va explicar Puigcercós. Per a ell, la pressió dels republicans faria triomfar la «sensibilitat federal» dels socialistes espanyols, representada pel PSC. El contingut de la proposta d'acord d'ERC exigia acomplir i executar els pressupostos pactats el 2005, buscar una solució al deute sanitari de les comunitats autònomes, posar fi a la «provisionalitat» de l'ensenyament i garantir-ne el finançament amb una nova llei, evitar la concentració empresarial que va caracteritzar l'època del PP, potenciar l'eix mediterrani en el Pla d'infraestructures i impulsar mesures de transparència i aprofundiment democràtic, com ara les reformes de la Llei de finançament dels partits i La Llei de contractes de les administracions públiques.

⁹⁷ El dirigent republicà al·ludia així a l'interès del PSOE d'arribar a acords amb el PP en matèria antiterrorista o en relació a les reformes constitucionals i estatutàries, mentre que el PP mantenia una estratègia d'oposició plena de tensió, com posaren de relleu episodis com la Comissió d'Investigació de l'atemptat de l'11-M o la reforma urgent de la LOPJ per a modificar el sistema d'elecció de jutges i magistrats, que portà el PP a anunciar un trencament de tot tipus de relacions amb el PSOE.

⁹⁸ El secretari general del grup socialista al Congrés, Diego López Garrido, celebrà la disponibilitat d'ERC, però va voler deixar clar que l'aposta de Zapatero era limitar la col·laboració amb ERC i altres forces polítiques en «acords puntuals». De la mateixa manera, al cap d'uns dies, el primer secretari del PSC i ministre d'Indústria, José Montilla, valorà positivament la disposició d'ERC de pactar amb el PSOE, però va advertir que «la cosa més important eren els continguts».

tampoc no descartà el fet d'arribar a un pacte amb el PSOE en el 2005, però va exigir al Govern de l'Estat l'«acompliment íntegre» de l'agenda social i ecològica abans d'asseure's a negociar res. «Nosaltres no tenim pressa. L'estabilitat, o la manca d'estabilitat, no és un problema nostre; és un problema del govern de Zapatero, que no té acords estables», va assegurar. Aquella agenda, que incloïa la reforma de les lleis d'estabilitat pressupostària, d'estrangeria, del sòl, de qualitat de l'ensenyament, a més d'un pla de lluita contra el frau, era la condició per a donar suport al pressupost del 2005, juntament amb el vist-i-plau al projecte de nou Estatut que sortís de Catalunya. Com els republicans, IU-ICV rebutjava un pacte per a tota la legislatura, en considerar que «no es donaven els fonaments necessaris per a fer-ho», perquè ho feien inviable la política econòmica «continuista» del ministre d'Economia Pedro Solbes i els postulats del ministre de Defensa José Bono.

La col·laboració d'ERC amb el PSOE va provocar des de l'inici dures crítiques del PP i de CiU, tot i que en diferents direccions. El líder del PP, Mariano Rajoy, afirmà que «el Govern era incapaç de defensar les seves conviccions» davant les «demandes nacionalistes», i va afegir que «entre les seves obligacions no hi havia la d'abaixar-se els pantalons davant ERC». Més contemporitzador, Duran Lleida va subratllar que el PSOE hauria de plantejar-se «seriosament» quins aliats volia. L'adverbi *seriosament* era molt important, perquè, a parer de Duran, hi havia assumptes de gran transcendència, com la reforma fiscal, que l'executiu espanyol «difícilment podria tirar endavant amb la fórmula del tripartit com a suport parlamentari». Per a Rajoy, en canvi, els problemes no vindrien, sinó que ja trucaven a la porta. El president del PP va advertir al Govern socialista que els acords en temes d'especial transcendència sempre havien comptat amb la participació dels dos grans partits estatals, i recordà: «Hi ha molts milions d'espanyols que no coincideixen amb ERC, que és un partit republicà i independentista, quan la immensa majoria dels espanyols no ho són.» El líder del PP va concloure amb un dur missatge al PSOE, exhortant-lo «que no jugués» amb els «temes constitucionals i que afectaven la unitat nacional».

2.5.3. L'autonomia i el grau de disciplina orgànica dels aliats del PSOE

La dimensió centre-perifèria en els processos interns dels partits és potser la més visible (Vilas, 2003: 85). El grau de centralització dels processos de presa de decisions o la formació de coalicions depèn, en gran mesura, de variables institucionals externes,

com ara la naturalesa federal o no de l'Estat.⁹⁹ Malgrat tot, el grau de descentralització territorial dels processos interns d'un partit depèn també de la naturalesa organitzativa i de la seva evolució històrica. Panebianco (1982) diferencia entre els processos de «penetració territorial» i de «difusió territorial», que es corresponen, respectivament, amb una organització centralitzada i descentralitzada. La tradició dels partits d'integració social i de masses implica un control central bastant estret sobre la política local, control que, tot i ser percebut com a legítim pels mateixos membres del partit, provoca sovint tensions internes. En molts casos s'ha de diferenciar quan l'autonomia de les organitzacions locals d'un partit és conseqüència directa del seu model organitzatiu i quan ho és a conseqüència de lideratges locals dotats de recursos autònoms. A partir d'aquí s'observa que, si el Govern local és dotat d'una àmplia autonomia, la necessitat d'afrontar situacions específiques particulars pot portar a formar coalicions o aliances polítiques diferents de les perseguides a escala estatal. No cal oblidar que en l'àmbit de govern local, els problemes que s'han d'afrontar impliquen sovint qüestions de «representació externa», és a dir, de demandes als òrgans centrals de l'Estat, i de conflictes eventualment derivats d'aquestes, que poden imposar alineaments entre partits –diferents (i sovint amb un consens més ampli) dels que operen a escala estatal– entorn de problemes generalment privats de connotacions territorials particularitzades (Vilas, 2003: 86). Actualment, a pesar de la potenciació del pes dels òrgans centrals en els partits, no sembla, a grans trets, que es manifesti un debilitament de les xarxes organitzatives territorials. La creixent politització de les eleccions subestatal ha fet créixer la importància de les xarxes territorials.

Pel que fa al PSC, les seves relacions amb el PSOE estan emmarcades sota el signe de l'ambigüïtat (Colomé, 1989: 59). Així es dedueix dels seus estatuts, ja que no s'hi pot apreciar clarament quin tipus de relació mantenen ambdós partits, a causa de la naturalesa del Pacte d'Abril de 1977 i del Protocol d'Unitat¹⁰⁰ aprovat pels diferents

⁹⁹ Als EUA, el federalisme, connectat amb el sistema d'eleccions primàries, ha esdevingut un element que impossibilita la institucionalització i l'assentament d'organitzacions fortament centralitzades, mentre que, en la majoria dels països d'Europa, les organitzacions són primordials en els diversos rols que el partit desenvolupa en el sistema, incloent-hi l'acció de govern.

¹⁰⁰ Els Estatuts del PSOE han regulat tradicionalment les relacions amb els partits federats, permetent que cada partit o federació de «nacionalitat o regió» determini el seu propi nom, que necessàriament associat a les sigles PSOE. La ratificació dels Estatuts es fa a través del Comitè Federal. En cas de conflicte, el PSOE pot suspendre les relacions amb un partit federat. El PSC abona una quota al PSOE, estipulada segons el nombre d'afiliats i, d'acord amb el Protocol d'Unitat de 1978, preveu la participació de membres del PSC en el Comitè Federal del PSOE i la seva possible elecció com a membres de l'Executiva Federal, tot i que els Estatuts del PSC estableixen que aquest partit és el que decideix la seva participació en òrgans representatius comuns.

partits fundadors, d'on es desprèn que per a la FC-PSOE, el futur del nou partit era esdevenir una federació més del PSOE, a diferència dels dos altres partits (PSC-C i PSC-R), que defensaven una relació federal. Jurídicament el PSC (PSC-PSOE) és un partit plenament independent, atesa la seva inscripció en el Registre de Partits Polítics dependent del Ministeri de l'Interior,¹⁰¹ i manté una identitat molt marcada dins l'estructura confederal del PSOE (Consell Nacional i comptabilitat pròpia, que sotmet al Tribunal de Comptes). La delegació del PSC que assisteix als congressos del PSOE té les seves pròpies regles, i una d'aquestes és que designa el seu propi representant en el Comitè Executiu.¹⁰² Segons Font (2003: 62), la clau de la qüestió no és tant la dependència orgànica o jurídica com la correlació de forces, la major o menor capacitat d'influència del PSC en cada moment.

El primer secretari del PSC, Narcís Serra va reactivar a primers de l'any 2000, amb vista a les eleccions generals del març, l'aspiració del PSC de comptar amb un grup parlamentari propi al Congrés dels Diputats com el del període 1977-1982. Serra, no obstant això, va matisar que aquesta voluntat dels socialistes catalans no seria possible fins al cap de quatre anys, en el 2004. Malgrat tot, manifestà que el PSC ja havia fet el primer pas amb la constitució de l'Entesa Catalana de Progrés, juntament amb ERC i ICV. Al cap de tres anys, durant la negociació per a la formació de govern, ERC va plantejar la necessitat que els parlamentaris catalans del PSC mantinguessin la coherència en totes les cambres de representació (*vid. ap.* 3.3.1). Montilla s'hi va comprometre, tot i advertir: «Nosaltres (PSC) només responem per nosaltres. El PSOE no decideix pel PSC, però aquest, tampoc pel PSOE.» En preguntar-li si això podia suposar, si arribés el cas, de trencar la disciplina del vot, contestà lacònicament: «Això és prejudicar molt.»¹⁰³ El dirigent socialista, a més, va precisar que la lleialtat demanada

¹⁰¹ Així ho recorda una resolució de la Junta Electoral Central (JEC) de 1986, que afirmava, amb motiu d'una disputa per l'assignació d'espais gratuïts de propaganda electoral en les eleccions legislatives: «Aquesta entitat figura inscrita en el Registre de partits polítics com a distinta i independent del PSOE; va presentar candidatures pròpies i va obtenir diputats propis en les eleccions de 28 de octubre de 1982, amb independència del PSOE». La JEC va ratificar aquest mateix criteri amb motiu de la campanya pel referèndum sobre el Tractat Constitucional Europeu del 20 de febrer de 2005.

¹⁰² Aquesta circumstància era prou coneguda pel vell aparell *guerrista* del PSOE, que va tenir l'hegemonia durant les dècades de 1980 i 1990, i va ser ignorada en primera instància per la nova direcció encapçalada per Rodríguez Zapatero, que pretenia designar el representant del PSC d'esquenes a la decisió dels socialistes catalans de proposar José Montilla. La resposta del PSC va ser la de desautoritzar la iniciativa dels nous dirigents del PSOE, invocant el Protocol d'Unitat que regeix les relacions entre el PSC i el PSOE des de la fundació del partit el 1978.

¹⁰³ Al cap d'uns quants mesos, en plena discussió del projecte de nou Estatut al Parlament i davant les reaccions negatives que el contingut que aquest suscitava entre diferents dirigents del PSOE, Montilla va

per ERC no tenia res a veure amb la possibilitat que el PSC tingués un grup parlamentari propi al Congrés; una petició que, segons Montilla, Esquerra no exigia i que el Reglament d'aquella cambra tenia vedat.¹⁰⁴

Tanmateix, després de Serra, fou Pasqual Maragall qui va anunciar, durant una entrevista televisiva el 3 d'abril del 2004, que demanaria al secretari general del PSOE (encara no president del Govern espanyol) que els socialistes catalans tinguessin grup parlamentari propi al Congrés en la nova legislatura. Amb tot, el secretari d'organització del PSC, Joan Rangel, al cap de dos dies, assegurava que el partit no renunciava al grup propi però que això «no era una prioritat». Des del PSOE la resposta també va ser negativa. Maragall, però, tornà a insistir en la qüestió el 20 de juny del mateix any davant el Consell Nacional del PSC, aprofitant la convocatòria del XXXVI Congrés del PSOE, el 3 i 4 de juliol. «Nosaltres servim el projecte socialista català i espanyol proposant de tenir grup propi al Congrés», va afirmar, després de recordar que feia vint anys havia hagut de renunciar al seu propi grup pels efectes col·laterals de l'intent de cop d'estat del 23-F. A parer seu, una major autonomia del PSC al Congrés dels Diputats permetria de col·laborar més estretament amb ERC i ICV, i va posar l'Entesa com a exemple, recordant que havia estat l'embrió del tripartit. «Si governem amb altres forces, hem de tendir a no ser un sol partit, però sí a construir un referent comú per a governar. La gent ha de veure aquestes forces com un conjunt», va puntualitzar. Tot i això, aquesta reivindicació no va ser recollida en l'esborrany de ponència política que havia de ser discutida en el Congrés del PSC. Fins i tot el PSC reclamava en aquesta ponència la reforma del RCD, però no pas amb l'objectiu d'obtenir grup propi. Des del PSC es va criticar el cas omís que el president socialista havia fet de l'intent de l'Executiva d'ajornar la discussió a finals del juliol. En les files del PSOE, a més, es calculava que aquesta decisió del PSC comportaria que el PSOE passés a ser el segon grup de la Cambra baixa, darrere del PP, a més de provocar un enfrontament intern dins el socialisme espanyol. Durant la celebració del conclave del PSOE, el portaveu del PSC, Miquel Iceta, va apuntar, tanmateix, que seria un «senyal equivocat» permetre que «per a influir en l'evolució de l'Estat autonòmic, fos més eficaç fer-ho des de fora que des de dins», reclamant a Zapatero que prestés més atenció al PSC que no pas a ERC i

apuntar la possibilitat que els diputats del PSC trenquessin la disciplina de grup en cas de desacords amb el PSOE en aquesta matèria, tot i admetre que això podria ser del preludi d'unes eleccions anticipades a Catalunya.

¹⁰⁴ Article 23.2 del Reglament del Congrés dels Diputats (RCD).

IU. Renunciant, doncs, a plantejar un grup parlamentari propi, el PSC va reclamar un estatus singular, com va admetre José Montilla mateix.

Per la seva banda, amb un 2,55% dels vots en el conjunt de l'Estat i un total de 8 actes de diputat al Congrés, ERC obtingué el millor resultat en unes eleccions legislatives des de 1977. Des de l'inici de la campanya electoral, el seu líder, Josep-Lluís Carod-Rovira, va voler deixar clara l'aspiració del seu partit, implantat exclusivament a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears i sense vincles orgànics amb cap altra força política, a formar grup parlamentari propi. Carod-Rovira posà l'èmfasi en el fet que el seu partit seria «l'únic dels components del govern català que podria defensar-lo des d'un grup parlamentari propi a Madrid» atès que, presumiblement, «els diputats del PSC s'integrarien en el grup del PSOE i els d'ICV-EUiA anirien al Grup Mixt». A pesar de l'ascens dels republicans, les primeres estimacions van fer pensar que no podrien aconseguir aquest objectiu per ben poc. L'article 23 RCD instituïa que, per a això, cada partit havia d'obtenir almenys 15 diputats o 5 en cas d'aconseguir un 15% dels vots en cada circumscripció en què s'hagués presentat. ERC superava amb escreix aquest percentatge a Girona, Lleida i Tarragona, però a Barcelona havia obtingut un 14,16% dels vots. ERC accedí a restar fora del repartiment dels llocs en els òrgans de govern de les dues cambres, tot i aspirar-hi en el cas del Senat, a canvi de l'obtenció de grup propi al Congrés i de dues presidències de comissió a la Cambra Baixa i una altra a la Cambra Alta.¹⁰⁵ Després de l'acord de la Mesa del Congrés, el Grup Popular va presentar recurs d'empara davant el TC, per considerar que ERC no complia els requisits mínims per a formar grup. Joan Puigcercós, per contra, va voler recordar, sobre les sentències del TC: «Tendeixen a facilitar la participació política quan es tracta de formacions amb representativitat social.»

ICV, que juntament amb IU va passar a constituir el grup parlamentari Izquierda Verde, havia estat tradicionalment una organització vinculada a IU, encara que les nombroses diferències entre l'una i l'altra acabaren provocant el trencament de relacions a finals de 1997. Les diferències, al marge de sorgir del terreny programàtic, es van fer paleses en el pla organitzatiu, en què la independència orgànica d'ICV, que

¹⁰⁵ Tots els partits presents al Congrés dels Diputats, excepte el PP, van pactar, al cap d'uns quants dies, la composició del Congrés i del Senat. La negativa del PP de cedir cap dels seus llocs a la Mesa del Congrés –concretament a CiU– i la pressió sobre el PSOE perquè no atorgués cap de les seves places a IU-ICV, propicià l'efecte contrari: el PSOE es va avenir a quedar en minoria a les cambres i repartir bona part dels seus càrrecs. Com a contrapartida, va obtenir, per escrit, un pacte de «no-agressió», que van subscriure i escenificar, el primer d'abril del 2004, 12 dels 13 partits representats al Congrés i al Senat.

no formava part de la seva organització federal ni s'integrava en els organismes de direcció, va donar lloc a diferents posicionaments polítics, malgrat que en les eleccions al Parlament Europeu o en les legislatives els representants electes de totes dues formacions s'incorporaven al mateix grup parlamentari, a través d'un protocol de relacions *ad hoc*. Segons Botella (2005: 59), l'extrema simplicitat del sistema espanyol de partits explica en bona part aquesta estratègia. A Catalunya, un panorama més complex, amb més línies d'interrelació entre partits, fa impossible una aproximació tan simple.¹⁰⁶ El resultat de tot aquest procés accelerat de diferències i disputes va ser el trencament entre IU i IC, materialitzat amb l'expulsió dels diputats d'IC del grup parlamentari al Congrés, a primers del 1998, i l'abandonament d'IC per una part del «col·lectiu tricolor», de cara a la creació d'una nova força política catalana relacionada amb IU, que havia de desembocar juntament amb el Partit dels Comunistes de Catalunya (PCC) i alguns col·lectius dispersos, com el grup editor de la publicació *Mientras Tanto*. L'any 1987 el PCC es va incorporar a IC i tornà a separar-se'n el 1989. Així i tot, en 1993 el PCC, en el seu IX Congrés, decidí de reincorporar-s'hi i, ja l'any 1995, va concórrer amb IC a les eleccions municipals. Una altra vegada, el 1997, el PCC va trencar amb la federació, per integrar-se, el maig de 1998 a EUiA. Tanmateix, durant el període de relacions d'IC amb IU, IC no formava part d'aquesta última organització; totes dues es reconeixien recíprocament un caràcter sobirà i independent. Això es podia veure en la no concurrència de l'una en el territori de l'altra; però, a diferència del que era tradicional en les relacions entre PCE i PSUC, no hi havia participació dels dirigents d'IC en els òrgans directius d'IU; l'única instància integrada era el grup parlamentari conjunt en el Congrés dels Diputats, denominat Grupo Federal

¹⁰⁶ La primera expressió de la crisi residia en el desig d'IC de contribuir al sorgiment de projectes similars en altres territoris de l'Estat, en l'horitzó d'una articulació federal de totes les forces a l'esquerra del PSOE, partint de l'embrió format per forces com IC mateix, Euskadiko Ezkerra (EE), Izquierda Canaria i, en un altre àmbit, dels partits socialistes de Mallorca i Menorca (PSM) i la Unitat del Poble Valencià (UPV). El suport d'IC a EE i no a IU en la campanya de les eleccions basques de 1989 va ser el primer detonant, especialment després de la integració d'EE al Partit Socialista d'Euskadi (PSE-PSOE). A partir d'aquí les tensions van anar en augment: mostraven diferències en relació al Tractat de Maastrich (1991), o en les relacions amb els sindicats UGT i CCOO amb motiu de les dues reformes laborals acordades entre el govern d'Aznar i els principals sindicats, que van ser totes votades favorablement per IC amb l'oposició d'IU. Però les diferències més substancials es produïren en l'actitud en relació als governs socialistes de la darrera etapa de Felipe González, a partir de 1993. La successió d'episodis de corrupció i de terrorisme d'estat va donar lloc a crítiques molt fortes contra el PSOE, en les qual van coincidir IU i el PP, cosa que donà lloc a una «pinça» que va ser denunciada per IC. Per la seva banda, IC mantenia importants pactes locals a Catalunya amb els socialistes, mentre que, paradoxalment, l'actitud d'IU negant-se a formar coalicions amb el PSOE va permetre que la dreta espanyola avancés posicions i va tenir conseqüències institucionals en la formació de governs locals i regionals després de les eleccions de 1995.

de Izquierda Unida - Iniciativa per Catalunya.

Després de l'acord de coalició entre ICV i EUiA en les eleccions al Parlament del novembre de 2003, ICV i Izquierda Unida van començar a estudiar a primers de febrer del 2004 la possibilitat de tornar a compartir grup parlamentari al Congrés dels Diputats. L'acord, tanmateix, no es concretaria fins després de les eleccions generals, en funció dels resultats obtinguts per ambdues formacions. La coalició d'ICV amb EUiA en la llista que encapçalava Joan Herrera va ser un dels factors afavoridors d'aquesta aliança, que s'acabaria reeditant després d'anys de ruptura formal de relacions en 1997. L'acord entre IU i ICV per a formar un grup parlamentari confederal al Congrés, en què totes dues forces mantindrien la seva sobirania, es va tancar el 23 de març de 2004 i incorporava un repartiment de responsabilitats que garantia, segons l'opinió dels signants, la pluralitat des del punt de vista territorial i polític. El president del grup «per evitar una estricta suma de sigles», seria Gaspar Llamazares, coordinador general d'IU, i el portaveu, Joan Herrera (ICV), però tots dos acordaren de dividir el temps en els grans debats. Segons ICV, Llamazares havia de trobar «natural» aquesta assignació de papers, després de la davallada de resultats de la seva formació el 14 de març.

Quant a EUiA, cal dir que aquesta formació pren part, des que es va independitzar, en el «projecte comú d'IU» en els àmbits estatal i europeu i és el seu referent polític a Catalunya. Per aquest motiu participa, segons els seus estatuts, en els òrgans de direcció d'IU, amb veu i vot, i es coresponsabilitza dels acords presos i de l'aplicació d'aquests a Catalunya. Coherentment, en les eleccions legislatives i europees és previst que els electes d'EUiA formin part del grup parlamentari federal d'IU o dels grups parlamentaris en què participi IU, respectivament.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Els defensors de l'existència d'un referent català d'IU van constituir aquesta federació de partits i col·lectius arran del trencament d'IC amb IU. En les eleccions europees de 1999 va obtenir 58.535 vots (2%) i en les del Parlament de Catalunya, amb Antoni Lucchetti com a cap de llista, 44.334 vots (1,4%). Precisament la migradesa d'aquests resultats i el fet que IC obtingués 5 diputats, 3 dels quals en coalició amb el PSC-CpC, va palesar la fragmentació del vot en l'espai polític més a l'esquerra. Aquest fet produí que es refessin ponts de diàleg molt malmesos amb IC, especialment des del trencament de 1997, que van donar lloc a l'expulsió de l'únic diputat del PCC integrat en el grup parlamentari d'IC.

Taula 20. Resultats de les eleccions legislatives (1977-2004)

Partits	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996	2000	2004
	%	DIP	%	DIP	%	DIP	%	DIP	%
UCD	34,44	166	34,84	168	6,77	11			
PSOE	29,32	118	30,4	121	48,11	202	44,06	184	39,6
AP-PP	8,21	16	10,77	10	26,36	107	25,97	105	25,79
PCE-IU	9,33	19	10,77	23	4,02	4	4,63	7	9,07
PDPC-CIU	2,81	11	2,69	8	3,67	12	5,02	18	5,04
PNV	1,62	8	1,65	7	1,88	8	1,53	6	1,24
UDC-DCC	0,94	2							
ERC	0,79	1	0,69	1	0,66	1	0,53	2	0,51
EE	0,34	1	0,48	1	0,48	1	0,53	2	0,51
CAIC	0,2	1							
CIC	0,16	1							
PSA-PA			1,81	5			1,04	2	
HB			0,96	3	1	2	1,115	5	1,06
UPC			0,33						
PAR			0,21	1			0,36	1	0,35
CDS					2,87	2	9,22	19	
CG			1				0,4	1	
AIC							0,33	1	0,32
UV							0,32	1	0,71
EA									0,67
CC									0,55
BNG									0,88
ICV									0,88
CHA									0,51
NA-BAI									0,33
									0,24
									1
									0,31
									0,43
									1,07
									0,88
									1,32
									0,51
									0,33
									0,24
									1

UCD: Unión de Centro Democrático
 PSOE: Partido Socialista Obrero Español
 AP-PP: Alianza Popular fins a les eleccions de 1989, en què passa a anomenar-se Partido Popular
 PCE-IU: Partido Comunista fins a les eleccions de 1986, quan es funda Izquierda Unida
 PDPC-CIU: Pacte Democràtic Per Catalunya fins a 1979, en què Convergència Democràtica de Catalunya forma coalició amb UDC i formen CIU
 UDC-IDCC: Unió Democràtica de Catalunya i Democràcia Cristiana de Catalunya entren a CIU en 1979
 ERC: Esquerra Republicana de Catalunya
 EE: Euskadiko Ezkerra
 CAIC: Candidatura Aragonesa Independentiente
 CIC: Candidatura Independentede Centro
 PSA-PA: Partido Socialista Andaluz, Partido Andalucista
 HB: Herri Batasuna
 UPC: Unión del Pueblo Canario
 PAR: Partido Aragonés Regionalista
 CDS: Centro Democrático y Social
 CG: Coalición Galega
 AIC: Coalición Agrupaciones Independientes de Canarias
 UV: Unió Valenciana
 EA: Eusko Alkartasuna
 CC: Coalición Canaria
 BNG: Bloque Nacionalista Galego
 ICV: Iniciativa per Catalunya-Verds. Va formar part d'IU, l'any 2000 es presentà en solitari
 CHA: Chunta aragonesista
 NA-BAI: Nafarroa-Bai

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Congrés dels Diputats (<http://www.congreso.es/frameelecciones.htm>) i del Ministeri de l'Interior (<http://www.elecciones.mir.es>).

3. EL PROCÉS DE FORMACIÓ DEL GOVERN CATALANISTA I D'ESQUERRES

Com s'ha dit repetidament, la Teoria de Coalicions ha produït diverses hipòtesis sobre les motivacions dels partits i diferents models d'interpretació dels criteris que segueixen aquests per a negociar i formar coalicions, i un dels aspectes centrals es refereix a la configuració de les CVM i a les motivacions partidistes (*vid. ap. 1*). Per a Gamson (1961), en la formació de governs de coalició, els partits segueixen el criteri de minimitzar la mida de la coalició amb l'objectiu de maximitzar-ne la utilitat esperada, de manera que la recompensa que en deriva (les carteres ministerials) sigui la més alta possible (Teoria de la Mida Mínima). Posteriorment Riker (1962: 32-46) va predir la formació de coalicions vencedores mínimes (CVM), en el sentit que dos o més partits tendiran a controlar junts la majoria dels escons i que la coalició serà mínima en tant que no inclourà cap partit no imprescindible per a la consecució de la majoria.¹⁰⁸

Leiserson (1966) i Axelrod (1970) van utilitzat la compatibilitat i/o la ubicació ideològica com a suport a la negociació, tot i assumir que l'obtenció de càrrecs és una de les principals motivacions dels partits polítics. Per a Strom (1985: 738ss.), les coalicions es mouen en un triangle els vèrtexs del qual són la maximització del suport electoral, l'augment del nombre de càrrecs polítics (*office-seeking*) i l'aplicació del seu programa a través de l'orientació de les polítiques públiques (*policy-pursuing*). Cada partit triangula, doncs, aquests objectius en funció de la ponderació que fa de les seves prioritats polítiques; però, en la mesura en què la maximització dels suports electorals no té immediatesa (excepte en la finalització o ruptura d'un govern), la motivació es mou en un *continuum* entre l'*office-seeking* i el *policy-pursuing*. Budge i Laver dedueixen (1992: 12-13) que els beneficis seran màxims (en carteres i polítiques públiques) per als partits integrants de la coalició si aquesta és mínima i amb màxima homogeneïtat ideològica. Ara bé, per a arribar a aquest tipus de coalicions, cal una sintonia prèvia entre els grups polítics i l'habilitat constant dels agents implicats en les negociacions, ja sigui en la fase de formació del govern de coalició o bé al llarg del seu mandat. Per a Colomer (1994: 866), amb l'*office seeking*, els partits tendeixen a formar coalicions de la mida més petita possible per obtenir les quotes més altes de poder

¹⁰⁸ Ara bé, com fa notar LLERA (2000: 228), si el primer terme del *continuum* és molt important en el món anglosaxó, no ho és tant en l'uropeu, on l'aplicació d'aquest té més aviat el caràcter d'obtenció de recursos addicionals (influència, notorietat, etc.) per a la activitat competitiva del partit. Precisament, en la cultura política europea, els alineaments ideològics (identificació partidista i preferències dels electors) tenen un pes molt més gran en les estratègies partidistes (BUDGE i KEMAN, 1990: 13ss.).

(minimitzar, doncs, les coalicions per maximitzar el poder), i amb el *policy-pursuing* tendeixen a elegir els seus socis entre els partits més pròxims a les seves posicions político-ideològiques. Aquest criteri de formació de coalicions entre partits ideològicament connexos tendeix a beneficiar els partits intermedis i a perjudicar els partits extrems, ja que, en absència de majoria absoluta de cap partit, els partits intermedis acostumen a tenir diverses oportunitats de contribuir a la formació de majories, ja sigui amb socis situats a la seva dreta o a la seva esquerra, mentre que els partits extrems tenen una sola via de negociació. De fet, quan la posició centrista o intermèdia d'una minoria pot bloquejar la formació d'una majoria alternativa de partits connexos en l'espai político-ideològic, aquella minoria constitueix una coalició vencedora encara que no sigui majoritària (Colomer, 1995: 870-871; 1996: 88). Luebbert, (1983); Maor (1990) i Bergman (1995: 97) estableixen una diferenciació entre objectius en ells mateixos (càrrecs i polítiques) i objectius instrumentals (vots i cohesió) (*vid. ap. 3.2.5*).

Els estudis comparats de formació de coalicions en parlaments multipartidistes han demostrat posteriorment la fecunditat d'aquests models teòrics (Laver i Schofield, 1991). Segons Laver (2000: 22), «les polítiques resultants dels acords de coalició són quasi invariablement centrípetes. Els partits poden variar les seves polítiques en funció de les negociacions per tal d'obtenir càrrecs, però els beneficiaris d'aquest procés són quasi sempre, de manera invariable, els votants mitjans» (Schofield, 1993; Laver i Shepsle, 1995). En relació als parlaments regionals o subestats a l'Estat espanyol, Batlle (1995) ha demostrat que el model amb més força explicativa és el que suposa que els partits només tendeixen a formar CVCM, variant de la CVM.¹⁰⁹ Segons aquest model, els partits solen associar-se únicament amb altres partits connectats en l'espai político-ideològic i, amb aquesta restricció, a acceptar tan sols els socis numèricament necessaris per a formar una majoria mínima de diputats. Els partits polítics actuen, doncs, amb notables restriccions político-ideològiques, que són presumiblement beneficioses en l'arena electoral, atès que permeten de transmetre missatges coherents als electors però persegueixen també la consecució d'altres quotes de poder. Pel que fa a Catalunya, en un estudi sobre els processos de formació dels governs des de 1980,

¹⁰⁹ Aquests dos criteris han demostrat la seva validesa per a explicar la formació de governs de coalició en els règims parlamentaris després de la Segona Guerra Mundial (TAYLOR i LAVER 1973; DE SWANN 1973; BROWNE 1973, resumits i posats al dia per FRANKLIN i MACKIE, 1984: 671-692; LIPHART 1984: 51-52; LAVER i SCHOFIELD 1990: 89). L'estudi de les motivacions dels partits també ha servit per a explicar la viabilitat dels governs minoritaris (STROM, 1990).

Dellunde (2006) ha analitzat en quins casos els governs validarien els models teòrics descrits, i ha demostrat que Catalunya no és un cas atípic pel que fa al grau de compliment de les prediccions de les teories formals i que, en alguns casos, aquest compliment és fins i tot superior.¹¹⁰ En particular conclou que la formació del Govern tripartit d'esquerres va ser un dels casos descrits per les teories formals: es tractava d'una CVM que no incorporava la força política amb més escons (CiU), i la força que va obtenir més vots (PSC-CpC) es trobava en el mínim de distància entre totes les coalicions guanyadores. En canvi, CiU va perdre la posició de centralitat de què gaudia des de 1984, perquè, a pesar que continuava ocupant un espai central en la dimensió espanyolista-catalanista, el PSC-CpC era el que l'ocupava en l'eix esquerra-dreta.

Taula 21. Verificació de les teories formals en els processos de formació de govern (1980-2003)

Govern	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10
1980					Sí	Sí		Sí	Sí	Sí
1984	Sí				Sí				Sí	Sí
1987	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí		Sí	Sí
1988	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí		Sí	Sí
1992	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí		Sí	Sí
1995					Sí			Sí	Sí	Sí
1999					Sí			Sí	Sí	Sí
2003	Sí	Sí				Sí	Sí	Sí	Sí	Sí

Font: Dellunde, P., 2006.

3.1. Les eleccions del 16 de novembre de 2003

El resultat de les eleccions del 16-N van provocar diverses conseqüències. D'entrada, la més important fou la definitiva atomització del mapa polític català i el trencament decisiu de la inèrcia bipartidista, hegemònica, durant gairebé un quart de segle. El retrocés de les dues principals forces, CiU i PSC-CpC, s'accentuà pel creixement experimentat pels partits més petits, especialment ERC. D'aquesta manera CiU va resultar ser la primera força en nombre d'escons (46) i el PSC-CpC, amb 8.000 vots més i 42 escons, va quedar segona. ERC (23) va experimentar una gran avançada i

¹¹⁰ T1: Els governs que es formaran tindran una majoria absoluta d'escons; T2: Els governs que es formaran seran *minimal winning coalitions* (CVM); T3: Els governs que es formaran seran *minimum winning coalitions*; T4: Els governs que es formaran seran *minimal winning*, amb un nombre minimal de partits; T5: Els governs que es formaran inclouran el partit amb més nombre d'escons de la legislatura; T6: Els governs que es formaran seran *minimal connected winning coalitions* (CVMC); T7: Els governs que es formaran seran *minimal range coalitions*; T8: Els governs minoritaris que es formaran tindran una oposició dividida ideològicament; T9: Si hi ha un *median party*, es formarà un govern que l'inclouï; T10: Si hi ha un *strong party* (partit amb una àmplia majoria), es formarà un govern que l'inclouï.

el PPC (15) un lleuger increment, com ICV-EUiA (9). CiU va aconseguir així, sense Pujol i contra tot pronòstic, la setena victòria consecutiva en unes eleccions catalanes. La transcendència de la victòria de CiU, tanmateix, relegà a un segon pla el sever retrocés de les dues primeres forces polítiques, que van arribar a perdre 10 diputats cadascuna. Mas va guanyar, doncs, en escons, però l'ERC de Carod-Rovira tenia la clau per a fer-lo president. El resultat de les eleccions impedi a Maragall de reafirmar la seva pretensió d'encapçalar un govern d'esquerres, mentre que no deixava de criticar la llei electoral, com havia fet quatre anys abans, per haver perjudicat els seus interessos. En aquest context, Josep-Lluís Carod-Rovira tornà a oferir un pacte per a fer un «govern d'unitat nacional», que Maragall i Saura van refusar en defensar un govern d'esquerres a tres bandes. Per la seva part, el PPC de Josep Piqué va obtenir un resultat que sumava tres diputats més als obtinguts en 1995, tot i que aquests diputats de més no li van servir per a mantenir un paper decisiu en el futur Parlament.

3.1.1. El precedent de les eleccions de 1999 i la VI legislatura al Parlament (1999-2003)

El context polític en què es va produir l'elecció de Pujol l'any 1999, la darrera després de la seva provada longevitat política, era molt diferent del d'anteriors eleccions.¹¹¹ Les municipals del juny del mateix any ja havien indicat un retrocés de CiU idènticament proporcional al de les eleccions legislatives de 1996. Aquest element propicià unes eleccions molt disputades, en què els factors més innovadors foren la presència de l'exalcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, com a candidat del principal aspirant a derrotar CiU, i la coalició PSC-CpC, que va eclipsar l'aparició en escena d'altres actors polítics amb menys possibilitats d'alçar-se amb la victòria però igualment innovadors, com Alberto Fernández Díaz (PPC) o Josep-Lluís Carod-Rovira (ERC). Les diferents enquestes publicades abans de la campanya van dibuixar un marc plenament competitiu, en què el PSC-CpC experimentava un considerable avanç i CiU un lleuger retrocés. La decisió d'ICV de fer coalició amb els socialistes a les circumscripcions de

¹¹¹ CiU va perdre la majoria absoluta de què disposava des de 1984. Pujol va ser investit en segona volta per majoria simple i governà en minoria, tot i rebre el suport del PP a partir de 1996, gràcies al pacte entre totes dues forces a escala estatal. L'acord de governabilitat que ho va fer possible se centrava en el desenvolupament autonòmic, especialment l'increment de les competències, la millora del finançament i l'augment de les inversions de l'Estat a Catalunya. En conjunt, la legislatura va acabar amb un ambient de relativa bonança econòmica, tant a Catalunya com a l'Estat, al marge de l'absència d'episodis de crispació política, com els que es van desencadenar en la darrera etapa de governs socialistes. De la mateixa manera la tasca de govern de CiU va anar rebent un bon grau d'acceptació ciutadana, fins i tot entre els electors de la resta de partits (GIFREU i PALLARÈS, 2001: 14).

Girona, Lleida i Tarragona va servir per a reforçar la intenció de vot a favor de Maragall arreu. Els mateixos sondejos van evidenciar que l'electorat català creia en una nova victòria electoral de CiU, en més d'un 60%, malgrat que, per primera vegada des de 1984, els qui pensaven que es produiria una victòria socialista s'acostaven a un 20%, i un mes abans de les eleccions, aproximadament, un 15% dels electors es mostrava indecís, de manera que amb la competitivitat ja descrita, la decisió final d'aquests electors podia condicionar el resultat final.

En aquest context polític i d'opinió pública, els partits es van presentar a les eleccions amb candidatures i estratègies renovades. La campanya de CiU se centrà, tanmateix, en la figura de Jordi Pujol i en la defensa de l'obra de govern i d'algunes mesures d'impacte, com les pensions, els peatges o les inversions públiques. També va intentar capitalitzar el rendiment del seu suport al govern del PP: la contribució a l'estabilitat i l'increment del poder polític i la millora del finançament a partir del 2001. La candidatura del PSC-CpC va incorporar un nou disseny de campanya i una notable renovació de candidatures. La plataforma ciutadana (CpC) portà el pes de la campanya, que va estar marcada per la figura de Maragall –i la relativa poca visibilitat del PSC– i amb l'alternança en el poder com a gran esquer. Amb un plantejament poc crític amb la gestió de CiU i en què Maragall s'arribà a presentar com a successor de Pujol, els socialistes van cercar el vot de l'electorat més moderat i, en particular, del vot socialista en les eleccions municipals (1995) i generals (1996) que s'havia decantat tradicionalment per CiU en les eleccions al Parlament. La renovació del PPC, amb l'aparició en escena del nou líder d'aquesta formació, Alberto Fernández Díaz, va anar acompanyada d'una renovada estratègia per a fer aparèixer el partit d'Aznar en posicions centristes, a diferència de l'etapa de lideratge d'Aleix Vidal-Quadras, tot i l'inconvenient que suposava la poca notorietat del candidat. La campanya es va centrar en el balanç de gestió del Govern de l'Estat, amb la presència en campanya de líders estatals del partit. La col·laboració de CiU i PP a escala estatal i la necessitat de no incomodar CiU, els vots de la qual eren imprescindibles per a la governabilitat espanyola, dificultà la crítica a la coalició nacionalista, malgrat alguna de puntual a la política lingüística de la Generalitat. La campanya va tenir, doncs, com a gran objectiu retenir al màxim el bon resultat de 1995 i evitar la possible erosió de l'electorat moderat de CiU i del vot no nacionalista del PSC-CpC. Per la seva banda, ERC afrontà aquestes eleccions després d'un resultat relativament bo en les eleccions municipals i amb la voluntat de resistir davant la creixent bipolarització entre CiU i PSC-CpC. El candidat

dels republicans, Josep-Lluís Carod-Rovira, es va estrenar com a cap de llista. La renovació en les llistes fou notable, mentre que el discurs de la formació va combinar aspectes socials i nacionals amb l'interès especial de reforçar el perfil propi respecte a les dues grans formacions polítiques catalanes. La suposada dependència del PSC envers el PSOE, els pactes de CiU amb el PP i les ofertes programàtiques de caràcter sectorial van ser els eixos bàsics de la seva campanya.

Els pronòstics no es van complir, en un sentit invers al de les primeres eleccions autonòmiques de 1980, en les quals CiU obtingué més escons dels previstos pels sondejos.¹¹² CiU va guanyar en escons i la coalició socialista en vots. Es produí, doncs, la sisena victòria consecutiva de Jordi Pujol, tot i recollir els pitjors resultats des de 1984 i a pesar de l'espectacular avanç de les posicions socialistes, que van aconseguir de passar dels 802.252 sufragis de 1995 a la xifra d'1.183.299. A més, la coalició de Maragall va poder guanyar per primera vegada a la província de Barcelona, amb 948.202 vots, contra els 620.756 de l'any 1995 (CiU en va obtenir 953.419). En total, els socialistes aconseguiren de passar d'un 25,4% dels vots de 1995 a un 40% en 1999 (19 punts més, que s'expliquen, malgrat l'abstenció global registrada, per l'increment de la participació de l'electorat tradicional socialista de les àrees urbanes de l'àrea metropolitana). ERC resistí la bipolarització entre CiU i PSC-CpC i va perdre només un dels 13 escons de l'any 1995 (8,68%), de manera que restava amb els mateixos 12 escons que el PPC (9,51%). La fragmentació de l'espai format per ICV, EUiA i Els Verds va impedir que ICV pogués obtenir a Barcelona uns resultats que evitessin el traspàs de vots cap a la coalició de Maragall. El suport del PPC a CiU es va repetir en ocasió de la investidura de Jordi Pujol, el 16 de novembre de 1999, amb els vots contraris de PSC-CpC i ICV, i l'abstenció d'ERC, aquesta última a canvi de determinats compromisos de legislatura. La sisena legislatura fou presidida des del començament per un acord estable entre CiU i PP, trasllat mimètic del suport que CiU prestava a José María Aznar en la política espanyola, encara que a partir del 2000 el PP va obtenir la majoria absoluta. Els diferents intents de configurar majories alternatives amb PSC-CpC

¹¹² Totes les enquestes publicades fins la jornada electoral, incloent-hi les publicades el diumenge anterior, havien atorgat a CiU una majoria folgada (el CIS li va arribar a atorgar una forquilla entre un 40 i un 40,5% dels vots i prop de 60 escons); majoria que anà decreixent amb les dades de les enquestes a peu d'urna, fins que l'escrutini acabà disminuint aquests resultats. Amb tot, les enquestes van continuar reflectint uns guarismes molt favorables, especialment després de no haver detectat la desfeta experimentada en les anteriors eleccions municipals a la ciutat de Barcelona, malgrat les advertències llançades al seu electorat en el darrer consell nacional de la formació el 12 de setembre, en què instaren la militància a fer els possibles per a mobilitzar l'electorat més fidel. Contràriament, les enquestes van pronosticat pitjors resultats per a la coalició encapçalada per Pasqual Maragall.

i ERC foren rebutjades per Pujol, malgrat el progressiu distanciament amb el PP a causa de la seva política autonòmica.

3.1.2. La precampanya i campanya electoral

La represa del curs polític el setembre de 2003 va conduir la política catalana a un clima plenament preelectoral. CiU s'inclinà per fer les eleccions el 16 de novembre per tal d'evitar la coincidència amb les eleccions a l'Assemblea de la Comunitat de Madrid, previstes el 26 d'octubre, i amb la voluntat de centrar el debat electoral en l'autogovern i l'Estatut, després que, segons els nacionalistes, el PSC es veiés condicionat per un document sobre el model d'Estat aprovat pel PSOE a Santillana del Mar el 29 d'agost. En aquest context Pujol va situar com a objectiu de CiU superar el PSC-CpC en 4 o 5 escons i defensà la bondat de la seva col·laboració amb el PPC, arribant a afirmar que, sense aquesta aliança, el Parlament s'hauria convertit en una «barra lliure». Amb tot, el ministre Josep Piqué, entronitzat com a candidat del PPC, va lamentar que CiU no li agrais prou el seu «patriotisme» i anuncià que només donaria suport al candidat de CiU, Artur Mas, en cas d'entrar a formar part del Govern català. En resposta, Mas va assegurar que CiU no pactaria amb el PPC mentre els «negués el pa i la sal» i que amb ell no hi hauria consellers del PPC. Confirmant aquesta apreciació del seu candidat, CiU s'abstingué en la votació dels pressupostos de l'Estat, fet que va ser aprofitat per Piqué per a titllar aquesta actitud «d'electoralista», assegurant que això «no passava amb Pujol». L'intent de polaritzar la campanya per part de CiU va tenir correspondència per part del PSC-CpC. Carod-Rovira, en nom d'ERC, plantejà per carta a Mas, Maragall i Saura el 15 de setembre un pacte per a aïllar el PPC, amb un gran acord sobre autogovern i infraestructures. CiU, PSC-CpC i ICV van rebutjar de formar un govern de concentració amb ERC, cosa que el candidat d'ERC jutjà com una irresponsabilitat, davant la creixent involució política, i insistí en les crítiques a CiU per haver negociat amb Madrid, primer amb el PSOE i després amb el PP, a la manera «d'un club de petrolers». I mentre que el 29 de setembre Carod-Rovira recordava a Maragall que ningú no podria governar en solitari, Saura l'instava a apostar per un govern d'esquerres.

En un acte de balanç de la seva trajectòria celebrat el 23 d'octubre, Jordi Pujol va cridar els catalans a fer-li de nou confiança votant Mas, i aquest reclamà insistentment el comandament del partit i del país per a una nova generació «sense complexos», comproment-se a construir la Catalunya que «Pujol i els altres

catalanistes de totes les èpoques havien somiat». El delfí de Pujol va alertar, a més, del perill d'una concentració de poder «sectària» en cas de victòria del PSC-CpC i augurà desordre i paràlisi en cas d'un govern d'esquerres («un *totum revolutum* que posaria en perill la cohesió, la convivència, l'equilibri territorial i la defensa de la identitat catalana»). Mas va posar com a exemple el «caòtic» funcionament dels pactes locals d'esquerra, començant pel de Barcelona, cosa que no es produiria en cas d'un pacte CiU-ERC, gràcies al pes de la federació nacionalista. Durant tota la precampanya i campanya, els dirigents de CiU també van llançar una forta ofensiva contra Esquerra per evitar la fuga de vot nacionalista, apel·lant al vot útil per evitar «un president de la Generalitat socialista». Mentrestant, Maragall centrà la precampanya en la necessitat de «substituir el pujolisme pel catalanisme», apostant per posar fi a la distinció entre «catalans d'arrel» i «els altres catalans».¹¹³ Al mateix temps es va comprometre, alertant dels perills del sobiranisme de «via morta», a resoldre «l'encaix de Catalunya en l'Espanya plural del PSOE» mitjançant la reforma de l'Estatut i la Constitució («seria suïcida negar-se a la reforma»)¹¹⁴ i a mantenir una campanya electoral «honest» si CiU renunciava als atacs personals.

ERC es va presentar com la garantia d'un canvi polític, assimilant CiU i PSC-CpC. Els republicans, que s'havien fixat l'objectiu de superar la vintena d'escons, van centrar la campanya en la renovació de les tradicionals classes dirigents («dels qui manen»), projectant el seu candidat Josep-Lluís Carod-Rovira com a representant dels sectors populars, al marge de les grans famílies de Barcelona. Els republicans criticaren insistentment l'entesa CiU-PP, al mateix temps que la «supeditació del PSC als dictats del PSOE», que segons ells, desautoritzaven les dues grans formacions catalanes per a

¹¹³ Davant dues-centes personalitats del món cultural, econòmic i social, Maragall explicà la seva intenció de no «encapçalar la nòmina de marmessors del pujolisme», perquè, segons ell, «hi ha una Catalunya que vol ser acceptada d'una vegada tal com és» i que vol deixar de ser definitivament «la pàtria dels catalans d'arrel i el lloc d'arribada dels altres catalans». Per al líder del PSC la societat catalana «[havia] quedat encotillada per una Catalunya essencialista que tendia a immobilitzar les energies i a desanimar les noves incorporacions». Precisament les llistes electorals van situar Manuela de Madre com a número 2, darrere de Maragall, mentre que José Montilla, primer secretari, decidí de no presentar-se com a candidat.

¹¹⁴ Al cap d'uns dies, el candidat socialista, en unes polèmiques declaracions que van ser contestades per la resta de partits, associà el nacionalisme a la guerra; posteriorment va acusar PP i CiU d'utilitzar la doctrina de l'extrema dreta en matèria d'immigració. Precisament davant d'un miler de representants sindicals, vint-i-quatre hores abans de l'inici de la campanya, Maragall va garantir als sindicats que faria una Catalunya «del poble», i lamentà que un sector de la «classe obrera» votés els partits de dreta en resposta a l'arribada de nous immigrants. Al mateix temps Carod-Rovira va acusar CiU i PSC-CpC de fer electoralisme amb el debat sobre immigració, encara que Mas censurés també les declaracions de Maragall per l'intent, segons ell, de «dividir els catalans».

liderar el canvi necessari. Carod-Rovira va oposar el caràcter integrador d'ERC al «sucursalisme» de CiU i PSC, i defensà que el benestar era en aquell moment prioritari sobre la llengua («el que tots tenim en comú és la butxaca»). El PPC va estrenar el seu nou candidat, Josep Piqué, en un acte el 5 de setembre del 2003, en què alertà de la possibilitat que ERC entrés en un hipotètic govern de Mas. El 20 de setembre, a Sant Adrià de Besòs, tradicional feu electoral socialista, va insistir que votar PSC-CpC era donar la clau del poder a ERC («no crec que als votants socialistes els interessi que Carod sigui conseller en cap»). L'exministre va posar CiU i el PSC-CpC en el mateix sac de «radicalisme», comparant el projecte d'Estatut de CiU amb el denominat Pla Ibarretxe i acusant Mas i Maragall «d'irresponsables» per buscar la ruptura amb l'Estat. El PPC, que en iniciar la precampanya s'havia fixat l'objectiu d'aconseguir un salt de 12 a 14 diputats per mirar d'esgarrapar vots, centrà el seu discurs en problemes com l'atur, la immigració o l'habitatge, i defugí d'entrar en debats com la reforma de l'Estatut. Convençut que la resta de partits havien renunciat a l'herència del catalanisme històric, Piqué va reivindicar aquest llegat, advocant per situar el PPC en la centralitat política per assolir una «Catalunya simpàtica», que oblidés la queixa.

ICV va presentar el seu projecte d'Estatut com el punt de trobada de totes les propostes, i advertí que l'única garantia perquè es fes un nou text era la participació i la mobilització ciutadana. El candidat ecosocialista, Joan Saura, apostà perquè la Norma bàsica resolgués l'encaix de Catalunya a Espanya, bo i reconeixent que «Catalunya és una nació», i «té dret a l'autodeterminació», tot i optar per la «interdependència perquè no estem sols en el món». Saura acusà els seus rivals de l'esquerra d'estar ancorats en el passat, perquè tant PSC-CpC com ERC estaven instal·lats en l'*establishment* polític, mentre que la seva formació donava pas a gent jove i a nous moviments socials. Als socialistes els va reprotxar els seus pactes amb el PP a escala estatal, posant com a exemple la Llei d'estrangeria, i a ERC, el fet d'haver presentat Jordi Pujol com un president progressista.

3.1.3. El clima sociològic previ a les eleccions

L'agenda política del 2003 va ser marcada per les eleccions municipals i autonòmiques. Això es veié reflectit en els baròmetres institucionals i els sondejos electorals dels diferents mitjans de comunicació.¹¹⁵ Si s'analitza l'evolució de les dades

¹¹⁵ Posteriorment els baròmetres semestrals de la Generalitat es van abandonar, a causa de la publicació de taules amb dades suposadament falses o errònies d'un sondeig del 2000, que implicà la dimissió, el 6 de març del 2003, del responsable de la Direcció General d'Avaluació i Estudis, Josep Camps. A més, a

aportades per aquests estudis sociològics, es pot constatar que, malgrat que des del començament es donava per fet el triomf del PSC-CpC,¹¹⁶ en les enquestes fetes una setmana abans sobre les eleccions, els resultats dels dos principals partits es van acostar i fins i tot algunes, com les del CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas) i *Dossier Econòmic*, donaven el triomf a CiU. Pel que fa a la resta de partits, el creixement que experimentarien ERC i ICV no es començà a detectar fins al mes de setembre, en què ja es perfilava que totes dues forces podrien arribar a doblar els resultats obtinguts en les eleccions de 1999 (vid. 4.1.7). Vegem-ho.¹¹⁷

L'estudi número 2455 del CIS. Setembre de 2002

Aquest estudi va revelar que un 28,6% dels enquestats a Catalunya consideraven bona, en termes generals, la gestió del Govern de la Generalitat; un 49,8%, que havia estat regular, i només un 15,1%, dolenta. En conjunt la labor del Govern era aprovada per un 55,9% i desaprovada per un 27,5% dels enquestats; tan sols un 16,8% considerava que si l'oposició hagués estat al capdavant de l'executiu les coses haurien anat millor. La gestió de Jordi Pujol (CiU) en els anys 1999-2002 era qualificada de bona per un 32,4% dels enquestats, un 45% la jutjava regular i un 14,6% la considerava dolenta. La figura de Pujol mereixia prou confiança en un 40,2% i poca confiança en un 36,2%. En general la seva actuació era aprovada per un 57,5% i suspesa per un 26,8%.

En relació al grau de proximitat o llunyania de l'electorat respecte als diferents partits polítics catalans, els que generaven més sensació de proximitat entre els electors eren CiU (27,4%) i PSC-CpC (23,8%), seguits d'ICV (16,9%) i ERC (16,1%). El partit percebut com a distant era el PPC (un 25,7% es considerava distant i fins a un 44,7%, molt distant), seguit d'ERC (21,9%) i EUIA (20,2%).¹¹⁸ La intenció directa de vot el

causa de la pressió política, el 15 d'abril, el secretari de Comunicació de la Generalitat, David Madí, també va renunciar al seu càrrec.

¹¹⁶ Tot i que la majoria d'enquestes van indicar una victòria socialista, algunes de les publicades durant la campanya van apuntar un virtual empat entre CiU i PSC-CpC, malgrat la victòria en escons per a CiU. Entre elles la del CIS, feta pública poc abans de l'equador de la campanya, i la de l'Institut Opina per al rotatiu *El País*. El CIS sostenia que la victòria nacionalista per la mínima no impediria a Maragall de governar amb ERC i ICV. També augurava que ERC experimentaria un gran auge i que els indecisos podrien tenir la clau del resultat final.

¹¹⁷ Vid. fitxa tècnica a Bibliografia (Relació d'estudis d'opinió citats).

¹¹⁸ La majoria dels enquestats preferien utilitzar, per a referir-se a Catalunya, el terme *regió* (47,4%) i un 36,8% preferia el terme *nació*. Conseqüentment, en l'eix d'autoidentificació comunitària, la majoria dels catalans consultats se sentien tant espanyols com catalans (37,3%), seguits dels qui se sentien més catalans que espanyols (24,3%) i dels que se sentien únicament catalans (16,2%). En l'eix esquerra-dreta, la majoria dels consultats se situaven en el centre-esquerra de l'espectre ideològic: entre l'1 i el 10, un 34,9% se situaven en un nivell 3-4 i un 28,9% en un nivell 7-8, per només un 0,4% que es considerava

setembre de 2002, per al cas d'unes eleccions al Parlament, era: CiU (23,9%), PSC-CpC (21,8%), ERC (9%), ICV (5,1%), PPC (5,4%), EUiA (0,7%), 17,9% d'indecisos. Sumats aquests percentatges a la simpatia dels electors per cadascun dels partits, l'enquesta estimava els següents resultats: CiU (27,9%), PSC-CpC (23,4%), ERC (11,4%), ICV (6,2%), PPC (6%) i EUiA (1,2%), de manera que l'estimació de vot era CiU (35,2%), PSC-CpC (33,6%), ERC (11,3%), PPC (9,6%) i ICV (6,5%).

L'enquesta de La Vanguardia Gener de 2003

Quan faltaven nou mesos per a les eleccions, Pasqual Maragall es perfilava com a favorit per a alçar-se amb la victòria i rellevar Jordi Pujol. El PSC-CpC treia un avantatge de 8 punts sobre CiU. Un 43% dels enquestats manifestava que votaria el PSC i un 34,7% que votaria CiU; un 10,7% ERC; un 7,8% PPC i un 2,2% ICV-EUiA. El treball de NOXA adjudicava 57 diputats al PSC-CpC, 51 a CiU, 15 a ERC, 10 al PPC i 2 a ICV-EUiA. CiU podia arribar a perdre tants diputats com els que guanyava el PSC-CpC, prenent com a referència les eleccions de 1999. Tot i l'augment de representació, segons l'enquesta, els socialistes restaven a 11 diputats de la majoria absoluta, cosa que els podia obligar a buscar aliances per a governar de manera estable. Amb aquestes dades, la suma més probable era amb ERC. Precisament el partit de Josep-Lluís Carod-Rovira va registrar en el sondeig un increment de 2 punts i 3 escons més respecte a 1999. El sondeig preveia igualment un retrocés per al PPC (-2%) i 2 diputats menys que en 1999, de manera que perdia qualsevol possibilitat de completar majories amb la resta de partits. La reconciliació dels excomunistes d'ICV amb EUiA no tenia aparentment cap reflex en l'opinió pública, atès que només obtenia un 2,2% de vot estimat, quasi la meitat menys del que les dues forces havien aconseguit, sumades, quatre anys abans. Aquest resultat feia preveure que ICV obtindria un diputat menys que quan va concórrer en solitari per la demarcació de Barcelona. Combinant el record de vot i les respostes de l'enquesta, la hipòtesi d'una victòria socialista es basava en una gran fidelitat dels antics votants i també en un important flux de votants procedents d'altres forces polítiques, com CiU, ICV i PPC. És a dir, electors nacionalistes que valoraven la candidatura de Maragall, excomunistes que optaven pel vot útil i votants conservadors marcadament antinacionalistes que, davant la manca d'expectatives del PPC, preferien apostar per la

clarament a la dreta. Entre l'1 i el 10, EUiA i ERC (tots dos se situaven en el 2,9) eren els partits considerats més a l'esquerra, seguits d'ICV (3,0) i PSC (4,6), mentre que CiU (6,1) se situava en el centre-dreta, i el PP clarament a la dreta (8,4).

força política més ben situada per derrotar CiU. L'increment de CiU se sustentava en els nous votants i en antics votants de CiU i ICV.

Els electors s'inclinaven, sempre segons aquesta enquesta, per una coalició de CiU i PSC-CpC per a formar govern a Catalunya en cas que cap altra força política pogués governar en solitari. L'opció d'una gran coalició entre nacionalistes i socialistes comptava, a més, amb un suport molt superior a qualsevol altra fórmula de govern: en concret, la coalició CiU-PSC-CpC era la preferida del 32% dels ciutadans, mentre que les opcions PSC-CpC-ERC o CiU-ERC comptaven amb un 19% i un 18% del suport, respectivament. La coalició CiU-PPC, la mateixa que havia donat estabilitat parlamentària des de 1996 a Catalunya, només era preferida per un 16% dels electors. Per record de vot, la coalició CiU-ERC era la preferida dels electors de CiU (33%), encara que un 29% preferien que fos amb el PSC-CpC i un 22% apostava per la continuïtat dels pactes amb el PPC. Els votants del PSC-CpC preferien majoritàriament pactar amb CiU (44%), malgrat que un 39% s'inclinava per pactar amb ERC. Més de la meitat dels electors d'ERC (57%) es decantaven per un pacte amb CiU i un 35% pel pacte amb el PSC-CpC. Una abusadora majoria de votants del PPC (74%) es mostrava favorable a un pacte amb CiU.

El baròmetre d'El Periódico. Gener de 2003

Segons aquest estudi, el PSC-CpC superaria CiU per quasi 8 punts. L'única formació que baixava des del baròmetre del mateix diari l'octubre anterior era el PPC, que perdia mig punt. Aquestes dades concedien al PSC-CpC entre 55 i 57 diputats, a CiU entre 48 i 50, a ERC 17 o 18, al PPC 9 o 10 i a ICV-EUiA 4 escons. Pel que fa a la valoració dels polítics, Jordi Pujol era el més ben valorat, seguit de prop per Pasqual Maragall, i el més mal valorat era Alberto Fernández Díaz.

L'enquesta de Dossier Econòmic de Catalunya a empresaris. Febrer de 2003

Aquest sondeig apuntava que entre els empresaris catalans, CiU obtindria un 36,3% dels vots, mentre que un 6,7% donaria suport al PSC-CpC i un 39,7% encara estava indecís. Davant un escenari que fes necessària la col·laboració estable entre partits, els empresaris preferien en un 31,3% un pacte entre CiU i ERC, doblant els qui preferien una aliança CiU-PSC-CpC o CiU-PPC. A més, la majoria dels consultats creien que s'havia d'augmentar l'autogovern.

L'enquesta de La Vanguardia. Setembre de 2003

Segons aquest sondeig, el PSC-CpC superaria CiU per 2,7 punts, però podien empatar en escons. Així, el PSC-CpC n'obtingria entre 49 i 52, i CiU entre 46 i 49; a

aquests partits els podien seguir ERC, que passaria de 12 escons a 22 o 23; el PPC que baixaria de 12 a 9 o 10, i ICV, que podia guanyar 2 diputats, aconseguint-ne 5. Malgrat aquests resultats, pel que fa a la valoració dels polítics, Artur Mas aconseguia una puntuació més alta que Pasqual Maragall.

El baròmetre d'El Periódico. Setembre de 2003

Aquest sondeig, dut a terme entre finals de setembre i principis de novembre, mostrava que les diferències de vot entre PSC-CpC i CiU es retallaven, encara que el PSC-CpC continuava guanyant les eleccions, amb un nombre de diputats que oscil·lava entre 50 i 53, mentre que CiU podia obtenir-ne entre 45 i 49. Els seguia ERC amb 18 o 19 escons, el PPC amb 11 o 12 i ICV-EUiA amb 5. Mas superava Maragall com a candidat més ben valorat, i, en relació als pactes, un 28,9% dels enquestats preferien ser governats per la coalició PSC-CpC-ERC-ICV si cap dels partits no aconseguia la majoria absoluta i un 25,2% s'estimava més una coalició entre CiU i ERC. Les altres opcions possibles (un pacte entre CiU i PPC o entre PSC-CpC i CiU) tenien menys suport: un 15,9% i un 15,6%, respectivament.

Taula 22. Resum de les enquestes publicades durant el 2003

	<i>La Vanguardia</i> (del 3 al 6 de nov.)	<i>El País</i> (del 31 d'oct. al 2 de nov.)	<i>El Mundo</i> (del 3 al 5 de nov.)	<i>Dossier Econòmic</i> (del 22 al 27 d'oct.)	<i>El Periódico</i> (de l'1 al 5 de nov.)	CIS (del 13 al 26 d'oct.)	Resultats electorals (16 de nov.)
CiU	33,1% 48-49	32,5% 47-49	32,2% 46-49	35,8% 52	30,9% 45-47	32,4% 48	30,94% 46
PSC	36,2% 49-50	34,5% 48-50	35% 46-49	34,7% 47	36,5% 50-51	34,4% 47	31,16% 42
ERC	13% 18-19	12,5% 17-19	12,8% 18-20	13,8% 20	13,7% 19-20	12,6% 18	16,44% 23
PPC	9,5% 12	10,5% 13	12,4% 15-16	9,7% 12	10% 12-13	11,1% 14	11,89% 15
ICV-EUiA	6,9% 6-7	6,5% 7	5,9% 5-6	4,6% 4	6,9% 7-8	7,4% 8	7,28% 9

Font: elaboració pròpia.

3.1.4. Les enquestes postelectorals

*L'Estudi núm. 2546 del CIS. Novembre de 2003*¹¹⁹

¹¹⁹ Amb una mostra d'un 67% dels enquestats nascuts a Catalunya i un 14,6% a Andalusia amb un nivell alt de domini del català (48,9%), la valoració de la campanya dels diferents candidats reflectia els

Segons aquest estudi sociològic, entre els qui van preferir no anar a votar perquè no van voler (14,8%), un 18,7% hauria votat el PSC-CpC, un 10,1% CiU, un 6,9% ICV-EUiA i un 5,7% ERC, els mateix percentatge que els qui haurien votat PPC. Entre els qui no ho van fer perquè no van poder, la força més votada hauria estat el PSC-CpC (24,1%), CiU (20,5%), ERC (16,9%), PPC (7,2%) i ICV-EUiA (6%). Un 31% recordava haver votat el PSC-CpC, un 26,3% CiU, un 13,9% ERC, un 7,5% ICV-EUiA i un 5,5% al PPC. Entre els electors del PSC-CpC, la majoria dels seus votants (47,9%) manifestaven haver-lo votat per ser el partit que representava millor les idees dels seus electors, de manera similar al PPC (56,5%); en el cas de CiU, per ser el partit que defensava millor els interessos de Catalunya (48,2%), percentatge similar al dels votants d'ERC (42,6%). Entre els votants d'ICV-EUiA, el grau d'adhesió a la coalició en funció de les idees defensades era el més alt: un 82,3%. En conjunt, amb independència de les preferències personals dels consultats i pensant en Catalunya, els resultats de les eleccions eren valorats més aviat positivament per un 59,7% dels enquestats, mentre que els qui els valoraven negativament representaven un 27%.

3.2. Les negociacions per a arribar a l'acord de col·laboració

En la vida institucional la interacció dels grups polítics presents al Parlament permet la constitució, el manteniment o la caiguda d'un govern per mitjà de diferents tipus de votacions: investidura, confiança, censura, pressupostos, etc. Durant aquests processos, que vinculen estretament el govern amb el parlament, tenen lloc actuacions decisives, sense les quals seria impossible arribar a la presa de decisions polítiques (Robles, 2004: 91-92).¹²⁰ Es tracta de les negociacions amb què es creen les coalicions

següents resultats: la millor campanya era la feta pel candidat d'ERC, Josep-Lluís Carod-Rovira (33,1%), seguit d'Artur Mas, de CiU (29,7%), Pasqual Maragall, del PSC-CpC (25%), Joan Saura, d'ICV-EUiA (21,7%) i Josep Piqué (17,3%). Per partits, ERC i CiU empataven en valoració positiva (32,6%), seguits d'ICV-EUiA (25,1%), PSC (24,7%) i PPC (16,3%). En relació al sentiment nacionalista, en una escala de l'1 al 10, un 10,8% es considerava molt nacionalista, un 34,5% bastant (5-6), un 21,7% poc (7-8) i molt poc un 19%. El partit considerat més nacionalista era ERC (61,2%), seguit a distància per CiU (18,2%) i, encara a més distància, per ICV (7,7%). En l'eix esquerra-dreta, la majoria d'enquestats se situaven en els nivells 3-4 (33,1%) i 5-6 (36,7%). ERC era el partit considerat més a l'esquerra (37%), seguit d'ICV-EUiA (28,9%) i a gran distància del PSC (5,6%). En relació a la distància o proximitat dels electors respecte dels partits catalans, el PSC apareixia com el partit més proper (29,6%), seguit de CiU (25,3%) i ERC (21,5), i el partit que generava més rebuig de tots era el PPC (44,6%).

¹²⁰ Per a ROBLES (2004: 91-92), els matisos de la negociació depenen de la composició parlamentària i del poder dels vots de cada partit. Un grup parlamentari dominant busca normalment de donar resposta a l'equilibri de tendències internes i persegueix algun tipus de cooperació externa que arrodoneixi la seva legitimitat adquirida a les urnes; i si el grup està en minoria, necessita buscar els suports parlamentaris suficients per a assolir la majoria o adoptar la decisió de governar en minoria, malgrat la inestabilitat que això pot provocar en el sistema.

de durada superior o inferior, entre més o menys partits polítics, amb diversos objectius, sense les quals el desenvolupament de les funcions parlamentàries i governamentals seria impensable.¹²¹ Una altra cosa és que, idealment, el jugador central tracti d'establir una coalició compensada amb l'objecte d'afavorir la governabilitat. És a dir, tot lideratge negociador es controla pel sistema de pesos i contrapesos que formen el procés de formació i control dels governs democràtics, en què són necessaris la cooperació i el consens. Les constitucions han de contribuir en aquesta direcció fomentant els incentius perquè els líders polítics entrin en negociacions, compromisos i acords de coalicions que facilitin la conciliació de diversos interessos, propiciant una democràcia consociativa, la més pràctica per a resoldre els conflictes en les societats obertes i plurals (Dahl, 1999: 145). Tanmateix, a pesar dels beneficis que reporten les negociacions, es pot afirmar que una bona part de la ciutadania en desconfia i tendeix a veure-hi un intent dels partits de satisfer els seus interessos partidaris i de les elits polítiques, capaços de transigir amb les seves promeses electorals. Bergman (1995) i Renui (2001) sostenen, en canvi, que com més es negocia, més estabilitat i durada assoleixen els governs.

Aquestes aproximacions a l'estudi de les interrelacions entre els diversos objectius perseguits pels partits polítics troben un punt de convergència en els treballs de Bergman, que dissenya un model basat en l'anàlisi de la formació de les preferències dels actors, a partir d'assumir els múltiples rols que desenvolupen els diferents líders (Bergman, 1995: 97-99). A partir de la presumpció que els actors són racionals i que, per tant, hi ha uns ordres de preferència per a cada objectiu, Bergman adopta un model explicatiu del procés de presa de decisions que identifica quatre arenes en les quals es mouen els partits: governamental, parlamentària, electoral i intrapartidista. En aquestes situacions, un líder polític es troba jugant un joc senzill en solitari amb els altres líders polítics i avalua aquest joc a partir dels diferents objectius que comprèn. Harmel i Janda (1994: 279) identifiquen fins a quatre objectius de tot partit: maximitzar vots, obtenir càrrecs executius, promoure una ideologia i desenvolupar la democràcia intrapartidista. Per a Narud (1996: 501-503), el principal objectiu estratègic dels partits és aconseguir el màxim suport en les diferents arenes, de manera que els principals suports rellevants per

¹²¹ En la vida política de les democràcies actuals els processos de negociació són, a més d'imprescindibles, els instruments més idonis per a obtenir els millors rendiments democràtics (ROBLES, 2004: 93). Per a LIEBERMAN (1975), els conflictes d'interessos entre individus i organitzacions poden ser resolts formant aliances pertinents entre els implicats i esforçant-se, a continuació, en negociacions destinades a buscar la solució d'aquests conflictes d'acord amb les relatives forces de cadascú.

als partits són «els suports de l'opinió, dels recursos i dels vots». Budge i Laver (1985), i després Bergman (1995), estableixen una diferenciació entre objectius intrínsecs o en ells mateixos (càrrecs i polítiques) i objectius instrumentals (vots i cohesió) (*vid. ap. 3.2.5*).

Això no obstant, molts estudiosos de la matèria posen en dubte que els partits es moguin només per motivacions pures (Reniu, 2002: 166). S'han qüestionat també les assumpcions que parteixen de considerar que l'activitat dels partits respon a una espècie de model econòmic de democràcia, en el qual aquestes organitzacions són concebudes com a simples maximitzadores de vots (Downs, 1957), o de carteres ministerials (Riker, 1962), o com a actors obsessionats en la consecució de les seves polítiques preferides, sense tenir en compte els efectes que en poden derivar.

Els treballs sobre països europeus compilats per Müller i Strom (2000) il·lustren sobre aquest tipus de negociacions. En aquestes converses hi participen, lògicament, els partits més significatius, en funció de la seva representació parlamentària; però també hi influeix considerablement la posició estratègica d'un grup parlamentari en el conjunt de l'espectre polític, que Sartori (1976) va definir com la posició fonamental o el «potencial de xantatge d'alguns partits» (*vid. ap. 2.3*). En tot cas, abans de la investidura formal del nou govern, les converses sobre les persones que integraran aquest govern i els programes de govern que s'han de desenvolupar són una realitat després de cada procés electoral. El partit triomfador acostuma a liderar unes rondes de diàleg que tenen lloc de manera coordinada i consecutiva, al marge que s'explorin altres vies bilaterals. Les converses acostumen a produir-se entre líders interpartidistes i intrapartidistes, i se celebren en espais temporals sincrònics i diacrònics. Normalment la dificultat d'arribar a acords és el resultat de la necessitat d'atendre les expectatives dels diferents grups polítics. La durada deriva de les dificultats implícites en el procés de diàleg, però també de les diferències que sorgeixen entre les diferents faccions i els diferents líders d'un mateix partit (Robles, 2004: 97). S'ha dit que les negociacions més complexes i duradores aconsegueixen més equilibri, consens i justícia en els beneficis dels partits; augmenten, per tant, la seva legitimitat, posant en qüestió la tesi que les coalicions de govern, siguin majoritàries o no, generen inestabilitat política. Les coalicions es formen a través de processos negociadors en què els participants s'aproximen progressivament a mesura que la distància política (diverses dimensions i temàtiques concretades en l'eix esquerra-dreta) que les separa disminueix. Segons Budge i Laver (1990: 30), la coalició definitiva és fruit de la formació i destrucció de

coalicions prèvies provisionals o protocoalicions.

A pesar de les dificultats per a accedir al coneixement dels mecanismes utilitzats pels partits en els processos de presa de decisions, una de les primeres aproximacions teòriques assumides és que la negociació intrapartidista pot ser tan important com la interpartidista. Els partits, durant el procés de formació de govern «han d'equilibrar els seus desitjos de convertir-se en primer ministre, de mantenir a les faccions dels seus partits unides, de satisfer els diferents grups de votants i d'assolir determinats objectius polítics» (Peterson i De Ridder, 1986: 567). En els partits amb faccions internes, aquestes aprofiten les circumstàncies de les negociacions per a tractar d'imposar-se als seus rivals, mitjançant pressions i altres tipus d'influències (Luebbert, 1984: 244).¹²² Aquesta inquietud portà Maor a intentar explicar el problema amb què s'enfronten els líders en la seva necessitat d'arribar a acords interpartidistes, al mateix temps que han d'aconseguir acords en termes favorables per a ells mateixos i per a l'estabilitat organitzativa del seu partit (Maor, 1990: 7) (*vid. ap.* 2.3.1).

Com es veurà seguidament, en el cas de la formació del Govern tripartit d'esquerres, les converses van ser protagonitzades pels partits més representatius i amb major capacitat de negociació-xantatge (CiU, PSC-CpC i ERC), i en el desenllaç final hi va influir decisivament la posició estratègica de cadascun d'aquests actors. La conducció del procés no va correspondre paradoxalment al partit triomfador (CiU), que no assumí aquest rol, i va tenir com a jugador central ERC, atesa la seva posició de pivot qualificat (amb 23 escons que permetien decantar les majories). Les converses van ser dutes a terme entre líders interpartidistes i intrapartidistes, i la dificultat per a assolir l'acord definitiu va ser en funció d'aconseguir objectius instrumentals perfectament predefinits, fins i tot abans de la negociació formal (vots i cohesió), i no pas de l'obtenció de càrrecs o la persecució de determinades polítiques segons uns programes electorals que, per una altra banda, van mostrar una gran fungibilitat i capacitat d'adaptació als acords eventuais. Les tibants relacions entre CiU i ERC durant el període 1995-2003, en què CiU s'inclinà per pactes amb el PPC en lloc de fer-los amb

¹²² Per a LUEBBERT (1984: 242) es pot arribar a predir la dimensió i la composició de les coalicions tenint en compte el *límits de tolerància* definits per la següent tipologia de sistemes de partits: consensual, competitiu o conflictual. En els sistemes consensuals, s'observa que l'accés al govern és solament una de les vies per a dissenyar polítiques i que dificulta la formació de governs de coalició. En els sistemes competitiu i conflictuals, atès que és més difícil d'intervenir en el disseny de polítiques des de fora del gabinet, la formació de coalicions és un fet més habitual. Aquestes prediccions han estat comprovades per LUEBBERT sobre 63 casos de formació de govern a Dinamarca, Itàlia, Noruega i Suècia entre 1955 i 1974; a Finlàndia, entre 1955 i 1966, i a Israel, entre 1950 i 1981.

els republicans, tot i que les forces nacionalistes reunien la majoria necessària al Parlament, va pesar en l'ànim dels negociadors d'ERC.

3.2.1. El context de la negociació

En la seva compareixença pública la nit electoral, Pasqual Maragall va tractar de minimitzar la sensació negativa que havia anat creixent a mesura que la coalició que encapçalava anava perdent escons en favor de CiU en el curs de l'escrutini. Per això va destacar que, malgrat el resultat, la llista socialista havia estat la més votada («hem arribat al milió de vots, i això és el que importa»)¹²³ i que «la victòria de tota l'esquerra» era també la victòria del PSC-CpC, mostrant-se convençut que era possible de constituir un govern d'esquerres, perquè, segons ell, a diferència de 1999, els diputats de PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA sumaven majoria contra CiU i PPC. Tanmateix, en plena nit electoral, Josep-Lluís Carod-Rovira reiterà la proposta de govern de concentració nacional, que pocs minuts abans havia estat novament rebutjada per Maragall: «No volem pactar contra ningú –assenyalà–, ni contra el catalanisme ni contra el progressisme, perquè no volem pactar contra nosaltres mateixos.» Carod-Rovira va justificar la necessitat d'aquest gran pacte, que excloua el PPC, com a conseqüència del procés de reforma de l'Estatut i la negociació amb el Govern de l'Estat d'un nou sistema de finançament. Carod-Rovira avantposà, amb independència del signe del pacte, dues condicions. La primera, que fos incompatible pactar amb Esquerra a Catalunya i amb el PP a Madrid, i la segona, en forma d'avis per als partits en el poder durant els darrers anys: «S'ha acabat que determinades empreses hagin de pagar comissions a determinats partits per determinats serveis». Al mateix temps va insistir en la seva aposta per un «estat català del benestar» i en el fet que seria «coherent» amb el que havia dit durant la campanya, comproment-se a administrar «amb responsabilitat» el mandat rebut de les urnes. Per la seva banda, Joan Saura va fer una crida a Maragall i Carod-Rovira, sense citar-los, perquè «no es repetís l'error de 1980, quan havent-hi una majoria parlamentària d'esquerres, el PSC i ERC van cedir la presidència i el Govern a CiU, cosa que ha significat vint-i-tres anys de govern de la dreta a Catalunya». I anuncià

¹²³ Maragall, una mica més de tres mesos abans de les eleccions, va assegurar que «la dura etapa» viscuda a l'oposició havia acabat «passés el que passés», i volgué deixar clar que o era president o no participaria en la política catalana del *postpujolisme*. La nit electoral va assegurar: «El poble ha votat una majoria diferent. Ha votat per un canvi de majoria i per un canvi de govern. Amb tota franquesa: hauríem volgut un resultat millor. No és el resultat que hauríem volgut, però estic disposat a prendre les nostres responsabilitats si el poble ho vol així. S'obre ara un període de negociació. Està previst així, són tres setmanes de negociació perquè Catalunya pugui aconseguir el que el poble desitja.»

que, des d'aquell moment, posaria tota l'energia «a aconseguir que es deixés a un costat la dreta» després de la consecució d'una majoria d'esquerres que «feia possible un canvi social: «Que ningú s'enganyi: els catalans han votat per una clara majoria d'esquerres, i, dels 67 diputats del conjunt de l'esquerra social que hi havia, s'ha passat a 74.»

L'endemà de la jornada electoral, Carod-Rovira va advertir a Artur Mas i Pasqual Maragall que no donessin per feta cap aliança. «Tot està per fer i tot és possible», va dir, parafrasejant el poeta Miquel Martí Pol, mort en plena campanya electoral, i recordant que els resultats oferien «múltiples oportunitats i tot era obert». També va reclamar que «ningú no parlés per ERC», mentre explicava que l'Executiva de la formació es tornaria a reunir per establir un mètode de negociació amb la resta de partits, assegurant que ERC no havia guanyat les eleccions però que estava preparada per a governar «no a qualsevol preu»; de manera que, en cas de no haver-hi acords, no tindria cap inconvenient de continuar a l'oposició. Carod-Rovira aconsellà tant als dirigents de CiU com als del PSC-CpC que «es preocupessin d'analitzar el que els havia passat perquè –tot dos– haguessin perdut 10 escons», i que no havien de dir a ERC «el que havia de fer». En aquest sentit assegurà que una de les conclusions que es podia treure dels resultats electorals era que els catalans «no havien volgut que CiU pogués pactar amb el PPC», posant en dubte, a més, que el PSC-CpC «tingués realment les mans lliures» per a fer un pacte tripartit de les esquerres amb ERC i ICV-EUiA: «El problema del PSC-CpC es diu PSOE, que no té el més mínim interès que hi hagi un govern d'esquerres a Catalunya». Al mateix temps ho va aprofitar per a reeditar l'oferta de govern «d'unitat nacional» a tots els partits excepte el PPC, remetent-se als principis de «mínims»¹²⁴ que ERC havia posat sobre la taula per formar part del Govern català.

El PSC-CpC, una vegada assumit el resultat electoral, va reiterar la seva esperança en la possibilitat de conformar un govern d'esquerres amb ERC i ICV-EUiA,

¹²⁴ Entre aquests mínims (20), denominats per ERC «compromisos bàsics», hi figuraven el compromís de deixar la Generalitat neta de sospites de corrupció; de no mantenir cap acord de governabilitat amb el PP a Catalunya ni a Espanya; l'establiment de criteris i calendari per a la reforma de l'Estatut; la fixació d'un calendari per a negociar la revisió del sistema de finançament; l'aprovació d'una nova llei de caixes d'estalvi que introduís la transparència i el control necessaris; la reducció en un 4% anual de la temporalitat, la rotació i la precarietat en l'ocupació; la creació d'una companyia catalana d'energia i telecomunicacions i d'una companyia elèctrica pública; el rescat dels peatges de les autopistes; l'establiment d'una xarxa ferroviària d'ample europeu de mercaderies entre els ports de Barcelona i Tarragona cap a la frontera francesa; l'oposició institucional i la mobilització cívica contra el PHN; prioritat pressupostària per a l'ensenyament, fins a arribar a la mitjana europea; l'aprovació d'una llei electoral catalana, i la creació d'una oficina anticorrupció especialitzada a controlar el finançament dels partits i evitar pràctiques corruptes en les concessions i compra de béns i serveis de les administracions públiques.

sense avançar les condicions que posaria sobre la taula. L'Executiva socialista decidí d'obrir converses immediatament amb republicans i ecosocialistes, conscients que les negociacions podien ser complexes i amb la data límit del 6 de desembre per a mirar de tancar un acord que desbanqués un pacte CiU-ERC. El primer secretari del PSC, José Montilla –i no el presidenciable Pasqual Maragall– fou l'encarregat d'explicar els acords de la reunió del dia 17 de novembre, entre ells la negativa a formalitzar un acord amb CiU, segons havien reclamat alguns dirigents del PSOE, com Rodríguez Ibarra,¹²⁵ o a resignar-se a assegurar quatre anys més als bancs de l'oposició. «Mirem de ser coherents amb la nostra campanya i apostem per una majoria d'esquerres perquè pensem que aquesta opció és possible. Per això ens proposem d'obrir converses immediates amb ERC i ICV-EUiA per fer un govern sòlid i estable», va explicar, després de justificar que aquesta era «la primera vegada que una majoria progressista sumava més de 68 escons al Parlament».

De fet, la mateixa nit electoral Montilla va posar-se en contacte amb Carod-Rovira («La mateixa nit electoral ja hi va haver contactes i la nostra proposta no ha causat sorpreses a ERC perquè ja la coneixien», va admetre). L'endemà la direcció socialista designà com a negociadors Montilla mateix i Ernest Maragall, germà i home de confiança del presidenciable socialista. En relació al contingut de la negociació i més concretament sobre el fet de decidir en qui recauria la presidència de la Generalitat, Montilla es limità a dir que «el procés estava obert», i demanà que no s'hi especulés. «La proposta és la que és i els termes de l'acord han de ser objecte de negociació. Sobre aquest extrem ja se'n parlarà quan toqui», va limitar-se a dir en ser preguntat sobre la possibilitat que els socialistes cedissin la presidència de la Generalitat a Carod-Rovira.¹²⁶ L'endemà Montilla, sense tancar-se cap porta, encara que fos remotament un pacte amb CiU («el pacte amb CiU, d'entrada no»), va negar-se a entrar en especulacions que

¹²⁵ Dies més tard, en la seva primera aparició pública després del 16-N, el propi Pasqual Maragall, en al·lusió a les declaracions de dirigents del PSOE que podien arribar a socavar l'autoritat de la direcció del PSC en tot aquest procés, va voler deixar anar una clara advertència: «que tothom ho tingui clar. Les decisions sobre el futur de Catalunya es prenen a Catalunya. I pel que fa al PSC, les pren el PSC. Amb mi al capdavant». No endebades, poc abans, Joan Saura, en nom d'ICV-EA havia reclamar al PSC que aturés en sec les per ell «ingerències» del PSOE.

¹²⁶ Al cap d'unes hores, els socialistes, per mitjà d'un comunicat, matisaven les declaracions d'abstencionisme fetes per Montilla: «Montilla ha afirmat: "No volem donar a conèixer les nostres condicions irrenunciabls a través de la premsa. Aquestes declaracions no poden interpretar-se en clau de l'existència de la possibilitat de deixar oberta la porta en les negociacions a la qüestió de qui ha d'ocupar la presidència de la Generalitat, que, per al PSC, i la majoria dels ciutadans de Catalunya, no pot ser ningú més que Pasqual Maragall."»

anessin més enllà d'un pacte d'esquerres, prova de la prudència amb què estaven encarant les negociacions amb els republicans: «Convé ser així de clar, perquè no volem afavorir especulacions sobre altres coalicions o possibilitats, perquè la nostra aposta és el tripartit d'esquerres», va deixar clar en declaracions a la cadena SER. Els negociadors socialistes van deixar clar també que estaven disposats a escoltar de la Comissió Negociadora d'ERC la seva proposta d'un govern de concentració nacional, malgrat considerar-la inviable i com un nou intent d'ERC de situar-se equidistant del PSC-CpC i CiU. La redacció d'un nou Estatut no justificava, segons ells, aquest tipus de govern, perquè el consens per a abordar la reforma estatutària s'havia de cercar al Parlament. Tot i la negativa del PSC-CpC, la direcció d'ERC decidí de continuar apostant per un acord tripartit amb CiU i el PSC-CpC, després que ICV-EUiA hagués desestimat aquesta possibilitat, gest que fou vist pels republicans com una «autoexclusió».

La Comissió Política Permanent d'ERC es va reunir novament el dia 19, després d'haver-ho fet l'endemà de les eleccions, per establir el calendari de contactes amb les altres forces polítiques i iniciar les negociacions formals. El propòsit d'ERC era aprofitar la resta de la setmana per a preparar aquests contactes a través de reunions de caràcter sectorial. Així, la comissió denominada de Diàleg Social, formada per Josep Huguet, Pere Esteve i Carles Bonet, tenia previst de reunir-se amb entitats i plataformes de la societat civil el divendres 21 de novembre, començant per una reunió amb representants dels sindicats més representatius, UGT i CONC, i amb la patronal vallesana CECOT (Confederación Empresarial de la Comarca de Terrassa). L'informe de l'esmentada comissió, que inicià els seus treballs dos dies després de les eleccions –i l'endemà que la Comissió Permanent es mostrés, després d'un sondeig iniciàtic i informal, unànimement favorable al pacte d'esquerres– era taxatiu a l'hora d'excloure el pacte «nacionalista»: «CiU no pot formar part preponderant de cap govern que no vulgui tenir importants dificultats de suport social en la nova etapa que s'obre.» L'informe indicava, a més: «La credibilitat de CiU per a encapçalar ella mateixa la renovació reclamada és quasi nul·la.» I acusava la federació nacionalista d'haver practicat «l'opacitat, el clientelisme i la manca de diàleg». Esquerra argumentava que l'elaboració del nou Estatut requeria que el Govern català comptés «amb un suport lleial de la societat civil» i vaticinava que «aquest no seria l'escenari en cas d'un govern continuista en què CiU tingués un paper preponderant». Segons ERC, només les patronals percebien com a positiva la possibilitat d'un canvi de polítiques amb CiU mateix al Govern. El treball d'aquesta comissió, doncs, va prefigurar la posició final

d'ERC. Segons Huguet, després de l'opinió expressada per 87 entitats de la societat civil i per manca d'un acord completament tancat amb el PSC-CpC, el pacte amb CiU «es podia donar per descartat.»

El mateix dia en què ERC va fer públic l'informe de la Comissió pel Diàleg Social, l'Executiva del PSC, ampliada als diputats electes, va permetre al presidenciable socialista d'aparèixer en públic i recuperar la iniciativa després de la jornada electoral. En la seva intervenció davant els quadres socialistes, volgué deixar clar que el seu objectiu era un «govern catalanista i de progrés» amb ERC i ICV-EUiA, i, dirigint-se als republicans, afirmà que no podien deixar passar l'oportunitat, per primera vegada en vint anys, de configurar una majoria d'esquerres i evitar «l'inici d'un nou cicle de predomini del nacionalisme conservador». D'aquesta manera i amb l'advertència en contra de tota possible interinitat, Maragall semblava descartar la possibilitat que els socialistes s'abstinguessin per facilitar un govern en minoria de CiU fins a dilucidar el mapa electoral resultant de les eleccions legislatives previstes el març del 2004.¹²⁷

Per part de CiU, tant Mas com Duran Lleida es van mostrar disposats a obrir converses amb Carod-Rovira, «sense plantejaments intransigents» però deixant clar, com féu Duran Lleida, que «qualsevol dels pactes en què intervingui CiU ha d'estar sotmès al compromís d'un nou Estatut i a la configuració d'un model d'encaix de Catalunya a Espanya, que en cap cas representa la secessió». Només si fracassava l'opció d'un pacte CiU-ERC s'obrien per a CiU altres possibles escenaris, tots ells complexos. Tanmateix, CiU volia evitar que un pacte amb ERC aparentés una «radicalització» del futur Govern català i, per tant, suscités excessives suspicàcies a Madrid i en alguns sectors catalans, en particular en els empresaris. Per a evitar-ho, segons CiU, calia incorporar els socialistes mitjançant un pacte de legislatura o amb acords concrets. L'objectiu d'entrada era aconseguir almenys l'abstenció del PSC-CpC a la investidura de Mas. Això implicava un canvi en l'estratègia de campanya de CiU, basada a subratllar l'espanyolitat del PSC-CpC. Quant al PSC, el seu portaveu, Miquel

¹²⁷ L'opció d'un govern minoritari implicava que el PSC-CpC i el PPC s'abstinguessin en la segona votació de la investidura d'Artur Mas. Això representava que el PSC-CpC no assolís el seu propòsit de conformar un govern amb una majoria d'esquerres. L'opció de la gran coalició CiU-PSC-CpC també era sobre la taula, encara que cap dirigent de CiU no va voler admetre aquesta possibilitat en públic. En aquest sentit el candidat del PPC, Josep Piqué, oferí a Mas l'abstenció del PPC en la segona volta per afavorir la seva investidura, malgrat que el secretari general de CiU, Josep Antoni Duran Lleida el va replicar («No és el moment de recomanar amb qui hem de pactar o no, perquè el que fem ho farem per nosaltres mateixos»), afegint que el PPC quedava fora de qualsevol suma política; un signe, segons ell, que els antics aliats de CiU se situaven en la «marginalitat», a més d'un intent de desmarcar-se totalment dels conservadors.

Iceta, descartà l'abstenció del seu partit a una eventual investidura d'Artur Mas: «El partit més votat no pot renunciar a votar el seu candidat perquè sigui president». I afegí: «No defraudarem els nostres votants.»

Malgrat aquest anunci, les negociacions per part de CiU no es van iniciar fins la setmana del 24 de novembre, després d'un període de descans del candidat Artur Mas. Duran Lleida, com després es va saber, restà apartat de la política alguns dies a conseqüència de la malaltia d'un familiar. CiU va desaprofitar, doncs, la possibilitat d'erigir-se en el jugador dominant pel fet de ser la força guanyadora i també perquè disposava de l'experiència i centralitat acumulades durant anys de govern. Aquest *impasse*, segons els estratègs nacionalistes, havia de servir perquè Mas evités d'entrar en la dinàmica de declaracions i contradecoracions i s'aboqués a reflexionar sobre l'estratègia a seguir, observant els passos que anava fent el PSC-CpC per acostar-se a ERC i evitar que un pas en fals pogués suposar la pèrdua de la presidència de la Generalitat. Tanmateix, aquest parèntesi, per a molts de sorprenent inacció, es revelà decisiu per a desaprofitar les ja per elles mateixes reduïdes possibilitats de pacte amb els republicans. Mentrestant, el PSC-CpC va aprofitar aquells dies per a fer els primers contactes informals amb ERC. Precisament fins al dilluns 24 de novembre –la mateixa data prefixada per a la primera reunió formal de dues delegacions de PSC-CpC i ERC al Parlament de Catalunya i mentre la direcció d'ERC estava reunida– Duran Lleida no es posà en contacte telefònic amb Carod-Rovira per convidar-lo a mantenir, aquell mateix dia, una reunió entre CiU i ERC; invitació que Carod-Rovira va declinar, adduint una precipitació excessiva. Així, l'emplaçament de CiU fou despatxat amb tanta perplexitat com displicència per part dels republicans.

3.2.2. Els documents i les propostes sobre la taula de negociació

Per a fer una anàlisi de les propostes programàtiques que van presentar CiU, PSC-CpC i ERC en el moment de la negociació¹²⁸, cal tenir en compte que aquestes reproduïen majoritàriament la part considerada prioritària dels respectius programes electorals. Per tant, la complexitat de la negociació radicava, primerament, en el fet que

¹²⁸ A pesar de que pocs dies després de la jornada electoral, Joan Saura en nom d'ICV-EUiA apuntà el contingut d'un «pacte nacional d'esquerres» amb 10 aspectes programàtics de «canvi real», basats en els valors de la justícia social, l'ecologisme i els drets nacionals de Catalunya –en què, qualsevol pacte amb la seva formació havia de partir de dues claus: «no negociar en cap escenari que hi hagués CiU i no participar en cap cerimònia de la confusió»–, ICV-EUiA no va intervenir formalment en la negociació del contingut programàtic del Pacte, i fins que PSC-CpC i ERC no van haver tancat un acord no van entrar a negociar els aspectes de repartiment de poder.

allò que per a unes forces polítiques era prioritari, per a d'altres no ho era, malgrat aparèixer-hi reflectit inicialment en el seu programa; i, segonament, que no tots els documents presentaven les mateixes característiques i extensió: els documents lliurats per CiU i ERC eren més prolixos, i el del PSC-CpC era molt més sumari i genèric. Ara bé, cal tenir en compte, com es dirà, que les diferències programàtiques no van ser un obstacle per a l'assoliment d'acords. CiU, a més, va fer un esforç per adaptar els seus postulats inicials a les exigències d'ERC, i el PSC-CpC va haver d'elaborar un programa de mínims que posava l'accent en la majoria de qüestions considerades bàsiques pels republicans (*vid. ap. 3.2.3*).

Formalment l'anàlisi de les tres propostes programàtiques evidenciava la influència de la situació política viscuda a Catalunya durant la legislatura anterior, com també la situació política en el conjunt de l'Estat. En concret, moltes propostes de PSC-CpC i ERC eren tributàries de la col·laboració d'ambdues forces a l'oposició, mentre que CiU governava en minoria amb el suport del PPC, particularment en aspectes vinculats a l'autogovern i que figuraven en el document aportat conjuntament a la Comissió Parlamentària d'Estudi sobre l'Aprofundiment de l'Autogovern (*vid. 2.3.2.3 i*). El treball conjunt de PSC-CpC, ERC i ICV en la legislatura anterior quant a potenciar la regeneració democràtica també es veié reflectit, per contrast, amb l'omissió d'un capítol similar per part de CiU. Les coincidències entre PSC-CpC i ERC no partien exclusivament del bagatge acumulat en anys anteriors; els uns i els altres, a diferència de CiU, van destinar una part significativa de les seves propostes de negociació a descriure la configuració del nou govern i el capteniment de les forces integrants en les arenes catalana i estatal.

En síntesi, les propostes presentades per les tres forces es poden dividir en dos grans blocs: l'un, la reforma del marc legal (Estatut i model de finançament) i l'altre, les polítiques públiques. La necessitat de la reforma de l'Estatut era una proposta comuna en les tres forces polítiques. Tant CiU com ERC definien l'orientació i grans continguts del nou Estatut, mentre que el PSC-CpC es limitava a valorar l'oportunitat, deixant l'impuls de la reforma i la definició dels seus continguts al Parlament. En canvi, totes tres forces concretaven les propostes de nou finançament autonòmic. Les diferències més profundes eren entre PSC-CpC i ERC. El document dels socialistes es pronunciava sobre els resultats més que no pas sobre el model en ell mateix. Apostava, quant al rendiment, per l'obtenció d'uns resultats semblants al del concert econòmic basc, mentre que les propostes de CiU i ERC eren molt similars i postulaven un model de

concert o pacte fiscal, amb la inclusió de la proposta d'una agència tributària única, la fixació d'un contingent per a subvenir les despeses de l'Estat i la solidaritat, a més de proposar la bilateralitat per les relacions econòmico-financeres entre Catalunya i l'Estat. La proposta de PSC-CpC comprenia garanties per a determinar la inversió pública de l'Estat a Catalunya, que havia de ser adequada a la renda, a la població i havia de preveure una compensació pel dèficit històric acumulat; proposta implícitament contradictòria al principi del contingent, base del sistema de concert.

El conjunt de les accions prioritàries es podia dividir en quatre grans apartats. En un primer apartat, les actuacions de caràcter econòmic amb projecció sobre el grau i qualitat del desenvolupament econòmic (infraestructures, medi ambient, sectors econòmics, ordenació del territori, etc.) En aquest apartat, les propostes més detallades eren les del PSC-CpC, que concretaven la necessitat d'inversió en infraestructures ferroviàries i viàries, i definien fins els grans eixos de comunicació. En aquest punt es podia constatar un important grau de coincidència entre totes tres forces polítiques pel que fa a la necessitat de l'ample europeu ferroviari i la millora de la connectivitat amb França. Les diferències més destacades se centraven en la reforma de la Llei de caixes, que ERC volia que fos en profunditat, mentre que el PSC-CpC la limitava a alguns aspectes concrets per no caure en un «intervencionisme» excessiu, i CiU, que havia impulsat a finals de la legislatura anterior una polèmica reforma legal sobre els òrgans rectors d'aquestes entitats de crèdit, no es pronunciava al respecte. Les divergències també eren notables respecte als peatges de les autopistes. Mentre que PSC-CpC defensava una antiga proposta d'ERC –l'homogeneïtzació a la baixa dels peatges en tot l'Estat i la creació d'un fons estatal nodrit de la fiscalitat dels usuaris i les empreses concessionàries–, ERC defensava, a més, el rescat selectiu, tenint en compte criteris de mobilitat sostenible. En el seu document, CiU només suggeria la voluntat de reduir progressivament els peatges.

Una altra de les diferències se situava en el terreny de les propostes de millora de la competitivitat dels sectors regulats i estratègics. ERC proposava en aquest punt la creació d'empreses catalanes públiques de comunicació, ferroviaris i elèctrics, mentre que CiU només esmentava la possibilitat d'una companyia catalana de telecomunicacions. Respecte a l'impuls de l'obra pública, el PSC-CpC no en feia esment en el seu document, CiU adduïa, sobretot, la necessitat de facilitar l'accés a l'obra pública i ERC proposava la reserva d'un 25% per a les PIME com a mesura de promoció de la competitivitat. També destacaven les propostes que defensaven una

nova cultura de l'aigua i es mostraven contràries al transvasament de l'Ebre projectat pel govern del PP en el marc del denominat PHN; oposició matisada en el cas dels socialistes, categòrica en el cas d'ERC i aspecte en el qual CiU no es pronunciava. Encara que amb diferències, es podia constatar un alt grau de coincidència entre les propostes de PSC-CpC i ERC sobre la planificació i gestió dels espais i el sòl no urbanitzables.

En un segon apartat es podien situar les actuacions en matèria d'educació, societat de la informació i mesures per a l'aprofundiment democràtic. Les actuacions sobre el sistema educatiu eren diverses i prou divergents. L'aspecte en què hi havia més coincidència era en l'ensenyament de l'anglès. PSC-CpC i ERC coincidien en l'objectiu de competència lingüística en les tres llengües (català, castellà i anglès) en finalitzar les etapes de primària i secundària. Per la seva banda, ERC reclamava una inversió en educació homologable a la mitjana de la UE, mentre que PSC-CpC i CiU no en feien esment. Entre altres qüestions, els documents també reflectien diverses propostes de PSC-CpC i ERC sobre fracàs escolar, matriculació i concerts educatius, mentre que CiU no arribà a desenvolupar les seves propostes educatives. Les iniciatives sobre la societat de la informació i l'accés a la cultura eren prou coincidents per part de totes tres forces, fruit de les escasses alternatives existents en aquests àmbits. On apareixia un grau de coincidències més alt era en les mesures d'aprofundiment democràtic, fonamentalment entre PSC-CpC i ERC. La proposta d'una nova llei electoral era coincident en totes tres forces polítiques, malgrat les diferències respecte als elements configuradors del sistema. ERC era l'única força de totes tres que proposava la creació d'una oficina anticorrupció. En la resta de propostes (creació d'una Oficina pressupostària, reforma de la Sindicatura de Comptes i control de la publicitat institucional i de les enquestes) hi havia un gran proximitat, tot i el major compromís per part d'ERC en els instruments de control que havien de tenir aquests organismes fiscalitzadors. En aquest àmbit CiU es comprometia a gestionar els recursos públics amb la màxima responsabilitat i evitar qualsevol forma de pressió il·legítima o de corrupció.

Pel que fa a les mesures de política social, PSC-CpC i ERC coincidien en les pensions mínimes i la política d'habitatge, especialment en l'habitatge públic i de protecció oficial. També coincidien en mesures de política sanitària, com la reducció de la despesa farmacèutica i la necessitat d'incrementar la despesa en sanitat per a equiparar-la a la mitjana de la UE. Igualment es podia trobar una gran similitud en les propostes de conciliació de la vida familiar i laboral. Altres semblances se centraven en

aspectes com la creació de places en llars d'infants i, especialment, la reclamació de les competències en el comandament únic per part de la Generalitat dels cossos i forces de seguretat de l'Estat i la dotació d'un òrgan de govern propi del poder judicial a Catalunya, a més de la creació d'un tribunal de cassació. En particular, CiU i ERC coincidien a abordar el problema de la violència de gènere i a implementar determinades deduccions fiscals com a mesures de suport a les famílies.

En el bloc relatiu a les polítiques culturals i la llengua era on es podien trobar més coincidències entre les propostes de CiU i ERC; en concret, sobre la política de suport a la llengua catalana i l'acollida de les persones immigrades. Totes dues forces plantejaven la definició legal d'un marc de referència que condicionés els beneficis i les prestacions de les polítiques d'integració dels immigrants a l'assumpció d'un pacte de drets i deures (Carta d'Acollida). També defensaven les seleccions esportives nacionals i la presència exterior de la Generalitat. En algunes d'aquestes qüestions, les coincidències s'estenien al PSC-CpC, com ara la creació d'una delegació de Catalunya a la UE, aspecte contingut en el document sobre autogovern, elaborat conjuntament per les esquerres en la legislatura anterior.

Taula 23. Comparació amb les propostes coincidents incloses en els documents de negociació de CiU, PSC-CpC i ERC

Bloc I – Economia			
Polítiques	Actuacions	Coincidències	
Nova Llei de caixes	Nova Llei de caixes	PSC-CpC - ERC	Inversió social
	Ocupació	PSC-CpC - ERC	Poques amb CiU
Economia productiva	Companyies catalanes energia i comunicacions	PSC-CpC - CiU	
	Companyia comercial elèctrica	PSC-CpC - CiU	
	Obra pública PIME	ERC	
	R+D+I	PSC-CpC - CiU - ERC	ERC més
	Peatges	PSC-CpC - CiU - ERC	
Infraestructures	Transport públic	ERC	
	Companyia ferroviària catalana	PSC-CpC - ERC	
	Xarxa ferroviària de mercaderies	PSC-CpC - CiU - ERC	
	PHN	PSC-CpC - ERC	
Medi ambient	Diversitat biològica	PSC-CpC - CiU - ERC	
	Protecció sòl no urbanitzable	PSC-CpC - ERC	
4 polítiques	13 actuacions	5 PSC-CpC - ERC 4 PSC-CpC - CiU - ERC 2 PSC-CpC - CiU 2 ERC	

Bloc 2 - Educació, cultura i societat de la informació

Polítiques	Actuacions	Coincidències
Educació	Recursos mitjana europea	ERC
	Matriculació	ERC
	Fracàs escolar	PSC-CpC - ERC
	Tercera llengua	PSC-CpC - ERC
Noves tecnologies	Societat de la informació	PSC-CpC - CiU - ERC
Cultura	Accés a la cultura tot el territori	PSC-CpC - CiU- ERC
Mesures d'aprofundiment democràtic	Llei electoral catalana	PSC-CpC - CiU- ERC
	Oficina pressupostaria	PSC-CpC - ERC
	Oficina anticorrupció	ERC
	Llei Sindicatura de Comptes	PSC-CpC - ERC
	Control publicitat institucional	PSC-CpC - ERC
	Control enquestes institucionals	PSC-CpC - ERC
4 polítiques	12 actuacions	6 PSC-CpC - ERC
		3 PSC-CpC - CiU - ERC
		3 ERC

Bloc 3 - Polítiques socials

Polítiques	Actuacions	Coincidències
Protecció Social	Augmentar les pensions mínimes	PSC-CpC - ERC
	Pla d'habitatge protecció oficial	PSC-CpC - ERC
Política d'habitatge	Finançament del pla	ERC
	Actuació sobre el sòl	PSC-CpC - ERC
Ajuts a les famílies	Llars d'infants	PSC-CpC - CiU - ERC
	Deduccions fiscals	PSC-CpC-ERC / CiU - ERC
	Conciliació vida familiar i laboral	PSC-CpC - ERC
Seguretat viària	Accidents de trànsit	PSC-CpC - CiU - ERC
Sanitat	Despesa sanitària equiparada UE	PSC-CpC - ERC
	Despesa farmacèutica	PSC-CpC - ERC
	Millora assistència sanitària	PSC-CpC - CiU - ERC
Polítiques de gènere	Mesures contra la violència de gènere	CiU - ERC
Seguretat	Comandament únic català	PSC-CpC - CiU - ERC
	Dotació de policies	ERC
Justícia	Poder judicial català	PSC-CpC - CiU - ERC
	Pla de millores justícia	PSC-CpC - CiU - ERC
8 polítiques	15 actuacions	7 PSC-CpC ERC
		6 PSC-CpC - CiU - ERC

Bloc 4 - Llengua, immigració i projecció exterior

Polítiques	Actuacions	Coincidències
Política lingüística	Prestigi social i unitat de la llengua	PSC-CpC - CiU - ERC
	Desplegament de la Llei de política lingüística	PSC-CpC - ERC
	Presència mitjans de comunicació	PSC-CpC - CiU - ERC
	Increment dotació pressupostària	ERC
Immigració	Carta d'Acollida	CiU - ERC
Relacions internacionals	Departament d'Exteriors	CiU - ERC
	Delegació UE	PSC-CpC - CiU - ERC
	Presència organismes internacionals	CiU - ERC
Esport	Seleccions nacionals	CiU - ERC
Cooperació	Ajut 0,7% del pressupost	PSC-CpC - ERC
5 polítiques	10 actuacions	5 CiU - ERC
		3 PSC-CpC - CiU - ERC
		2 PSC-CpC - ERC
		1 ERC

Font: elaboració pròpia.

3.2.3. Les converses

El dilluns 24 de novembre de 2003 es van iniciar formalment les negociacions entre les respectives delegacions del PSC-CpC i ERC. Aquesta reunió havia de servir per a fer un tempteig i constatar algunes coincidències de principi entre una formació i l'altra. Durant poc més d'una hora, totes dues parts ho van aprofitar per a proposar-se mútuament la modalitat de pacte que desitjaven (d'esquerres i de concentració, respectivament) i les bases per a mantenir la negociació oberta en els dies venidors. A pesar del desacord en el tipus de coalició desitjada, ambdues parts van constatar

coincidències en altres aspectes importants, el principal dels quals fou el rebuig que el Govern català –com havia apuntat CiU– es constituís de manera provisional tot esperant el resultat de les eleccions legislatives previstes el març del 2004. En primera instància, les dificultats per part del PSC-CpC, que no disposava d'un document de mínims (*vid. ap. anterior*) per a la negociació equivalent al fet públic per ERC ja abans de la campanya, se centraven, entre altres aspectes, en la pretensió dels independentistes que allò que els partits del Govern defensessin al Parlament fos defensat de la mateixa manera al Congrés dels Diputats i al Parlament Europeu (al Senat, el PSC ja compartia grup amb ERC i ICV), on el PSC-CpC no té grup parlamentari propi.¹²⁹ Formalment, com a resultat de la primera reunió i en vista de la negativa dels socialistes d'entrar en un govern de CiU, Puigercós va admetre que el seu partit «no tancava la porta a altres opcions», cosa que significava, de fet, l'arrencada de les converses formals per a formar un govern d'esquerres. Tanmateix, totes dues delegacions coincidiren a assenyalar la conveniència de «no allargar les negociacions més enllà del que fos necessari». Així, el dijous 27 de novembre a la tarda, les converses entre PSC-CpC i ERC van tenir continuïtat amb la negociació d'aspectes més concrets en quatre àmbits: la reforma de l'Estatut, el nou model de finançament i les inversions públiques de l'Estat, les propostes programàtiques i les normes bàsiques de funcionament del nou govern. L'anàlisi dels gairebé 65 punts que contenia el document d'ERC (20 dels quals eren considerats indestriables pels republicans), i la desena de punts de desacord justificà un parèntesi de 72 hores. En aquest parèntesi, el PSC-CpC va posar per escrit el seu «alt grau de coincidència» amb ERC, en remetre-li les seves Bases per a la constitució d'un govern catalanista i d'esquerres, en què es reflectien les seves prioritats de govern (*vid. ap. 3.2.2*).

¹²⁹ Altres dificultats, però de caràcter programàtic, eren centrades en la proposta d'ERC de crear un a companyia energètica i una altra de telecomunicacions a imatge i semblança de la basca Euskaltel. Els socialistes, partidaris de regular el mercat i d'intervenir-hi però no de competir-hi des del sector públic, no van veure amb bons ulls la proposta. Quelcom de semblant passava amb la proposta d'una nova llei de caixes, que per als socialistes suposava una altra «ingerència» política en el sector. Al marge d'aquestes qüestions, els republicans van posar sobre la taula de la negociació diversos aspectes del seu programa de mínims, com ara el desenvolupament de plans territorials, l'aprovació d'una llei electoral, la millora de les inversions de l'Estat a Catalunya o l'adopció d'una nova legislació sobre mitjans de comunicació públics. Puigercós anuncià també que el seu partit no renunciava a «posar a zero el comptador de la corrupció i establir mesures de transparència en la relació Administració-empresa», encara que precisà que l'exigència de «mans netes» anava dirigida a CiU, per ser la força que havia governat a Catalunya. L'exigència d'Esquerra no es limitava a fer *tabula rasa* en casos com el dels fons ocupacionals o el de Turisme, sinó que se centrava a crear una oficina anticorrupció com la de l'OLAF europea i a introduir mecanismes de transparència en la relació del Govern amb les empreses, per tal de posar fi a «l'amiguisme», el cobrament de comissions per l'adjudicació de contractes públics i la clarificació dels presumptes episodis de corrupció de la legislatura anterior.

El dimarts 25 de novembre al migdia, CiU i ERC es van reunir per iniciar formalment converses. A aquesta reunió hi assistiren, per part de CiU, el secretari general, Josep Antoni Duran Lleida, i el secretari general adjunt, Pere Macias, el qual s'incorporava a les converses en substitució d'Artur Mas, l'únic presidenciable que havia mostrat la intenció d'implicar-se inicialment en aquest procés negociador. L'estratègia dels negociadors de CiU, avalada unànimement el dia abans per les executives del CDC i UDC, era prioritzar l'acord amb ERC i incloure en les converses tots els aspectes a pactar, vinculant la presidència del Parlament a la composició del nou executiu¹³⁰ i l'adopció d'un acord programàtic centrat en el nou Estatut. En la seva intervenció davant la direcció de CDC, Mas va assegurar que CiU afrontaria les converses amb «humilitat», però recordà que CiU era la guanyadora de les eleccions. Per la seva banda, Duran Lleida defensà també davant la direcció d'UDC la necessitat de prioritzar l'acord amb ERC, posició avalada així mateix pel conjunt de la direcció socialcristiana. La federació nacionalista es plantejava la primera reunió amb ERC com una simple presa de contacte per a obrir una ronda de converses que es perllongaria, com a previsió, un mínim de quinze dies. Malgrat que la voluntat de CiU no era posar condicions a ERC d'entrada, l'únic topall havia de ser l'exigència que la presidència de la Generalitat fos per a Artur Mas. La resta, incloent-hi la conselleria en cap, restava oberta. Davant la possibilitat que ERC insistís en la proposta de govern de concentració, CiU es mostrà oberta a parlar-ne, tot i ser considerada com a «no prioritària» ni «viàble», ateses les diferències programàtiques entre totes les forces polítiques implicades. La qüestió en la qual incidien els dirigents de CiU era que ERC havia de decidir amb qui governaria, a pesar que els republicans preveïen un escenari molt diferent, això és, la victòria per la mínima dels socialistes. Amb tot, Carod-Rovira posà en dubte la voluntat de Mas i de Duran de pactar amb ERC, i afirmà que el pacte que desitjaven Mas i Duran «no incloïa Esquerra» com a opció preferent. En diverses ocasions Carod-Rovira es mostrà escèptic sobre el resultat de les negociacions i ho aprofità per a recordar que, l'any 1999, CiU havia pactat amb el PPC quan hi havia la possibilitat de configurar una majoria amb ERC. Això no obstant, en una entrevista

¹³⁰ CiU no acceptava de separar, com pretenia ERC, la presidència de la Cambra catalana de la negociació del nou executiu, perquè considerava que la majoria de govern també s'havia de reflectir en la Mesa del Parlament, per «evitar interferències en quatre anys», en què la cambra catalana jugaria un paper decisiu. En relació al programa de govern, els nacionalistes es fixaven, d'entrada, com a prioritat consensuar uns continguts centrats en el nou Estatut, ja que consideraven que en aquest tema el marge de maniobra per a pactar amb ERC era superior que amb el PSC-CpC.

radiofònica el 24 de novembre, va augurar que el dia previst per a la constitució del Parlament, el 5 de desembre, encara no estaria tancat un acord de govern: «Jo no sé en aquests moments amb qui pactaré. La gent em va donar la confiança perquè jo decidís i ara haig d'utilitzar la confiança que em va donar la gent per a fer el millor per al país», va assenyalar. Aquestes paraules evidenciaven que l'estratègia d'Esquerra consistia a allargar les negociacions al màxim, amb la idea de saber en profunditat fins on podien arribar CiU i el PSC-CpC, sense descartar la possibilitat que els republicans passessin a l'oposició; possibilitat que podia donar-se si CiU i PSC-CpC es posaven d'acord entre ells. Aquesta complexitat Carod la va resumir dient: «Es faci el pacte que es faci i el faci qui el faci, hi haurà part de l'opinió pública que hi estarà en contra. Qui formi part del Govern tindrà quatre anys per a explicar que aquest és el pacte més adequat.»

Si en la reunió de dilluns el PSC-CpC havia acceptat dos dels tres requisits d'ERC, en la de les delegacions de CiU i ERC, CiU els va acceptar tots tres, a canvi de retenir la presidència de la Generalitat. Els nacionalistes fins van acceptar la repetida proposta d'ERC de configurar un govern de concentració nacional.¹³¹ «Per nosaltres no quedarà», va repetir fins a tres vegades, tot i que, segons aquest, la prioritat era un executiu «nacionalista», ja que, a parer seu, aquest havia estat el mandat de les urnes. Els nacionalistes, però, van oferir un pacte global que incloïa el programa de govern, la configuració de la Mesa del Parlament i el repartiment de conselleries. Per a CiU, el pacte podia estar enllestit el dia 5 de desembre, data de la constitució del Parlament; per això, els negociadors nacionalistes acceptaren l'impuls de mesures contra la corrupció plantejades pels republicans.¹³² En un altre ordre de coses, el plantejament d'ERC d'excloure qualsevol possibilitat de pactes entre els socis d'un eventual govern i el PP va provocar algunes diferències i una discussió semàntica. Segons el parer d'ERC, votar la investidura de Mariano Rajoy (candidat del PP a la presidència del Govern espanyol) o votar els pressupostos de l'Estat «era pactar». Per contra, Duran Lleida precisà que

¹³¹ En relació a la primera de les qüestions, per part dels dirigents de CiU es tractava de no donar opció a ERC de cercar un sol pretext per a no pactar. Per la seva banda, ERC assegurava que l'aproximació de CiU a un govern de concentració no era sorprenent. Entenia que la tàctica que ocultava la veritable intenció de CiU (un pacte només amb ERC) era conseqüència del rebuig per part dels socialistes que feia inviable aquest escenari.

¹³² Duran arribà a assenyalar que els nacionalistes no tenien cap inconvenient perquè s'investiguessin els presumptes casos de corrupció que esquitxaven l'anterior govern de CiU i, en particular, UDC, i que, «amb molt de gust s'emprendrien els canvis legislatius necessaris», tot i precisar que, la millor via, al seu entendre, «era la dels jutges» i no pas la creació d'una oficina anticorrupció. A més, proposà que aquest «zel» s'estengués a altres administracions, com ara els ajuntaments.

«CiU era sobirana per a decidir si negociava o no amb el PP»,¹³³ «Una cosa és negociar, que inevitablement cal negociar, i l'altra és pactar», va subratllar Puigcerçós. CiU i ERC foren novament emplaçades el divendres 28 de novembre amb un guió detallat de les seves prioritats. Mentrestant, la Comissió política permanent d'ERC no va voler donar més que un valor relatiu a la predisposició mostrada per Artur Mas de formar un govern tripartit amb republicans i socialistes. El partit de Carod-Rovira creia que, fins a la reunió mantinguda amb CiU, aquesta formació només havia mostrat aquesta disposició sobre el paper i que era qüestió que, en futurs contactes, en què ERC detallaria les seves exigències, CiU donés proves de la seva sinceritat. La demostració palpable de la voluntat real de CiU havia de ser la seva actitud en relació a l'exigència d'investigar «la corrupció» del darrer període de govern. Amb la mateixa prevenció, la direcció d'Esquerra posà en quarantena els gestos d'aproximació del PSC-CpC. Amb tot, al marge de les reunions públiques, la cúpula de CiU desenvolupà aquells dies una «diplomàcia» paral·lela i discreta envers ERC per intentar lligar un acord. Artur Mas va mantenir diverses converses amb Carod-Rovira, i va fer el mateix el president de la Generalitat en funcions, Jordi Pujol.

Els socialistes, per la seva banda, van reaccionar amb certa indiferència i desconfiança al fet que CiU hagués acceptat de crear un govern de concentració amb la presència del PSC-CpC, ja que consideraven «poc creïble» el compromís de Duran Lleida, i van insistir que la proposta dels republicans d'incorporar la federació a un futur govern de «mans netes» per no haver de renunciar a la seva «equidistància» era «incoherent i incompatible» amb les condicions de transparència i «corrupció zero» que Esquerra havia posat damunt la taula per negociar el color del futur executiu. Per al PSC-CpC, presumptes episodis de corrupció ja judicialitzats, com els denominats «cas Turisme» o «cas Pallerols», feien recomanable que CiU restés un temps a l'oposició. Al marge del posicionament de CiU sobre la proposta de govern de concentració, la direcció socialista no perdia l'esperança i continuava mantenint la seva aposta per un govern d'esquerres, no solament perquè fos l'opció defensada per Pasqual Maragall durant molt temps, sinó també perquè era l'única que podia donar-los la presidència de la Generalitat, en ser el partit més votat dels que presumiblement l'integrarien. En

¹³³ Tanmateix, CiU estava d'acord amb el fet que els diputats i senadors catalans votessin en consonància amb la Cambra catalana. Fins Duran i Lleida es mostrà irònic en aquesta qüestió: «CiU sempre ha defensat a Madrid el que ha aprovat el Govern, perquè fins ara el Govern sempre ha estat format per CiU. I si continuem en el Govern, per descomptat que no hi haurà cap problema per a acceptar aquesta condició.»

aquest sentit, Maragall mateix, present a Madrid en un acte d'homenatge a l'exministre socialista Ernest Lluch, ho va aprofitar per a assenyalar que el pacte de govern a tres era inacceptable: «Nosaltres no hi serem», va dir. «Per a nosaltres sí quedarà», afegí, parafrasejant Duran Lleida, quan va mostrar la predisposició de CiU d'acceptar un pacte d'aquella naturalesa. Maragall, visiblement nerviós per l'estat de les negociacions, enduri la seva actitud i, dirigint-se a ERC, va suggerir que els republicans estarien «cometent un frau» si votaven la investidura d'Artur Mas, sostenint que si no es produïa l'alternança «era com si no hi hagués democràcia».

Les declaracions de Maragall eren motivades per unes declaracions anteriors de Joan Puigcercós, el qual preveia unes negociacions llargues que situaven la formació del nou govern després de Nadal, pràcticament a les portes de la campanya per les eleccions legislatives previstes el març. Òbviament aquest escenari incomodava els socialistes, sobretot perquè el degoteig d'informacions provocava retrets sistemàtics del PPC i generava malestar entre els sectors socialistes més refractaris al pacte amb ERC. Tot i això, el primer secretari del PSC i negociador socialista, José Montilla, no va descartar, almenys tàcticament, aquesta possibilitat i es limità a subratllar que els socialistes tenien «més coincidències que discrepàncies» amb ERC i ICV-EUiA i «més discrepàncies que coincidències» amb CiU. Aquest era el mateix missatge que la Comissió Negociadora socialista va voler traslladar el 26 de novembre a una delegació d'ICV-EUiA, abans de la que mantindrien l'endemà, en la segona reunió prevista amb ERC. La comissió d'ICV-EUiA traslladà a Montilla la seva disposició de formar part d'un govern tripartit i votar Pasqual Maragall com a president de la Generalitat, sempre que el PSC-CpC assumís aspectes del seu programa, especialment els que feien referència a la «sostenibilitat, la transparència i la radicalitat democràtica». Joan Saura, a més, tancà la porta a qualsevol govern de concentració i a seguir el model basc¹³⁴ amb un govern en què participés CiU, que, al seu entendre, buscava només de «mantenir-se en el poder», però sense excloure acords puntuals sobre qüestions relacionades amb l'autogovern i el finançament de la Generalitat. Les respectives delegacions d'ERC i ICV-EUiA van mantenir una reunió el 27 de novembre i, més enllà de constatar les diferències sobre la modalitat de govern, el contacte serví per a constatar un alt grau de coincidència en aspectes programàtics. Aquest grau de proximitat va fer que Jordi Guilot expressés públicament la confiança de la seva formació en el sentit que «ERC es decantés per un

¹³⁴ El Govern basc (2001-2005) integra, a més del PNB, Eusko Alkartasuna (EA) i Izquierda Unida-Ezker Batua (IU-EB), l'homòleg d'EUiA al País Basc.

govern d'esquerres» i, en aquest sentit, va donar «per fet» que si PSC-CpC i ICV-EUiA donaven resposta a les preocupacions bàsiques d'ERC el govern d'esquerres seria una realitat.

La segona tanda de negociacions entre PSC-CpC i ERC va tenir lloc el divendres 27 de novembre i serví per a constatar, a parer de tots, les grans coincidències dels respectius programes, encara que persistien les «discrepàncies, no insalvables» en alguns aspectes, com la reforma de l'Estatut (els socialistes volien partir del document conjunt elaborat per les forces d'esquerres en la legislatura anterior i els negociadors d'ERC preferien les conclusions del document final de la Comissió Parlamentària d'Estudi per a l'Aprofundiment de l'Autogovern) i el model de finançament –la discrepància principal se centrava en el període de transició entre el model vigent i el sistema de concert econòmic o un sistema amb un resultat anàleg. Després de tres hores de reunió, en què els negociadors van compulsar els respectius «programes de mínims», la conclusió fou ser que hi havia grans coincidències, especialment en àmbits com la transparència en la gestió, les polítiques socials o a l'ordenació territorial. PSC-CpC i ERC acordaren de tornar-se a reunir el dilluns dia 30 de novembre. La gran diferència continuava estant centrada en la forma de govern. ERC va reiterar la necessitat d'un executiu de concentració i es mostrà convençuda que, després de les converses amb PSC-CpC i CiU, «encara era possible i tenia sentit», segons l'expressió de Puigcercós. Això sí, «sense condicions prèvies», va reblar Ernest Benach, al·ludint a la condició posada per CiU que la presidència de la Generalitat havia de recaure necessàriament en Artur Mas. Per la seva banda, CiU va remetre confidencialment a ERC un document improvisat de 21 pàgines que contenia una relació d'algunes de les seves propostes programàtiques i amb el qual pretenia evidenciar les dificultats dels socialistes d'arribar a acord amb una formació independentista com ERC. Així, el document, de set punts, proposava la creació d'un departament d'Exteriors, l'aposta per a assolir un sistema de finançament basat en el concert econòmic i les propostes per a incrementar la transparència i el bon govern de l'Administració.

Finalment ERC va haver d'admetre públicament la inviabilitat d'un govern de concentració nacional i hagué de precipitar la fi de la seva indefinició. Conscients de la dificultat de fer realitzable aquest tipus d'aliança, la direcció d'Esquerra inicià la segona ronda de converses amb PSC-CpC i CiU, amb la certesa que seria impossible de concretar la seva aspiració per la insistent resistència dels socialistes. Aquesta fou la conclusió a què van arribar els dos negociadors d'ERC després d'una reunió de gairebé

tres hores amb el PSC-CpC. La direcció d'ERC considerarà, doncs, que ja havia fet prou tenses les negociacions amb els dos partits majoritaris i que començaven dies decisius, en què calia desvelar l'alternativa escollida. El PSC-CpC, a més, va insistir que no veia cap necessitat de perpetuar les negociacions més enllà del divendres 30 de novembre.

El 28 de novembre les delegacions de CiU i ERC es van reunir al Parlament durant dues hores i un quart, en les quals CiU accedi a totes i cadascuna de les exigències plantejades per ERC.¹³⁵ Duran va precisar que aquestes propostes no havien de ser interpretades com un «signe de debilitat respecte al passat, sinó per a reforçar la nostra [referint-se a CiU] confiança en el futur a compartir amb Esquerra». Els republicans, per la seva banda, no van quedar satisfets amb aquesta proposta. Puigercós va titllar-la de «trampa»: «Els pesen 23 anys de govern, i una nova etapa toparia amb determinades dinàmiques a examinar [...] si governem, volem una transparència absoluta, que no quedi cap ombra de dubte, i aquí hi tenim un problema, perquè Esquerra no vol carregar, ni assumir, responsabilitats de decisions preses, ja no dic en els darrers 23 anys perquè seria excessiu, però sí de la darrera legislatura i sobretot en els darrers mesos». Sincera o no, la invitació de CiU a dialogar també amb el PSC-CpC va quedar en no res, perquè al cap de poc temps els socialistes es van afanyar a rebutjar-la. Després de decaure la reunió a quatre proposada per CiU, PSC-CpC i ERC van ser emplaçats a mantenir el dilluns dia 1 de desembre, a la una del migdia, una nova reunió.

Durant el cap de setmana previ a la represa de les converses, CiU i PSC-CpC van anar augmentant progressivament la pressió a ERC per concretar un acord de govern. Pasqual Maragall anuncià que el pacte havia d'incloure la presidència del Parlament («si anem tallant el pernil a trossos, correm el risc de trobar-nos que s'ha acabat, de manera que s'ha de considerar el conjunt de les institucions de la Generalitat»). I CiU utilitzà en l'últim tram de la negociació Jordi Pujol, que va entrar

¹³⁵ Els representants de CiU acceptaren de cedir a Esquerra la majoria de la Mesa del Parlament, incloent-hi la presidència, tot i que ERC no ho havia plantejat en cap moment; auditar els departaments del Govern i els organismes públics; reforçar els mecanismes de fiscalització de la Sindicatura de Comptes; modificar la legislació de caixes –que els republicans jutjaven políticament intervencionista–; no tenir pactes amb el PP; denunciar el PHN; limitar els mandats presidencials; recuperar l'àrea metropolitana de Barcelona; perseguir com a objectiu el concert econòmic i incloure, si així ho desitjava ERC, els socialistes en el Govern. En aquest darrer sentit, per acabar de complaure a ERC, el líder d'Unió, Duran Lleida, anuncià la possible convocatòria d'una reunió amb Esquerra i els socialistes per explorar les possibilitat d'un govern tripartit. Aquest contacte a tres bandes havia de ser una reunió sense «condicions prèvies», en què es pogués parlar de tot, segons Duran, malgrat la insistència en què la presidència de la Generalitat era innegociable per a CiU.

en l'escena de la negociació en reunir-se en privat amb Carod-Rovira un parell de vegades.¹³⁶ El president també va desplegar els seus oficis amb Felipe González, fet que molestà els socialistes catalans. En aquesta fase Antoni Vives (CiU), antic membre de la direcció d'ERC en representació d'Acció Catalana (AC), va mantenir diferents contactes amb el Secretari d'Organització d'ERC, Xavier Vendrell, per analitzar sectorialment algunes qüestions. Les pressions no van acabar aquí. CiU advertí al secretari general del PSOE, José Luis Rodríguez Zapatero, que no comptaria amb el suport de CiU al Congrés després de les eleccions generals si Pasqual Maragall «arrabassava» la presidència de la Generalitat a Artur Mas: «Un acte del socialisme en què, qui legítimament ha guanyat les eleccions no sigui president, seria d'una bel·ligerància tan clara que ens faria impossible prestar cap suport futur a Zapatero», assegurà el negociador de CiU, Pere Macias. En canvi, la visita d'Artur Mas al *lehendakari* basc Juan José Ibarretxe, el primer de novembre, anava dirigida a ERC. El *lehendakari* no va amagar les seves simpaties per un pacte entre CiU i ERC, tant per raons ideològiques com per la necessitat de desplaçar la pressió del PP des de Vitòria cap a Catalunya en cas d'arribar-se a formar un govern de tall sobiranista.

Però la màxima pressió vingué de la mà d'ERC, que, mitjançant un comunicat fet públic el diumenge 30 de novembre, va traslladar a nacionalistes i socialistes la necessitat que el nou govern convoqués un referèndum sobre l'Estatut i el sistema de finançament. La proposta es produïa en ple debat sobre el referèndum que plantejava el denominat «Pla Ibarretxe» i que fou resposta per part del govern del PP amb una reforma del Codi Penal que permetia de tipificar com a delicte qualsevol convocatòria il·legal d'aquest tipus de consultes. L'enduriment de la posició d'ERC es féu extensiva també a la fórmula del nou finançament: «Si el PSC no se suma a aquest objectiu [la via del concert econòmic], difícilment podrem arribar a acords en altres temes», va advertir Puigcercós. El pols desafiant llançat per ERC tenia per objecte evitar que es donés per

¹³⁶ La primera trobada de Pujol i Carod-Rovira va tenir lloc l'1 de novembre, tot esmorçant al domicili d'un amic comú, el filòleg Joan Martí i Castell, que fou el primer rector de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. Els interlocutors no van voler revelar el contingut de la conversa, però Carod va fer un repàs amb Pujol de les diferències sorgides en el passat, especialment dels atacs que, segons ell, havia rebut de CiU durant la campanya i de la voluntat d'ERC de propiciar l'alternança. Pujol, per la seva banda, arribà a plantejar la necessitat d'un pacte, encara que això impliqués la renúncia de Mas a la presidència de la Generalitat. Puigcercós qualificà posteriorment aquesta possibilitat com una «mala manera de fer política: això no és una subhasta». Tot i la preocupació dels socialistes per aquesta trobada, Montilla intentà de treure ferro a la qüestió: «No tenim res a dir. Hi ha contactes i reunions que entren dins la normalitat de la democràcia.» La segona reunió entre Carod i Pujol tingué lloc el 4 de desembre, a la Casa dels Canonges del Palau de la Generalitat, la mateixa data en què Carod es reunia també amb Pasqual Maragall i Joan Saura per separat.

fet un pacte entre republicans i socialistes, després d'insistents rumors i informacions publicades aquell mateix cap de setmana, en què es donava per fet que la direcció republicana ja havia pres la determinació de pactar amb els socialistes, fet que va ser jutjat com un factor d'afebliment durant la negociació de cara a l'elecció dels òrgans de govern de la Cambra legislativa catalana, en què ERC aspirava a tenir un paper decisiu. Aquesta nova exigència permetia també als republicans d'apujar el llistó en matèria d'autogovern per no decebre potencialment les seves bases i votants més refractaris a un eventual pacte d'esquerres. Aquest viratge tàctic havia de servir també per a donar temps a la direcció republicana d'explicar la seva decisió, fos la que fos, convençuts que el seu electorat es mostrava dividit en les preferències.

L'endemà l'Executiva socialista examinà l'estat de les negociacions i la darrera condició posada per ERC. El sentiment generalitzat de la cúpula del PSC era que no podia abonar un referèndum «il·legal» i que, si calia, restaria a l'oposició. En plena discussió de la direcció socialista es van produir diferents converses telefòniques que donaven compte de les matisacions fetes per Carod-Rovira durant una roda de premsa simultània a la seu d'ERC, que va servir per a desactivar el que podia haver estat una greu crisi en el procés negociador.¹³⁷ El PSOE, a instàncies del PSC, evità d'entrar en la polèmica i va mantenir silenci sobre la qüestió. Amb tot, després de la reunió prevista aquella tarda, José Montilla expressà el seu suport a la convocatòria d'un referèndum sobre el nou Estatut, «sempre que aquesta consulta es fes respectant l'ordenament jurídic vigent, que estableix que es faci després que el text hagi estat aprovat per les Corts Generals».¹³⁸ En la tercera reunió entre les delegacions de PSC-CpC i ERC –que no va durar ni una hora– es van produir nous avenços en relació a les dues anteriors, segons van admetre tots els negociadors, a pesar de les discrepàncies subsistents en temes com el model de finançament.

¹³⁷ Carod-Rovira va matisar que ERC no considerava un requisit imprescindible per a la formació d'un nou govern que els partits integrants acceptessin la convocatòria unilateral d'un referèndum sobre l'Estatut i el finançament. Durant la campanya, Carod-Rovira mateix havia dit que aquesta consulta es faria si les Corts rebutjaven el text d'Estatut aprovat pel Parlament. El secretari general i presidenciable d'ERC concretà, però, si aquest referèndum s'hauria d'efectuar abans, durant o després de l'aprovació per part del Parlament del projecte de nou Estatut: «Això no toca dir-ho ara; ja es veurà quan serà el moment.»

¹³⁸ Montilla al·ludia, paradoxalment, a la preceptiva convocatòria prevista en el mecanisme de reforma estatutari dels articles 56 i 57 EAC, en el cas que la reforma suposés una alteració de les relacions Estat-Generalitat. Volgué mostrar algun signe de complicitat amb ERC, que també havia anunciat altres mesures per a aconseguir el màxim suport social a la proposta de nou Estatut. Sense entrar en detalls, Montilla va defensar que en el procés d'elaboració del nou Estatut es facilités la participació popular.

En la reunió CiU-ERC mantinguda el mateix dia, a proposta d'Esquerra es van abordar mesures per reforçar els criteris d'independència i professionalitat de la CCRTV i l'estructura de l'eventual govern de coalició. Després de la reunió, Duran Lleida, conscient de les serioses possibilitats d'un pacte d'esquerres, s'esplaià subratllant les coincidències entre CiU i ERC, i les discrepàncies, al seu parer, entre socialistes i republicans. Segons l'opinió del secretari general de CiU, la federació havia fet tots els possibles, sense cedir en tot, per segellar un pacte amb ERC: «A aquestes altures de la negociació, res no impedeix aquest acord», va dir. La decisió, admeté «correspon a Esquerra, i CiU la respectarà». Aquesta actitud va causar sorpresa a ERC, ja que, segons Puigcercós, CiU s'havia aproximat «molt més» a ERC que no pas el PSC-CpC, dient «sí a tot», encara que fos entrant en contradicció amb el seu propi programa: «És una entrega total que no acabem d'entendre i que ens deixa perplexos.» I deixà entreveure que no confiava en CiU: «Només cal veure el *Diari Oficial* aquests dies, que és un no parar» per a adonar-se que «el Govern, que és provisional, fa nomenaments i decrets, i pren decisions d'una certa importància econòmica, hipotecant el futur executiu». Mentrestant, encara que no es fes públic, ni per part del PSC-CpC ni d'ERC, l'estat de les negociacions entre totes dues parts era tan avançat que, tot esperant una nova reunió el dijous dia 4 de desembre, des del dilluns 1 de desembre es feien diferents sessions de treball sectorials, en les quals dirigents i experts de tots dos partits analitzaven detalladament els aspectes del possible acord, en especial els més conflictius.¹³⁹

La reunió de la Comissió Permanent d'ERC, celebrada el mateix dia de l'inici dels contactes sectorials, serví per a constatar la unanimitat de la reduïda cúpula republicana (dotze dirigents: Jordi Carbonell, Josep-Lluís Carod-Rovira, Joan Puigcercós, Ernest Benach, Carles Bonet, Josep Huguet, Carme Porta, Joan Ridaó, Xavier Vendrell, Uriel Bertran, Jaume Oliveras i Joan Puig) a favor del pacte amb el PSC-CpC. Tots, incloent-hi el representant de Catalunya 2003 i candidat independent en les llistes d'ERC, Pere Esteve, convidat a les reunions i que en plena precampanya havia mostrat la seva preferència per un pacte amb CiU, es van inclinar per pactar amb els

¹³⁹ A l'Hotel Barceló-Sants, Miquel Iceta, Josep Maria Vallès i Isidre Molas per part del PSC-CpC, i Carles Bonet, Joan Ridaó i Pere Esteve per part d'ERC, es van reunir diverses vegades per analitzar les qüestions institucionals i relatives a l'autogovern i, especialment, per cercar una fórmula sobre la convocatòria del referèndum reclamat per ERC. A la seu de la Fundació Campalans, Josep Huguet (ERC) i Antoni Castells (PSC) van analitzar les qüestions relatives al finançament, i Xavier Vendrell (ERC) i Joaquim Nadal (PSC), els temes d'infraestructures i medi ambient. El repartiment concret de carteres es deixà directament a les mans de Pasqual Maragall i Josep-Lluís Carod-Rovira.

socialistes, tant per raons de càlcul estratègic intern com per propiciar l'alternança política després de 23 anys de govern de CiU. Això no obstant, la discreció s'imposava fins al moment de la constitució del Parlament, per no malmetre les possibilitats que Ernest Benach assumís la presidència de la Cambra.¹⁴⁰ Aquesta possibilitat, no prevista inicialment, va anar prenent cos després d'algunes especulacions periodístiques sense fonament, que només en vint-i-quatre hores, van fer que tant CiU –dimarts a la nit, per boca de Duran Lleida– com el PSC-CpC oferissin aquest càrrec com a mostra de la seva predisposició a pactar el govern. Coherentment, l'anunciada reunió de la Comissió política permanent i de l'Executiva republicana prevista el dijous dia 4, vigília de la sessió inaugural de la Cambra catalana, per desvelar la decisió presa, es va suspendre. Formalment, el motiu de la suspensió fou que les negociacions encara no estaven tancades i que restava molt temps per a la reunió del Consell Nacional, òrgan estatutàriament encarregat de ratificar el pacte.¹⁴¹ Així i tot, la intenció pregonada pels socialistes d'arribar a la constitució del Parlament amb el pacte tancat, tampoc no es va complir. Les pressions de PSC-CpC i ICV-EUiA en aquest sentit no van fer forat en Esquerra, que acordà de finalitzar les negociacions i fixar per al dia 9 la data per a fer pública la decisió definitiva. Abans de l'inici del Ple de constitució del Parlament, a les vuit del matí del dia 5 de desembre i durant quaranta-cinc minuts, es van reunir Artur Mas i Carod-Rovira. La reunió serví per a intercanviar impressions sobre la marxa de les negociacions. Durant el Ple, com era previst, Ernest Benach obtingué els vots de CiU, PSC-CpC i ERC per a ser escollit nou president del Parlament. PPC i ICV-EUiA es van abstenir i ERC advertí que prenia nota de l'actitud dels ecosocialistes.

¹⁴⁰ La intenció d'ERC era de no «ensenyar les cartes», ni tan sols en la votació per a elegir els membres de la Mesa del Parlament. Una vegada assegurada la presidència per a ERC, totes les mirades estaven posades en l'elecció de la vicepresidència primera, que es disputaven Ramon Camp (CiU) i Higin Clotas (PSC-CpC). Segons qui votés ERC, se'n podria entreveure el decantament final. La direcció d'ERC s'inclinà per abstenir-se en aquesta votació per frenar les especulacions. En aquest cas, CiU tindria més vots que el PSC-CpC i tot dependria del vot que formulés el PPC.

¹⁴¹ Fins i tot Rodríguez Zapatero, durant la recepció oficial celebrada en el Congrés dels Diputats amb motiu de l'aniversari de la Constitució, assenyala que al cap de 72 hores el pacte entre PSC-CpC i ERC podria estar tancat, féu un excessiu elogi de Maragall i assegurà que l'acord era «bo per a Catalunya, per a Espanya i per al PSOE» i que per a ell seria molt satisfactori que Maragall fos president. Segons la seva opinió, que el PSC-CpC governés a Catalunya amb ERC no perjudicaria el PSOE en les eleccions generals: «No dependrà del govern de cap comunitat autònoma en les meves expectatives per a formar majoria el març», va assegurar, qualificant de «sorprenent» que es digués que per al PSOE seria negatiu que hi hagués un president de la Generalitat socialista. Tot i això, va admetre que el PSOE estava «preparat per a una dura ofensiva del PP» en cas que es concretés el pacte d'esquerres a Catalunya, i insistí que «un polític com Maragall, que fou l'artífex d'un dels moments més estel·lars de l'Espanya democràtica –en al·lusió als Jocs Olímpics de Barcelona el 1992– seria tractat en qualsevol lloc del món amb molta admiració».

Durant aquell cap de setmana, dos equips de negociadors de PSC-CpC i ERC (formats, entre d'altres, per José Montilla, Ernest Maragall, Miquel Iceta, Josep Maria Vallès, Joaquim Nadal i Daniel Fernández per part del PSC, i Joan Puigcercós, Ernest Benach, Josep Huguet, Carles Bonet, Joan Ridaó, Pere Esteve, Xavier Vendrell, Carme Porta, Pilar Dellunde i Anna Simó per ERC) es van citar en un cèntric bufet d'advocats de Barcelona per acabar de tancar els serrells de la negociació i enllestir el document que reflectís l'acord, amb el repartiment de carteres i àrees de govern inclòs. El programa i la filosofia de la distribució de papers dins el Govern formaven un bloc únic, sobre el qual hi havia pràcticament un acord definitiu, encara que socialistes i republicans continuaven extremant públicament la prudència. Els principals esculls van ser eliminats, tot i subsistir algunes diferències en qüestions d'infraestructures (túnel de Bracons, Quart Cinturó) o en la incorporació d'efectius dels cossos de seguretat de l'Estat al cos de Mossos d'Esquadra. En aquestes condicions, Esquerra s'afanyà a demanar una última entrevista formal amb ICV-EUiA per parlar precisament del programa, com era previst a l'inici.

Al seu torn, la cúpula de CiU no volgué fer cap pronunciament i mantenia un silenci hermètic fins que l'Executiva d'Esquerra no oficialitzés la decisió sobre el pacte de govern, previst el vespre del dia 9 de desembre, coincidint amb la reunió de l'Executiva.¹⁴² CiU, en aquelles hores, es va guardar gelosament el primer pas si es confirmava el pacte d'esquerres, malgrat que alguns alts dirigents ja començaven a donar algunes pistes. En aquest cas, dirigents de CiU van apuntar com a probable que la federació s'afanyés a criticar obertament Esquerra, acusant-la de lliurar la presidència de la Generalitat a un partit de Madrid, a manera de preludi d'una oposició que es besllumava contundent i amb poques concessions i que, entre altres mesures, plantejava la possibilitat de bloquejar el nou Estatut des de la convicció que el text, amb els socialistes catalans al poder, no seria més que una «reforma descafeïnada». La forma, el temps i la intensitat d'aquesta estratègia hauria de discórrer paral·lelament a una mobilització de la militància en contra d'Esquerra. Així, si en les més de dues setmanes de negociacions la direcció de CiU donà la consigna a tots els seus quadres territorials

¹⁴² Precisament el mateix dia 9 de desembre es va iniciar la ronda formal de converses del president del Parlament amb tots els líders polítics catalans, destinada a proposar un candidat a ser investit com a nou president de la Generalitat (*vid. ap.* 2.1.1.). Al matí Ernest Benach va rebre Joan Saura i Josep Piqué, i a la tarda, Josep Lluís Carod-Rovira. L'endemà dia 10 tingué lloc l'entrevista amb Pasqual Maragall i Artur Mas. El debat d'investidura havia de començar el 15 de desembre. En cas de no haver-hi canvis, Pasqual Maragall seria el candidat proposat i rebria en primera volta 74 vots a favor, superant, per tant, la majoria absoluta, fixada en 68 escons.

que no adoptessin actituds hostils contra ERC, aquesta ordre va començar a caure després que transcendís públicament el més que probable pacte de les esquerres: «Ens han enganyat i ens han fet perdre el temps», va arribar a afirmar extraoficialment en un mitjà de comunicació un destacat membre de la direcció de CiU. La convicció que Esquerra tenia decidit el pacte abans de les eleccions, un element que fins aquell moment no havia passat de ser una simple sospita que s'anava repetint *sotto voce* des de les primeres converses amb Esquerra, acabà apoderant-se de la direcció de CiU. El nerviosisme va començar també a ser patent: «On recol·locarem tanta gent, si només ens queda l'Ajuntament de Tarragona i el de Sant Cugat? Això és molt i molt gros!», va exclamar un dirigent de CiU citat per un mitjà de comunicació escrit.

L'Executiva d'Esquerra, ampliada als diputats electes de la formació, reunits durant una hora en una sala del Parlament, van donar el seu sí unànime al govern catalanista i d'esquerres proposat per la Comissió Negociadora dels republicans.¹⁴³ Després que l'Executiva del PSC ratifiqués el compromís amb ERC, el tercer acord simultani per a fer possible la formació del nou govern el va adoptar la Comissió Política Permanent d'ICV, també per unanimitat. El seu president, Joan Saura, comunicà que la direcció acabava «d'aprovar l'informe de la comissió negociadora per a constituir un govern tripartit d'esquerres», tot i que les negociacions no es donaven per acabades.¹⁴⁴ Mentrestant, la direcció de CiU ja havia fet un primer esbós de l'estratègia a seguir. En primer lloc l'objectiu era batallar a fons per l'espai electoral

¹⁴³ Josep-Lluís Carod-Rovira, en una al·locució solemne davant els mitjans de comunicació, adoptà un to institucional per anunciar que ERC havia «fet el pas» d'obrir una nova «etapa històrica» a Catalunya, després de 23 anys de «catalanisme conservador». El nou govern, va proclamar, «serà tan democràtic i legítim com qualsevol altre i es caracteritzarà per impulsar una Catalunya que no estigui dividida entre nacionalistes i no nacionalistes, entre catalans d'origen i catalans procedents de la immigració» i la millor garantia «d'un gir progressista cap a polítiques socials i de defensa del territori». Al mateix temps, prometé que ERC seria «el pont d'enllaç nacional entre la Generalitat i el primer partit de l'oposició», al qual faria «particip de les grans decisions que s'haguessin d'afrontar en la nova legislatura», i acabà per demanar als catalans que «confiessin en el seu partit i en ell». A la seu del PSC, José Montilla va recordar que aquell pacte havia estat l'objectiu plantejat per Maragall: «Es tracta –va afegir– d'una decisió que posa fi al quasi monopoli de 23 anys de nacionalisme conservador, a més de tenir conseqüències tan importants per a Catalunya com el fet d'inaugurar l'alternança en el Govern de la Generalitat.» Per a Montilla, el pacte també havia de tenir «efectes molt positius per a Espanya». Posteriorment Maragall, davant el Consell Nacional del PSC, que ratificà el pacte, va assegurar que no havia arribat l'hora de la «revenge» i que les decisions del PSC es prenien a Barcelona i no a Madrid, a pesar d'agrair explícitament el suport del PSOE.

¹⁴⁴ El Consell Ciutadà de Seguiment del Programa Electoral d'ICV va mantenir una reunió, el 25 de novembre, en què es defensava un govern d'esquerres. Els ecosocialistes exigien, així sí, que la composició del Govern visualitzés que es tractava efectivament d'una coalició de tres forces que assumien la seva responsabilitat global. Per tant, si Maragall es perfilava com a nou president i Carod-Rovira com a conseller en cap, Iniciativa reclamava per al seu cap de files, Joan Saura, alguna responsabilitat en la direcció del Govern.

nacionalista i, per tant, intentar recuperar l'espai conquerit, segons ells, per ERC (uns 200.000 vots). Ara bé, Jordi Pujol, Artur Mas i Josep Antoni Duran Lleida, que es van reunir el 9 de desembre per projectar una imatge de cohesió interna, eren conscients que fins després del cicle electoral (després de les legislatives i les europees) no es podria fer una anàlisi general de l'escenari a què hauria de fer front en els següents quatre anys següents. Tanmateix, CiU estava determinada a donar les seves primeres passes en l'oposició denunciant la manera en què ERC havia forjat el seu pacte amb el PSC-CpC. Els dirigents nacionalistes tenien la sensació que una part dels electors de Carod-Rovira se sentirien «frustrats» i «enganyats», i a ells es van adreçar preferentment durant aquells dies. Mas i Duran es mostraren molt crítics envers les negociacions amb els republicans, que van qualificar de «pura comèdia» perquè el pacte d'esquerres era «precuinat».¹⁴⁵ Al seu torn, Carod-Rovira minimitzà les acusacions de Mas, que va qualificar de «rebequeria i enrabiada de qui durant 23 anys ha confós el país amb el partit». El futur conseller en cap insistí que «l'acord era legítim i democràtic, perquè cap força no havia obtingut la majoria absoluta». «No veig –va afegir– per què la majoria integrada pel PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA és menys catalanista que la majoria formada per CiU i el PPC que hem patit durant vuit anys.»

Finalment ICV-EUiA es va afegir definitivament al pacte d'esquerres, en obtenir dues carteres en el Govern: el Departament de Relacions Institucionals i Participació, i el de Medi Ambient i Habitatge. Així, doncs, Pasqual Maragall podia ser investit com a president de la Generalitat el dimarts següent. La solució a la crisi que havia estat a punt de deixar ICV-EUiA al marge del Govern es preparà en un dinar que van compartir José Montilla i Joan Saura l'11 de desembre. Al matí la direcció d'Iniciativa s'havia reunit

¹⁴⁵ El nucli de la intervenció d'Artur Mas davant els quadres de la federació, reunits a l'Hotel Campus de Bellaterra, va servir per a proclamar que, després del pacte, CiU s'havia convertit en «l'únic referent polític creïble del nacionalisme català». Envoltat de la cúpula de la federació nacionalista, Mas assegurà que només CiU tenia «les mans lliures» per a fer política, perquè «no depenia ni del PP ni del PSOE», cosa que «d'altres no podien dir», referint-se als republicans, perquè amb aquell acord havien «entregat» la Generalitat a «un partit de Madrid». El líder de CiU va dedicar la part més dura de la seva intervenció als republicans, als quals advertí que la seva decisió tindria «costos» per al país, en posar en perill els grans reptes que tenia plantejats, com el nou Estatut, el nou finançament i l'ordenació territorial, a més de propiciar el risc de divisió i fins «d'esberlament» de l'espai nacionalista català. L'acte també tenia per objecte transmetre una imatge de cohesió i serenitat de cara al futur. Així, per demostrar que CiU feia «pinya», Mas va comparèixer acompanyat dels principals dirigents de la federació, després d'haver rebut l'aval de les executives de tots dos partits. La reunió conjunta de l'Executiva de CDC i del Comitè de Govern d'UDC serví per a projectar externament el suport intern a Artur Mas, malgrat no haver aconseguit la presidència de la Generalitat. Una de les intervencions més significatives fou la de Josep Antoni Duran Lleida, que volgué esborrar qualsevol ombra de dubte sobre el futur de Mas i de la federació. «No farem feliços els qui volen que ens dividim», advertí. El líder d'Unió també advocà per superar com més aviat millor la fase d'indignació pel pacte de les esquerres i començar a treballar en clau de futur.

per tractar d'esmenar la derrota de les negociacions, aparentment abocades a la ruptura, que situava els postcomunistes a l'oposició i el candidat Pasqual Maragall en una difícil situació a l'inici del debat d'investidura. Aquell matí diversos membres de la direcció d'ICV van acusar el PSC-CpC de desbordar-los i d'haver volgut pactar amb ells quan ja ho havia fet prèviament amb ERC i sense tenir-los en compte. Tanmateix, després d'aquest dinar, la comissió negociadora es tornà a reunir amb Jordi Guillot, Joan Boada i Jaume Bosch d'una banda, i Ernest Maragall i Miquel Iceta de l'altra. La reunió va servir per a calmar els ànims¹⁴⁶ i establir les bases de l'acord que després es traslladà al conjunt del tripartit en una reunió que, amb quasi dues hores de retard, van iniciar-se al Parlament i de la qual sortí l'acord definitiu anunciat la nit del dia 11.

En un ambient de solemnitat, Pasqual Maragall, Josep-Lluís Carod-Rovira i Joan Saura van rubricar el denominat «Acord per a un Govern Catalanista i d'Esquerres a la Generalitat de Catalunya» el diumenge 13 de desembre. En l'acte, celebrat al Saló del Tinell, a la plaça del Rei de Barcelona, tots tres líders es comprometeren a garantir la cohesió del nou executiu: «Em comprometo, amb humilitat, a garantir que la unitat dels tres trossos del mirall de Catalunya serà suficient perquè la veritat resplendeixi», va afirmar Maragall, el qual, com Carod-Rovira, insistí en la voluntat d'articular una nova unitat entorn del catalanisme, invocant l'esperit de l'Assemblea de Catalunya. Per a Pasqual Maragall, «les esquerres s'havien fet fortes i havien après. Tots aquests anys havien sabut el que era la presó i l'exili, uns més que d'altres,¹⁴⁷ de manera que el govern incorporava els representants dels partits de tota aquesta trajectòria». També va fer esment de la voluntat de renovar les polítiques socials desenvolupades en anys anteriors i subratllà en la seva allocució que l'acord tancava 23 anys en què «Catalunya només havia tingut una veu». Carod-Rovira insistí en aquesta mateixa idea quan va afirmar que l'acte de signatura de l'acord era un «acte de normalitat democràtica»:

¹⁴⁶ De tota manera, ICV-EUiA volgué fer constar que només postposava per a més endavant la proposta de creació d'una ecotaxa, una de les condicions que havia imposat prèviament en la negociació, d'acord amb el que prometia en el seu programa electoral. Aquesta mesura es va convertir en un cavall de batalla en la pugna entre ambdues forces polítiques. Els ecosocialistes també ambicionaven per al nou Departament de Relacions Institucionals i Participació, dirigit per Joan Saura, alguna de les competències conferides a Carod-Rovira com a conseller en cap. En això va haver de transigir.

¹⁴⁷ Per al futur president de la Generalitat, el nou govern seria el primer govern d'esquerres que es constituïria en una situació de tranquil·litat política: «Quasi mai no hi ha hagut en aquest país situacions de tranquil·litat. Poques vegades no hem viscut en situacions extremes, de crisis mundials en l'horitzó, que impossibilitaven que un govern com aquest fos Govern. Dramàticament va anar a la presó el president Companys. Aquell no va ser un període normal, ni per a Catalunya, ni per a Espanya, ni per al món, i així podem dir que, per primera vegada, el poble de Catalunya i els seus partits més populars, els partits de l'esquerra, inicien un període de governació tranquil·la.»

«Després d'un govern n'arriba un altre. Arriben uns protagonistes que no són menys catalans que els que hi havia abans ni menys democràtics o legítims.» Amb Maragall coincidí en l'al·lusió a l'Assemblea de Catalunya i en el caràcter integrador del futur executiu: «Recuperem avui l'imaginari col·lectiu en algunes cares que hi ha per aquí del que fou la tradició democràtica unitària, del que fou en el seu temps i en el seu moment l'Assemblea de Catalunya.» Per a Joan Saura, el programa signat era una garantia per a la solució dels problemes de la ciutadania, que havia de ser, costés el que costés, la principal preocupació del nou executiu, del qual va dir: «A més de saber gestionar, ha de tenir un altre estil.»

Taula 24. Les negociacions i delegacions negociadores per part de PSC-CpC, CiU i ERC

ERC-PSC-CpC		ERC-CiU	
Delegacions	Trobades públiques	Delegacions	Trobades públiques
	1a 24 nov. Durada 75 min.	1a 25 nov. Durada 60 min.	
PSC-CpC: J. Montilla E. Maragall ERC: J. Puigercós E. Benach	Es comprometen a evitar un govern en minoria fins a les eleccions generals del març	CiU: J.A. Duran P. Macias ERC: J. Puigercós E. Benach	CiU accepta negociar amb ERC un govern tripartit amb el PSC
	2a 27 nov. Durada 180 min.	2a 28 nov. Durada 80 min.	
Idem	PSC declina formar part govern concentració i demana a ERC i ICV govern estable 4 anys.	Idem	CiU accepta auditar governs CiU. Diferències amb PHN, concerts educatius i concessions ob.
Idem	3a 1 des. Durada 120 min.	3a 2 des.	
Idem	Discrepen model finançament i referèndum nou Estatut. Aborden l'estructura del nou govern	Idem	CiU aposta govern concentració i accepta referèndum Estatut
	4a 4 des.	4a 4 des. Durada 75 min.	
Idem	Resolen diferències sobre el nou finançament	Idem	Aborden estructura futur govern. ERC demana 4 conselleries i el conseller en cap
	Altres trobades sectorials		Altres trobades
P. Maragall – J.Ll. Carod-Rovira	4 des.	J. Pujol – J.Ll. Carod-Rovira	
Autogovern	PSC-CpC: M. Iceta, J.M. Vallès, I. Molas ERC: J. Ridaó, C. Bonet, P. Esteve	1 des. 4 des.	El líder d'ERC assegura al president de la Generalitat que no ha tancat cap pacte
Finançament	PSC-CpC: A. Castells ERC: J. Huguet	5 des.	A. Mas – J.Ll. Carod-Rovira Durada 45 min.
			Una reunió amb acord. Durada 180 min.
Polítiques socials	PSC-CpC: J. Nadal ERC: X. Vendrell, C. Porta, J. Bargalló	MA i PTOP CiU: A. Vives ERC: X. Vendrell	CiU: A. Vives ERC: X. Vendrell
		Educació	Una reunió amb acord CiU: A. Vives ERC: J. Bargalló Durada 120 min

Font: elaboració pròpia.

3.2.4. Les dificultats de l'alternativa CiU-ERC

El desembre de 1995, amb motiu del debat que havia de portar Jordi Pujol a ser investit president per cinquena vegada consecutiva, aquest anuncià la seva intenció d'esperar el resultat de les eleccions legislatives del març de 1996 (*wait and see*) per decidir sobre la futura política d'aliances, atesa la «posició de CiU en el tauler d'escacs de la política catalana i en la política estatal»¹⁴⁸ (*vid. ap.* 3.1.1). Àngel Colom, en nom d'ERC, que amb 13 escons, sumats als 60 de CiU, haurien pogut garantir la majoria necessària amb CiU, va criticar que el debat fos «d'una certa provisionalitat, tot esperant les eleccions espanyoles». Colom donà la seva opinió d'aquesta manera: «El país que vol el senyor Pujol [...] vull deixar clar que no és el mateix país que vol ERC. Nosaltres no perdrem el temps, no creiem que hàgim de perdre més el temps [...]». I acabà afirmant que no es creia cap de les promeses de Pujol, especialment després de recordar –llegint el diari de sessions– el compromís de Pujol de reformar l'Estatut l'any 1980. Segons Colom, ERC no podia prendre en aquelles condicions «cap compromís ni ser còmplice»¹⁴⁹. Quaranta-vuit hores més tard, Jordi Pujol resultava investit amb els vots a favor de CiU, l'abstenció del grup dels socialistes, populars i d'ERC, i el vot en contra d'IC. Durant la intervenció en segona volta, el candidat no varià el plantejament inicial, però va acceptar que «es podia i s'havia de començar a dialogar [...] això no quedava per al març, sinó per a demà passat, per entendre'ns, per a una data absolutament immediata». Aquesta oferta no va convèncer Colom, que endurí el rebuig envers qualsevol pacte amb CiU, sabedor que les opcions de pacte amb la seva formació eren pràcticament nul·les: «També li vull dir que no torni a pensar, i no tornin a pensar a la seva coalició, que ERC serà la torna d'aquesta opció que vostès faran, i han fet [...]

¹⁴⁸ DSPC núm. 2, 3 i 4, V legislatura, 13, 14 i 16 de desembre de 1995.

¹⁴⁹ En nom del Grup Popular, Aleix Vidal-Quadras qüestionà també la determinació de Pujol d'ajornar qualsevol decisió sobre futures aliances fins passades les eleccions generals, i va instar-lo a definir-se: «I això no li ho reclama el Partit Popular –i suposo que cap grup de la Cambra en particular–, sinó que li ho reclama el país; és a dir, el país vol que ara vostè i la força que encapçala apliquin les conseqüències d'aquest resultat –en al·lusió a la pèrdua de la majoria absoluta–, però no esperant veure què passarà el mes de març, sinó immediatament, per tal de proporcionar estabilitat i tranquil·litat». Vidal-Quadras arribà a proposar a Pujol que, si es comprometia immediatament a mantenir contactes amb els altres grups per tenir enllestit un acord de governabilitat abans del 30 de gener, el seu grup, amb independència del signe de la coalició, li donaria suport en la investidura en la primera volta; possibilitat que va ser refusada pel candidat. La negativa de Pujol motivà l'abstenció dels 17 diputats del Grup Popular. Joaquim Nadal, en nom del grup dels socialistes volgué correspondre a l'oferta de diàleg de Pujol, subratllant que el debat hauria significat «una primera fase d'aquest diàleg»: «El diàleg està obert, les portes estan obertes, i vostè ha dit que no en vol tancar cap: endavant!, anirem entrant i sortint tantes vegades com els uns i els altres siguem capaços de posar-nos d'acord, i que sigui pel bé de Catalunya» (DSPC núm. 4, V legislatura).

Perquè ERC, com el partit històric que ha fet els dos únics actes de sobirania política que s'han fet en aquesta pàtria des del 1714, és un partit que està al servei dels interessos de Catalunya i no pas dels principis o els interessos de Convergència i Unió.»

Al cap de quatre anys, després de les eleccions del 17 d'octubre de 1999, Jordi Pujol, com a candidat de CiU a la reelecció, encarregà a Pere Esteve, aleshores secretari general de CDC, i a Josep Antoni Duran Lleida, president del Comitè de Govern d'UDC, que sondegessin la disponibilitat d'ERC d'arribar a un acord de legislatura que inclogués l'eventual incorporació dels republicans al Govern. La coalició va traslladar formalment aquest oferiment a una delegació d'ERC, composta per Josep-Lluís Carod-Rovira i Josep Huguet, en una reunió que va tenir lloc el 2 de novembre de 1999 a l'Hotel Majestic de Barcelona. La direcció republicana era conscient, tanmateix, dels equilibris que es veia obligada a mantenir CiU pocs mesos abans de les eleccions generals, fins al punt de no trencar el suport al PP i no descartar la possibilitat de renovar els acords en cas de nova victòria d'Aznar. Amb tot, va plantejar la negociació en tres etapes, negociant per separat la constitució de la Mesa del Parlament, la investidura i un possible acord de legislatura, sense descartar un govern de coalició. Les dues primeres qüestions havien de ser abordades immediatament, rebutjant d'entrar a parlar de la tercera fins un cop passades les eleccions legislatives. Per contra, des de CiU es considerava que l'acord a Catalunya havia de ser independent de la política d'aliances d'àmbit estatal i que un govern CiU-ERC garantiria l'estabilitat per a tota la legislatura i disposaria d'una majoria absoluta que es podia veure reforçada després de les legislatives, perquè o bé el PP o bé el PSOE podien tornar a dependre dels vots de CiU per a governar a l'Estat. Al mateix temps, això permetria al Govern de negociar amb les mans lliures davant l'executiu espanyol qüestions pactades entre CiU i ERC com un nou finançament i un salt en l'autogovern.

L'endemà, 3 de novembre, va tenir lloc una nova reunió entre delegacions de CiU i ERC. Esteve i Duran van topar amb la negativa dels republicans de negociar en bloc: «No els donarem [a CiU] un xec en blanc, i, a més, això no és un supermercat. És una proposta senzillament inacceptable [la segona vicepresidència del Parlament a canvi del suport a la investidura de Pujol]», segons Carod-Rovira. Els dirigents d'ERC expressaren el seu malestar en considerar l'oferta una burla, perquè CiU «ja tenia un acord tancat amb el PPC». Carod ho va expressar en to sarcàstic: «Representen *Els pastorets* amb unes setmanes d'anticipació.» Duran Lleida arribà assegurar que CiU «trucaria a les portes d'ERC una, dues, tres i totes les vegades que calgués», i va afegir

que «ERC no participaria en cap obra en què no fos, com a mínim, coguionista».¹⁵⁰ Atesa la situació, després d'una reunió amb els negociadors de CiU, Pujol va decidir, contra el criteri d'una part important de dirigents de CDC, de tallar en sec els contactes amb ERC¹⁵¹ i pactar amb el PPC la composició de la Mesa del Parlament i la continuïtat del seu suport en la política espanyola.¹⁵² Duran Lleida admeté, a més, que pactar amb ERC abans de la investidura seria impossible: «No ens enganyem, d'aquí a dilluns [data fixada pel debat d'investidura] CiU i ERC no es poden posar d'acord sobre un programa de govern.» CiU i PPC van presentar aquest acord com institucional i emplaçaren la resta de forces polítiques a afegir-s'hi; ben al contrari, PSC-CpC, ERC i ICV van considerar que era un pacte bilateral entre «socis polítics». Això no obstant, CiU es va esforçar per subratllar públicament que continuava apostant per un acord amb ERC. En una nota feta pública la nit del 4 de novembre reafirmava la seva disposició d'arribar a un pacte de govern amb ERC; culpava aquesta del fracàs de les negociacions i demanava de reprendre la ronda de contactes després de la investidura o de la celebració

¹⁵⁰ L'oferta de CiU a ERC va consistir a buscar el suport a la investidura de Jordi Pujol i a crear una comissió per a negociar un acord de legislatura sense «prejutjar el resultat final», perquè la voluntat de Pujol era continuar donant suport al PP tot el temps que restava de legislatura, a més de la manifestada intenció de donar-lo a la formació política que sortís guanyadora en les eleccions legislatives. Duran Lleida posà com a exemple el País Basc, on, segons ell, un «front nacionalista» entre PNB i EA no invalidava que el PNB continués mantenint a Madrid els seus acords amb el Govern central.

¹⁵¹ Pere Esteve resumí l'estat d'ànim d'aquests dirigents de CDC dient que el pacte amb ERC era «el que més interessava per al projecte polític de CiU». Les joventuts de CDC, la JNC, van aprovar en el seu Consell Nacional, celebrat el 6 de novembre, una resolució per la qual reclamaven un acord amb ERC i, l'endemà, el diumenge dia 7, van desplegar una pancarta davant l'hotel on se celebrava la reunió del màxim òrgan entre congressos de CDC, a Cerdanyola del Vallès, en la qual es podia llegir: «Volem pacte nacionalista». Pujol mateix va fer saber als joves que estava d'acord amb aquesta acció reivindicativa, però els emplaçà a fer el mateix davant la seu d'ERC, en un intent de traslladar aquesta responsabilitat als republicans. En un sentit similar, un conjunt de catorze dirigents de CDC, procedents tots de la JNC, agrupats entorn d'un col·lectiu denominat Sinapsi –entre ells Carles Campuzano, Pere Torres, Jordi Rodó, Josep Rull, Jaume Ciurana, Enric Renau i Darnià Calvet–, llegiren un comunicat que, amb el títol «Repensar Convergència, connectar amb la majoria», optava clarament per un «pacte generós amb ERC». Sens dubte, aquest comunicat era representatiu de la por de CDC de perdre la «guerra de la propaganda» amb ERC sobre per què no hi havia hagut acord: «El que semblava antinatural fa tres anys –un pacte amb el PP– ara es considera per massa gent com la nostra aliança natural», resava la resolució. Contràriament les joventuts republicanes, les JERC, en un comunicat, van mostrar-se taxativament en contra de qualsevol possible acord, titllant «d'hipòcrites» els plantejaments de CiU. A més, el Consell Nacional d'ERC, reunit a Terrassa el 14 de novembre, adoptà una resolució que rebutjava la possibilitat de dir si a la investidura de Pujol, a més de tancar definitivament la porta a tota coalició electoral, com la plantejada per Pujol, tret de no ser en el Senat.

¹⁵² Tot i això, Jordi Pujol, que evità de concretar si posaria sobre la taula un possible govern de coalició amb una altra força política, es va comprometre davant els consellers nacionals del seu partit, reunits el 7 de novembre, a «agafar les regnes» de les negociacions amb Esquerra per aconseguir els seus vots per la investidura i, si era possible, un acord més estable i durador, malgrat advertir que l'acord seria complicat. Pujol indicà als quadres de CDC que era molt probable que ERC rebutgés el pacte i que, per tant, no calia «obsessionar-se».

de les eleccions generals. ERC, tanmateix, volgué deixar clar que aquesta possibilitat era «pura propaganda»: «CiU es trobava lligada de peus i mans de manera vergonyosa al PPC». Josep Huguet arribà a qualificar el tracte dispensat per CiU a ERC com el propi d'una «puta barata».

El 5 de novembre de 1999, data de la constitució del Parlament, el candidat de CiU, Joan Rigol, fou escollit president de la Cambra amb els vots de CiU i PPC, en sumar un vot més (68) que PSC-CpC, ERC i ICV junts, que van votar a favor del candidat socialista Josep Maria Vallès (67). El vot d'ERC al candidat socialista es va decidir a última hora, amb el risc de quedar marginats de la Mesa de la Cambra. La cúpula de CiU interpretà en l'actitud d'ERC la por de «l'abraçada de l'ós de CiU després de l'experiència d'Heribert Barrera el 1980 i de Joan Hortalà el 1984.» ERC decidí que, a tot estirar, s'abstindria en la votació d'investidura a canvi d'alguns compromisos programàtics: reforma de l'Estatut, millora del finançament, rescat de peatges, província única, llei electoral, potenciació de les polítiques familiars, finançament dels partits i limitació de mandats. CiU i PPC van suspendre aleshores les seves converses. La resposta del líder del PPC, Alberto Fernández Díaz, va ser que el seu partit no donaria el vot a la investidura de Pujol si continuava buscant el suport d'ERC, «sucumbint als sectors més radicals de la seva formació», que l'empenyien «cap a l'independentisme». Pujol, però, decidí d'apartar el PPC de les converses i, aprofitant una reunió del Comitè d'Enllaç de CiU, va contactar telefònicament amb Carod-Rovira, amb qui es va citar a partir del 10 de novembre per negociar la investidura. Pere Esteve, a més, donà per descomptat que el PPC votaria favorablement la investidura de Pujol encara que no negociessin amb aquest partit: «El PPC tindrà elements polítics per a mostrar una posició favorable a la investidura de Pujol.» La cúpula de CiU havia analitzat que, amb l'abstenció d'ERC en el debat d'investidura, es podria trencar la imatge de dos blocs que s'havia donat en la constitució del Parlament. El Comitè d'Enllaç de la coalició acordà, doncs, que no es faria efectiva cap aliança entre CiU i ERC fins passades les eleccions legislatives. A canvi d'ajornar el pacte amb ERC, Pujol proposà d'anar en llistes conjuntes amb ERC a les eleccions generals i va obtenir de la direcció de la coalició l'autorització per a traslladar aquesta oferta a Carod-Rovira durant una reunió el 10 de novembre, cosa que Carod rebutjà amb l'argument de voler mantenir «des mans lliures», deixant oberta la porta a l'abstenció. Per això Duran Lleida i Esteve van començar a negociar diverses qüestions amb els dirigents d'ERC, Josep Huguet i Joan Puigcercós. Pujol destinà fins a cinc consellers (Xavier Trias, Artur

Mas, Pere Macias, Antoni Subirà i Xavier Hernández) a negociar acords puntuals amb dirigents d'ERC com Josep Bargalló i Joan Ridaó.

El diàleg entaulat entre CiU i ERC, juntament amb el silenci de CiU envers el PPC, va fer que aquest últim partit anunciés que decidiria el sentit del vot després d'escoltar el discurs de Pujol, i que el sí només seria factible en cas que els nacionalistes optessin per obrir converses prèvies amb ells, sobre la base d'un document de 10 pàgines, en què s'exigia el compromís de Pujol de no reformar l'Estatut, de defensar la «pluralitat lingüística, social i cultural de Catalunya», d'assegurar que qualsevol augment de les pensions tingués com a referència el *Pacto de Toledo*, a més de plantejar una atenció especial per a l'educació, la recerca, el comerç, la sanitat i la igualtat d'oportunitats entre homes i dones. José María Aznar mateix va terciar en la polèmica, exigint a Pujol que fes alguns tipus de manyagues al PPC per poder-li donar el vot. A partir d'aquell moment, Pujol va decidir de renunciar als contactes amb ERC. La determinació de Pujol fou motivada també pels advertiments dels consellers que havien negociat amb ERC sobre els costos polítics i les repercussions pressupostàries d'algunes propostes dels republicans, com l'establiment d'un ajut a les pensions contributives i assistencials, el rescat dels peatges o la moratòria elèctrica. La coalició va suspendre formalment totes les reunions amb ERC, previstes el 12 de novembre, i reprengué els contactes amb el PPC. En aquest nou context, Duran Lleida va adaptar el seu discurs i arribà a criticar davant el Consell Nacional d'UDC el «tracte secundari» donat al PPC i el retard a parlar amb aquest partit, perquè això feia quasi impossible poder-los demanar el vot afirmatiu «quan faltaven només 24 hores per al debat d'investidura». Duran va assegurar davant els seus correligionaris que «no havien de fer del catalanisme i del nacionalisme un dogma de fe».

Amb tot, el dia assenyalat per al debat d'investidura,¹⁵³ els gestos del candidat envers el PPC o ERC van ser inexistents, per evitar qualsevol susceptibilitat per part dels seus possibles aliats i amb l'afany de fer compatible el suport de tots dos. Tanmateix, malgrat les demandes d'ERC, Pujol va deixar clar que no abonava la reforma de l'Estatut i que es mostrava partidari d'una «relectura autonomista» del text estatutari, de manera que els republicans van inferir del discurs de Pujol l'aposta continuista de CiU. Per això Carod-Rovira va anunciar que el seu grup votaria «no»: «És possible que el discurs de Pujol hagi tranquil·litzat la direcció del PPC i els sectors

¹⁵³ DSPEC núm. 2, VI legislatura, 15 de novembre de 1999.

que no volen que Catalunya faci un pas endavant en els terrenys social i nacional [...]. Hauran de canviar molt les coses en les pròximes hores perquè ERC variï el sentit inicial del seu vot, que és negatiu, per a obrir la porta a l'abstenció.» Al final Jordi Pujol va resultar investit per sisena vegada consecutiva, gràcies als vots afirmatius del PPC i l'abstenció d'ERC, a canvi de certs compromisos pactats i tolerats pel PPC. El PPC, al qual, paradoxalment, Pujol va dedicar la intervenció més dura del debat, acabà corresponent a la fidelitat del seu soci parlamentari a Madrid després d'escoltar de Pujol el compromís de no reformar l'Estatut i de no reclamar el concert econòmic. El PPC va presentar el suport a CiU com un autèntic «triomf polític», mentre que Carod-Rovira justificà l'abstenció del seu partit emparant-se en «la responsabilitat política i el patriotisme», perquè, segons ell, «l'elecció del president de Catalunya no podia quedar a les mans del PPC».¹⁵⁴

Al cap d'un any, després de la seva cinquena investidura –i de la victòria del PP amb majoria absoluta a les eleccions generals–, Jordi Pujol afrontà el que sobre el paper seria el seu debat de política general més difícil.¹⁵⁵ A CiU hi coexistien apostes contraposades sobre el fet de pactar o no amb ERC, i es mantenia latent el debat sobre la successió de Pujol. Tanmateix, aquest féu un discurs sense insinuar canvis en la política de pactes, en un intent de conservar el suport del PP, amb vista als pressupostos de la Generalitat el 2002, sense perjudicar el suport variable de la resta dels grups en altres qüestions. La determinació de Jordi Pujol contrastava amb l'oferta de Pasqual Maragall –reflectida posteriorment durant el debat– de pactar amb Pujol els grans temes, i també amb la decisió d'ERC –després d'una Conferència Nacional celebrada el mes de juliol a Manresa, convocada a aquest efecte– de proposar a CiU un pacte de govern sobre la base d'un «programa de mínims».¹⁵⁶ Aquesta proposta de pacte, que la direcció d'ERC,

¹⁵⁴ En realitat, els acords amb el PP, sobre la base de les exigències plantejades pels populars uns quants dies abans, no van arribar pràcticament fins uns instants abans de la votació. ERC només acceptà de passar del «no» a l'abstenció quan va saber que el PP votava afirmativament la investidura. En canvi d'això, CiU es comprometia a complir 12 punts dels 17 inicialment proposats per ERC: la creació de l'Institut Català d'Indústries Culturals; una moratòria de línies elèctriques; el propòsit de més convenis amb els territoris de cultura i parla catalana; una llei per a rescatar els peatges de les autopistes; una reforma de la llei de caixes d'estalvi per a incentivar els ajuts a la petita i mitjana empresa, i la creació de 30.000 places d'educació per a infants de 0 a 3 anys.

¹⁵⁵ DSPC núm. 27, VI legislatura, 3 d'octubre de 2000.

¹⁵⁶ Contràriament a les propostes de pacte llançades de del PSC i ERC, Rafael Ribó, en nom d'ICV, convidà tots dos partits a presentar una opció conjunta d'esquerres contra Pujol. Els va instar a «no anar de bracet amb CiU» i a no convertir-se en «còmplices» de l'acció de govern de Jordi Pujol. Fins i tot, Ribó arribà a insinuar que PSC i ERC governessin amb ICV «des dels rengles de l'oposició». Des del PP, Alberto Fernández-Díaz instà Pujol a triar com a soci fix el PP o a pactar «sense retorn» amb ERC.

encapçalada per Carod-Rovira, va guanyar per un estret marge després d'un agre debat intern, plantejava la reforma de l'Estatut i la negociació d'un nou sistema de finançament. Tanmateix, el president català no va «mostrar les cartes» de les seves futures aliances; va fer un gest envers l'oposició d'esquerres proposant d'adoptar per consens un nou acord sobre finançament, mentre que criticà el PP per haver imposat un decret sobre les matricules dels vehicles que suprimia tot distintiu territorial com a expressió de disgust per la poca consideració que, segons ell, el PP tenia a Madrid per les iniciatives de CiU. Per compensar aquests atacs al PP, el discurs de Pujol –de 32 pàgines– era farcit d'expressions de fidelitat a la Constitució i a l'Estatut.

Complint amb el mandat rebut del seu partit, Carod-Rovira va formalitzar la proposta de pacte a CiU, tot i no estalviar dures crítiques envers la gestió dels nacionalistes. Davant els retrets de Carod, Pujol s'embranchà, en la rèplica, en una tensa discussió amb el dirigent republicà,¹⁵⁷ que l'havia advertit que l'oferta era «sincera» però amb «data de caducitat»: «Té sentit ara, quan encara hi ha tres anys de coll i és possible administrar la legislatura amb un nou rumb i un impuls renovador. Però no pot tenir sentit d'aquí a un any, quan es tracti de salvar la legislatura.» Després del debat, dirigents de CiU van explicar que la resposta de Pujol a Carod-Rovira no havia estat una negativa a pactar en un futur amb els republicans. Des de les files d'ERC, l'actitud de Pujol fou rebuda com un sonor cop de porta que desterrava qualsevol possibilitat d'entesa entre ambdues formacions en el futur, especialment de cara a la discussió dels pressupostos del 2001. Carod-Rovira va comparar Pujol amb el «sord de Benissanó, que sentia els quarts, les hores no», sentenciant que el líder de CiU no volia canviar perquè es trobava bé al costat del PPC. Les disculpes de Pujol a Carod-Rovira durant una trobada al Palau de la Generalitat («potser no he sabut encertar el to») van anar acompanyades de l'anunci que, per la seva part, «continuava havent-hi voluntat de diàleg amb ERC, un partit nacionalista i del qual estem [referint-se a CiU] més a prop

¹⁵⁷ Pujol va retreure a Carod el «to catastrofista» i li va etzibar que «l'exageració» del seu diagnòstic li feia perdre tota credibilitat, a més d'afegir irònicament que «no entenia» el pacte que li oferia. Aquesta irada resposta de Pujol va provocar Carod-Rovira, que accentuà el seu atac i emplaçà el president a dir si estava a favor d'una reforma de l'Estatut, d'un sistema de finançament «just», d'eliminar els peatges de les autopistes i de millorar les pensions no contributives, i el va acusar d'haver participat en algunes «preses de pèl» i «d'espolsar-se de sobre les puces» centrifugant la seva responsabilitat cap al PP o el PSOE. Després d'això, repetí la seva proposta de pacte. Però Pujol va continuar en la seva línia, encara que amb el tret una mica més corregit: «Si vol que parlem, parlem, però ens ha d'explicar el seu programa», va respondre displicent, per, a continuació, tornar a bandejar l'oferta d'ERC, qualificant-la de «tremendament vaga». «Encara no sé què planteja», va repetir (DSPC núm. 27, VI legislatura, 3 d'octubre de 2000).

que de cap altre». Això no evità que ERC acceptés d'afegir-se a un acord amb els grups de PSC-CpC i ICV la mateixa nit del debat de política general, per presentar una proposta de resolució conjunta de deu punts, en la qual, a partir de constatar la «paràlisi» del Govern de CiU, tots tres grups es comprometien a buscar acords en assumptes que afectessin la millora de l'autogovern.

L'anunciada moció de censura de Pasqual Maragall a Jordi Pujol acaparà bona part de la preparació i el desenvolupament del debat de política general de l'any següent, el 2001.¹⁵⁸ Pujol volgué buidar de contingut la moció amb un discurs carregat de referències a l'acció de govern i al projecte de CiU més enllà del 2003, any en què eren previstes noves eleccions. Durant el debat, Pujol va augurar un enfrontament amb el Govern del PP si continuava «laminant» l'autonomia. El president insistí que, després d'assolir un nou model de finançament, la prioritat era obtenir més autogovern, marcant distàncies amb el partit de José Maria Aznar, tot i advertir que revisar l'Estatut era inviable si no es reformava a fons la Constitució. L'esquerra definí la intervenció de Pujol com el discurs d'un president que «se n'anava». L'oposició no es va mostrar particularment impressionada per l'allau de dades amb què Pujol va farcir el seu discurs ni per l'apel·lació a la responsabilitat col·lectiva amb què el va cloure. El líder d'ERC, Josep Lluís Carod-Rovira, va sentenciar que l'estil de discurs de Pujol era més aviat propi d'un «buròcrata sense nervi, d'un president de diputació gran, arregladeta». A pesar d'això, aquest cop sense gaire convicció, Carod reclamà a Pujol que saltés a la «trinxera comuna del catalanisme» per tal d'acabar la legislatura al marge de qualsevol pacte amb el PP, i li va oferir un «pacte d'estabilitat» a quatre bandes, consistent a fixar la data de les eleccions, la negociació dels pressupostos i l'impuls de determinats plans i lleis «d'interès nacional».¹⁵⁹ Pujol, aquesta vegada en to amable, rebutjà novament l'oferta republicana, malgrat anunciar la seva intenció d'obrir un procés de converses amb tots els partits, excepte el PPC, per explorar de nou la viabilitat «d'una majoria catalanista».

Al cap d'un any, el primer d'octubre de 2002, Jordi Pujol va afrontar el seu darrer debat de política general, aprofitat per a fer balanç dels seus 22 anys de mandat i apuntar línies per a superar la involució autonòmica, sense fer esment d'un nou

¹⁵⁸ DSPC núm. 62, 63 i 64, VI legislatura, de 2 i 4 d'octubre de 2001.

¹⁵⁹ Com una llei de família, una llei general d'educació, la revisió de les lleis d'ordenació territorial, la Llei de l'audiovisual, un pla de mobilitat i rescat de peatges, el desplegament de la Llei de política lingüística i l'adopció d'un pla d'innovació tecnològica.

Estatut.¹⁶⁰ Els tres grups d'esquerra van fer referència als encerts inicials i es mostraren crítics envers les dues legislatures regides pel pacte CiU-PPC. Pujol, que durant aquell debat havia defensat el «caràcter pacífic i constitucional del nacionalisme català» per contraposició al model basc, amenaçà d'«enterrar» el pacte constitucional en el vessant autonòmic si en la legislatura següent persistia la involució. De tota manera, va preferir deixar per a més endavant la concreció d'aquesta amenaça, tenint en compte el suport que el PPC brindava a CiU fins a arribar a les eleccions previstes el 2003. Pasqual Maragall i Rafael Ribó van demanar a Pujol que se n'anés i convoqués eleccions, i ERC, que no formulà cap nova oferta de col·laboració, va proposar de canviar l'Estatut en dos anys, aspecte en què coincidiria amb PSC-CpC i ICV.

El gener del 2004, una vegada formalitzat el Govern tripartit d'esquerres, els documents d'ERC feien balanç de les relacions CiU-ERC de la manera següent:¹⁶¹ «L'any 1995 CiU va perdre la majoria absoluta. Va treure 60 escons i ERC 13; però CiU no va fer cap pas per formar un govern nacionalista. A l'any 1996, CiU es presentà a les generals amb l'eslògan de "Plantarem cara". Passades les eleccions va votar la investidura d'Aznar. A l'any 1999, CiU va treure 56 escons i ERC 12. Però CiU va preferir pactar amb el PP abans que ERC. A les eleccions generals de l'any 2000, CiU va prometre que mai tornaria a pactar amb el PP si Catalunya no rebia 400.000 milions de pessetes anuals per a eixugar el dèficit fiscal. Però passades les eleccions va votar per segona vegada la investidura d'Aznar sense cap contrapartida, va congelar la Declaració de Barcelona, va acceptar el model de finançament imposat des de Madrid i va governar Catalunya amb el recolzament parlamentari del PP, per tapar diversos escàndols com els casos Turisme o Pallerols. Durant aquella legislatura al Parlament de Catalunya, ERC va oferir a CiU, en tres ocasions, la possibilitat d'alliberar-se del PP i CiU sempre ho va rebutjar.»

3.2.5. Les raons del pacte i les utilitats esperades

A partir del model explicatiu del procés de presa de decisions de Bergman (*vid. ap. 3.2*), basat en l'anàlisi de la formació de les preferències dels actors, a partir d'assumir els múltiples rols que desenvolupen els diferents líders dels partits i de presumir que els actors són racionals i que, per tant, hi ha uns ordres de preferència per

¹⁶⁰ DSPC núm. 96, 97 i 98, VI legislatura, 1,2 i 3 d'octubre de 2002.

¹⁶¹ *El pacte PSC-ERC-ICV: les raons d'una decisió*, Resolució del Consell Nacional, de 17 de gener de 2004.

a cada objectiu (1995: 97-99), les qüestions o preguntes a les quals els actors implicats en la negociació van haver de donar resposta eren les següents: Quines serien les conseqüències en termes de capacitat per a obtenir conselleries?; quina seria la capacitat per a acostar el disseny de polítiques a la posició política respectiva?; quin podria ser el rendiment electoral o la resposta dels electors?, i finalment, què podria suposar cada opció en termes de cohesió interna del partit? Partint de la distinció entre objectius intrínsecs, que són un fi en ell mateix (càrrecs i polítiques), i objectius instrumentals (vots i cohesió) (Budge i Laver, 1985; Bergman 1995), es poden interpretar les maniobres estratègiques dels líders partidistes a l'hora d'optar per un objectiu determinat i descartar-ne un altre. Aquestes decisions són avaluades establint les utilitats esperades i quantificant-les a partir d'una escala ordinal. El valor total de les utilitats esperades permet d'establir una prelación de les diverses possibilitats en el curs de l'acció.¹⁶² Vegem-ho en la pràctica.

Segons ERC, la societat catalana havia reclamat a les urnes més progressisme i més catalanisme.¹⁶³ Aquests dos conceptes no eren estancs; la seva suma recollia les aspiracions majoritàries de la societat catalana. A més, la defensa dels interessos nacionals no era exclusiva de cap força política, sinó el patrimoni compartit d'almenys quatre de les principals forces polítiques. Per això, segons el partit independentista, el model polític dels darrers 23 anys, basat a confrontar nacionalisme i progressisme, estava esgotat i calia superar-lo. L'electorat s'havia allunyat també de l'esquema bipartidista, que contraposava nacionalisme i progressisme, tenint en compte que els dos partits tradicionalment majoritaris retrocedien. Segons els càlculs d'ERC, el resultat electoral marcava clarament que no s'havia de repetir l'acord CiU-PPC i que el Govern de la Generalitat havia de plantar cara al nacionalisme espanyolista del PP. L'anterior majoria parlamentària CiU-PPC havia estat «castigada», d'acord amb aquesta mateixa anàlisi, i retrocedia de manera clara (passava de 68 escons a 61).

Al mateix temps, per a ERC, calia un govern compromès en l'increment de les polítiques socials, perquè l'electorat s'havia pronunciat amb claredat a favor també d'un

¹⁶² L'escala d'utilitats ordinals de BERGMAN (1995) conté els següents valors: guanys significatius (+3), guanys moderats (+2), guanys escassos (+1), conseqüències insignificants (0), pèrdues escasses (-1), pèrdues moderades (-2) i pèrdues significatives (-3).

¹⁶³ *El pacte PSC-ERC-ICV: les raons d'una decisió*, Resolució del Consell Nacional, de 17 de gener de 2004.

gir social (les forces d'esquerra passaven de 67 escons a 74)».¹⁶⁴ Segons els republicans, la gent havia detectat un important dèficit de polítiques socials i de qualitat dels serveis públics que arrossegava el país respecte de la UE i, fins i tot, de la resta de l'Estat. També calia fer un salt en el finançament i l'autogovern per a poder incrementar les polítiques socials i renovar el model de gestió institucional i administrativa de la Generalitat. Segons l'informe de la Comissió pel Diàleg Social (2003) (*vid. ap.* 3.2.1), els documents d'ERC, «tots els sectors professionals i econòmics que ERC havia consultat es queixaven de la rutina, els mals hàbits i la poca confiança en l'Administració catalana. Calia més transparència i autonomia del poder polític davant els grans grups econòmics i de pressió; menys partidisme i més col·laboració amb les altres administracions, menys llunyania de la política i més sentit de projecte compartit amb la societat».

ERC, doncs, creia que es trobava davant una cruïlla de país. El dilema era cap a on havia d'anar el model polític català en els següents 15 o 20 anys. La decisió havia d'afectar, en suma, el catalanisme polític. En aquest sentit es pensava en dos grans models: l'un com el quebequès o el basc, format per un gran partit nacionalista que té com a adversari un gran partit progressista i, per contrast, no nacionalista (en cas que ERC hagués pres la determinació d'anar només amb CiU); l'altre, en què el nacionalisme és transversal i present en els grans partits. Aquest era, segons ERC, l'esquema de Catalunya, demostrat en els moments històrics en que més s'havia avançat, com ara la creació de la Mancomunitat, la República o l'Assemblea de Catalunya. Els dirigents d'ERC optaven així per fer-se un espai com a partit d'esquerres «amb la credibilitat catalanista que faltava a les altres forces progressistes». Tots dos camins tenien riscos, però per a ERC l'opció per un pacte d'esquerres s'inscrivía «en la vocació històrica d'ERC de catalanitzar l'espai d'esquerra, com ja va fer en els anys trenta». A més, el pacte d'esquerres representava l'oposició més frontal a l'estratègia del PP, perquè trencava l'esquema de tensionar internament Catalunya entre nacionalistes i no nacionalistes, traslladant la tensió a la dialèctica entre tot Catalunya i

¹⁶⁴ Tanmateix, cal recordar que ERC havia propugnat, com la solució més adient, la formació d'un govern de concentració nacional. Aquesta opció, però, no havia estat possible, segons raonaven els republicans, perquè l'havien descartada la resta de forces. CiU, que l'havia rebutjada fins al 16-N, «s'hi havia apuntat quan era l'única manera de mantenir una mínima quota de poder», donant-li connotacions que la feien inacceptable per al PSC-CpC, és a dir, com una «argúcia més en una estratègia negociadora basada a fer pressió a ERC». El fons de la proposta, la transversalitat de la defensa dels interessos nacionals, asseguraven els republicans, havia estat «referendada per l'electorat, que havia donat pluralisme i connexió als conceptes *catalanisme* i *progressisme*. Aquesta transversalitat haurà de ser la característica de la VII legislatura».

el govern del PP: si «el PP pretenia dividir el país, ERC i el pacte d'esquerres el volien cohesionar». A més, l'acord era la base estratègica més adequada per a aconseguir el suport de l'esquerra espanyola a la modificació de l'Estatut. L'acord podia debilitar la política de concertació entre PSOE i PP, especialment en matèria autonòmica.

Tanmateix, la decisió d'ERC, es va proclamar, no cercava d'eliminar CiU. La prova d'això era, segons els republicans, «la responsable actitud d'ERC en la VI legislatura, en la qual, malgrat el seu pacte amb el PPC, ERC havia col·laborat amb CiU en l'aprovació de moltes lleis».¹⁶⁵ Ara bé, un acord CiU-ERC hauria «reclòs el nacionalisme català, renunciant a desenvolupar-lo en l'espai d'esquerra». Per a ERC, un govern nacionalista podia ser el camí més fàcil perquè, a mig termini, el nacionalisme català minvés, aparcant *sine die* la identificació de moltes noves generacions de catalans, amb el catalanisme i amb les institucions d'autogovern. Posaria en perill, es deia, «la unitat civil de Catalunya, atès que, per pura lògica política, l'oposició podria caure en el lerrouxisme, amb l'ajut del PP, i acabar introduint els esquemes nacionalistes contra els no nacionalistes del País Basc». Un govern CiU-ERC tot sol no traduïa, doncs, el mandat de les urnes i «no garantia que tots els sectors socials de Catalunya s'impliquessin en la mobilització per a la millora del nou sistema de finançament, per a la reforma de l'Estatut o per a la normalització de l'ús social del català». La creació d'ERC mateixa, s'adduïa, havia estat la resposta des del catalanisme progressista a un mapa polític fracturat entre la dreta regionalista i el republicanisme lerrouxista. El pacte s'adeïa, doncs, amb el discurs d'integració social, d'incorporació al catalanisme dels anomenats «nous catalans».

Malgrat tot, ERC volia anul·lar la idea de pacte d'esquerres concebut com una mera rèplica a un govern comandat per la «dreta nacionalista», perpetuador del model bipartidista i dotat d'una «catalanitat descafeïnada». Per als republicans, l'acord amb socialistes i excomunistes adquiria així una orientació i uns continguts clars, pactats prèviament, i pretenia posar fi a la patrimonialització de les esquerres per part dels partits amb referent estatal, una oportunitat, aquesta, per a demostrar que PSC-CpC i ICV no eren l'única esquerra possible. Era, segons el seu càlcul, un punt d'inflexió en la

¹⁶⁵ Amb tot, els documents interns d'ERC parlaven també de la manca de credibilitat de CiU: «En les negociacions per a formar govern, ERC s'havia trobat que els dirigents de CiU acceptaven sense previsions totes i cadascuna de les propostes d'ERC, quan moltes d'aquestes havien estat anys negant-les [...] i barroerament desqualificades feia tot just tres setmanes.» El sí de CiU, es deia, «no era creïble, [...] pensat per a generar pressió des dels mitjans de comunicació; [...] no hi ha hagut una aposta per un nou projecte compartit sinó l'intent d'acorralar, l'intent de pressionar, l'intent de patrimonialitzar una institució que és de tots els catalans, l'intent de pressionar per condemnar el pluralisme.»

construcció de l'esquerra nacional, això és, que si la «patent nacionalista» d'ERC ja la tenia reconeguda per tothom, després del pacte podia veure reconeguda també la seva condició de partit d'esquerres i créixer amb la credibilitat catalanista que, suposadament, mancava al PSC. Aquesta circumstància, tanmateix, no suposava desconèixer que ERC encara competia més amb CiU que no pas amb el PSC, en una proporció 2:1 aproximadament (Vidal-Fernández, 2005: 13), ni que els sondejos preelectorals evidenciaven la major aflluència de joves nous votants i d'antics votants de CiU abans que d'altres forces polítiques (*vid.* taula 30). Per a la direcció d'ERC es tractava d'ampliar al màxim l'espectre de possibles votants en els següents cicles electorals.

Ara bé, a part d'aquests motius, ERC esgrimia altres raons addicionals que obeïen a un càlcul estratègic partidista i convertien el pacte en quelcom també instrumental. El punt de partida era l'interrogant sobre el seu futur en el pròxim cicle electoral i l'anàlisi per a decidir amb quin tipus d'aliança els republicans tindrien més possibilitats de preservar la seva identitat i continuar creixent electoralment. El dilema, doncs, era que si ERC s'associava amb CiU podia tenir més poder aparent que no pas real, davant la inèrcia de 23 anys dels nacionalistes en el poder i arriscar-se, primerament, a no poder implantar un programa amb segell propi i, segonament, a diluir-se entre la inevitable decadència del postpujolisme. El primer dels riscos, en un govern de coalició d'esquerres era menor: el Govern estaria en la mateixa banda a l'hora d'imposar el seu programa a la màquina burocràtica de l'Administració; tots els consellers estarien en les mateixes condicions, en ser nous i voler renovar l'acció política, i el procés de dilució es podria donar en funció de l'estat financer de la Generalitat, o en cas que ERC hagués d'acabar acceptant determinades irregularitats en la gestió anterior. L'opció per un acord d'esquerres, en canvi, permetia a ERC de disposar de més poder real i més opcions per a consolidar-se, per la major debilitat amb què el PSC-CpC arribava al poder, necessitat dels vots d'ERC. Això possibilitava que els republicans lideressin l'alternança, amb una CiU molt afeblida i fora del Govern, presentant-se com l'alternativa d'esquerres a l'hegemonia catalanista de CiU. Així ERC podia suplantar a llarg termini l'espai del PSC. A més, s'estimava que Pasqual Maragall no optaria per la reelecció més enllà de repetir candidatura l'any 2007, de manera que Carod-Rovira podia erigir-se com a relleu natural, després del seu pas per la conselleria en cap; ben al contrari que amb Artur Mas, més jove i amb més projecció de futur.

Per a la direcció d'Esquerra, la formació es trobava en una fase emergent, enmig d'un creixement ràpid. La part de vot consolidat i fidel era encara relativament petita, i

el gruix del vot només es consolidaria amb una acció de govern reeixida i diferenciada. Es considerava que el gran problema estratègic d'un partit en la situació d'ERC, que no podia governar en solitari, era acabar diluint-se en l'aliat majoritari. Tanmateix, els republicans pensaven que havia arribat l'hora de governar i, per tant, d'entrar en una fase crítica per consolidar la seva identitat com a partit: mitjançant l'acció de govern, distingint-se dels partits representants de l'*status quo*, als quals el vot popular havia penalitzat en les eleccions. En el cas d'un eventual fracàs del Govern d'esquerres, sempre hi hauria la possibilitat de futurs pactes amb CiU, que difícilment podria rebutjar per manca d'alternatives. La possibilitat aritmètica d'aquesta alternança podia enfortir encara més ERC davant el PSC-CpC durant la legislatura. La situació simètrica era gairebé impensable: si ERC s'inclinava per governar inicialment amb CiU, s'estimava que les possibilitats de formar després un govern tripartit d'esquerres eren nul·les, en primer lloc perquè, pactar un govern a tres bandes és molt més difícil que a dues, i en segon lloc perquè es podia donar el cas que, després de la derrota del PSC-CpC a les urnes, Maragall ja no tornés a ser el candidat, cosa que faria que el mapa polític del camp socialista català fos molt més dependent del PSOE.

En conclusió, una anàlisi de les negociacions revela que el PSC-CpC, en valorar l'acceptació de la proposta d'ERC esperava assolir càrrecs (+), que són part consubstancial a la formació de tota coalició de govern. També podia esperar guanys en les polítiques a desenvolupar (+), en venir de l'oposició, tot i la necessitat de consensuar les mesures legislatives amb ERC. En l'àmbit electoral calia esperar també guanys, ja que cap de les dues formacions no competia pel mateix electorat. No obstant això, eren previsible les pèrdues en termes de cohesió interna (-), atès que una part de les bases del PSC podia rebutjar, per extremista, el missatge d'ERC, malgrat que les conseqüències podien ser insignificants (0), perquè el PSC-CpC obtenia el poder, després de vint-i-tres anys, precisament de la mà d'ERC.

Pel que fa a ERC, en cas d'acceptar la formació del Govern amb el PSC-CpC, calia esperar l'assoliment de carteres (+) i un increment de vots (+), ja que, encara que la competència electoral amb el PSC-CpC era inferior que amb CiU, ERC podia esperar un creixement de les seves expectatives electorals en el segment més catalanista del PSC-CpC; també hi podia haver guanys en les polítiques a desenvolupar (+), tot i la necessitat de cercar el consens amb el PSC-CpC i la possibilitat de perdre llibertat d'acció com a partit d'oposició; la projecció d'ERC com a partit de govern i la capacitat de traslladar a la realitat una part dels seus objectius polítics compensaria amb escreix

aquestes limitacions. En termes de cohesió, les pèrdues semblaven evidents (-), atesa la divisió d'opinions de les seves bases davant les alternatives possibles. En cas de no acceptar el pacte amb el PSC-CpC i restar a l'oposició, òbviament les pèrdues per a ERC podien ser en termes de càrrecs (-), de vots (-), i de polítiques a desenvolupar, malgrat que aquesta opció no tenia costos de cohesió interna. Finalment, si no acceptava un pacte amb el PSC-CpC i optava per formar govern amb CiU, els guanys previstos se centraven únicament en les carteres (+), no en els vots (0), ja que ERC competeix en bona part pel mateix electorat. Els guanys també podien ser en termes de polítiques a desenvolupar (+), i les pèrdues, en termes de cohesió interna, comptant que una part significativa de les bases d'ERC podien inclinar-se per un pacte d'esquerreres.

Així les coses, els guanys que el PSC-CpC podia esperar d'un acord amb ERC eren significatius (+3); mentre que per a ERC, el pacte amb PSC-CpC ofería guanys moderats (+2) i amb CiU (+1) guanys escassos. Això no obstant, en cas de restar a l'oposició, s'estima que les conseqüències per a ERC haurien estat insignificants.

Taula 25. Utilitats esperades per PSC-CpC a l'hora de formar govern amb ERC

En cas d'acceptar la formació de govern				
Objectiu	Intrínsecs		Instrumentals	
	Interna Cohesió	Parlament Polítiques	Eleccions Vots	Govern Conselleries
		0 +	+	+

Total estimat = +3

Font: elaboració pròpia.

Taula 26. Utilitats esperades per ERC a l'hora de formar govern amb PSC-CpC

1. En cas d'acceptar la formació de govern				
Objectiu	Intrínsecs		Instrumentals	
	Interna Cohesió	Parlament Polítiques	Eleccions Vots	Govern Conselleries
	-	+	+	+

Total estimat = +2

2. En cas de no acceptar-lo (i restar a l'oposició)

	Intrínsecs		Instrumentals	
Objectiu	Interna	Parlament	Eleccions	Govern
	Cohesió	Polítiques	Vots	Conselleries
	+	0	0	-

Total estimat = 0

3. En cas de no acceptar-lo (i formar una coalició de govern amb CiU)

	Intrínsecs		Instrumentals	
Objectiu	Interna	Parlament	Eleccions	Govern
	Cohesió	Polítiques	Vots	Conselleries
	-	+	0	+

Total estimat = +1

Font: elaboració pròpia.

Taula 27. Distribució de vots entre partits (2003)

Votants 2003	ERC	CiU	PPC	ICV-EUiA	D'altres	Total
TOTAL	542.045	1.018.115	390.650	240.358	44.240	2.235.408
%	24,25%	45,54%	17,48%	10,75%	1,98%	100,00%

Nous votants	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Total
Total	209.499	25.208	15.649	29.174	279.530
%	74,95	9,02	5,6	10,44	100

Font: Vidal Fernández, M., 2005.

3.3. El Pacte del Tinell

3.3.1. El contingut del pacte i la definició del programa de govern

Un dels elements cabdals per a la comprensió del funcionament de les coalicions i, en particular, dels governs de coalició, són els acords subscrits pels partits abans d'integrar-se en la coalició. Aquests acords, formals o informals, es configuren com el principal mecanisme institucional adreçat a assegurar l'existència de la coalició, mitjançant la imposició de diversos graus de disciplina coalicional, tant en les votacions a fer com en altres activitats parlamentàries. Les funcions, però, no s'acaben aquí, perquè també van adreçades a les relacions verticals intrapartidistes, és a dir, com a mecanisme de comunicació i obtenció de suport per part dels líders i de la militància

(Reniu, 2002: 39). Una altra funció suplementària dels acords de coalició és informar els socis coalicionals, facilitar la comunicació entre ells i contenir el conflicte o facilitar-ne la resolució (Strom i Müller, 1998: 5). En tot cas, aquests acords no acostumen a cobrir totes les possibles contingències que sorgeixen durant la vida d'un govern. La formalització d'acords més complets, com també el disseny de mecanismes elaborats per a complir-los, són més habituals quan els costos transaccionals són més baixos. Es dona el cas que els acords són molt concrets en situacions de poca complexitat negociadora o bé amb una expectativa de pactes de llarga durada. Quan els líders dels partits inverteixen una part important del temps a redactar els acords de coalició, ho fan perquè n'esperen efectes beneficiosos, sobretot eficiència en l'execució de polítiques i pau a l'interior de l'Executiu. Els acords escrits de coalició serveixen, doncs, per a reduir la incertesa i la desconfiança entre els membres del govern, raó per la qual aquests tipus d'acords, que normalment es plasmen en documents llargs i exhaustius, s'han anat institucionalitzant en la majoria de països (Müller i Strom, 2000: 576; Timmermans, 2006: 263). Per regla general, el detall de les polítiques públiques acostuma a ser la part més extensa d'aquests tipus de documents, tot i que la prolixitat amb què s'exposen varia en funció dels països (Müller i Strom, 2000: 574-578).

Tanmateix, com que la negociació per a formar governs de coalició es troba relativament poc exposada al públic i sovint, per fer possible els acords, els líders dels partits solen vincular diferents qüestions i fan veritables equilibris, el contingut final dels acords acostuma a reflectir una mixtura de compromisos més o menys clars. En aquest sentit Luebbert (1986) distingeix una triple tipologia: els compromisos explícits, els implícits i els que contenen regles procedimentals. Els primers redueixen els costos de tot tipus en el moment de la implementació (Williamson, 1985); els segons faciliten al màxim l'acord, però la seva implementació és més complexa, perquè el conflicte roman i queda diferit en el temps; el tercer tipus es manté silent quant a contingut de les polítiques, però almenys especifica com s'ha d'actuar en cada cas, per exemple, traspasant la decisió a un altre òrgan extern, ajornant la qüestió per a després de les properes eleccions, etc. Òbviament, les no-decisions poden salvar un gabinet, però també impliquen que les ambicions polítiques dels partits disminueixen davant l'opinió pública. En resum, hi ha, doncs, dues estratègies en el moment de la formació de governs de coalició si hi concorren motius d'incertesa, desconfiança o conflicte polític: l'una consisteix a adoptar compromisos al més detallats possible, i l'altra és postergar la concreció dels acords i deixar les opcions obertes. Aquesta darrera estratègia comporta

menys costos a l'hora de formalitzar els acords, però fa preveure que la implementació sigui molt més difícil i no evita l'eventual sorgiment de conflictes (Timmermans, 2006: 268).

El 14 de desembre del 2003 es va signar solemnement al Saló del Tinell de Barcelona el denominat «Acord per a un govern catalanista i d'esquerres a la Generalitat de Catalunya». Aquest acord, de més de 70 pàgines, fruit de la laboriosa negociació entre les forces polítiques involucrades, s'iniciava destacant la necessitat «d'avançar en la construcció d'un país de ciutadans i ciutadanes lliures, que gaudeixen de benestar social, les oportunitats i les llibertats democràtiques i nacionals més plenes».¹⁶⁶ Emparades en aquesta voluntat comuna, les forces que van subscriure el pacte van adoptar diverses mesures de govern al voltant de quatre objectius: «Més i millor autogovern; un nou impuls econòmic per a Catalunya; Catalunya, una nació socialment avançada; i una nova política territorial i ambiental».

En el primer dels apartats sobresortia el denominat «Acord nacional sobre l'autogovern i el finançament», amb la voluntat d'impulsar de manera immediata els treballs d'elaboració d'un nou Estatut i negociar un nou sistema de finançament, al marge d'altres iniciatives polítiques, legislatives i jurisdiccionals en defensa de l'autogovern i de la presència de Catalunya a l'exterior. Aquest apartat també incorporava diverses mesures en el terreny del reforçament de la qualitat democràtica del sistema polític, proposant la revisió del funcionament de les institucions d'autogovern i la necessitat d'adoptar una llei electoral i mesures de transparència, la lluita contra la corrupció i la millora de la gestió dels serveis públics. La resta d'apartats de l'acord contenien les propostes d'impuls econòmic, social, territorial i ambiental; finalment, en un annex, hi figuraven un seguit de criteris sobre actuació política general, centrats en el compromís dels signants de no subscriure acords de governabilitat amb el PP, ni a Catalunya ni a l'Estat; d'instar el govern de l'Estat a retirar totes les mesures contràries a la plurinacionalitat, i de tenir coresponsabilitat i una actuació lleial en

¹⁶⁶ Segons el preàmbul, les principals prioritats a l'hora de governar serien «promoure la construcció a Catalunya d'una societat democràtica avançada, on es respectin plenament els principis de la igualtat entre ciutadans, el control efectiu sobre els poders públics, la participació ciutadana en la presa de decisions polítiques, els principis de proximitat, subsidiarietat i col·laboració lleial entre institucions de qualsevol nivell de govern i l'eliminació de tota forma de corrupció pública; avançar en l'expressió plena de la nació catalana, entesa com a comunitat de ciutadans i ciutadanes que –sense excepció– són dotats dels mateixos drets i responsables dels seus deures; assegurar que les oportunitats arriben a tota la ciutadania i a tots els territoris del país per garantir la cohesió social i territorial; impulsar la prosperitat dels catalans i les catalanes, amb una estratègia econòmica de país basada en l'educació, la innovació i un model d'infraestructures coherent amb el país».

l'acció de govern a Catalunya per part de tots els partits involucrats.

L'annex de l'Acord del Tinell, que definia els criteris sobre l'actuació política general, recollia, entre d'altres, el «compromís de lleialtat dels signants en totes les cambres legislatives» i l'impuls d'iniciatives per a verificar la retirada de totes les mesures «contràries a la plurinacionalitat i dels recursos interposats pel Govern de l'Estat contra normes emanades de les institucions de Catalunya», a proposta d'ERC, que ho feia constar en el primer apartat del seu document programàtic de mínims denominat «Principis bàsics del nou govern». Un altre annex –en aquest cas no públic– delimitava l'organigrama i el repartiment de conselleries, els criteris de nomenament dels representants en els òrgans de govern dels ens instrumentals de la Generalitat, la participació en determinats òrgans amb funcions de caràcter marcadament transversal (Gabinet Jurídic, Comissió Jurídica Assessora, etc.), el disseny i control de la publicitat institucional, el repartiment de delegacions territorials, la contractació de personal de lliure designació, el «creuament» [sic] de representants de PSC-CpC i ERC en els departaments de Sanitat i Ensenyament, la composició de les comissions mixtes de valoracions i transferències, i l'accés als informes sobre les presumptes irregularitats del govern anterior.

Si s'analitzen les propostes sobre la taula de la negociació, es pot apreciar que, en l'àmbit de la reforma del marc institucional, ERC aconseguí de plasmar les línies bàsiques del seu document inicial de 16 pàgines, com ara la necessitat de reformar l'Estatut i el contingut mínim de la reforma, tot i que en el document presentat pel PSC-CpC no es preveia. També, com a producte de la negociació, en aquest mateix apartat s'hi va incorporar una proposta d'ERC perquè la Generalitat pogués convocar referèndums. En canvi, ERC no va reeixir en la concreció d'un model de finançament homologable amb el de concert econòmic, malgrat que en l'acord final s'apel·lava a la bilateralitat en les relacions amb l'Estat o a la creació d'una agència tributària que recaptés els impostos propis i cedits. El text final no establia la fórmula del contingent ni determinava tampoc el percentatge de participació en la resta d'impostos, encara que aquesta indefinició podia deixar la porta oberta a una cessió total.

Sobre les accions de govern, en el bloc denominat «Un nou impuls per a Catalunya» destacava la incorporació, a proposta del PSC-CpC, d'accions encaminades a impulsar l'euroregió que no apareixien en el document d'ERC, malgrat figurar en el seu programa electoral. També s'hi van incorporar propostes d'ERC, com la potenciació d'empreses catalanes en sectors estratègics, l'impuls de Pla nacional de formació

professional o la potenciació de la xarxa d'oficines de contractació d'immigrants extracomunitaris en origen. En el bloc social, amb la rúbrica «Catalunya, una nació socialment avançada», destacaven algunes propostes que inicialment no constaven en cap dels documents de negociació, com la necessitat d'avançar en una xarxa educativa integradora per a evitar la dualització del sistema educatiu. En aquest apartat també sobresortien un conjunt de mesures referents a polítiques de suport a les famílies, la gent gran, la infància, els discapacitats, l'exclusió social, els joves, la immigració, la salut, etc., que s'hi van incorporar posteriorment. En el darrer bloc, sota el títol «Una nova política territorial i ambiental», es podia apreciar una major incidència de les propostes del PSC-CpC, especialment en el terreny de les infraestructures, enumerades amb gran detall, tot i que les propostes mediambientals tenien més a veure amb les propostes inicials d'ERC.

En conclusió, el denominat Pacte del Tinell consistia en un acord explícit i prou detallat quant a les polítiques públiques. En comptades excepcions, especialment en àmbits com les infraestructures o l'energia (túnel de Bracons, Quart Cinturó, Pla energètic), davant el desacord entre els futurs socis, s'acabà imposant l'ambigüitat (*vid. ap. 5.2.5 i 5.2.13*). L'acord de govern també presentava clares omissions; la més destacable, l'absència de qualsevol referència a l'Administració de Justícia o a la política penitenciària. Tanmateix, en els aspectes de procediment i regles de funcionament de la coalició el document evidenciava més omissions i una clara descompensació en relació a les polítiques públiques. L'acord de govern preveia un sol annex, de una pàgina només, relatiu a «criteris sobre actuació política general», d'expressió més aviat vaga i imprecisa (amb l'objectiu, bàsicament, d'impedir acords entre els partits i el PP, i exigir coresponsabilitat, lleialtat i reciprocitat en l'acció del Govern i en totes les institucions). Aquest annex anava acompanyat d'un altre, no públic, de tres pàgines (amb l'organigrama del Govern i alguns criteris –pocs– per al nomenament de representants dels partits en els òrgans instrumentals, la contractació de personal o l'encàrrec de publicitat institucional i enquestes).

Taula 28. Origen programàtic de les propostes contingudes en el Pacte del Tinell

Bloc 1 - Més i millor autogovern	
Accions	Iniciativa de la proposta
Auditoria de finances i contractació	PSC-CpC - ERC
Llei electoral catalana	PSC-CpC - ERC
Oficina Pressupostària	PSC-CpC - ERC
Oficina Anticorrupció	ERC
Llei Sindicatura de Comptes	PSC-CpC - ERC
Control publicitat institucional	PSC-CpC - ERC
Control enquestes institucionals	PSC-CpC - ERC
Concreció nou Estatut	ERC
Capacitat de convocar referèndum	ERC
Relacions bilaterals	ERC
Agència Tributària catalana	ERC
Resultat del finançament	PSC-CpC - ERC
Inversió de l'Estat	PSC-CpC - ERC
Retirada dels recursos d'inconstitucionalitat	ERC
Agències públiques de representació	ERC
Delegació UE	PSC-CpC - ERC
Presència en organismes internacionals	ERC

Bloc 2 - Un nou impuls econòmic per a Catalunya		
	Accions	Iniciativa de la proposta
Economia productiva	Consolidació euroregió	PSC-CpC
	Ocupació	PSC-CpC - ERC
	Potenciació xarxa de contractació en origen	ERC
	Marc de relacions laborals català	ERC
	Suport al treballador autònom	PSC-CpC - ERC
	Companyies catalanes (energia i comunicacions)	ERC
	Companyies comercials elèctriques	ERC
	Obra pública. Reserva 25 % PIME	ERC
	R+D+I	PSC-CpC - CiU- ERC
Caixes d'estalvi	Mesures d'orientació de l'obra social	PSC-CpC ERC
	Vinculació amb el territori	ERC
	Línies de finançament per a les PIME	ERC
	Reforçament representació societat civil	PSC-CpC
Recerca	R+D+I	PSC-CpC - ERC
	Suport als clústers industrials	ERC

Bloc 3 - Catalunya, una nació socialment avançada

	Accions	Iniciativa de la proposta
	Recursos mitjana europea	ERC
	Matriculació	ERC
	Fracàs escolar	PSC-CpC - ERC
Educació	Tercera llengua	PSC-CpC - ERC
	Xarxa integradora de tots els centres	ERC
	Llars d'infants	PSC-CpC - ERC
	Pla integral de FP	ERC
Polítiques de gènere	Augment de les pensions mínimes	PSC-CpC - ERC
	Conciliació vida familiar i laboral	PSC-CpC - ERC
	Mesures contra la violència de gènere	ERC
Salut	Despesa sanitària equiparada amb UE	PSC-CpC - ERC
	Despesa farmacèutica	PSC-CpC - ERC
	Millora assistència sanitària	PSC-CpC - ERC
Seguretat	Comandament únic català	PSC-CpC - CiU - ERC
	Dotació de policies	ERC
Cultura	Accés a la cultura tot el territori	PSC-CpC - ERC

Bloc 4- Una nova política territorial i ambiental

	Accions	Iniciativa de la proposta
Política d'habitatge	Pla d'habitatge protecció oficial	PSC-CpC - ERC
	Finançament del pla	ERC
	Actuació sobre el sòl	PSC-CpC - ERC
Infraestructures	Peatges	PSC-CpC - ERC
	Transport públic	ERC
	Companyia ferroviària catalana	ERC
	Xarxa ferroviària de mercaderies	PSC-CpC - ERC
Política ambiental	PHN	PSC-CpC - ERC
	Diversitat biològica	PSC-CpC - ERC
	Protecció sòl no urbanitzable	PSC-CpC - ERC

Font: elaboració pròpia.

3.3.2. La institucionalització de la coalició

Pasqual Maragall fou elegit, poc després de les sis de la tarda del 16 de desembre de 2003, 127è president de la Generalitat, gràcies al suport de la majoria d'esquerres.¹⁶⁷ Un cop investit, va manifestar la seva voluntat de ser «el president de tothom» i proclamà l'inici d'una «segona etapa de 25 anys d'autonomia catalana». El nou president volgué fer un reconeixement a la «dignitat» amb què CiU havia exercit el govern del país durant més de 23 anys, tot i indicar: ara «li toca al catalanisme d'esquerres», superar el llegat que deixava la federació. Jordi Pujol, present en l'acte, va ser el primer a felicitar el seu successor.

Abans d'això, el debat d'investidura havia seguit el guió previst:¹⁶⁸ Maragall havia rebut el suport dels 74 diputats del PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA, i CiU i PPC havien anticipat la seva voluntat de rivalitzar amb ell per esdevenir el referent opositor. Amb els rols de la legislatura repartits, els principals debats de la jornada van ser a càrrec dels presidents dels grups de CiU i el PPC, Artur Mas i Josep Piqué, respectivament. Mas es presentà davant la Cambra amb un discurs moderat en les formes però dur a l'hora de furgar en les suposades febleses de Maragall. El líder de CiU no es va estar de recordar: «ERC ha nomenat president de la Generalitat algú que havia perdut de forma clara les eleccions». També assenyalà que el Govern tripartit situava «els interessos de partit al davant dels del país». Mas va afegir que els socialistes havien malbaratat una oportunitat «històrica» de «teixir consensos» a Catalunya: «Una altra majoria era possible, amb 110 diputats, més sòlida i més eficaç de cara al que hem de fer en els pròxims anys», va dir, fent referència a la proposta d'un executiu integrat per CiU, PSC-CpC i ERC. Maragall li va contestar que l'oportunitat històrica l'havia perduda la federació quan el març del 2000 optà per mantenir els pactes amb un PP que havia aconseguit la majoria absoluta al Congrés, en lloc d'aliar-se a Catalunya amb socialistes i republicans. Malgrat l'encreuament de retrets, Maragall i Mas intentaren fer veure que hi havia una àmplia base de coincidència entre PSC-CpC i CiU sobre la necessitat d'aprovar un nou Estatut i un millor sistema de finançament. Josep Piqué, en canvi, va excloure el PPC del consens en aquests dos aspectes fonamentals, i reiterà l'argument que el país ja disposava de marge d'autogovern. El cap de files dels populars va acusar Maragall d'haver-se convertit «en un instrument a les mans d'Esquerra», tot i que no posà en dubte la legitimitat del Govern.

¹⁶⁷ BOP núm. 2, 18 de desembre de 2003.

¹⁶⁸ DSPC núm. 2 i 3, VII legislatura, 15 i 16 de desembre de 2003.

La intervenció de Carod-Rovira va ser farcida de complicitats amb Pasqual Maragall. El líder d'Esquerra, que al cap de poques hores seria nomenat conseller en cap del Govern, reclamà que no es «condemnés» l'aposta del seu partit pel pacte d'esquerres fins que no es pogués jutjar l'actuació de l'Executiu. Carod-Rovira va dedicar precisament la primera part de la seva intervenció a justificar l'acord. Després d'expressar la necessitat que «entrés gent nova i idees noves» en el Govern, manifestà que «ni Catalunya és un sol partit ni la Generalitat, com a institució, només pot ser governada per una sola força política». Conscient de les acusacions fetes des d'alguns sectors nacionalistes, Carod va apuntar que la seva opció per Maragall era una manera d'evitar que Catalunya «s'instal·lés en un empat infinit entre els que es diuen nacionalistes i els que no». La frase seria recordada pel candidat socialista durant el seu torn de rèplica com un encert del seu futur soci de Govern. Carod definí l'elecció que havia fet el seu partit com «una aposta estratègica, de futur i en clau de país». «No se'ns pot condemnar abans de començar a caminar [...] hem pres una decisió amb valentia, amb convenciment, amb honestat, i ho assumim amb el cap ben alt». El candidat socialista elogià la «capacitat política» del seu soci principal, a qui va definir com «una figura capital de la política catalana».

**II PART: CONSEQÜENCIES DEL GOVERN
CATALANISTA I D'ESQUERRES PER ALS
PARTITS I PER AL SISTEMA POLÍTIC**

4. CLASSIFICACIÓ I DISTRIBUCIÓ DEL PODER

4.1. Classificació de la coalició

Segons Duverger, les coalicions són un terreny làbil i imprecís, en què cal distingir, en primer lloc, les coalicions ocasionals i efímeres de les aliances pròpiament dites, més estables (Duverger, 1996: 346). Per això parlar genèricament de coalicions no serveix per a definir una sola modalitat de govern, perquè per coalició es pot entendre tota una sèrie de cercles concèntrics, que comprenen l'equilibri intern entre fraccions partidistes, passant per les coalicions electorals entre dos o més partits; els acords d'investidura, pressupostaris i/o puntuals al Parlament; els pactes més o menys estables de legislatura, i les coalicions de govern pròpiament dites, amb conseqüències sobre la governabilitat i el funcionament del sistema polític en conjunt (Llera, 2000: 226). Per a Bogdanor (1983: 3ss.), si les coalicions impliquen cooperació entre partits polítics, aquestes es poden donar en diferents àmbits: el parlamentari, el governamental i l'electoral.

A l'hora de classificar-les, doncs, les aliances entre partits tenen formes i graus molt variables. En primer lloc cal considerar el nombre de partits que integren la coalició. La composició partidista del govern o de la majoria pot donar lloc a governs monocolor d'un sol partit o a governs de coalició de dos o més partits, que, en principi, poden condicionar en més o menys mesura l'estabilitat i l'eficàcia interna de l'acció governamental. En segon lloc, cal tenir present la importància dels partits per a qualificar la coalició d'equilibrada o desequilibrada. En tercer lloc, cal examinar la força parlamentària del govern i el pes relatiu dels seus suports parlamentaris, que en condiciona l'estabilitat i l'eficàcia, fet que permet de distingir entre governs en minoria, de majoria mínima i d'àmplia majoria.¹⁶⁹ En quart lloc, en el plànol vertical, cal examinar el moment coalicional, que permet d'escatir si ens trobem davant unes aliances electorals, parlamentàries o governamentals (Bogdanor, 1983:3; Duverger, 1996: 356).¹⁷⁰ En cinquè lloc, si es tenen en compte els programes polítics respectius i els alineaments ideològics (identitat política i preferència dels electors) de cada actor coalitzat, es pot discernir si es tracta d'un govern de coalició homogeni o heterogeni, i en alguns casos, com el de Catalunya, si és de signe nacionalista o no, o bé si és mixt.

¹⁶⁹ En aquest sentit, el caràcter de coalició pot ser de govern, de suport parlamentari extern, més o menys estable i formalitzat, o ambdues coses a la vegada, cosa que pot suposar un grau diferent de compromís i, per tant, de rendiment polític.

¹⁷⁰ Les primeres es troben en l'àmbit dels candidats; les segones, en el dels diputats; les darreres, en el dels ministres. Les unes i les altres poden coexistir o manifestar-se aïlladament.

En sisè lloc, cal tenir en compte que les coalicions poden ser, des del punt de vista de l'àmbit organitzatiu dels partits (estatal o subestatal), mixtes o híbrides. En setè lloc, s'ha de valorar si les motivacions maximitzadores dels partits coalitzats es poden moure en un *continuum* variable, que va des de l'acumulació de recursos (*office seeking*) (carteres, càrrecs, etc.) fins al control de polítiques (*policy-pursuing*) (influència estratègica sobre la societat) (*vid. ap. 3.2*). En vuitè lloc, cal considerar el repartiment de beneficis entre els socis de coalició.¹⁷¹ En novè lloc, és necessari avaluar la forma i dimensió que adopta l'Administració.¹⁷² Finalment, en desè lloc, cal considerar la coalició des del punt de vista de la durada que tingui.¹⁷³

4.1.1. Nombre de partits

Entre els factors determinants en la formació d'aliances, el nombre de partits que formen una coalició hi ocupa un paper destacat. D'entrada, conèixer el nombre de partits que conformen un govern de coalició té com a objectiu, primerament, valorar si l'increment de socis de govern suposa més dificultat en les negociacions i en l'impuls de l'acció de govern. Es considera que, a mesura que augmenta el nombre de formacions polítiques –el nombre d'interlocutors– s'incrementen les dificultats en les negociacions sobre l'impuls del programa de govern, i que, quant a l'acció de govern, els partits ubicats en la posició centrada respecte de la resta dels situats dins el principal eix ideològic, tendeixen a renunciar a menys punts del programa, encara que, com adverteix Matas (2000: 100), cal tenir en compte la importància de tots. Segonament, la variable numèrica dels governs de coalició dóna una certa informació sobre el grau de fragmentació d'aquests, per bé que cal tenir presents els escons que aporta cada partit a la coalició i el grau d'homogeneïtat o heterogeneïtat ideològica.

¹⁷¹ Tenint en compte el nombre de membres del govern i la distribució entre els partits coalitzats, aquest indicador resulta determinant, al marge de la composició ideològica o programàtica per a l'equilibri o desequilibri de la coalició; es tracta d'examinar si el repartiment intern dels recursos i la influència s'ha fet d'una manera més o menys proporcional (o equilibrada) al pes parlamentari de cadascun dels socis de la coalició.

¹⁷² En aquest sentit, cal saber que el repartiment del poder o de les àrees d'influència executiva entre els socis s'acostuma a fer o de manera *vertical* o en compartiments estancs (des del ministre o conseller fins al darrer càrrec de confiança pertanyen al partit responsable de l'àrea de govern assignada), o de manera *horitzontal* o en forma de raïm (cada departament reproduceix la coalició en miniatura). Les probabilitats de definició i diferenciació política són més grans en el primer cas que no pas en el segon (*vid. ap. 4.2*).

¹⁷³ Algunes coalicions són efímeres i desorganitzades, simples coalicions provisionals per a beneficiar-se d'avantatges electorals, fer caure un govern o sostenir-lo ocasionalment; però n'hi ha d'altres que tenen una taxa de supervivència molt notable i disposen d'una sòlida carcassa que les fa semblar, de vegades, un superpartit.

D'aquest criteri numèric de classificació se'n poden desprendre algunes tendències en el funcionament de la coalició. La doctrina tendeix a destacar l'augment de les dificultats com més gran és el nombre de partits o de parts integrants d'aquesta (Leiserson, 1968 i 1970; Colliard, 1981: 138). La tercera derivada afecta la distribució del poder. Així, a mesura que s'incrementa el nombre de formacions, tendeix a augmentar també el de carteres i càrrecs de designació política en les administracions. Per a Laver i Shepsle (1995: 4), la qualitat del premi obtingut depèn del nombre de partits que s'involucrin en el govern. Com més socis hi hagi, més petita serà la recompensa, tant en el nombre de carteres aconseguït com en les polítiques de govern programades, que serien molt més ambigües. Per això els governs de coalició bipartits són, seguint el criteri numèric, els que proliferen més (Colliard, 1981: 135), ja que els partits cerquen les aliances que tenen més avantatges per al funcionament de la coalició i també més estabilitat. En darrer terme, els governs de coalició tendeixen així mateix a ser inestables, i encara més inestables com més formacions polítiques l'integrin (Blondel, 1968: 180-203; Taylor i Herman, 1971: 28-37; Sanders i Herman, 1977: 346-377; Mayer, 1980; Colliard, 1981: 138; De Winter, 1996: 334).

Prenent com a referència comparativa els 91 governs de 31 països europeus entre 1990 i 1995 (Lane i Ersson, 1998: 201ss.), que inclouen, per tant, les noves democràcies del centre i l'est europeu, 19 han estat unipartidistes (21%), 68 multipartidistes (75%) i els 4 restants, de gestió. En el cas català, dels 7 primers governs de coalició que hi ha hagut entre l'abril de 1980 i el desembre del 2003, 6 van ser bipartits (formats per CDC i UDC) i 1 tripartit (CDC, UDC i ERC). Com constata Matas (2000: 100), en el Govern de coalició tripartit (1984-1987) no hi va haver grans dificultats en l'elaboració del programa de govern ni en la distribució de parcel·les de poder polític, ja que es tractava d'un govern de coalició sobredimensionat, en què ERC no era imprescindible per a assegurar el suport de la majoria absoluta parlamentària i, per tant, no estava en les millors condicions per a pressionar en la negociació. A pesar d'això, el Govern de coalició tripartit que es va crear en 1984 fou l'únic govern de tot el període 1980-2003 que no va durar tot el temps previst, és a dir, la legislatura completa. Tenint en compte que la mitjana europea, durant aquest mateix període, es va situar en 2,4 partits (entre l'1,6 dels països perifèrics de la UE i el 2,9 del nucli de les noves democràcies de l'Est), Catalunya es situa en la mitjana europea.

El Govern catalanista i d'esquerres (2003), no tant pel nombre de forces polítiques que l'integraven com pel de les que van concórrer electoralment a les

eleccions del 16 de novembre del 2003, es podria considerar un autèntic govern tripartit (PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA), malgrat que, en puritat, amb l'excepció d'ERC, la resta de formacions coalitzades eren organitzacions compostes per més d'un partit. El PSC es va presentar a aquells comicis, com en 1999, en coalició amb la plataforma política CpC. Per la seva banda, ICV i EUiA van concórrer també a les eleccions coalitzades. Des del punt de vista de la dificultat en les negociacions i en l'impuls de l'acció de govern, el nou govern tripartit adoptà un programa de govern conjunt, negociat abans de la institucionalització del pacte i a partir dels programes electorals de referència. El programa era exhaustiu i de difícil execució a curt termini, fet que, aparentment, denotava la voluntat estratègica i duradora dels partits que el van subscriure (*vid. ap. 3.3*).¹⁷⁴ Tanmateix, la concreció pràctica del programa i la gestió quotidiana de l'acció de govern, ja de bon començament, no fou exempta de dificultats fins la ruptura que va tenir lloc el maig de 2006 i la formació d'un govern bipartit amb PSC-CpC i ICV-EUiA. Així, si es tracta d'analitzar el grau de fragmentació o homogeneïtat del Govern, sovint la política dels partits enfront d'aquest o, a l'inrevés, val a dir que algunes decisions del govern qüestionades des dels partits van generar periòdicament moments de tensió (*vid. ap.5.2*).

Per a Duverger, les relacions entre aliats són bastant singulars en el cas d'una coalició triangular. A partir de l'experiència de la Tercera República Francesa, aquest autor conclou que el partit central desenvolupa el paper d'àrbitre entre els extrems. Això no obstant, la presència d'un sol partit situat en el principal eix ideològic pot comportar que aquest hagi d'esmoreir permanentment les diferències ideològiques dels que se situen a banda i banda de l'eix, la qual cosa acostuma a atorgar-li un extraordinari protagonisme en el funcionament de la coalició (Duverger, 1996: 372-373). De fet, en el cas català, aquesta assumpció general ha estat verificada, encara que amb matisos, pel que fa al Govern de coalició de l'any 1984 (CDC-UDC-ERC). En aquest govern, CDC s'ubicava entre ERC i UDC, tant en l'eix ideològic esquerra-dreta com en l'eix ideològic nacional. Aquesta ubicació, juntament amb el fet de ser el partit amb més escons de la coalició i, per tant, el que la liderava, li atorgava un extraordinari protagonisme a l'hora de negociar l'acció de govern i, sobretot, de distribuir recompenses. Cal tenir en compte, però, la sobredimensió de la coalició i el fet que es

¹⁷⁴ Aquest programa, a més, va tenir diferents ajustaments a partir de l'adopció del denominat Programa d'acció de govern (2004-2007), que concretava els objectius preferents, i els Objectius anuals, aprovats pel Govern mateix.

tractava d'una coalició electoral (Matas, 2000: 101). En canvi, en el tripartit del 2003, en què sobresortia el qualificat paper central d'ERC, determinant aritmèticament per a formar la majoria de govern (*vid. ap.* 3.2), aquest paper de moderació i arbitratge era exercit a vegades per ICV-EUiA, davant les diferències sorgides entre els dos principals membres de la coalició: socialistes i republicans. I precisament el decisiu paper d'ERC féu disminuir el paper preponderant del PSC-CpC com a força política més representativa de la coalició i li va conferir un protagonisme objectiu en la distribució de beneficis i el procés de presa de decisions.

4.1.2. Importància dels partits

La importància en nombre de diputats de cadascuna de les forces polítiques que formen part d'un govern de coalició –o, el que és el mateix, el seu caràcter equilibrat o no– resulta essencial en l'estudi del comportament coalicional. En funció d'aquest fet, una coalició pot actuar amb lògiques molt diferents i això es pot notar especialment en l'acció de govern i en la distribució del poder polític. Així tenim que, per una banda, en els governs de coalició desequilibrats, en els quals un sol partit gaudeix d'un protagonisme que el porta a liderar la coalició, és més fàcil la negociació entre els partits sobre el disseny de l'acció governamental i la distribució de parcel·les de poder (carteres, pressupost, càrrecs polítics de l'Administració, etc.). Això els atorga més estabilitat –sobretot quan el desequilibri és mol·l acusat– i explica la seva proliferació, ja que, prescindint d'altres factors, les formacions polítiques grans prefereixen coalitzar-se amb dos partits petits i liderar la coalició, abans que coalitzar-se amb un de sol que tingui un nombre d'escons similar i que l'obligui a compartir el protagonisme (Austen-Smith i Banks, 1988; Baron, 1991).¹⁷⁵ Per una altra banda, els governs de coalició equilibrats, en què les formacions polítiques que els lideren tenen el mateix nombre d'escons (equilibri perfecte) o un nombre similar (equilibri imperfecte), tendeixen a ser, per definició, més inestables, atès que la nul·la o escassa diferència d'escons entre els partits líders (o els únics) de la coalició comporten més dificultats en la negociació de

¹⁷⁵ En el pla de les coalicions governamentals, la influència de la dimensió és evident: com més gran sigui un partit aliat, més pes té en el si de l'aliança. Segons DUVERGER (1951), aquest fet és transcendent, perquè sovint s'admet que el partit que arriba al cap de la coalició ha d'ocupar la presidència del govern, encara que això no sempre hagi estat una regla general, ja que la distància de la separació entre els aliats desenvolupa un cert paper al respecte: si és molt curta, la direcció del partit més nombrós és discutible. Un aliat més petit, segons aquest mateix autor, pot haver d'assumir, de vegades, les màximes responsabilitats governamentals, a causa de la seva posició més moderada. Sigui com sigui la posició dels coalitzats, les aliances majoritàries acaben per adoptar l'estil i el programa del partit més moderat: progressivament, l'extremisme de l'altre s'atenua, és polític per les necessitats governamentals.

l'acció governamental i, sobretot, en la negociació de la distribució de parcel·les de poder (*vid.* ap. 4.2.1.2). En aquest darrer tipus de negociació, l'equilibri entre forces polítiques governamentals acostuma a generar un creixement artificial de departaments i de la seva estructura interna. En definitiva, l'absència d'un lideratge monopolístic en la coalició de govern implica compartir protagonisme amb altres partits en la fixació dels límits dels acords quotidians que requereix el seu funcionament i, per tant, dificulta les negociacions (De Winter, Della Porta, Deschouwer, 1996: 229). En aquest mateix context, Duverger distingeix entre aliances igualitàries i desiguals (1996: 369). De tota manera, aquesta classificació no és més que una «construcció de l'esperit». Per a ell, tota aliança és desigual, i l'única pregunta vàlida és la relativa al grau de desigualtat. Amb tot, dins aquesta categoria, les aliances relativament igualitàries es poden oposar a les pseudoaliances, amb caràcter de domini, i entre l'una i l'altra s'estén una gamma infinita de varietats i matisos.

A Catalunya tots els governs de coalició entre 1980 i 2003 presentaven un clar desequilibri entre el nombre de diputats dels dos partits. En tots hi havia un únic partit, CDC, que sempre els va liderar. La distribució de diputats entre els partits governamentals en els diferents governs mostrava diferències que anaven des dels 27 del primer govern fins als 40 del segon i del tercer; és a dir, diferències de més d'un 50% del total de parlamentaris governamentals. A més, malgrat els acords de coalició, cal dir que UDC no arribà a disposar del 25% dels diputats de la coalició. Per aquest motiu els percentatges de diputats de CDC i UDC eren superiors que els que en un principi s'havien pactat. Però, a més, aquests desajustaments s'haurien pogut moderar amb una millor redistribució inicial dels escons –és a dir, sense tenir en compte les baixes que es produeixen durant la legislatura–, perquè, si bé és veritat que a priori és difícil de preveure la representació parlamentària, que és en funció del resultat electoral, no deixa de ser simptomàtic que UDC no hagués estat mai degudament representada, i encara més si es té en compte que la coalició CiU no havia disposat mai d'un protocol que determinés la prelación concreta dels candidats a situar en les llistes, en funció de la seva adscripció partidària (Matas, 2000: 102-103).

A partir de 2003, es pot parlar d'un govern relativament desequilibrat. El grup parlamentari Socialistes - Ciutadans pel Canvi, amb 42 escons posseïa un 56,7% dels 74 escons de la majoria; ERC, amb 23 escons, un 31%, i ICV-EUiA, amb 9, un 12,1%. El grup parlamentari de PSC i CpC detenien més del 50% de la representació de la majoria. Tanmateix, el pes aritmèticament decisiu dels seus socis de govern, particularment dels

republicans, determinava en la pràctica una infrarepresentació d'aquesta força en benefici dels seus dos aliats menors, per exemple, en la composició del Govern, malgrat que, en cas de desacords, com demostrà la praxi del Gabinet, la majoria de consellers socialistes (8 més el president de la Generalitat) va servir per a decantar les posicions en el seu interior (*vid. ap.* 5.2.5). El Govern bipartit format, a partir de maig de 2006, per socialistes (42 escons i 12 de les 14 carteres de l'executiu) i ecosocialistes (9 escons i 2 carteres) era doncs un govern clarament desequilibrat. ICV-EUiA, que amb la sortida d'ERC del Govern i el trencament del tripartit va reclamar eleccions anticipades, no va voler assumir cap més cartera dins l'executiu.

4.1.3. Suports parlamentaris

Com recorda Matas (2000: 103), un dels principals motius per a la creació de governs de coalició és la consecució d'una majoria parlamentària suficient (la majoria absoluta, en el nostre sistema) per a poder governar còmodament.¹⁷⁶ Sembla, doncs, evident que els governs de coalició formats per partits que, sumats, disposen de la majoria absoluta dels escons tendeixen a ser, òbviament, molt més estables que no pas els governs de coalició minoritaris, sobretot si es tracta de governs en què no hi ha membres numèricament superflus per a la consecució de la majoria. Dins els governs de coalició de majoria absoluta es pot distingir entre aquells en què alguna de les forces polítiques és prescindible (els sobredimensionats) i aquells en què tots els membres coalitzats són necessaris per a obtenir la majoria absoluta (CVM). Des del punt de vista de l'estabilitat, és contrastable que aquests últims són més difícils de fer caure que no pas els sobredimensionats, perquè es mouen en un punt d'equilibri molt definit que tracten de forjar i perquè tenen instint de supervivència. Encara són més estables i, per tant, més difícils de fer caure les coalicions de govern que, per proximitat d'idees, familiaritat o inèrcia, estan connectades ideològicament i tenen majoria (CVMC) (*vid. ap.* 3).¹⁷⁷

Així, si tot el procés de negociació (sobre les polítiques públiques o la distribució de parcel·les de poder, essencialment) es porta a cap entre forces polítiques

¹⁷⁶ Aquest enunciat, conegut com a *government viability criterion*, fou anticipat per BUDGE i LAVER (1986).

¹⁷⁷ Altres autors opinen que la familiaritat i la inèrcia no són pròpiament causes que produeixin connexió ideològica (*vid. ap.* 2.3.2.3). Quan classifiquen les coalicions, a diferència de la proximitat ideològica, que en tot cas produeix connexió, consideren que la familiaritat (el fet que els partits governants s'hagin coalicionat en el passat) i la inèrcia (la renovació d'una coalició prèvia) són categories, factors històrics, d'acord amb la definició introduïda per FRANKLIN i MACKIE (1983).

indispensables per a garantir l'estabilitat governamental i, per tant, obligades en la pràctica, per a entendre's, sembla lògic que hi hagi més estabilitat. En canvi, en els governs majoritaris sobredimensionats, en els quals quan abandona algun dels socis es pot mantenir la majoria absoluta, les formacions polítiques solen estar marginades dins la coalició, i això pot comportar que surtin de l'executiu i, per tant, més inestabilitat. Per això els governs de coalició sense majoria absoluta (o minoritaris) exigeixen una major negociació amb altres forces polítiques alienes al govern, és a dir, amb forces que no es coresponsabilitzen de tota l'acció de govern i amb un grau d'implicació puntual i d'intensitat relativa. Així, per bé que els governs de coalició minoritaris atorguen un major protagonisme en el parlament, també solen generar més incertesa en matèria d'estabilitat i són menys freqüents que els majoritaris (Colliard, 1981: 114, 131-132; Strom, 1985: 170-171). També val la pena deixar constància del cas de les grans coalicions, en què hi ha governs en què, o bé quasi totes les forces polítiques amb representació parlamentària estan coalitzades, o, almenys, estan coalitzats els principals partits parlamentaris. Aquests governs, per definició, disposen del suport d'una àmplia majoria i se solen formar, sobretot, en períodes de crisi institucional o econòmica i per causes excepcionals, en moments en què cal ja no el concurs de la majoria sinó de totes les forces polítiques parlamentàries o de les més representatives (De Swann, 1970; Budge i Herman, 1978; Colliard, 1981).

Tot i que el que tradicionalment predomina a Europa són els governs minoritaris, a Catalunya el percentatge no arriba, ni de bon tros, als indicadors europeus:¹⁷⁸ un 40% en les legislatures sense majoria absoluta de CiU (1980, 1995 i 1999), malgrat que també s'han donat governs de majoria (1984, 1988, 1992), sense arribar a ser de gran majoria (amb més d'un 60% del suport parlamentari); supòsit que a Europa no arriba a un 35,3% dels casos, partint del mínim (11%) en les democràcies majoritàries o quasi majoritàries de la perifèria de la UE, com ara l'Estat espanyol, i el màxim (56%) en els països de la perifèria de l'Est. Segons el suport parlamentari, en el primer govern de 1980, la suma de CDC i UDC era de 43 diputats i, per tant, molt per sota dels 68

¹⁷⁸ En concret, si es prenen com a referència els 218 governs existents entre 1945 i 1987 en les 12 democràcies europees de la primera i segona onada, estudiades per LAVER i SCHOFIELD (1990: 70), ens trobem que un 36% van ser governs de CVM; un terç, governs en minoria; un 21% van ser governs de coalició d'àmplia majoria; un 6%, governs monocolor amb majoria absoluta, i un 4%, governs de coalició sobredimensionada (un partit amb majoria absoluta, que, tanmateix, es coalitza per ampliar aquella majoria). En l'estudi de BUDGE i KEMAN (1990: 171ss.), aplicat a 19 democràcies occidentals entre 1950 i 1983, dels 380 gabinets un 30% van ser CVM; una quarta part, governs en minoria; un 24%, governs monocolor majoritaris; un 15%, d'àmplia coalició, i el 6% restant, de gestió.

requerits per a la majoria absoluta. Es tractava d'un govern de coalició minoritari, que necessitava suports parlamentaris d'altres forces de fora del Govern, com CC-UCD i ERC. De fet, si la proposta de CiU –amb el suport d'ERC– de fer coalició amb el PSC l'any 1980 hagués reeixit, el Govern hauria estat un govern de gran coalició (quasi un 60% dels escons) i hauria assegurat el consens bàsic en els principals temes institucionals.¹⁷⁹ En el Govern de 1984, entre CDC, UDC i ERC, la suma dels diputats de la majoria era de 78, de manera que ultrapassaven el llindar de la majoria absoluta (68). Es tractava d'un govern de coalició sobredimensionat, ja que la participació d'ERC era totalment supèrflua i innecessària (6 escons per 72 de CiU). Malgrat assolir la majoria absoluta i el millor resultat de la seva història, CiU optà per formar un govern de coalició amb ERC i saltar la lògica de les teories formals, basades en la maximització de la utilitat de la coalició.¹⁸⁰ El tercer, quart i cinquè govern de coalició van ser majoritaris, atès que la suma dels diputats dels dos partits governamentals (CDC i UDC) era de 72, 69 i 70, respectivament. En tots, ambdues forces eren necessàries per a mantenir el suport de la majoria absoluta del Parlament. Això va portar a un període d'extraordinària estabilitat i descens de protagonisme del Parlament. En canvi, el Govern resultant de les eleccions de 1995 va ser, com el primer de 1980, un govern de coalició minoritari, atès que la suma dels diputats de CDC i UDC era de 60 i, per tant, 8 per sota de la majoria absoluta parlamentària. El suport del PPC en aquella etapa fou decisiu a l'hora de mantenir l'acció del Govern. I el Govern de 1999 també va ser de coalició i minoritari, tenint en compte que CiU disposava de 56 escons i se suportava en els vots del PPC, per bé que l'estabilitat del suport del PPC no era la mateixa que la de la legislatura anterior, tenint en compte que els vots de CiU a les Corts Generals no eren imprescindibles per a garantir la governabilitat (Matas, 2000: 105).

El Govern tripartit de 2003 fou un govern de coalició majoritari, però necessari, amb 74 diputats sobre els 135 del Parlament de Catalunya. Els tres grups parlamentaris que abonaven el Govern, Socialistes - Ciutadans pel Canvi (42), ERC (23) i ICV-EA (9), eren imprescindibles per a conformar la majoria. Ni els diputats socialistes en

¹⁷⁹ En la I legislatura (1980-1984), es van aprovar, d'aquesta manera, lleis de desenvolupament bàsic estatutari que requerien, almenys, la majoria absoluta de la cambra i que, en la pràctica, van suscitar la unanimitat. Així, l'activitat parlamentària de bona part d'aquella I legislatura es va caracteritzar per una gran responsabilitat política de tota l'oposició i una cerca del consens en els temes centrals (*vid. ap. 1.4.2.*).

¹⁸⁰ De fet, ERC va detenir un paper testimonial i, a més, li fou assignada una cartera de les de menys pes específic en el conjunt del Govern, la d'Indústria i Energia, que va anar a les mans del líder del partit, Joan Hortalà. Quant a la durada d'aquest govern, va ser l'únic govern participat per CiU que no exhaurí tot el mandat: va durar una mica més de tres anys, fins al febrer de 1987 (*vid. ap. 1.4.3.*).

solitari, ni la suma de diputats socialistes i republicans (65), ni la de socialistes i ecosocialistes (51), ni, per descomptat, de republicans i ecosocialistes (32), no garantien la majoria absoluta. El posterior govern bipartit de PSC-CpC i ICV-EUiA va ser un executiu minoritari (51).

4.1.4. Moment coalicional

Normalment una coalició de govern s'inicia després de les eleccions, a conseqüència del procés de formació del govern, entre forces que s'han confrontat electoralment. Però a vegades, com ja ha estat dit en un altre moment, les coalicions de govern es corresponen amb coalicions electorals o, el que és el mateix, amb partits que han formalitzat un acord previ per concórrer conjuntament a les eleccions i que poden ser cridats a formar govern en solitari. També es pot parlar de governs de coalició mixtos quan són formats, almenys, per tres partits, i dos s'han presentat junts a les eleccions i l'altre no. Es tracta d'una barreja de les dues tipologies anteriors i, en conseqüència, es caracteritzen per un cert equilibri entre els avantatges i els inconvenients exposats.

En funció d'això, les aliances poden donar lloc a un comportament o a un altre. Mentre que les coalicions electorals, en què totes les forces que la componen s'han presentat juntes a les eleccions, tendeixen empíricament a ser més estables i a provocar menys problemes en la discussió de les polítiques a adoptar perquè ja hi ha hagut un acord previ sobre les prioritats del programa electoral, els acords postelectorals es caracteritzen per ser la cosa contrària, és a dir, pel fet que poden sorgir més desavinences en la prioritització de les polítiques a seguir, com a conseqüència del fet d'haver anat a les eleccions amb programes diferents, encara que, en aquests casos, aquestes forces acostumen a subscriure un pacte de govern que conté el denominador comú dels programes electorals de tots els partits coalitzats. En l'àmbit del repartiment de parcel·les de poder, les coalicions preelectorals també plantegen menys problemes, tenint en compte que en l'elaboració de les llistes ja s'ha establert un repartiment dels llocs de cada partit. Això no obstant, també aquí es produeix una negociació postelectoral, atès que es molt difícil de poder preveure i distribuir totes les parcel·les de poder que es generen: carteres, alts càrrecs, etc. En el cas de les coalicions postelectorals, la celeritat amb què s'han de tancar els acords –el curt interval de temps que va des de la proclamació dels resultats fins a la investidura de la persona candidata a la presidència– afegeix també una nota d'inestabilitat a aquests tipus de coalicions

(Colliard, 1981: 122).

Les relacions entre aliances electorals, d'una banda, i aliances parlamentàries i governamentals, de l'altra, són molt complexes. Les segones poden existir sense les primeres, com es veu en un règim de representació proporcional sense emparentaments; els partits es presenten sols davant els seus electors però es veuen forçats a unir-se per formar o donar suport al govern, si manca la majoria absoluta. L'absència de solidaritat electoral debilita evidentment la solidaritat parlamentària i governamental: cada partit tracta de llançar sobre el seu aliat la realització dels actes impopulars i d'atribuir-se la dels actes populars. Ara bé, quan el sistema electoral estimula les aliances electorals, aquestes no coincideixen sempre amb les aliances governamentals. És més fàcil unir-se per conquerir seients que no pas per exercir el poder: la primera aliança suposa només un acord negatiu contra un adversari; la segona, un acord positiu sobre un programa, que exigeix una semblança més profunda. En alguns casos les coalicions electorals no es poden traduir en el pla parlamentari perquè són contradictòries: els aliats no són els mateixos en totes les circumscripcions. Duverger cita el cas clàssic del Partit Radical Francès, que aprofitava la seva situació central per a beneficiar-se, ja fos dels desistiments de la dreta, ja fos dels de l'esquerra (1970: 359). Fins i tot, si l'acord electoral no implicava contradiccions, experimenta sempre grans dificultats per a perllongar-se en el govern. La divergència de doctrines i tendències entre els aliats, la diferència de la seva implantació social i dels interessos que defensen, sorgeixen molt aviat.

Encara més, segons Duverger (1951), sembla haver-hi una divergència natural entre les aliances electorals i les governamentals. Podria formular-se així: les aliances electorals tendeixen a ser dominades pels partits més extremistes, i les governamentals, pels més moderats. Els primers estan obligats a tenir en compte el conjunt dels interessos existents, cosa que obliga a no satisfer sinó parcialment cadascun d'ells. Els segons no veuen més que els interessos particulars, que tracten de defensar amb la màxima energia, malgrat saber que no seran totalment satisfets, conscients que cal demanar més per a obtenir menys; no coneixen mai, si no és molt parcialment, els fets dels problemes governamentals i l'estret marge de possibilitats que deixen. Una vegada en el poder, tot canvia, segons ell. El partit més moderat de la coalició és el més sensible a les exigències governamentals; la seva moderació coincideix amb els límits imposats pels fets. És, doncs, el més capaç de governar sense separar-se gaire del seu programa i de les seves promeses electorals. Si l'aliança continua en el pla governamental, serà

dominada necessàriament per aquest, perquè és el que està més a prop de la realitat. L'esquema no és general, assegura Duverger, constatant que molts països han tingut aliances duradores gràcies a la prudència del partit més extremista i a la seva manca de demagògia. Això explica, sens dubte, l'estabilitat de les aliances en els països escandinaus.

A Catalunya, el segon govern, de 1984, va ser un govern de coalició mixt, format per CDC i UDC, coalitzats electoralment, i per ERC després de les eleccions. En aquest cas la bona sintonia del moment entre CiU i ERC, que també havia donat suport a la investidura de Jordi Pujol l'any 1980, suavitzà la negociació sobre polítiques governamentals. Quant a la distribució del poder, els republicans no ostentaven precisament una posició de fortlesa, després d'haver passat dels 14 diputats de 1980 als 6 de 1984. Aquesta situació de debilitat féu que els republicans es responsabilitzessin d'un departament dels considerats modestos, el d'Indústria i Energia, sense arribar a controlar-lo íntegrament (*vid. ap.* 1.4.3). El Govern tripartit del 2003 també era una coalició mixta, sorgida de la confluència postelectoral entre tres forces polítiques que van competir electoralment (PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA) però que, al mateix temps, a excepció d'ERC, eren producte de coalicions electorals diverses. Idèntica naturalesa tenia el govern bipartit de PSC-CpC i ICV-EUiA a partir de maig de 2006.

4.1.5. Ideologia dels partits

La ideologia de les formacions polítiques d'un govern de coalició és probablement un dels principals elements cohesionadors (Taylor i Laver, 1973; De Swann i Mokken, 1980; i Matas, 2000: 107). No cal dir que, per a formar un govern de coalició, és indispensable, a més que l'aritmètica garanteixi la majoria, que els partits en el govern comparteixin models polítics similars en el terreny social, econòmic, de llibertats civils, etc. La defensa de models més o menys homogenis són els que poden permetre l'impuls d'una sola acció de govern. El grau de proximitat ideològica, doncs, és útil per a conèixer la tendència a l'estabilitat i la dificultat a l'hora de desenvolupar l'acció de govern. Els casos en els quals hi ha proximitat (homogenis) solen facilitar una dinàmica més estable que aquells en què la disparitat de posicions ideològiques fa entrar en contradicció els interessos del govern (heterogenis). Les denominades *policy seeking theories* (*vid. ap.* 3.2) adverteixen del fet que les coalicions han d'estar formades per partits que se situïn en posicions pròximes dins un eix unidimensional, que acostuma a ser l'eix esquerra-dreta. Per contra, els governs amb gran heterogeneïtat ideològica, en

què es constata una gran distància ideològica entre els seus membres, generen més dificultats i són més inestables (Leiserson, 1968; Axelrod, 1970; Lijphart, 1987: 161-162), ja que han de conjuminar programes de govern d'interlocutors que tenen referents socials més distants (Lupia, Strom, 1995). No debades són els que proliferen menys (Lijphart, 1987: 161-162). Cal tenir en compte que a Catalunya s'utilitzen dos eixos: el d'ubicació en l'espectre esquerra-dreta i el d'identificació identitària, referida al grau de proximitat amb els conceptes Catalunya i Espanya (*vid. ap.* 2.3.2.1).

A efectes de l'estabilitat de la coalició, les coalicions amb un sol pol ubicat al centre de l'espai ideològic són les més estables. Les segueixen els sistemes bipolars, per la seva simplicitat, permanència i claredat en les negociacions. A continuació de l'escala hi trobem les unipolars excèntriques i, finalment, les multipolars, subjectes a molts canvis en el poder de negociació i posicionament polític dels partits, cosa que altera sovint la balança de poder en el sí dels actors negociadors (Saalfeld, 1998). Per consegüent, la presència de partits de centre en la coalició afavoreix la negociació per la proximitat en l'espai dels components; així es fa més fàcil la distribució de beneficis entre els socis i, finalment, com a conseqüència de tot plegat, augmenta l'estabilitat del govern de coalició.

Quant a l'orientació de les polítiques governamentals (esquerra-dreta o nacionalistes - no nacionalistes), en l'Europa de la primera meitat de la dècada de 1990 hi van predominar els governs mixtos (42,5%) i d'esquerres (20%). Abans, Budge i Keman (1990: 175), en el seu estudi sobre 19 democràcies entre 1950 i 1983, es van trobar que un 43% dels 380 gabinets eren de dretes, un 12% d'esquerres i el 45% restant eren mixtos (un 19% equilibrats, un 17% amb predomini de dretes i el 9% restant amb predomini d'esquerres). A Catalunya la mixtura dominant ha estat la del centre-dreta nacionalista (1980, 1984, 1988, 1988, 1992, 1995 i 1999) en un 90% dels casos, i s'ha donat un govern d'esquerres i mixt no nacionalista i nacionalista (2003) en el 10% restant. En el cas català, el grau d'homogeneïtat ideològica dels partits que han format part d'un govern ha estat, doncs, molt alt. En els governs bipartits CDC-UDC, ens trobàvem amb una coalició preelectoral, fet que garantia una important cohesió d'idees. Aquest fet, però, no impedí que sorgissin diferències ideològiques al llarg dels més de vint anys de govern conjunt; perquè, mentre que la principal etiqueta ideològica de CDC era el nacionalisme i el liberalisme, UDC pertanyia a la família ideològica demòcratacristiana (o socialcristiana). En termes europeus, CDC pertanyia a la família liberal i UDC al grup popular. Quant al govern CDC-UDC-ERC, també es podia parlar

d'algunes afinitats ideològiques en l'eix nacional, malgrat les diferències en el model social (Matas, 2000: 108). Tot i això, en l'època en què ERC va formar part del Govern amb CiU, venia de donar suport a la investidura de Pujol l'any 1980 i de rebutjar la moció de censura de Josep Benet (PSUC) l'any 1982. Pel que fa al Govern catalanista i d'esquerres (2003), es tractava d'un govern homogeni en l'eix esquerra-dreta i heterogeni en l'eix identitari. Tant PSC-CpC, com ERC i ICV-EUiA eren forces polítiques que es reclamaven de l'esquerra i del centre-esquerra. Tanmateix, en l'eix identitari, l'heterogeneïtat era la norma, perquè ni PSC-CpC, ni ICV-EUiA, no es definien com a nacionalistes i ERC era un partit independentista. Això no obstant, resultava evident la complicitat dels ecosocialistes amb sectors de l'esquerra nacionalista i la vocació catalanista del PSC i de CpC, tot i les diferències en aquest sentit entre les tradicions provinents del PSC-C, amb fortes arrels en el catalanisme, i la provinent del PSOE, situada dins un corrent més estatista (*vid. ap.* 2.3.1.3). Conseqüentment, la formació a partir de maig de 2006 d'un govern bipartit entre PSC-CpC i ICV-EUiA va reforçar la homogeneïtat ideològica de l'executiu.

4.1.6. Àmbit organitzatiu dels partits

Els comportaments coalicionals d'un partit en un àmbit organitzatiu determinat poden resultar afectats per la influència d'altres nivells. Hi ha formacions polítiques que tenen un àmbit organitzatiu regional o local, i unes altres que abasten l'àmbit de tot un Estat. Les unes i les altres poden arribar a formar part d'un govern de coalició que actuï en un àmbit geogràfic diferent del de la seva organització. Això pot donar lloc a comportaments coalicionals distints i influir en les relacions intrapartidistes. Les forces polítiques que tenen un àmbit organitzatiu inferior a l'estatal acostumen a fugir de possibles pressions d'estructures partidistes superiors per a forma determinades coalicions; per contra, els partits d'àmbit estatal poden estar subjectes a disciplina orgànica en la formació de governs subestats (Mellors i Pijnenburg, 1989). D'aquesta manera es poden distingir fins a tres classes de governs de coalició: els de PAE, formats per partits que tenen l'Estat com a àmbit organitzatiu; els de PANE, en què només hi ha partits amb un àmbit organitzatiu inferior a l'estatal, i els mixtos, formats per partits d'àmbit estatal coalitzats amb partits d'àmbit no estatal.

A Catalunya la presència de l'eix de definició ideològic nacional ha comportat d'una manera natural la presència de PANE al Parlament i al Govern. Els governs de CDC i UDC, i de CiU i ERC van ser formats per partits amb implantació exclusiva a

Catalunya, i això comportà l'absència de pressions i consignes per part de nivells organitzatius superiors situats més enllà del territori català (Matas, 2000: 109). El de PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA (com el posterior govern bipartit socialista – ecosocialista) era un govern mixt, atès que, com s'ha dit en un altre moment, el PSC, que és un partit amb personalitat jurídica pròpia, mantenia, tanmateix, una relació confederal amb el PSOE, i en el cas de la coalició ICV-EUiA es podria dir el mateix, perquè EUiA mantenia vincles d'aquesta naturalesa amb IU i els diputats al Congrés de la coalició ICV-EUiA formen part d'un mateix grup parlamentari, el Grup Parlamentari Federal d'Izquierda Verde - IU-ICV (*vid. ap.2.5.3*).

4.1.7. La durada i l'estabilitat dels governs

L'estabilitat dels governs de coalició s'acostuma a identificar amb la seva longevitat (Blondel, 1968; De Swann, 1973; Taylor i Laver, 1973; Laver, 1974; Dodd, 1976; Warwick, 1979; Blondel, 1980; Strom, 1985; Browne i Gleiber, 1986: 299; Deschouwer, 1994). Tanmateix, com assenyala Matas (2000: 109), aquesta concepció retrospectiva de l'estabilitat ens informa només sobre la quantitat de govern, no sobre la seva qualitat; ens indica únicament l'inici de la coalició (investidura) i el final (cessament), però no diu res del que passa durant la vigència d'aquest govern. Per a saber-ho, cal conèixer els fets esdevinguts en el recorregut i observar el grau de consens dels partits coalitzats, els motius de la ruptura, la comoditat del mandat, la legitimació social, el contingut de les polítiques públiques, etc., perquè hi ha diversos factors de desestabilització i alguns porten directament a fer-lo desaparèixer (*terminal events*). Així, a causa de l'heterogeneïtat d'aquests factors, la majoria d'estudis sobre coalicions se centren en l'element «durada del govern» (taxa de supervivència, remodelacions, etc.) com a factor definitori de l'estabilitat d'un govern de coalició.

Entre els criteris utilitzats pels autors per a qualificar l'estabilitat o no dels governs de coalició, cal destacar en primer lloc la divisió del període de legislatura o de la convocatòria anticipada de les eleccions; és a dir, després de cada elecció hi ha un nou govern, tot i ser format per les mateixes forces polítiques que l'anterior, ja que després de cada elecció hi ha una nova composició parlamentària que pot generar una nova dinàmica coalicional; en segon lloc, si durant la legislatura es produeix algun canvi de les forces polítiques que hi ha en el govern, també cal parlar d'un nou govern. A partir d'aquí les conclusions obtingudes per Müller i Strom (2000: 584-587) indiquen que els governs poden tenir un alt grau d'estabilitat quan arriben a 800 dies de mitjana o

els sobrepassen, com succeeix a Àustria, Holanda, Irlanda i Luxemburg; d'altres poden aconseguir una estabilitat mitjana si la durada oscil·la entre 500 i 800 dies, com en el cas d'Alemanya, Bèlgica, Dinamarca, França, Noruega, Portugal i Suècia. Hi ha també països amb una baixa estabilitat, en no superar els seus governs la mitjana de 500 dies, com ara Itàlia i Finlàndia.

Entre les causes de la finalització dels governs, cal distingir entre les de caràcter tècnic, derivades de les normes constitucionals, i les de caràcter discrecional, vinculades a l'activitat política en general. Així les coses, les dades obtingudes per Müller i Strom per a 331 governs a l'Europa occidental en el període 1945-1999 reflecteixen que aproximadament un 40% dels governs van caure per raons polítiques que s'instrumenten tècnicament (128 dels 331), mentre que la resta ho van fer per raons discrecionals, entre les quals sobresurten els conflictes entre partits, i a l'interior dels partits, que afecten les coalicions formades. Hi ha moltes diferències entre els països estudiats: a Dinamarca, Irlanda i Itàlia, per exemple, un 80% dels governs acaben per motius discrecionals, mentre que a Luxemburg, Noruega i Suècia acaben la seva trajectòria vital, majoritàriament, per finiment del mandat. La recerca de Laver i Schofield (1990), com la de Dodd (1976), pretenia desballestar el mite que els governs de coalició multipartidistes hagin de ser necessàriament inestables, com pretenen alguns autors a partir d'una anàlisi esbiaixada de règims polítics com l'italià o el de la Quarta República Francesa.

La durada i estabilitat dels governs de coalició porta inevitablement aparellat el problema de la seva cohesió i a plantejar quines són les estratègies i institucions que l'asseguren millor. El principi de *pacta sunt servanda* (els acords han de ser observats) és noble, però necessita un control recíproc entre partits. Aquest és, segons Axelrod (1984), el mecanisme cooperatiu per excel·lència. Aquells qui trenquen un acord poden guanyar avui però perdre demà perquè la seva reputació sorti damnificada (North, 1990). En aquest sentit, els elements que faciliten o condicionen la cohesió són dos: la dimensió de la coalició i la diversitat ideològica (Riker, 1962; Strom i Müller, 2001). Per Timmermans (2006), els condicionants de tipus institucional són: la disciplina de partit i l'autoritat del primer ministre (*agenda management*). Per al primer dels supòsits, es creu que la maquinària coalicional necessita uns «maquinistes» disciplinats que procurin abans que res per la unitat interna dels partits. Els pactes o acords de coalició no són per sí sols cap garantia que eviti els conflictes. Els estudis empírics demostren que una condició que acostuma a tenir-hi influència positiva és que els negociadors de

l'acord formin part del govern, com a principals exègetes del mateix. En el segon dels casos, es parteix del fet que la cohesió dels acords requereix un sistema jeràrquic i amb un cert grau de centralització, en què el primer ministre o cap de govern exerceixi la seva autoritat, com un autèntic *primus inter pares* que intervé arbitrànt en les solucions de conflicte i, fins i tot, fent ús de la capacitat de sancionar.

A Catalunya tots els governs de coalició, excepte el segon (CiU-ERC) i el vuitè (PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA), poden considerar-se estables, per les raons que han estat apuntades en apartats precedents. El primer govern (1980-1984) i el tercer (1988-1992) van exhaurir la legislatura; el quart (1992-1995) la avançà uns tres mesos, a conseqüència de la celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona (1992); el cinquè es va dissoldre cinc mesos abans d'acabar la legislatura, i el sisè i el setè, poques setmanes abans (*vid. ap. 1.4*). En els casos en què el cessament fou abans del finiment de la legislatura, el cessament i la dissolució del Parlament no devien a cap crisi governamental, sinó a raons de càlcul estratègic partidista, fonamentalment per a evitar la coincidència en el temps amb altres comicis o, a l'interès, de convocar les eleccions en el moment més oportú per a la majoria, emparant-se en la facultat legal del president de la Generalitat des de 1985. El cessament del segon govern, de CDC-UDC-ERC, admet altres explicacions. I és que el febrer de 1987 ERC abandonà el govern com a conseqüència dels mals resultats en les eleccions generals de 1986 i dels problemes interns que van sorgir a l'interior del partit degà de la política catalana. La sortida dels republicans va significar el final d'un singular govern de coalició tripartit, sobredimensionat i mixt des del punt de vista del moment en què aquests tres partits es van coalitzar (Matas, 2000: 110-111). El trencament del govern tripartit (PSC-CpC-ERC-ICV-EUiA) es va deure al cessament dels consellers d'ERC, motivada per la posició contrària del partit republicà al projecte de nou Estatut.

Pel que fa a les remodelacions, els governs de CiU experimentaren fins a 23 canvis al llarg de sis legislatures, 4 remodelacions de mitjana, una per any. El nombre de consellers afectats va ser de 58. Entre els casos més destacats, hi ha el de Joan Rigol (UDC), arran de les desavinences amb Jordi Pujol amb motiu del Pacte Cultural, i el de Francesc Sanuy (CDC), independent durant el primer mandat, que va dimitir en solidaritat amb Rigol. En la IV legislatura van ser destituïts del seu càrrec Josep Maria Cullerell (CDC), per presumptes irregularitats urbanístiques que afectaven un familiar seu, i Jaume Roma (CDC), el seu successor, per irregularitats en l'adjudicació d'obres públiques. A la VI legislatura va dimitir Josep Antoni Duran Lleida (UDC), conseller de

Governació i Relacions Institucionals, arran de les diferències sorgides amb el nomenament d'Artur Mas com a conseller en cap i eventual successor de Pujol. Així, Duran Lleida va romandre 14 mesos al Govern, des de l'inici de legislatura, en 1999, fins al febrer del 2001, poc després del nomenament de Mas com a conseller en cap. En una compareixença pública per a acomiadar-se del càrrec, Duran Lleida adduí que Jordi Pujol havia trencat l'equilibri pactat en la formació de l'Executiu de manera «unilateral i partidista».

Pel que fa a la durada i mobilitat dels consellers, aquests ocuparen els càrrecs durant una mitjana de quasi cinc anys, cosa que indica una estabilitat notable. Macià Alavedra (CDC) i Joan Guitart (CDC) foren consellers en les cinc primeres legislatures i també els qui van durar més en els càrrecs: Alavedra 14 anys i Guitart 16. Per contra, alguns consellers, com Jordi Planasdemunt (CDC) i Jaume Roma (CDC) no hi duraren gaire més de 6 mesos, i Narcís Oliveras (UDC) en durà menys de 5. Un de cada quatre consellers van dirigir dues o més conselleries. Artur Mas, abans de ser nomenat conseller primer, va ser titular de Política Territorial i Obres Públiques, d'Economia i Finances, i de la Presidència.

El Govern tripartit va experimentar entre el desembre del 2003 i el juny del 2006 tres remodelacions.¹⁸¹ La primera, el 20 de febrer del 2004, amb el nomenament del conseller d'Ensenyament, Josep Bargalló (ERC), com a conseller de la Presidència i conseller en cap¹⁸², en substitució de Josep-Lluís Carod-Rovira (ERC) (cessat el 27 de gener com a conseller en cap i el 3 de febrer com a conseller sense cartera¹⁸³); i el nomenament de Marta Cid (ERC) en el lloc anterior de Bargalló¹⁸⁴. La segona,

¹⁸¹ Tanmateix, la crisi desfermada per l'esfondrament del túnel del Carmel i la tensa situació política viscuda va fer que Pasqual Maragall projectés una remodelació del Govern la Setmana Santa del 2005. En principi Maragall havia pensat a traslladar el conseller de Política Territorial, Joaquim Nadal, a Cultura, i que la titular d'Interior, Montserrat Tura, fos una de les candidates a substituir-lo. A més de la titular de Cultura, la socialista Caterina Mieras, s'especulà amb la possibilitat que deixés l'Executiu català l'independent proposat per ERC Carles Solà, responsable del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació. Aquests eren, tanmateix, alguns dels canvis amb els quals el president català pretenia donar resposta a l'enrarinat moment polític. El 15 d'octubre del mateix any Maragall tornà a plantejar la necessitat de remodelar el Govern. En aquest cas, PSC, ERC i ICV-EUiA van rebutjar i censurar l'intent de refer l'Executiu sense consultar prèviament els partits. La remodelació havia de comportar més que un simple canvi de carteres i incloïa la supressió d'alguns departaments, com els de Governació o Cultura, i l'alteració de la distribució de responsabilitats compresa en el Pacte del Tinell (*vid. ap.* 5.2.15.).

¹⁸² Decret 191 i 194/2004, de 20 de febrer (DOGC núm. 4076, de 23 de febrer).

¹⁸³ Decret 151/2004, de 27 de gener (DOGC núm. 4059, de 29 de gener) i Decret 153/2004, de 3 de febrer (DOGC núm. 4063, de 4 de febrer).

¹⁸⁴ Decret 192/2004, de 20 de febrer (DOGC núm. 4076, de 23 de febrer).

l'octubre de 2004, amb la dimissió per motius personals, del conseller de Comerç, Turisme i Consum, Pere Esteve (ERC), que fou substituït per Josep Huguet (ERC), fins aleshores portaveu d'ERC al Parlament.¹⁸⁵ El 20 d'abril del 2006 el Govern experimentà la tercera remodelació.¹⁸⁶ Aquesta vegada el canvi de carteres va ser ampli i afectà 6 departaments: 3 del PSC-CpC, 2 d'ERC i 1 d'ICV-EUiA. A Cultura, Caterina Mieras (PSC-CpC) fou substituïda per Ferran Mascarell (PSC-CpC); a Treball i Indústria, Josep Maria Rañé (PSC-CpC) va ser substituït per Jordi Valls (PSC-CpC); a Agricultura, Ramaderia i Pesca, Antoni Siurana (PSC-CpC) fou rellevat per Jordi William Carnes (PSC-CpC); a Governació i Administracions Públiques, Joan Carretero (ERC) va ser substituït per Xavier Vendrell (ERC); Carles Solà (ERC) per Manel Balcells (ERC) al Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació, i Salvador Milà (ICV-EUiA) per Francesc Baltasar (ICV-EUiA), a Medi Ambient i Habitatge. La següent remodelació, efectuada l'11 de maig del 2006, suposà la sortida d'ERC del Govern i la formació d'un govern bipartit entre PSC-CpC i ICV-EUiA.¹⁸⁷ El conseller de la Presidència, Josep Bargalló, va ser substituït per Joaquim Nadal (PSC-CpC), que va acumular aquesta cartera amb la de Política Territorial i Obres Públiques; el conseller de Governació i Administracions Públiques, Xavier Vendrell, fou substituït per Xavier Sabaté (PSC-CpC); la consellera d'Educació, Marta Cid, per Joan Manuel del Pozo (PSC-CpC), que substituïria així mateix el conseller d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació, Manel Balcells; la consellera de Benestar i Família, Anna Simó, va ser substituïda per la diputada Carme Figueras (PSC-CpC), i el conseller de Comerç, Turisme i Consum fou substituït pel conseller d'Economia i Finances, Antoni Castells (PSC-CpC), que acumularia ambdues responsabilitats. El nou Govern va deixar vacant la figura del conseller primer.

Si observem les taxes de supervivència, Catalunya, en el període 1980-2003 (amb un 92,7%),¹⁸⁸ se situa molt per sobre de la mitjana europea (51%) de la primera meitat de la dècada de 1990, i també de la dels països de la UE, i ni tan sols és superada per la de països europeus de fora de la UE (76%). Si prenem en consideració la durada

¹⁸⁵ Decret 405 i 406/2004, de 15 d'octubre (DOGC 4240, de 16 d'octubre).

¹⁸⁶ Decrets 77 a 88/2006, de 20 d'abril de 2006 (DOGC 4618, de 21 d'abril).

¹⁸⁷ Decrets 132, 133, 134, 135, 136, i 137/2006, d'11 de maig de 2006 (DOGC núm. 4632, de 12 de maig).

¹⁸⁸ Tenint en compte que la mitjana de durada de les sis legislatures al Parlament (1980-2003) ha estat de 44,5 mesos.

mitjana dels gabinets de 17 democràcies occidentals entre 1947 i 1983 estudiats per Von Beyme (1986: 420), Catalunya se situa molt per sobre de la mitjana (28,2) d'aquestes gairebé quatre dècades de democràcia occidental, que oscil·la entre els 10,6 de mínima d'Itàlia i els 49,3 de màxima de Suècia, que superen l'estabilitat governamental catalana, a més de la italiana, la de països com Austràlia (26,5), Bèlgica (16,9), Dinamarca (22,2), Finlàndia (12,3), França (21,4) i Holanda (26,1), i se situa en nivells molt similars als d'Irlanda i Islàndia. Si prenem com a referència l'estudi de Laver i Schofield sobre els governs existents entre 1945 i 1987 en 12 democràcies europees (1990: 148), observem que Catalunya es troba així mateix per damunt de la mitjana europea de durada (26,3 mesos), més que no pas Suècia, Finlàndia i Itàlia, sobretot des dels anys setanta, superant així en estabilitat governamental els Països Baixos.

Taula 29. Remodelacions dels governs de CiU (1980-2003)

Data	Canvis (23 canvis = 1 per any, quatre per legislatura)	Estructura de carteres (58 consellers i entre 13 i 15 carteres)
8-05-1980	I legislatura	11 carteres (+ Coll i Alentorn adjunt a la Presidència)
24-08-1982	Alavedra per Vidal i Gayolà a Gov. Bassols per I.de Gispert a Justícia	
16-11-1982	Planasdemunt per Trias Fargas a Economia	
8-06-1983	Cullell per Planasdemunt a Eco. Bigatà per Cullell a PTOp	
18-06-1984	II legislatura	11 carteres
19-12-1985	Abandonen Rigol i Sanuy per desavinences polítiques. Ferrer per Rigol a Cultura Oliveras substitueix Sanuy a Comerç i Turisme	Rigol dimiteix per desavinences polítiques arran del Pacte Cultural. Sanuy també dimiteix, en solidaritat amb Rigol
9-05-1986	Bassols substitueix Alavedra a Governació Xicoy substitueix Bassols a Justícia Molins substitueix Oliveras a Comerç i Turisme	
27-02-1987	Alavedra substitueix Hortalà a Indústria	
16-06-1988	Xicoy abandona el Govern per a ser president del Parlament	

4-07-1988	III legislatura	12 carteres, que s'ampliaran a 13
24-10-1989	Alavedra pel difunt Trias Fargas a Economia	
19-12-1989	Subirà per Alavedra a Indústria Vallvé per Miró i Ardèvol a Agricultura	
4-04-1991	Vilalta és nomenat conseller de Medi Ambient	Creació de Medi Ambient
15-04-1992	IV legislatura	13 carteres
13-09-1992	Vallvé abandona el Govern	Agricultura es queda dos mesos sense conseller
14-11-1992	Marimon pel ja cessat Vallvé a Agricultura	
22-12-1992	Pujals per Laporte a Ensenyament Isac per Bassols a Justícia	
30-04-1993	Molins abandona per a anar al Congrés	
7-05-1993	Cullell pel ja cessat Molins	
19-11-1994	Roma per Cullell, que dimiteix per presumptes irregularitats que afectaven a un familiar	
15-06-1995	Mas per Roma, que dimiteix per irregularitats personals	
2-02-1995	Pomés per Cuenca, per crisi del roquisme N. Gispert per Isac a Justícia	
12-01-1996	V legislatura	15 carteres (acabaran essent 14) Creació de la cartera de Presidència
10-06-1996	Subirà assumeix la nova cartera d'ICT Hernández per Pujals a Ens. Pujals per Guitart a Cultura Macias per Vilalta a MA.	Indústria i Comerç (Subirà) i Comerç, Consum i Turisme (Alegre) es fusionen en Indústria, Comerç i Turisme (Subirà)
30-07-1997	Mas per Alavedra a Eco. Macias per Mas a PTOP Puigdollers per Macias a MA.	

30-11-1999	VI legislatura	13 carteres (acabaran essent 15, per a tornar a 13 al final)
3-02-2000	Triadú per Trias a Presidència perquè aquest se'n va al Congrés	
3-04-2000	Mas Colell entra al DURSI	Creació del DURSI
17-01-2001	Mas conseller en cap Homs per Mas a Economia	Es crea la Cons.en Cap, (que assumeix Presidència)
5-02-2001	N. Gispert per Duran Lleida a Governació Delfi Guàrdia per N.Gispert a Just.	Duran Lleida no dimiteix tècnicament, però força la seva sortida per desavinences amb el nomenament de Mas.
20-11-2001	Puig per Macias a PTOP. Espadaler per Puig a MA.	
5-11-2002	Pelegrí per N. Gispert a Gov. N.Gispert per Delfi Guàrdia a Justícia, i Interior Pomés per Rius a Sanitat Fernández Teixidó assumeix el nou TICT	Reagrupació de Justícia i Interior Es crea Treball, Indústria, Comerç i Turisme a partir de la fusió de Treball (Franco) i d'Indústria, Comerç i Turisme (Subirà)

Font: elaboració pròpia

Taula 30. Causes explicatives de la finalització dels governs de la Generalitat (1980-2003). Mitjana de la durada dels governs des de 1980

Any	Govern	Nombre de partits al Parlament	Intents fallits de formar govern	Dies utilitzats en la formació de govern
1980	CiU	6	0	50
1984	CiU - ERC	5	0	51
1988	CiU	6	0	51
1992	CiU	5	0	32
1995	CiU	5	0	54
1999	CiU	5	0	44
2003	PSC-CpC - ERC-ICV-EUiA	5	0	35
	Mitjana	5,2	0	45,2

Font: elaboració pròpia.

Taula 31. Remodelacions del govern catalanista i d'esquerres (2003-2006)

	Formació de govern 2003	Remodelacions (2004-Maig 2006)	Remodelacions 2006
PRES	Pasqual Maragall	Josep Bargalló ⁰	
CP	Josep-Lluís Carod-Rovira*	Josep Bargalló ¹	Joaquim Nadal
DREP	Joan Saura		
GOV	Joan Carretero	Xavier Vendrell ⁴	Xavier Sabaté
EF	Antoni Castells		
ED	Josep Bargalló	Marta Cid ²	
CULT	Caterina Mieras	Ferran Mascarell	
SAL	Marina Geli		
PTOP	Joaquim Nadal		
DARP	Antoni Siurana	Jordi William Carnes ⁶	
JUST	Josep Maria Vallès		
TREB IND	Josep Maria Rañé	Jordi Valls ⁵	
CTC	Pere Esteve (+)	Josep Huguet ³	-
BiF	Anna Simó		Carme Figueras
MAH	Salvador Milà	Francesc Baltasar ⁶	
INT	Montserrat Tura		
DURSI	Carles Solà i Blasco	Manel Balcells ⁸	-
ED+URSI			Joan Manel del Pozo
EC+CTC			Antoni Castells

(*) Després de la dimissió com a Conseller en cap va ser nomenat conseller sense cartera

0. Josep Bargalló substitueix Pasqual Maragall al febrer de 2004

1. Josep Bargalló substitueix Josep-Lluís Carod-Rovira el febrer de 2004.

2. Marta Cid substitueix Josep Bargalló el febrer de 2004.

3. Josep Huguet substitueix Pere Esteve l'octubre de 2004.

4. Xavier Vendrell substitueix Joan Carretero l'abril de 2006.

5. Ferran Mascarell substitueix Caterina Mieras l'abril de 2006.

6. Jordi Valls substitueix Josep Maria Rañé l'abril de 2006.

7. Francesc Baltasar substitueix Salvador Milà l'abril de 2006.

8. Manel Balcells substitueix Carles Solà l'abril de 2006.

Font: elaboració pròpia

Taula 32. Classificació dels governs de coalició (1980-2003).

	1980 - 1984	1984 - 1987	1987 - 1988	1988 - 1992	1992 - 1995	1995 - 1999	1999 - 2003	2003 - 2006	2006
	CDC-UDC	CDC-UDC- ERC	CDC-UDC	CDC-UDC	CDC-UDC	CDC-UDC	CDC-UDC	PSC-CpC- ERC - ICV- EUiA	PSC-CpC - ICV-EUiA
Número de partits	Bipartit	Tripartit	Bipartit	Bipartit	Bipartit	Bipartit	Bipartit	Tripartit	Bipartit
Importància dels partits	Desequilibrat	Desequilibrat	Desequilibrat	Desequilibrat	Desequilibrat	Desequilibrat	Desequilibrat	Desequilibrat	Desequilibrat
Força parlamentària	Minoritari	Majoritari (Sobredimensionat)	Majoritari (necessari)	Majoritari (necessari)	Majoritari (necessari)	Minoritari	Minoritari	Majoritari (necessari)	Minoritari
Moment en el que coaliguen	Preelectoral	Mixt	Preelectoral	Preelectoral	Preelectoral	Preelectoral	Preelectoral	Postelectoral	Postelectoral
Ideologia dels partits	Homogeni	Homogeni	Homogeni	Homogeni	Homogeni	Homogeni	Homogeni	Mixt	Homogeni
Àmbit organitzatiu dels partits	Àmbit no estatal	Àmbit no estatal	Àmbit no estatal	Àmbit no estatal	Àmbit no estatal	Àmbit no estatal	Àmbit no estatal	Mixt	Mixt
Estabilitat	Estable	Inestable	Estable	Estable	Estable	Estable	Estable	Inestable	-

Font: elaboració pròpia